

НАУКОВЫЙ ЗБОРНИК

ТОВАРИСТВА „ПРОСВѢТА“
В УЖГОРОДѢ

ЗА 1928/29. РОК

ВЫДАЄ ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЫЙ ОДДѢЛ

ПОД РЕДАКЦІЄЮ

АВГУСТИНА ВОЛОШИНА, ДР. ВАСИЛІЯ ГАДЖЕГИ,
ДР. ИВАНА ПАНЬКЕВИЧА и ДР. ВОЛОДИМИРА БИРЧАКА

РОЧНИК VI.

1929

ДРУКАРНЯ ОО. ВАСИЛІЯН В УЖГОРОДѢ.

ЗМЪСТ:

	стор.
Др. Василій Гаджега: Михаил Лучкай, житєпис и творы	1—128.
Др. Іван Панькевич: Покрайні записи на підкарпатських церковних книгах	129—196.
Др. Ю. А. Яворскій: Пѣсня-баллада о козакѣ и Кулинѣ и духовная пѣснь грѣшныхъ людей	197—259.
Др. Годот Галіп: Звичаєве право спад- кове на Верховині, яко джерело діючого права .	260—266.
Др. Василій Гаджега: Два найдавнішѣ наши привилеї	267—274.

Др. Василій Гаджега :

Михаил Лучкай

(ур. 19. XI. 1789. умер 3. XII 1843.)

Житєпис и творы.

Передмова

Михаил Лучкай є один из наших найперших писателѣв, котрый пару роками упередив нашого славного патріота, писателя и будителя народа Александра Духновича. И хоть од смерти Лучкая р. 1843. не минуло лиш 84 роки, однак его житєпис указує недостатки, якѣ ледвы мож выповнити, хоть вѣн жив уже в новѣйших часах, коли — особенно од еры йосефинскоѣ — все бюрократично записовалося и хоть уже и переже житя его пописано на коротко, а се не раз. Се доказує уже и сама та обставина, що загально держиться та думка, що его и не звали за отцем так, но лиш од рѣдного мѣста став ся называти Лучкаем, и деякѣ то держать, що назывався найперше Матяцков, другѣ же кажутъ, що Попп.

Коли сего року (1927) поставлена памяти Михайла Лучкая памятна таблиця на стѣнѣ каплицѣ коло Ужгород — цегольнянскоѣ церкви, сучасно — но мало переже и мене запросили, абым списав его біографію по датах, якѣ находятъся в нашѣм епархіальнѣм архивѣ. Я приобѣцяв дораз и легко, бо уже и доти не мало мав я зазначено о нѣм и так думав, що легко и скоро и цѣлком одповѣдно можу составити его житєпис. Но не так сталося. Я ходив за мѣсяцѣм и мѣсяцѣм до епархіального архиву, глядав и зазначовав собѣ, а однак, коли прийшло менѣ составити его біографію, нияк не можу хвалитися, що удалося менѣ вычерпати мѣй матеріал и переставити всѣ тяготы и супереки, бо все новѣ повставали и пожадали новых

внслідств и легко може, що и на коли скончу, и тогда позоставити недотатки, яких я не знав оддалити. Тѣшуся, що тѣ мож буде другим оддалити и доповнити мою працю. — Тепер же усилююся вѣрно предложити все то, що нашлося моими трудами. В слѣдующих особенно буду призываетися 1.) на акты епархіального архива, сѣ значу: епарх. архив (Archiv. Dioec). 2.) на епархіальнѣ протоколы, якѣ значу: епарх. проток. (Protocollum Dioecesanum. Protoc. Dioec. Anni... die... Num...;) 3.) на протокол намѣстничий Михаила Лучкая, який записав вѣн на парохіи ужгород-цегольнянскѣй, котрый значу сему одповѣдно (Protocollum V. A. Dias. Districtus Ungvar. Anni... Num.); 4.) на матрики парохіальнѣ; и 5.) на иншѣ творы, якѣ приведу сему одповѣдно. Еще одно треба менѣ спомянути. Дѣяльнѣсть кожного чоловѣка оцѣнити и розсудити лиш так мож одповѣдно, если смотрима его посеред тых обставин, в яких вѣн дѣйстно положений жив и працював; и чим лѣпше подасться опис сих обставин, тым яснѣйше указується и личнѣсть того чоловѣка. Позад се треба привести менѣ окруженя Михаила Лучкая не лиш загально, пару чертами, но и детально и подрѣбно, на кѣлько лиш мож, абы повстав вѣрный и правдивый характер, який треба менѣ подати. Се оправдає, що розширяюся на многѣ подрѣбности, деталѣ, якѣ може не одному видяться излишними, но котрѣ однак суть дуже важнѣ ид тому, щобы подати вѣрный опис и характеристику doby и вѣка того, — и посеред них самого Лучкая, — тѣй бо цѣли найлѣпше послужать подрѣбности, деталѣ. Прошу одже перебачити менѣ за многѣ подрѣбности, якѣ удалося менѣ найти и в сей житєпис помѣстити. Еще одно: сердечну, щирю подяку треба менѣ изявити всѣм, котрѣ менѣ в сѣй працю подали помѣчну руку, особенно: проф. др. Ивану Панькевичу, директору А. Алиськевичу, Павлу Яцкови, о. архидіак. Виктору Карцубови и Алексѣю Коссею, Андрею Демяновичеви, Павлови Карцубу мол., директору Драгулѣ и другим.

I.

Родився в В. Лучках. Імя отця: ци Попп, ци Матяцков? Матрика крещення. — Андрей Ромжа, парох в В. Лучках, доказує о М. Лучкаю. — Сестры М. Лучкая. — Деметрій Матяцков. — Михана Матяцков. — Де кѳнчив нормальнѳ школы? Школа в В. Лучках. — Фамилія Попп в В.-Лучках. Село В. Лучки. — Грамматиста в Ужгородѳ и кѳншколярь Іоанна Чурговича. — Як учився тогды? — Защо одыйшов из Ужгорода? — Перемѳна імѳни. — Философ в В. Варадѳ. — Принятый за клерика. — Кѳли ужгородска духовна семинарія жила на кредит? — Клерик у Вѳдню. — Інформацѳ директора Ланга. — Огличный питомецъ цѳс.-королявского конвикта. — Слухав выкладѳв слависта Добровского. — Роки: 1789. — 1816.

Лучкай родився в селѳ Великѳ Лучки недалеко города Мукачова од отця, який там був дяком и назывався Попп, каже в „Записках товариства імѳни Шевченка“¹⁾ из року 1918. Ярослав Гординський. Се годиться з Теодором Легоцким и може на нѳм основуєся, як жерель²⁾... Од Легоцкого перебрав найновѳйше

1) Записки Товар. ім. Шевченка, Львѳв 1918. Т. СХХV. Ярослав Гординський: Основанне грек. кат. цѳркви в князѳвствѳ Лисска в Італїи. стор. 70. Так со пише: „Михайло Лучкай уродився в селѳ Великих Лучках, берегского комитату на Угорщинѳ. Його батько був дяком и назывався Попом. Назву Лучкай приняв Михайло від рѳдного села. По скѳнченю богословя у Вѳднѳи висвячено його на священника у Великѳм Варадѳ. В 1816. р. став вѳн сотрудником у Великих Лучках. В сѳчнѳи 1820. р. придѳлено його до епископскої канцеларїи, а в мартѳи того самого року став вѳн ще бѳбліотекарем і архиварем. Епископ Алексѳй Повчїй іменував його 1818. р. своѳм секретарем. В 1827. р. дѳстав вѳн парохїю в Унгарїи.“ Замѳтка 1. —

2) Lehoczky Tivadar, Beregvármegye monográfiája, Ungvárott 1881. II. kötet. Általános Rész. 147. lap. „Született 1789. nov. 19. Nagy Lucsán Beregvármegyében, hol Pap nevezetű atyja éneklész volt; fia azonban a helység nevét vevé fel. A hittudományokat Bécsben végezte s főszenteltetvén Nagy Váradon, az első sz. misét 1816. november 24-én tartá születése helyén, hol egy évet segédlelkészül is töltött. — 1817.-ben a püspöki irodába hivatott be, mint könyv- és levéltárnok, 1818-ban pedig püspöki titkárrá lett Pócsi mellett. 1827-ben lett ungvári lelkész, de már 1829-ben elhagyta a javadalmat és Károly Lukkai herceg meghívására Lukkába költözött udvari papjául, onnan 1831-ben visszatért Ungvárra és kerületi esperesse neveztetett ki, mely minőségben 1843-ban ott elhunyt. Hivatalos elfoglaltsága mellett ráért irodalmi munkásságra is, melynek termékei ezek: „Grammatica slavo-ruthena seu vetero slavicae et

и Сінней¹⁾ в своій „Лексикон малярских писателѣвъ“.

Напротив сего суть такѣ, якѣ то держать, що Михаил Лучка „назывався переже Матяцков, а що походив из Великих-Лучок назвав себе Лучкаем“²⁾. Ся друга думка основується очевидно на домашній традиції, яка передавалася в фамиліи Матяцков, що заступовав и наш перед пару роками умерший протоіерей Теодор Матяцков, який хвалився тым, що прощѣнный Михаил Лучкай був его уйком и найперше назывався Матяцков. — Може суть кромѣ сих еще и другѣ такѣ опиніѣ, но не так обоснованѣ; — но суть такѣ творы, якѣ цѣлком мовчать о имени и о рѣднѣм мѣстѣ Михаила Лучкая. Сяк Евменій Сабов в своій Христоматіи то каже „Другій выдающійся дѣятель сего времени: Михаилъ Лучкай, отъ 1817 года бібліотекаръ и тайникъ епископа Повчія, позже приходскій священникъ въ Унгварѣ и за нѣкоторое время придворный священникъ герцога Карла Лукк-скаго graf de Villafranka...“³⁾

Та що тримати о назвици Михаила Лучкая? — ци Поп, ци Матяцков? (лучше: Матяцко). — На се то можу замѣтити, що прадоподѣбно о динокждый из названых должен мати деякѣ основы и доказы, бо иначи бы не твердили свою думку, и я бы дуже цѣкавый видѣти сѣ доказы пере-

actu in montibus carpativis parvae Russiae seu dialecti vigentis linguae. Budae 1830 Két kötet egyházi beszédek, Budán 1831. Legérdekesebb munkája azonban a „Magyarországi orosz nép történetének leírása.“ E mű öt nagy kötetnyi kéziratban a püspöki könyvtárban őriztetik“.

¹⁾ Szinyeyi József, Magyar írók élete és munkái, Budapest, 1902. VIII. köt. 65-66. lap. Lucskay Mihály g. kath. lelkész született 1789. nov. 19. Nagy Lucskán (Zereg m.) hol Papp nevű atyja ének-tanító volt, fia azonban a helység nevét vette fel középiskoláit Ungváron végezte, a hittudományokat pedig Bécsben; Nagy Váradon szenteltetett föl; mire az első szent misét 1816. nov. 24-én születése helyén tartotta, hol egy évig segédlelkész volt. 1817-ben a püspöki irodába hivatott mint könyv és levéltárnok, 1818-ban püspöki titkár lett Pócsi Elek mellett. Az egészségében meggyengült püspök mellett tíz évig tényleg kormányzott. Ellenségei támadásait és áskálódásait kikerülendő 1827-ben Károly luccai herceg meghívására Luccaba költözött, hogy itt a Bourbon Károly herceg által betelepített orosz ajkú görög katolikusok lelkészévé legyen; a herceg nemcsak a bold. Szüzzöl nevezett apatsággal tüntette ki, hanem még személyes barátságára is méltatta; onnét Pócsi püspök halálával 1831-ben visszatért Ungvárra és ottani lelkésszé és esperessé neveztetettki. Nevét Lutskai-nak is írta. Munkái:“

²⁾ Др. Володимир Бирчак. Литературчѣ стремлѣня на Подкар. Руси. Ужгород 1921. стор. 48. — Календарь Просвѣты, 1928: Славный попередник Александра Духновича Михайло Лучкай, де то каже: „М. Лучкай уродився в селѣ Великих — Лучках коло Мукачева, його отець був дяком, назывався Матяцков. — Сын приняв имя од рѣдного села.“

³⁾ Христоматія церковно-славянскихъ и угро-русскихъ литературныхъ памятниковъ, составилъ Евменій Сабовъ, въ Унгварѣ 1893. — стор. 193. — 194.

довсім зато, що я щиро признаюся, мѣсяцѣ и мѣсяцѣ глядав и переглядовав в нашом епархіальном архивѣ тогданих записки, но на жаль не удалось менѣ найти и найменшого доказу на се, напротив же од того часу, як вон принятий за богослова и посланий до Вѣдня, всюды и все называеся лиш Михаилом Лучкаем. Переставив бы суперечку крестный лист, або школьнѣ свѣдотства, се само собою розумѣеся, но на жаль и таких нѣтъ, в епарх. архивѣ их не мож найти, но и другѣ не мають, бо тогды моглибыся на се призвати, щобы оддалити всю дальшу суперечку и доказати свою правду безсумнѣвно, що однак до днесь никто ще не зробив. Додати можу еще то, що не легко становити и сам рѣк его народження. Памятна таблица в Ужгородѣ то каже, що Лучкай родився 1787. рока. Вон сам року 1816., докѣнчуючи IV. рѣк богословского курса просить из дня 2. юлія еще из Вѣдня из цѣс. - корол. конвикта дозволу на посвяченя од впр. конзисторіѣ, яка тогды в недостатку епископа управляла епархією мукачовскою и то каже, що вон достиг не лиш канонического возраста, но уже 25. рѣк своего житя¹⁾. Из сего выходилобы то, що вон родився року 1791., но се не згодиться опять з тым, що стоить в епархіальном шематизмѣ. Туй бо зазначено: 1789.²⁾ и се очевидно по заявѣ самого М. Лучкая, котрый року 1833., коли сей шематизм выпечатаный явився, еще жив и так житевѣ даты заявив сам. Межи заявою рока 1816. и р. 1833. є рѣжниця двох рокѣв, Право так стоить дѣло и з тым, де вон родився? Сам не каже в цѣлом своѣм житю анѣ на других мѣстах не находиме, ани приватно, ани урядово не зазначено и сяк майже лиш из переданя перебираеме, що родився в В. Лучках и був дѣстно сыном тамошнього дяка, або пѣвця (по лат.: кантор). Маеме в епархіальном архивѣ один список клерикѣв богословѣв из школьного року 1814/1815., коли М. Лучкай був III. рѣчний богослов у Вѣдни и туй то зазначено, що вон происходив из жупы Берег и був сыном дяка, бѣльше нѣтъ³⁾. И се урядовый сучасный список!

По его смерти зостав однак тестамент и се одиноке жерело ка всѣ pytania. В тестаментѣ бо своѣм записав се и то каже: я ро-

¹⁾ Archiv Dioecesan: Ecclesiastica in genere, 241, „...1 Annos canonicos et ultra nimirum jam 25-um aetatis attigi....“

²⁾ Schematismus. Anni 1833. pag. 150.: „Rmus Michael Lueskay, nat. 1789. ord. 1816...“

³⁾ Archiv. Dioecesis, Candidat, et vac. in gre, 263, „... 1814/15. Coordinatio Cleri junioris ad varia semestria suscepti. I. Alumni in Caes. R. Convictu Viennensi..... 5. Lueskay Michael. Cantoris filius....“

дився в Лучках 1789.,¹⁾ но мѣсяця и дня не подає. Сяк же треба нам прийняти за певне, що Михаил Лучкай родився в Великих-Лучках року 1789.

Легоцкій подає и мѣсяць и день его уродин, но вѣдки вѣн выписав и перебрал, не знати, бо жерела не споминає; може из списков урбаріальних мукачовскоѣ домініѣ, де вѣн був директором и так архивнѣ тамошнѣ письма були ему легко доступнѣ, або из матрики крещеных в В. Лучках, або из обоих. И се послѣдне є найправдоподѣбнѣйше зато, бо додає, що отця Михаила Лучкая звали Попп и що вѣн був дяком тамошным. Матрика бо Михаила Лучкая в В. Лучках є недостаточна, не так писана, як предидучѣ, особливо же вылишенѣ кумове, як и имя родичѣв, а кромѣ сего нараз упознати, що правдоподѣбно мала записатися пѣзднѣйше. Се треба нам зазначити, хоть не мож сумнѣватися в достовѣрности самого запису. Се дѣло могло статися ще тогды, коли Михаил Лучкай ходив на филозофичный курс (студіѣ), або власне еще на попереднѣ гимназіальнѣ. Позаяк межи волохами (румунами) незвычайно много є людей именем Попп²⁾, то щобы рѣзнитися од них, стався называти од свого рѣдного села Лучки — Лучкаєм. Се вѣроятно сталося в Великом Варадѣ.

Сяка перемѣна имен в тых часах не лиш не була заказана якимось законом або приказом, но правдиво звычайне було дѣло на тѣлько, що мало пѣзднѣйше року 1814. королѣв. губерніальный совѣтъ строго заказав всяку перемѣну власных имен так нямешам (шляхтѣ), як и не нямешам и приказано, що если є довѣльна якась причина на таку перемѣну, треба на се просити дозвола од корол. губерніального совѣта, щобы упередити тяготы и баламуты, якѣ не раз повставали до теперь из самовластноѣ перемѣны имен³⁾.

1) Archiv. Dioecesan. Anni 1843. Ad nmer. 4236. „...Si vero 2-o Extra criptam sepelirer, crux lapidea de mea substantia curetur et sepulchro applicetur. Sed in omnem casum, manente puncto priore fundatione Tabula marmorea rubra Pestino procurretur cui titulus meus, cum sequenti biographio dato inseratur: Natus in Lutska 1789. Clericus Viennae 1813. Ordinatus 1816. Secretarius Eppalis et Notarius Consist. 1818. Parochus et V. A. Diaconus Ungvar. 1827. Italiam, Luccam expeditus 1829. domum. redux reoccupat Parochiam 1831. Tabula haec sumptibus meis ad Parietem Ecclesiae Parochialis Ungvar. interne applicetur.“

2) Еще бѣльше было, як у нашѣй епархії в тѣй добѣ. — Се указують дати Легоцкого, якѣ приведеме низше.

3) Archiv. Dioeceses. Litteraria in gre, 601. Intimatum ddo 13. Decembris 1814 Num. 31.794. „Cum non raro accidat, quod Nomina Propria Personarum seu ex integro seu per diversa additamenta alterentur, nonnumquam etiam aliae nomenclaturae addantur: a susceptis autem idmodi nominibus mutationibus in futurum varias involutiones, imo etiam noxias sequelas consequi oporteat; S. Majestas SS. elementer praecipere

Сяк мѳг и Михаил Лучкай называтися: Лучкаем, но слѣду нема щобы на се достав дозвол хоть в пѳзднѣйших часах. Може легко, що ся перемѣна имени причинила ему не одну тяготу пѳзднѣйше, коли его краяне держали его гордым и амбиціозным. — Коли потому жадав крестного листа а его даты не находилися в матрицѣ, тогдашный парох дав дѣло выслѣдити и доповнительно записав, но абы не повстали якѣсь тяготы, записав так, як се тогды дѣйствио було.

В матрицѣ бо так записаный Михаил Лучкай, як я се сам власными очима видѣв и отти и выписав¹⁾: „Сего самого дня крещеный и Михаил Лучкай, сын дяка“. Сей день же « 19 ноябра 1789., коли предидучѣ крестины выслуженѣ²⁾. Крестив же его тогдашный парох Юанн Черский, який був парохом в В. Лучках од р. 1783. — 1791. Доповнительно же до матрики крещеных записанѣ даты крестин Михаила Лучкая вѣроятно пѳд парохом Андреем Ромжа, який був парохом од р. 1807. — 1824.³⁾ и тогды пензіованый, однак там зостав бувати в В. Лучках и умер 16. августа 1826.⁴⁾, коли парохом тамошным був уже Василий Догович. — Се зато значительно для нашоѣ цѣли, бо так знаеме становити имя отця Михаила Лучкая.

Теодор Легоцкий подае се в своѣй биографіи вѣроятно по урбаріальным списам мукачевскоѣ доминиѣ, крестнѣ бо даты мѳг выписати из матрики В.-лучанскоѣ, и тогды выглядав из записок доминиѣ, кто був тогды дяком там, и так подае се в своѣм творѣ, що

designata est, ut universis Regni nobilibus, caeteroquin ad impetrandum hoc scopo altissimum indultum obligatis, quibus id ipsum praeterea propria securitas, et commoda cum primis suadent, cunctis etiam Regni inhabitatoribus alliis idipsum serio, et eo addito interdicator, quod transgressores altissimae ordinationis hujus eadem poena plectendi sint, quae contra tales, qui mandatis, et publicis ordinationibus refragantur, ex lege constituta est; ut porro illi ignobiles, qui Cognomen suum e sufficientibus motivis, quae in casibus adoptionum adesse possent, mutare intendant, desuper praevie altissimum indultum via concernentium Jurisdictionum, et respective Consilii hujus Locumtenentialis Regii expetendum, impetrare teneantur....” Vid. Intimatum ddtо 9. Maji Anni 1815. Num. 13,362., де попередный приказ розширений и на минулость.

¹⁾ „Eadem die baptizatus est etiam Michael Lutskey Cantoris filius.“ *Matrica baptisatorum Parochiae Nagy Lueskensis.*

²⁾ „Anno 1789. November 19. Baptisavi et confirmavi Michaellem a parentibus Eliae Csonty et uxore Anna, Levantes Petro Glagola et Anna Chaluska.“ *Matrica baptisat. parochiae Nagy Lueskensis.*

³⁾ Vid. *Matrica Copulator. paroch. Nagy Luesken. anni 1807*: „Andreas Romzsa transivit Lueskam: Anno 1807. die 9. Septembris ex Szolyva.“

⁴⁾ „Andreas Romzsa, 16. Augusti 1826. emeritus Parochus Lueskensis, 75 annorum, dysenteria, sepelivit Dohovics cum pluribus.“ *Matrica Sepult. par. Nagy-Lueskensis anni 1826.* Василий Догович заявляє конзисторію, що пензіованый парох Андр. Ромжа умер дня 8. сентября р. 1826. у В.-Лучках. Vid. *Protoc. Dioecese. Anni 1826 Num. 658.*

отець назывався Попп. Се не може бути и на найменше суперечным, Легоцкій бо є поважним писателем, який без основи и на легко не писав. Справа одже дѣйствию так була, и о сѣм не було сумнѣву, бо инак був Легоцкій се не замовчав.

Но се саме удасться и нам самим становити из тых дат, якѣ нам подаються в епархіальнѣм архивѣ. Року бо 1825. дяк В. -лучанский став жадати¹⁾ свою рещтанцію штолову од крестин, яку парох Андрей Ромжа хотѣ и одобрав од вѣрникѣв, но єму не виплатив. Ромжа на се одповѣдає и то каже, що як од рока 1813. виплатив дякови сю штолу, так и пред тым, що однак дяк не признає. Конзисторіи посему присудила сю штолу дякови и обв'язала пензіон. Пароха Ромжу, абы штолову рещтанцію виплатив дякови. На се Ромжа завдає апеллацію²⁾ и просить увольнити себе од сего присуду за бѣльше причин, особливо же и зато, бо як каже, сей присуд писав Михаил Лучкай. конзисторіальний нотарь, який є сьном дяка в Лучках, и с'як заинтересованна особа. Одже доказано, що Михаил Лучкай є сьном дяка В.-лучанского, котрый там був рока 1825 од р. 1813. а також и перед тым. — Лиш одно жаль що не подаєся имя дяка. Но се уже легко доповнити из других записѣв и доказѣв. С'як подає доказы насамперед матрика. Так р 1817 дня 14. января записано при свадѣбѣ як свѣдок: „Михаил Попп. кантор“ (дяк³⁾). Далє сам Михаил Лучкай в своѣм тестаментѣ споминає чотыри сестры и одного брата, котрым всѣм записує дащо⁴⁾, так як отцю своему. Сестры его суть: Марія, Катарина, Анна, Пелагія и брат Іоани. Всѣ же молодшѣ од него и всѣ записанѣ суть я

¹⁾ Protoc. Dioec. Anni 1825. die 20. Aprilis. Num. 524. „Lecta et assumpta est Cantoris N. Lueskensis in eo interposita querela, quod R. Andreas Romzsa parochus antea N.-Lueskensis stolam Cantoralem pro baptismo obvenerentem sibi subtraxerit, a fidelibus tamen continuo levaverit... Quaerelatus emeritus parochus equidem in sua declaratione asserit, sicut antea, ita 1813. stolam baptismalem Cantori esse volutam. Cantore id ipsum haud recognoscente...“

²⁾ Protoc. Dioec. Anni 1825. die 13. Julii „Num. 802... non persoluta Stola Baptismalium Michaeli Lueskai Cantori N.-Lueskensi, obvenerente, ex pluribus rationibus, in specie vero, quod praefata Consistorialis determinatio per R. Michaelem Lueskay Notarium praefati Cantoris filium in causa parentis qua interesantium extradata sit semet absolvi petit...“ Шкода що власне письмо О. Ромжи в архивѣ не находится, бо вѣн правдоподобно приводить и власне имя того дяка, який правотивєс з ним А в самѣй записѣ конзисторіальнѣй очевидно Михаил Лучкай од своего имени назвав и отця так.

³⁾ Matrica Copulatorum. Parochiae N.-Lueskensis. „1817. Januar 14. Joannes Hadsega, Par. Rakos, (copulavit) Georgius Bihun, 37. Agathia Szidun, 34. (Testes) Jakobus Jankesz, Michael Papp Cantor.“

⁴⁾ Archiv. Dioec. Anni 1843. „Ad Num 4236... 3. Patri meo lego 100 Rfl

матриць крещених в В.- Лучках, як я там найшов и собѣ выписав; и се Марія родилася 1792. дня 2. октября¹⁾, Катарина 1793. д. 2. окт.²⁾, Анна р. 1795. д. 6. августа³⁾. Іоани д. 10. августа р. 1797.⁴⁾ и Пелагія д. 6. окт. р. 1799.⁵⁾ и при кождѣм записанѣ суть як родители: Михаил (Теодор) Попп, дяк, и супруга его Марія (Гафія) Дзямко. Слѣдовательно на певно мож из сего становити, що и родители Михаила Лучкая були тѣ самѣ. Правда суть меншѣ некоректности в сих записах, но згодяться в головномъ, що отець рѣдних сестер и брата Михаила Лучкая був Михаил Попп, дяк в В. Лучках. — Михаил Лучкай списав свѣой тестамент р. 1831. дня 11. августа⁶⁾, одже слѣдує, що отець его тогды еще жив⁷⁾ и се саме потверджав матрика, де находиме, що дяк Михайло Попп умер 21. августа року 1831. в 75. року жизни на колеру⁸⁾.

Подѣбно доказує и записок (протокол) державного школьного инспектора Георгія Кричфалушія, що року 1820/21 був дяком в В.- Лучках Михаил Попп⁹⁾. Маєме еще один доказ из р. 1828., котрый объясняє и тѣ зносини, якѣ були межи отцем М. Лучкай, дяком В.- лучанским и Демет-

Valut, pariter et sororibus Mariae, Catherinae, Annae et Pelagiae, nec non infelici tratri Joanni unicuique per Centum Rfons Valut."

¹⁾ „1792. окт. 2. парох Михаил Гуменович крестив: Марія, из родич, Теодор Пап Дяк, и его супруга Гафія. (Кум.) Василій Шафар, и Марія Васил Туркиця супруга."

²⁾ „1793. 2. окт. крест. Іоан Копчай. парох. Катериноу. родит. Михаил Пль, Марія Дзямко. — Восприемники: Іоан Олаг, Пелагія Галас."

³⁾ „1795. 6. Augusti, Joannes Lyachovics, parochus, Anna, (parentes): Michael Papp, Maria Dzjamko, Cantor, (levantes) Joannes Olah, Pelagia Halász."

⁴⁾ „1797. 10. Augusti. Joannes Lyachovics. Parochus, (baptizat.): Joannes, (parentes): Michael Pap, Maria Dzjamko, Cantor, (levantes): Joannes Oláh, Pelagia Halász."

⁵⁾ „1799. Octbr. 6. Joannes Lyachovics, Parochus, (baptisata): Pelagia, (parentes): Michael Papp, Maria Dzjamko, (levantes): Andreas Michalyltzo, Pelagia Halász."

⁶⁾ Archivum Dioces. Anni 1843. Ad Num. 4235. „In quorum majorem fidem et firmiter robur praesentes manu mea subscribo et usuali sigillo munio. Ungvarini 11. Augusti 1831. Michael Lutsokay m. pr...."

⁷⁾ Так указуєся, що М. Лучкай мав еще одну сестру Агафію, яка старша була од него, бо оддалася р. 1808. Но в тестаментѣ уже не є споминана, слѣдовательно уже р. 1831. не жила, як другѣ сестры. Коли народилася, не мѣг и найти в матриць, но записано, коли оддалася. „Andreas Romzsa (copulati) Joannes Dudás etc. Jánosiensis, et Agafia Papp, Cantoris filia, 19. (Testes): Theodorus Makosj, Theodorus Balogh, etc. 14. Julii 1808."

⁸⁾ „1831. August. 21. sepelivit Desko, (sepultus): Michael Pap Cantor, 75. Annorum, gr. cath. mortuus in cholera. „Парох буа Петро Дешко".

⁹⁾ Archivum Dioecesis. „Repertorium Actorum Scholarum greco Catholicarum

рієм Матяцком, тамошним учителем. Дня 16. января р. 1828. дяк В.-лучанский Попп завдав одну скаргу до епископа против та мощного учителя Матяцка, який взяв его доньку за жену и так є его зятем, позад що вѣн обязанный був устным приказом, абы ему рѣчно дав 10. кобликовъ зерна из своих дяковских доходковъ, що вѣн позад сродство приняв и до теперь и подержав, як вѣн самкаже в своѣй скарзѣ, но дальше платити не хоче и не буде, бо зять его не добрый чоловѣк, безчестить его и власне побив его з женою, зато просить переложити его на другу посаду, бо нема и надѣѣ нато, абы могли разом спокѣйно жити и в будучѣм. Перед сею скаргою завдав був уже свою урядову заяву державный инспектор Кричфалуший о сѣм дѣлѣ еще року 1827 дня 28 ноября, де просив упорядковати сю справу. А послѣ приступає релация також о сѣм од Василя Договича, пароха В.-лучанского и замѣстителя намѣстника округа мукачовского, из которых явно, що тамошний дяк був Михаил Попп а учитель же тамошний его зать Деметрій Матяцко¹⁾.

На конецъ приключается ид сим доказам еще одно свидѣтельство а се є Михаила Матяцка, який року 1838. просить дозволу од епископа Поповича, абы докѣнчивши уже филозофичнѣ студіѣ в Сукмарѣ мѣг почати слухати богословскѣ студіѣ своими выдатками в ужгородскѣй епископскѣй семинаріи, а пѣдпирає свою просьбу тым, що вѣн є сыном Деметрія Матяцко, який уже за 26. лѣт є учителем в В. Лучках²⁾, а разом є сыном сестры Михаила Лучкая, уж-

Pro Inspectoratu per Litt. Districtum Cassoviensem... Anni 1820/21. Papp Michael Lutskensis Cantor significat secundarium.."

¹⁾ Archiv. Dioec. Anni 1828. Num. 64. Num. 344. „Illustrissime D. Praesul! Cantor N. Lutskensis Michael Papp nuper scripto coram Praesulea Illustritate Vestra conquestus est, se a genere suo Demetrio Matyaczko. Docenti Lutskensi inhumaniter tractari, et iste idem Docens postea concitavit aliquot Lutskenses e seditiosioribus et nomine Communitatis curavit scribi contra socerum suum, uti inaudivi iterum ad Vestram Praesuleam Illustritatem. Ita illi redunt sibi vicē; inhumaniter non solum domi per vitam, sed etiam in Ecclesia cum Scandalo Populi... Lutskae 13. Martii 1828. Basilius Dohovits m. pr. Parochus N. Lutskensis, Officii V. A. Diae. Munkáts Administrator. "Заява инспектора Кричфалушія выучить нас и о тѣй обставинѣ, що того року — 1827. — дяк Михаил Попп оддав свою пасербицю за якогось молодця Зозулю, котрого вѣн удержовав и який знав подати му лѣпшу помѣч, як Матяцко. „quid certum Juvenem, nomine Zozulya, qui privignam ejus duxit, penes se servat, quem sibi utiliozem, quam Docentem asserit esse... Ungvarini 28. Novembris 1827. Georgius Kricsfalusi m. pr... Pro Inspector." Сей Зозуля по смерти тестя р. 1831. був дочасно дяком у В.-Лучках. — Vid. Protoc. Dioecesis. Anni 1834. Num. 816. 980. 1005.

²⁾ Се є мала ошибка, бо Деметрій Матяцков (Матяцко) був учителем в В. Лучках лиш од шкѣльного рока 1815/16. и сяк лиш 24 роки були в роцѣ 1838. Се уважає державный шкѣльный инспектор Георгій Кричфалуший, який в своѣм запис-

городского пароха¹⁾. Епископ Попович дійсно сповнив его просьбу²⁾, року же слѣдуючого 1839. на его нову просьбу³⁾ прийняв его до семинарії на стипендію за клерика на другий рѣк, а коли докѣнчив богословіє року 1844., посвятив его в священника⁴⁾.

И не мож одже логично сумнѣватися, що Михаїл Лучкай назывався переже за отцем Попп и пѣздиѣйше став называтися Лучкаем вѣроятно в Великомъ Варадѣ, де вѣн кѣнчив филозофичнѣ студіѣ и вѣроятно и высшѣ гимназіальнѣ класы, и правдоподобно познакомився з Алексієм Повчїем⁵⁾, тогдашним каноником греко-католическоѣ епархіѣ В. варадскоѣ и тамошным парохом руським, бо як сам Михаїл Лучкай каже, еще и пѣздиѣйше держали его за фамилярного епископа Повчїя. Позаяк тогдашнѣ дяки принималися од самого жла, зато и отецъ Михаїла Лучкая так був принятый на певно и походив из самых В. Лучок и мало що приучившися в монастыри мукачевскомъ, стався дяком. Се поясняе и то, що о сѣй фамиліи Попп споминаеся од давна у Великих и Малых Лучках. Легоцкій в

яку доказуе, що вѣн выименовав Матяцка Деметрія до В.-Лучок на шкѣ бѣльнѣй рѣк 1815/16. (нум. 8), куды сей из Ракошина дѣйстно тогда и перейшов. — Сей Матяцко, докѣнчивши препарандію, выименуеся на шкѣльнѣй р. 1810/11. першій раз до Чинадѣва, по сему до Руськова, отги до Ракошина, и отси до В. Лучок, як се в том самѣм записнику (протоколѣ) Кричфлаушія мож читати. — Vid. Repertorium Actorum... (opus cit.) Anni 1815/16. Num. 8. etc.

¹⁾ Archivum Dioecesis. Anni 1838. Num. 1510; Illustrissime...! infrascriptus coram Illustritate vestra Praesulea demississime supplicare sustineo, ut quoniam testantibus in copia humillime hic Scholasticis Testimoniis studia Philosophica ad praescriptum legum absolverim... dignaretur Illustritas vestra Praesulea gratiose admittere; quo Theologica studia propriis sumptibus in hujate Illustritatis Vestrae Praesuleae Seminario imminenti anno scholastico inchoare, et frequentare possim, qui id ob parentis mei Matyaczko Demetrii per annos 26 in Triviali Schola Lutskensi praestita Docentis servitia, qua Reverendissimi D. Michaelis Lutskay Parochi Unghvarinensis sororinus promereri me existimo... Michael Matyaczko m. pr. absolutus philosophus...." На сю власноручно писану латинску просьбу епископ Попович написав оловцем и вырѣшеня, як индорзу: „Supplicantem frequentationem theologiae ita admitti, ne hunc indultum subin pro argumento susceptionis allegare possit."

²⁾ Die 3. Octobr. anni 1838. Vid. Protocol. Dioecesis. Anni 1838. Num. 1510.

³⁾ Vid. Protoc. Dioecesis. Anni 1839. Num 1571. et Num 1598. die 8. Augusti.

⁴⁾ Liber ordinatorum Anni 1844. die: 3. 10., et 23. Martii in Presbyterum. Михаїл Матяцков був священником у Держу и є братом Юліаны Матяцков, обоих в вѣроятно еще и других выховав Михаїл Лучкай, их уйко в Ужгородѣ, як се его родники знають и переказують. Михаїл Матяцков є отцем процѣвного протоіеря Теодора Матяцка, який родився в Держу року 1854. а помер 22. мая р. 1926.

⁵⁾ Ярослав Гординський. Opus cit. стор. 67. замѣтк. 1...., Олек. ії Повчїй (а малярски Potsy) уродився 1753. р... В 1800. р. іменовано його крилошанином великоварадскоѣ капитулы: зразом був він там и руським парохом... (Записки Товариш. Шевченка. Львів, 1918. Том СХХV. стор. 67.

своєї монографії жупы Березь передає, що року 1649. в Малих Лучках (Новоселиця) фамилія кенезя Поп мала один млин на воді Прокопня¹⁾, а тогоже року споминаєся межи йоббадьями: *Михаил Поп*, *Димитрій* и *Симеон* батьки (духовники), якъ²⁾ жили на однім телеку и платили одну куницю в панщину. — Року 1672., як тойже Легоцький инде передає из записок урбаріальных, були батьки в В. - Лучках: *Франциск* и *Демитрій Поп*, якъ мали в селі 102. руських газдів. — Року 1682. лиш один батько споминаєся: *Маөій Поп*, який мав один цѣлый телек и платив рѣчно в панщину домини одну куницю. А року 1699. не було жадного батька, бо так зазначено, що на половині парохіального телека живє вдова *Василя Поп* з сыном *Франциском Поп*, сѣ принадлежать ид парохіальному пѣвтелеку, если же на парохіи священник буде, платитъ одну куницю. Року 1704. був батьком *Василій Поп* и тогды зазначено, що нѣмецке вѣйско из замку напало на В. Лучки и попало фару и хижѣ многих либертинѣв. Се зазначив Легоцький в своіи исторіи греко-католицьких парохій жупы бережанскоѣ³⁾. Крім сего в греко-като-

¹⁾ Lehoczky Tivadar, Beregvármegye monográphiája, III. k. l. 396. „Kis Luceka (Novoszelicza). Uradalmi orosz falú a Hát nyugoti lejtőjén a munkácsi járásban 23 házzal és 140 lakossal. 1505-ben Anna királyné megerősíté azon kenézséget, melyet néhai Erzsébet Kis-lucekai László és Jánosnak adott. (Megyei levéltár.) 1649-ben találtatott itt 8 jobbágy, 6 fiú... A Prokopnya vizén volt a Pap nevű kenézsésaládnak egy malma, melytől egy lasnakot vagy 2 frtot adott évenként a munkácsi várhoz; a batyko volt akkor Bustyin László, lovasszabados Pincenik Lukács, székely-drabant pedig Halacsnya...“

²⁾ Lehoczky, Op. cit. III. kötet. 398-399. „...E szerint a nagy-lucekai szabadosok már a 17. században, sőt már előbb is, leginkább levél-hordással és lovon való kísérettel szokták volt szolgálataikat teljesíteni... A jobbágyság 1649-ki összeírás szerint többnyire magyar nevű volt, u. m. Szabados, Fekete, Nagy, Molnár (ki puskás volt a várban) Balási, Füzér János főbíró, Bányász Máté esküt, Pap Mihály, Demeter és Simon batykok, kik évenként 2-2 nyestet tartoztak adni; Horvát László porkoláb az alsó kapúnál; Dobrokai, Rác, Koszta stb. hópénzes darabantok; Tompa, Hadar, Vakaró, Kolupán... 1649. találtatott itt 34 marhás jobbágy, 40 gyalogszekeres és zsellér, 74 „officialatus“ (alkalmazott és soltész) és 40 puszta helyen lakó, összesen 140 jobbágy, 71 telek, 111 fiú... 1682-ben találtatott 90 jobbágy, 15 lovas és gyalog szabados, 8 szabad legény, 1 batykó és egy orosz deák... 1699-ben már 23 1/2 népes és 45 1/2 puszta telek volt... 1729. találtatott 7 szabados család, kik levélhordásra alkalmaztatak, 1794-ben pedig ezek 22-re mentek. 1794-ben harmincz gazdának minden épülete porrá égett.“

³⁾ Lehoczky Tivadar, A Beregmegyei g. szert. kath. lelkészségek története a XIX. század végeig. Munkács, 1904. 137. lap. „Nagy-Luceka. A XVII. század közepén voltak itt lelkészek Pap Miklos, Pap Demeter és Pap Simon, kik jobbágy telkeken laktak és nyestadót fizettek I. Rákoczy György özvegyének Lorántffy Zsuzsánának, 1672-dén Pap Ferencz és Pap Demeter voltak batykoi a százkét gazdából álló

лической церкви Великих Лучок найшов я записано в одной старой псалтыри, що сю книгу купила „громада Лучанска до своей... (церкви).... великомученика Демитрія з дозволомъ Его милости пана Поп Яноша обывателя (лучанского) и дали за ню девять Маріашіи 1749. року¹⁾“..... Из сеѣ фамиліѣ мѡг одже найвѣроятнѣйше походити и отець Михаила Лучкая.

Михаил Лучкай як народжений в чисто руськом селѣ, од руських родичѣв, натурально возрѡс як ширый русин, який из рѡдноѣ хаты и не мѡг мати иншѣ знаня и чувства, як выключно руськѣ, все друге лиш придали ему школа, ученя и живот. Де и як кѡнчив школы М. Лучкай? — На сей вопрос не маем много певного одповѣсти. Тогда еще в В. Лучках школа не була оддѣльно поставлена, то лиш од р. 1809. сталося, як се указуе записник (протокол) державного школьного надзирателя Кричфалушія, де повторительно ургуюся докѡнченя школы и лиш школьного року 1810/11. назначеный

ruthén hitkőrségnek; míg 1682. ben már csak egy lelkész működött Papp Mátyás személyében, ki egész telket művelt és egy nyestet, tartozott évenként adni az uradalomnak, s csodálatos e század utolsó évében már egy lelkész sem találtatott, lévén erről az azonkori urbérbea következő megjegyzés: „Pap Lászlóné és fia Pap Ferencz, ezek a parochialis fél-fél telekhez tartoznak, a parochián hogy ha pap lészen: egy nyestet fizett“....1704-ben mikor Pap Vaszil volt a lelkész, feljegyeztete azon évi urbáriumban, Hagara Mátyás uradalmi szántartó által, hogy a Nagy Lueskán portyázó német katonák megégették a paplakon kívül Selkő Ferencz, Vadász János, Kelemen Lukács, Lengyel András, Kozik Simon, Kallus István, Sáfár Ferecz, Balogh Lukács, Szabados Simon, Juhász Ferencz, Gorondi Gergely és Gorondi János szabadosok házeit...”

¹⁾ Шкода, що сей дуже интересный запис покалѣчили переплетчики, много одрѣзали, а що зостало, так голоситъ: „Изволеніемъ Отца, Поспѣшеніемъ Сына, И совершеніемъ св. Духа, Сю книгу глемую псалтырь, Купила громада Лучанска, до своей и... великомченика Хва димитрія, з позволеніемъ Его мати пана Попъ Яноша, обывателя луч... родителей, грѣховъ опущеніе. А ктобы ей мал и... реченаго храма, да буде проклять, в сей вѣк и в будущій, аминь и дали за ню девят маріашіи, 1749. року, мая 7. дня“ Выписано из самоѣ книги. В архивѣ греко-кат. парохіѣ мукачевскоѣ хорониться один тестамент из дня 15. марта 1768, де ревный греко-кат.-вѣрник Михаил Олаг заѣщдае из своего мастка на будущу семинарію 500 флор., дале на саму парохію, як и на монастырь и проч. Сей тестамент писанный О. Григоріем Боровским тогдашним першим професором и администратором парохіѣ мукачевскоѣ, а пѡдписанѣ суть: Jop. Papp, Regius Trimator. m. pr. (L. S.), Joannes Jeronim Regius contrascriba. mpr. (L. S.) Може и сей був из тоѣже фамиліѣ В.-лучанскоѣ Поп. Но туй замѣтити доужен я и то, що р. 1649. в доминіи мукачевскоѣ и чинадѣвскоѣ меж 114 греко-кат. батьками называлися 54. снм именем Поп, як се читати мож у Легоцкого: Исторія греко-кат. парохіѣ в жупѣ бережанскоѣ, що выше приведено стор. 12. зам. 3.

перший учитель Іоанн Бавлович¹⁾. І сяк перед сим часом учѣня лиш таке могло бути и у В. Лучках, як в других селах, що або парох, або дяк, або и оба два учили дѣтей в своѣй приватноѣ квартирѣ початкѣв вѣры, молитвы и подѣбногo. Так мѣг приучитися и наш Михайло Лучкай правдоподѣбно дома у батька свого, який був дяком в Лучках. Но вѣроятно всю нормальну школу докѣнчив инде, а не дома. Се пожадае та обставина, що его батько, хоть и був дяком, однак не мѣг мати великѣх квалификацѣй, бо в сѣм случаю не треба було бы выименовати окремишного учителя од р. 1809.—1810., як повстала окремишна школа. Одже Михаил Лучкай мѣг скѣнчити нормальнѣ класы, або в близкѣм городѣ Мукачовѣ, де оо. Василіане подтримовали нормальну школу, або в самѣм монастыри, котра еще близше була до Лучок, а кромѣ сего и Лучки тогды еще близше лежали, бо лиш по колерѣ р. 1831. переселилися на теперѣшне, на дальше мѣсто. Се так могло статися, но доказѣв жадных не маеме. Сінней²⁾ то каже, як выше приведено, що середнѣ школы кѣнчив М. Лучкай в Ужгородѣ, но за нормальнѣ не говорить. А дѣйство Михаил Лучкай кѣнчив в Ужгородѣ I. и II. гимназіальну классу, як тогды называлася I. и II. граматична класса³⁾. Се указуе классификацѣя рока 1805. и 1806.⁴⁾, де при кѣнци рока приведеный в классификацѣй, як коншколяръ Іоанна Чурговича и вѣн Михаил Попп и се року 1805., як из всѣх предметѣв, а р. 1806. подобно из всѣх предметѣв свѣтских отличный (еминенс), но из религиѣ не дѣстав достаточнѣ ноты од свого катехита Антонія Баняя, клерика тогдышноѣ семинаріѣ и катехита⁵⁾. Що була причина, не знати, анѣ

¹⁾ Archivum Dioec. „Repertorium Actorum... (Op. cit.) Anni 1809/10 Lutskensis Communitas ad Scholam suam perficiendam adigi petitur per J. Dominium Munkács. N. 15. et 22 — Lutskensis Contractus Num. 84. — Anni 1810/11. Lutskensi pro Schola perficienda petitur assistentia dominatus. Num. 84. — Lutskam disponitur pro docente Baulovits. Num. 6. 11. — Lutskensis Docens Baulovits quaeritur se non solvi Num. 41. — Anni 1814/15. Lutskensis Docens, Baulovits resignat stationem. Num. 110. — Petit hanc stationem Demetrius Mátyáczko, Docens Rákosiensis. Num. 123. — Anni 1815/16 Resolvitur pro Lutska Demetrius Mátyáczko, Docens Rákosiensis. Num. 8. Idem significat se Rákosino transiisse Lutskam. Num. 8.

²⁾ Szinyey József. Magyar írók... Op. cit. VIII. k. 65—66.

³⁾ Prima Schola Grammatica. — 2 Schola Grammatica

⁴⁾ Vid. in Archiv. Gymnasii Užhorod. (Ungvár) 1805. mense Septembris Classificatio. I. Schola Grammatica. Ex religione: Joannes Csurgovich: eminens, Papp Michael: classis I. Ex reliquis objectis eminens, — eminens. — Anni 1806. mens. Septembr. Classificatio. II. Schola Grammatica, Joannes Csurgovics, ex religione: eminens, ex reliquis objectis eminens..., Michael Papp: ex religione class. II., ex reliquis eminens.

⁵⁾ Archivum Dioecesanum. Litteraria, oppidi Ungvar, A. 1806. Die „20. Mart. 1806.

туй, анѣ инде нич я не найшов о сѣм. Но и не глядаю, бо важнѣй-ший в наслѣдок сего, менѣ бо так видиться, що не ошибаюся, коли так думаю, що прзво ся була причина, позад котору его имя дальше в классификаціи ужгородскоѣ гимназіѣ не мож находити¹⁾, бо очевидно оставив Ужгород и тутешню гимназію и вѣроятно продовжав гимназію и филозофичнѣ студіѣ В. Варадѣ и став сучасно называтися Лучкаем. Се вѣроятно представляе нам тот факт, що 1812. року принятый в клерика, окончивши в В.- Варадѣ другой рѣк филозофичных студій, як се дораз увидиме.

Дуже интересантно бы знати сѣ роки житя М. Лучкая, но треба менѣ широ признати, що право о сих роках не удалося менѣ нич найти, анѣ туй, анѣ в Мукачевѣ в тамошнѣй гимназіи, греко-кат. парохіи и в городскѣм архивѣ, ани в монастыри. Можно, що мож бы дачто найти в В. Варадѣ, де М. Лучкай докончив филозофичнѣ студіѣ, но туда не мѣг я ити и що небудь выслѣдити. Сѣ роки обяснити може удасться другому. Додати однак треба менѣ то, що в сих роках наша епархія мала доста живѣ зносины з В. варадскою греко-католицькою епархією, що причинила та обставина, що туй були волоськѣ (румунскѣ) парохіѣ, а там руськѣ, зато же они просили од нас руських клерикѣв не раз до В.- варадскоѣ епархіѣ²⁾.

Як кончив Михаил Лучкай сѣ среднѣ школьнѣ студіѣ, не знати, но мало обяснити можно. Александер Духнович одним десятилѣтем еще пѣзднѣйше скончив нормальнѣ школы за три роки, по сему же гимназіѣ и прочѣ, но тяжко дуже тяжко, як вѣн сам пише в своѣй автобіографіи³⁾. Лучкай еще тяжше мѣг школы свои кон-

Ungvariensis Scholae Grammatices Juventutis Graeco catholicae ex doctrina Xpi informatio et classificatio... Grammaticae. II. Anni, Eminens, I. Joannes Csurgovich... Calssis II... Michael Popp... Antonius Bánnyay m. pr. Seminarii Unghvar. Alumnus et Catecheta."

¹⁾ 1807. рока Чургович уже ходив до IV. грамматики, очевидно допустили му оставити III. и нараз ити до IV., — рока же 1808. уже V. рѣчний, поет, но не встрѣчаем бѣльше: Михаила Пуппа. Гл. архив гимназіѣ ужгородскоѣ.

²⁾ Сяк рока 1806. дня 28. марта капитульскій викарій Георгій Фаркаш просить од нас руського священника до руськоѣ парохіѣ в Варад Оласѣ. (Vid. Archivum Dioecesis. Vacant. Candidat. in gre 233.) — Епископ Самуил Вулкан дня 2. ноябра р. 1810. просить од нас клерика — Vid. Archivum Dioecesis, Litteraria in gre, 538.

³⁾ Duchnovics Alexander, Autobiographia, выдан. Товариства „Просвѣта“ в Ужгородѣ, 1928. стор. 6.,... anno 1813. devexit me Ungvarinum, ubi sub magistris Joanne Benyovszky et Antonio Böm (Böhm) normales classes tribus annis frequentare debui et sic translatus ad Gymnasiales scholas... integrum gymnasiale terminavit cursum... anno 1821. Eperjesini me insinuavi, et per Ep. Gregorium Tarkovics recep-

чити, як Духнович без суперечки, бо тогдaшнї дяки и не мали такої кваліфікації, як священники и их фамилії, а кромь сего матеріальне их положенє було много гѳрше и бѳднїйше. В сих часах бѳднїй русин тяжко мѳг выучитися. Були такь, якь служили и так служачи (*famulando*) выдержовалися и выучовалися, були такь, яких родичѳ засобляли из дому харчем, а за квартиру платили пару флоренѳ на рѳк (5-6.); були такь, якь доставали, особливо на филозофичный курс стипендію рѳчно 150 флор. од еп. Бачинского або Тарковича и проч., як и Александер Духнович. Не раз сталося и то, що такого ученика выдержовав будучий тесть и спомагав, абы докѳнчив школы. Отець Михаила Лучкая мав много дѳтей, як и видѳлисьме, а не мѳг бути богатый чоловѳк, бо тогдaшнї В. Лучки єще доста мале село було, а кромь сего и дякѳвскѳ доходки не були великѳ, а из сих треба було кромь численноѳ фамилії пѳдтримовати єще и затѳв¹⁾, нераз з дѳтьми их. Єще р. 1820/21. В. -лучанскїй дяк просить переложити другорядного дяка, якогось Пазуханича, вѳроятно позад малѳ доходки, як се записано мож читати в высше спомянутѳм записнику державного школонадзирателя Кричфалушія²⁾. Сяк мѳг Михайло Лучкай нормальнѳ школы якось з нуждою скѳнчити, кажѳм за три роки, но не выключено, що нормальнѳзовсѳм и не кѳнчив³⁾, но непосредно среднѳ гимназіальнѳ. То певно знаєме, що р. 1812. Михайло Лучкай докѳнчив филозофичнѳ студіѳ т. е. VIII. класу гимназіальну — по теперѳшному — в В. Варадѳ, а по сему

tus, albo cleri inscriptus, cum stipendio 150 florum valutalium Philosophiae duobus annis studii Cassoviae, anno dein 1823. ad studia Theologica in Seminarium Ungvarienae dispositus...

¹⁾ Такой зять був р. 1820/21. Михаил Пазуханич, року же 1828. так указуєся послѳ метрики: Іоани Зозуля. -Се бо стоить в матрицѳ крещеных В. лучанских „1828. Octobr. 22. (23.) A n t o n i u s, filius Joannis Zazulya, gr. Cantor. Maria Popp, gr. Lucska, baptisavit Petrus Desko.“ -Очевидно сей Зозуля взия за жену рока 1827 пасербичку дяка Михаила Попп, як мало перед тым видѳлисьме.

²⁾ Archivum Dioecesis. „Repertorium Actorum Schol. ... Op. cit. Anni 1820/21. Popp Michael Lutskensis Cantor significat secundarium eiatem Cantorem Pazuchanics amovendum esse ob exiguitatem proventus. Ibidem Dmno eiatі V. A. Diacono scribit D. Kutka. Num. 39. Сей Пазуханич вѳроятно був Михаил Пазуханич, зять дяка Михаила Попп, який узия за жену доньку єго Марію р. 1812. дня 13. февраля, як се записано в матрицѳ браковѳнч. В. -лучанских; — туй мають записану и доньку свою, яка родилася 27. ноября р. 1827. — Пазуханич потому дѳйстно и переложений до Чомы, рока. 1822. 31. — марта, гляд. Protocolum Dioecesis. An. 1822. Num. 340.

³⁾ Року 1813 дня 30 януаря забороняє викаріѳ капитул. Михаил Брадач, абы священники посылали сынѳв своих непосредно т. е. без нормальных студіѳ або без жадноѳ приготѳвки до латинских школ. Vid Protocol. Dioec. Anni 1813. die 30 januar. Num. 110.

конкуrowав и просився прийати в клерика и тогдѣшний капитуларный ген. вѣкарій каноник Іоанн Кутка прийав єго в клерика и назначив до Вѣдня в цѣс.-кор. конвикт, як тогды ся семинарія называлася. Що же скѣнчив дѣйстно в В. Варадѣ филозофичнѣ студіѣ, показує нам єго кандидаційна таблиця¹⁾, де єго епархіальне правительство представляє року 1827. королѣвскому єрару на презенту парохіѣ города Ужгород. Туй бо выразно кажеся, що филозофичнѣ студіѣ кѣнчив в В. Варадѣ з отличными класами. Вѣроятно сему мѣг дяковати и приписовати, що єго прийав викарій Кутка в число клерикѣв и назначив до Вѣдня. Но не мож цѣлком выключити и то, що викарій каноник Іоанн Кутка пѣзнавав уже и переже Михаила Лучкая, бо Кутка був до року 1794. парохом мукачевским и намѣстником тогоже округа, де суть и В. Лучки и зато заступав єго.

Епархія макачевска тогды переживала дуже тяжкѣ часы. Епископа не було, правда по смерти еп. Бачинского (умер 1809 дня 15. ноября) зостав посвяченый епископ Михаил Брадач, котрого еще еп. Бачинский поставив в свого помѣчного епископа, но вѣн выименованный був: „без права наслѣдства“ (*sine jure successionis*²⁾), зато выбранный був викарій капитуларный. Вѣйны Наполеона перепиняли все житя, повсюду пановала велика дєроговизна³⁾ уже од бѣльше рокѣв, а ид сим теперь приступили и другѣ бѣды. И сама ужгородска семинарія в шкѣльнѣм роцѣ 1811/12 не дѣстала своѣ субвенциѣ из религійного фонда, и зато лиш на: „кредит“ жила и выдержовалася, не було можливо и свѣбѣдно подержати публичный конкурс клерикѣв и кѣнцем мѣсяця юлія треба було розпустити всѣх клерикѣв и питомцѣв ужгородскоѣ семинарїѣ, бо нияк не було чим

1) *Protoc. Dioec. Anni 1827. Num. 184. „Tabella candidationis pro R. Cameralis Oppidi Ungvár parochia vacante... (qualia studia et ubi absolvit?) — Philosophica M. -Varadini, Theologica Viennae in Caes. Reg. Convictu ut Alumnus... Semper cum nota Eminentiae...“*

2) *Protoc. Anni 1808. 24. Junii. Num. 492. „Cum. ego infrascriptus ob grandae-
vam aetatem meam non abilitatus decessissem, ac tamen episcopatum exercere non valebam, hinc supplicavi suae Matti Ss., quatenus mihi elementer dignaretur resolvere ac nominare Eppum Suffraganeum, qui vices meas in functionibus Ordini Episcopali adnexis suppleret. Ssma Sua Mattas... dignata est mihi elementer resolvere talismodi Eppum Suffraganeum, ad quod munus effectefective etiam nominavit meum in Districtu Cassoviensi Vicarium Rssm Michaellem Bradács, cui etiam ad sustentandum... e bonis episcopalibus annue me daturum quatuor mille Rfnos, ea tamen lege ut isthic Ungvarini penes me habitet, retento caeteroquin Praepositi salario. Promisso meo hanc declarationem sigillo meo roboratam praelibato Eppo meo Suffraganeo Illmo et Rmo Michaeli Bradács futura pro securitate dedi...“*

3) *Protoc. Dioec. Anni 1808. 7. Septembr. Num. 622, 629, 639, 645.*

выдержати, як се тогдашний капитуларный викарій урядово представляє найвышшому губерніальному совѣту¹⁾. Епархія мукачевска тогды мала чотыри клерики у Вѣдню, из сих один Михаил Пушкаш позад хвороту выступив, а сим же одно мѣсто упорожнилося и директор цѣс. - кор. конвикта уже при кѣнци першого пѣврока вѣзав из дня 18. апрѣля р. 1812. епархіальне правительство, щобы на се мѣсто пѣслали другого, но здорового на перший рѣк богословія так, абы 1. ноября, коли по тогдѣшному начинався новыи школьный рѣк, уже появився в конвиктѣ²⁾. На се одно упороженне мѣсто викарій Кутка уже переже назначив був послати Михаила Зубрицкого, П. рѣчного питомця из Тирнавы на жаданя еп. Брадача, викарія кошицкого, но понеже выразно пожадали теперь пѣслати на 1. рѣк богословія, примушенный стався одступити од своѣ думки, як се вѣн сам пише еп. Брадачеви, де просить выбачити ему, що не може выповнити єго бажаня³⁾. По сему на конзисторіальном засѣданю, по-

¹⁾ Protoc. Dioecesis. Anni 1812. Num. 540, 502, et 627. - Die 15. Iuli. Num. 502. „Ill. et Rmo D. Michaeli Bradács Eppo Suffraganeo. Siquidem hujates alumni ad eum egestatis statum devoluti habentur, ut Seminariales quidem ob defectum subsistentiae e Seminario ad oppidum dimitti debuerint. Extra Seminariales vero debita, quibus jam hucadusque inonerati gemunt, exsolvendi non sint capaces....“ — Die 8. Augusti. Num. 540. Rmo D. Olsavszky Canonico Actuali et ad S. Barbaram Parocho Viennensi. — „.... In reliquo dum miserum nostrum hujas Seminarium hucadusque nonnisi ad creditum vixisse et ad praesensque ad rationem obventurae competentiae suae nonnisi anticipative jam duo jam quatuor ob nondum superventam Clementiss. Resolutionem Reg. de qualiter fundando uno Alumno Eidem Seminario assignata fuisse, meque ddo adhuc tertio Junii eam Excelso Consil. R. Loettli H. fuisse Cathecogicam declarationem, quod nisi praevio pro anno venturo adminus media competentia Seminario exassignata fuerit, Alumnorum susceptio locum habere nequeat...“ — 6. Septembr. Num. 627. V. A. Diacono Cassoviensi Ioanni Tabakovics: „ego alumnos hujatis Seminarium cum fine mensis Julii dimittere debuerim....“

²⁾ Archivum Dioecesis. Litteraria in gnre, 560. Director Innocentius Lang in sua informatione: „.... Quod Michaellem Puskás attinet, qui relicto statu clericali ab medicinae studium transiit.... sumptibus hujus Convictus curatus recta via Pesthinum contendit. Quapropter magis idoneum sanumque juvenem, et quidem pro anno primo theologiae, ut praescriptum est, in ejus locum substituendum censeo... et juvenis humittendus testimonio de sanitate integra, aequae absoluta cum laude philosophia instructus sit, oportet, iterque suum ita instituat, ut ad I — mam Novembris Viennam perveniat....“

³⁾ Protoc. Dioecesis. Anni 1812. 7. Septembris Num. 628. „Illmo D. Eppo Suffraganeo Mich. Bradács. Ut Michael Zubriezky Alumnus Tyrnaviensis Viennam ad Convictum Caesareum translatus fuisset pro continuandis studiis theologicis equidem libenter habuissem.... At vero siquidem ddo 18. Aprilis a. e. praetaacti Caes. Convictus Viennensis Regente A. Rdo. ac Clar. D. Innocentio Láng eos percepissem ordines, ut ad enatam ibidem pro dioecesis nostrae vacantiam non alium sed absolutum philosophum adeoque pro primo Anno Theologiae submitterem; hinc suapte Illmo D.

держаном 19. септября, де приняли питомцѣв до духовноѣ семинаріѣ¹⁾ на першом мѣстѣ принятый и назначеный є один питомець до цѣс.-кор. конвикта у Вѣдню, як докѣнчивший на филозофичном курсѣ другий рѣк з похвалою на I. богословія. Се був Михаил Лучкай. Тогоже рока и дия 19. септября викарій Кутка увѣдомляе²⁾ настоятеля директора Ланга у Вѣдню з тым, що назначеный Михаил Лучкай должен кѣнцем октябрия в Вѣдню єму представитися з крестным листом и свидѣльствами шкѣльными и лѣкарским о здравлю³⁾. Без сумнѣву Лучкай представив сѣ свидѣльства настоятельству у Вѣдню и там на основѣ их принятый був без жадноѣ замѣтки и так записанный в число питомцѣв. Ся обставина указує, що вѣн дѣйстно отлично докѣнчив попереджуючѣ студіѣ филозофичнѣ. Аж бысьме мали при руках сѣ свидѣльства, легко бы нам конечно слово выречи и досвѣдчитися о его мѣстѣ народження, року, имени, прозвищу и проч., но на жаль не маєме и позад се сѣ пытаня лиш так мож було нам вирішити, як выше предложено. Се впрочѣм згодиться з думкою Гординского, як выше приведено, котрый мав нагоду осмотрити архивнѣ письма семинаріѣ при св. Варварѣ у Вѣдню и сяк и архивнѣ письма, якѣ находилися на парохіи св. Вар-

Vestra conijicere dignabitur, non esse mihi integrum, ut Michaellem Zubriczky qua 2. -i Anni Theologum ex Tyrnaviensi Seminario translocari facerem..."

¹⁾ Vid. catalogum: Archivum Dioecesis: Candidat. et Vacant, in gre, 268. „1. Ad Caes. Regii Convictus Viennensis Seminarium: 1. Michael Lueskay pro 1-o Anno Theologiae.... Extradedit Ioannes Lyachovits m. pr. S. Sedis Munkatsiensis Juratus Notarius."

²⁾ Protoc. Dioecesis. Anni 1812. 19. Septembr. Num. 658. „...Rmo D. Directori Innocentio Láng,.... „proximis diebus per me pro primo Anno Theologiae susceptum esse Michaellem Lutskey 2 — i Anni Philosophum absolutum... cum ultima affuturi mensis Octobris directe ad praetam Dmnum Testimoniis Scholasticis, baptismalibus, et de integra sua valetudine medico authentico attestato hic instructus semet in omni se Viennae semet sistere noverit...."

³⁾ Свидѣльства принести пожадав и тогдѣшний порядок високоѣ школы университета вѣденского, де не записали их и не допустили слухати прелекціѣ. — Позад дежкѣ безпорядки року 1813. дия 21. септября, нум. 22, 182. цѣс.-кор. губерніальный совѣт се выразно и повторительно и пожадав, и приписує. (Vid. Archivum Dioecesis. Litteraria in gre, 564. —) Но уже сяк було приписивно и пережо р. 1787. дия 16. августа пѣд. нум. 29, 547/1966. од тогоже губерніального совѣта. „Es besteht die unterdem 12. Sept. v. J. Num. 35, 810. kundgemachte allerhöchste Vorschrift, dass kein Schüller zur höheren Berufslehre, wie die Theologie ist, zugelassen werde, welcher nicht entweder die den Akademien den zweijährigen, oder bei der Universität in Pest, den drei jährigen philosophischen Kurs gänzlich geendigt hat, und hinlängliche Zeugnisse darüber ausweisen kann...." Зато не було позволено без свидѣльства епископам посылати питомцѣв, а ректорам семинаріѣ прийняти таких питомцѣв. — Vid. Archivum Dioecesis. Litteraria in gre, 245.

вары у Вѣдню и так вѣроятнo по списках цѣс.-кор. конвикта те твердить, що Лучкай назывався иншим прозвищем и се: Попп, —не само-собою розумѣся, если такѣ письма находятъся и там суть.

Михаил Лучкай за чотыри роки позостав у Вѣдню и се так треба розумѣти, що и на феріи не вернувся до дому, бо се в тог-дашних часах не було звычайем. Се указуе та обставина, що коли один питомецъ именован Бевтій, сын тогдѣшного викарія сукмарского, хотѣв вернуться на великѣ феріѣ, якѣ були три мѣсяцѣ: август, сентябрь и октябрь, сю обставину, як якусь незвычайнѣсть, директор Ланг заявляє епархіальному правительству¹⁾. Як же кѣнчи Михайло Лучкай свои богословскѣ студіѣ у Вѣднѣ, указують информаціѣ, якѣ директор Ланг посылав кожного року двараз до епархіального правительства протягом апрѣля и сентября. Сѣ информаціѣ мѣстятъ в собѣ много интересантногo из огляду на личнѣсть М. Лучкая. В першѣм пѣврку похвалитъся разом з трѣма своими сошкѣльниками из нашоѣ епархіѣ и Михаил Лучкай тым, що они межѣ всѣми 50. тогдѣшними питомцями занимають перше мѣсто из огляду богобойности, доброты нравѣв, а кромѣ сего всѣ суть благѣ, послушливѣ, люблячѣ порядок и дисциплину и позад се од всѣх любимѣ²⁾. В науках же, власне церковнѣй исторіи, библійнѣй археологіи и в еврейскѣм языкѣ достав першѣ знаки. В другѣм пѣврку подѣбно всѣ похваленѣ за богобойнѣсть и прилѣжнѣсть, а додано, що Михаил Лучкай, I. рѣчний богослов, из исторіѣ, котрою много трудився, причисленый ид числу отличных³⁾. На другѣм роцѣ богосло-

¹⁾ Archivum Dioecesis. Litteraria in gre, 617. — 1816. 6. Octobris. In informatione director Láng: „...Silentio in fine praeterire non possum. D. Beöthy molliter et nimis delicate educatum, et desiderio parentum visendorum languidum ferias autumnales, invitante patre, domi suae agere...“

²⁾ Archivum Dioecesis. Litteraria in genere 558. — 25. April. 1813. Informatio I. Semestris. „Clerici Almae Dioecesis Munkacsiensis primum anni hujus scholastici Semestre feliciter et ex voto peregerunt. Ordinar ab eo. quod praecipuum est, et in futuro animarum pastore primum locum tenet, a pietate morumque probitate: quae quidem in omnibus quatuor alumnis talis est, ut iis primum inter omnes 50. theologos hujus C. R. Covielus locum adsignare non dubitem. Sunt praeterea comes, officiosi, obsequentes, ordinis et disciplinae amantes, atque propterea omni grati et accepti. Quae diligentia studiis theologice operam navaverint in examine primo semestrali declararunt. Namque Michael Lucskay tam ex historia ecclesiastica, quam ex archeologia biblica linguaque hebraica in primam proficientium classem merito relatus est. Eidem adscripti sunt Dd. Ioannes Buday et Ioannes Orban... D. vero Danilovics Ioannes, princeps. omnium ex omnibus his scientiis eminentia nota insignitus est...“

³⁾ Archivum Dioecesis. Litteraria in gre, 557. — 12. September 1813. Informatio „...ast laudibiles sunt hi eorum conatus litterarii, ita laudabilis et eorum pietasque studiumque...“

вія М. Лучкай мав не лиш попережних коншколарѣв з минушого року, но еще новѣ чотыри, бо епархіи мукачевскої дозволено, щобы од 1. ноября р. 1813. мала мѣсто дотеперѣшних 4. питомцѣв вѣсѣм¹⁾). Дня 29. апрѣля р. 1814. подана информация то каже, що всѣ похвальнѣ в поведеню, также успѣшно кѣнчили перший пѣврѣк, стараються приучитися и нѣмецкого языка, всѣ здоровѣ, еще и на гипохондрию наклонный М. Лучкай²⁾). То саме повторяється и при кѣнці другого пѣврока, коли М. Лучкай скѣнчив другий рѣк богословія³⁾). На третѣм року богословія похваленѣ подѣбно всѣ так в бо-тобойности, як и поведеню и успѣху в науках богословских⁴⁾). Також и при кѣнці року, т. є. другого семестра з тым, що чотыри чет-верторѣчнѣ, дѣставши на выдатки подорожи запомогу, 26. авгу-ста уже и одѣхали до отчины⁵⁾). То було 1815. року. Шкѣльный рѣк 1815/16. був послѣдний, який М. Лучкай кѣнчив у Вѣдню як чет-верторѣчний богослов (теолог). Из сего року лиш из кѣнці року

1) Archivum Dioecesis. Litteraria in gre, 562. Назначенѣ були: Михаил Зубри-цкий, Иоанн Костыович, Иоанн Мустянович и Иоанн Попович из тирнавскої семи-нарии.

2) Archivum Dioecesis. Litteraria in gre, 575. — 29. April 1814. Informatio: „Finita sunt feliciter examina primi semestris anni hujus scholastici... D. Lutskey se-cundi anni theologus ex hermeneutica et exegesi novi testamenti atque e scientia edu-cationis primam classem promeruit... Quod attinet morum probitatem, pietatis studium legumque domesticarum observantiam, omnes pariter comendari merentur. Linguae germanicae... omnes sunt studiosissimi. Ut vero et corporis mentionem faciam, prospe-ra omnes fruuntur valetudine, ipse etiam ad hypochondriam proclivis D. Lutskey...”

3) Archivum Dioecesis. Litteraria in gre, 586. — 13. Septembr. 1814. Informa-tio: „Finivimus Deo juvante, feliciter annum hunc scholasticum, in quo alumni dioeces-ns Munkacsinensis nova iterum specimina industriae et progressus sui edidere..... Se-cundum annum absolvit D. Michael Lutskey... Praeterae linguae germanicae diligentem operam navant. Quod pietatis probitalisque studium attinet, pari omnes laude digni sunt, prospera etiam fruuntur valetudine.....”

4) Archivum Dioecesis. Litteraria in gre, 612. — 27. April 1815. Informatio: „Clerici almae dioecesis Munkacsinensis... examina primi semestris e praescriptis theo-logicis disciplinis cum laude subiverunt... Michael Lutskey e theologia dogmatica et Morali in primam classem referri meruit.....”

5) Archivum Dioecesis. Litteraria in gre, 612. — 11. Septembr 1815. Informatio: Clerici almae dioecesis Munkatsiensis videlicet Ioann. Danilovics, Ioann. Kosztevics, Ioann. Buday, et Ioan. Orban absoluto cum laude studiorum theologorum curriculle 26. Augusti, viatico e R. Cancellaria aulica Hungarica provisi, reditum in patriam et dioecesim ingressi sunt. Quo progressu studiis operam dederint, testimonia litteraria, quae exhibebunt loquuntur... Quod reliquos quatuor concernit tam solertem navarunt operam, ut in disciplinis praescriptis primae adscribi meruerint... Quod vero vitae ratio-nem... attinet, non modo nihil est, quod in se desiderari passi sunt, quin imo tales se semper et ubique exhibuerint, ut eos quam diligentissime commendare debeam. Prospera etiam et optata fruuntur valetudine...”

маєме звичайні інформації і замѣтки, но для нашої цѣли і тѣ зовсім достаточні. То бо пише о М. Лучкаю директор Ланг из дня 6. октября 1816., що уже не треба єму и писати о М. Лучкаю котрый уже вернувся до епархіи и там на певно показав свои свідѣтельства и лиш то одно замѣчає, що и в сѣм послѣднѣм пѣврку доки єще туй був, все дорогим був перед ним позад невинности нравѣв своих и цѣлости¹⁾. Одже Михайло Лучкай тогды докѣнчив IV рѣк богословія и вернувся до отчизны з немалою похвалою. — Вернувся же непосвященный, хотѣ хотѣв посвятитися дати в самѣм Вѣдню, но иншак було єму осуждено, як се в слѣдуючѣм увидиме.

И сим скѣнчиться перша часть житя М. Лучкай, єго шкѣльнѣ лѣта и богословскѣ студіи у Вѣдню. Доповнити тым можем и треба нам, що вѣн кромѣ богословских наук занимався єще и другими, власне слухав выкладѣв славного слависта Добровского²⁾ на университетѣ, и познакомився з рѣзными студентами славянами: русинами украинцями, сербами, чехами³⁾, що вытворило в нѣм свѣдоме чувство, яке здѣлало єго нашим першим филологом и филологичным писателем.

¹⁾ Archivum Dioecesis. Litteraria in gre, 617. — 6. Octobr. 1816. Informatio „...De D. Laeskey nihil jam opus est referre, cum jam ipse redux ad dioecesim testimonia sua litteraria exhibuerit, id solum addo, eum et ultimo, quo hic moratus est semestri, ob morum candorem et integritatem mihi carum fuisse....“

²⁾ Бирчак В: Литературні Стремлѣня... (вмс. цитов.), стор. 48. „Теологію кѣнчив у Вѣднѣ, де слухав выкладѣв славного слависта Добровского в сей час одродження славянских народѣв.“ Впливы сѣ переходили головно через Вѣдень „де студіювали Сербы, Болгары, Чехи и часть руськоѣ молодѣжи з Пѣдкарскоѣ Руси: Николай Теодорович, Михаил Балудянский, Иван Орлай, Михаил Лучкай, Иван Фогоросси, Бережанин и иншѣ.“ — Таже и в календарѣ Товариства „Просвѣта“ рока 1928. в статѣ выше приведенѣй.

³⁾ Гляд. предидучу замѣтку.

II.

Посвятися в В. Варадѣ. — Еп. Самуил Вулкан. — Примиція в В. Лучках
Капкан в В. Лучках. — Записанный напоследѣ в матриках. — Архиварь и библио-
текаръ в Ужгородѣ. — Секретарь еп. Повчія. — Конзисторіальный нотарь. —
Чрезвычайный справы. — Новая епархія пряшевска. — Роздѣлене епархій — Кра-
евый народный собор. — Епархіальный собор р. 1821. — Засѣдатель конзисторій
мукачевскоѣ. — Роздѣленя фондѣв и фундацій. — Каноник В. Годобай и П. Под-
гвацкій переберуть часть епархій пряшевскоѣ. — Упорядкованя парохій. — Выдѣ-
леня части епархій В. -варадскоѣ. — Округ нѣрскій замѣняея. — Святой юбилей
Григоріанскій календарь. — Роки: 1816—1827.

Друга доба житя Михаила Лучкая начинаея его посвященем
в священника, що сталося року 1816. — Уже на кѣнци четвертого
року богословія Лучкай просьбою повернувся до епархіального
правительства, чтобы позволили му высвятитися в священника еще
в Вѣдню тогды, коли львѣвскій митрополит прийде посвятити своих
тамошных питомцѣв, докѣнчивших богословіе кѣнцем мѣсяця юлія.
Ся его просьба находится в епархіальном архивѣ²⁾). Писана власно-

²⁾ Archivum Dioecesan. Ecclesiast. in gre. 241. „Venerabile Consistorium, Do-
mini Rssimi...! Divina gratia vires concessit cursum theologicum... jam jam absolvendi...
Qua de causa audaciam sumo preces meas humillimas ad Vener. Consistorium diri-
gendi, quatenus facultatem scriptotenus mihi benigne concedere dignaretur; ut ego
adhuc hic Viennae existens ordines tam minores, quam majores ea occasione susci-
pere valeam, qua Ill. Metropolita Leopoliensis vergente ad finem mense Julio suis
kicee alumni, et meis conscholaribus praedictos ordines distributurus est. Ut hanc
humillimam petitionem meam coram Ven. Consistorio proponere praesumam sequentes
me rationes animarunt: 1-o annos canonicos, et ultra nimirum jam 25-um aetatis meae
adtingi, 2-o Vitam coelibem ducturum irrevocabiliter me determinavi, 3-o Per hanc
gratiam iter non minus fatigiis, quam sumptibus junctum pro ordinibus suscipiendis
Waradinum faciendum feliciter evitabo, 4-o Quod ritus adtinet de iis testimonium sat
sede dignum D. Parochum atque Capellanum ad S. Barbaram, si Ven. Consistorium
exigere dignabitur, exhibere paratos significare audeo. De his benignam resolutionem
avide expectans permaneo Vienae 2. Julii Clientum humillimus: Lueskay Michael, m.
pr. in Caes. Reg. Convictu Viennae Dioecesi Munkacs. Alumnus et Ss. Theologiae 4
in annum auditor..”

ручно по латински з дня 2. юлія р. 1816., де Михаил Лучкай потверджує своє прошене тым, що уже: 1.) не лиш достиг роки каноническѣ, но уже и 25 лѣт житя, що 2.) рѣшив неизмѣнно зостати и як холостяк (caelebs) вести житя нежонате и що сяк 3.) не треба му ити до В. Варада и так значнѣ выдатки ошадить. Конечно же придає, що из огляду на знаня обрядѣв, подадуть парох и капеллан при церкви св. Варвары у Вѣдню потрібное свидѣтельство, що вѣн достаточно знає обряды. Вырѣшена ся просьба 12. юлія 1816. так, що приказано заслати всѣ потрібнѣ письма, як се на самѣй просьбѣ приписано¹⁾. Однак не так сталося, бо львѣвский митрополит не прийшов и зато Лучкай не посвяченый у Вѣдню, як се само так приписано на просьбѣ²⁾. Рукоположеня же приняв пѣзднѣйше того же року 1816. в мѣсяцю ноябрю дня 7. разом з Василиєм Манайлом на дїяконат, а 9. ноября сам на пресбитерат в В. Варадѣ од греко-кат. епископа Самуила Вулкана, як се заведено в книзѣ посвященных (Liber Ordinatorum), и як се доказує о сѣм³⁾ свидѣтельство того же епископа ему выдане. Знати бо треба, що од р. 1815. по смерти Михаила Брадача⁴⁾ сей епископ був уповномоченый посвящати наших клерикѣв, як се уже и переже було становлено р. 1808.⁵⁾, и дѣйстно и посвящав аж до року 1817. дня 21. декабрю⁶⁾, коли бл. п. Але-

¹⁾ Ibid. „Dimissoriales parandae, supplicansque ad intentionem suam serio reflectendus. 12. Julii 1816.“ — Vid.: *Protoc. Dioecesis. Anni 1816. 12. Julii Num. 1099*

²⁾ Ibid. „Non adveniente pro termino Metropolita non est ordinatus, sed primum Varadini 6. et 9. Novembris 1816. M. L.“

³⁾ *Archivum Dioecesis Ecclesiastica in gre, 251.*

⁴⁾ *Protocol. Dioecesis. Anni 1814. 28. decembris Num 1523.* — Михаил Брадач еп. дорналейский, умер р. 1814. около 20. декабря, бо уже 26. декабря — под восьм днями по смерти его выбрала капитула в викаріа капитуларного каноника Григорія Тарковича.

⁵⁾ Гляд. Інтимат губерніального совѣта з дня 19. юлія р. 1808. нум. 14.973. де становлено, що позад старѣсть епископа Бачинского, и позад, що Михаил Брадач не рукоположенный в епископа най посвящає клерикѣв епархіѣ мукачевскоѣ докѣнчивших богословіє Самуил Вулкан, еп. греко-кат. в-варадский. — Vid. *Archivum Dioecesis. Vacant. Candidatio. in gre, 253.* — Vid. *Protoc. Dioecesis. Anni 1808. 24. Junii Num. 492.* „.....quod Excellentia V. ob aetatem, recens vero denominatus Episcopus Suffraganeus ex eo, quod consecrationem nondum obtinuit, Presbyteros ordinare nequeunt... sub hodierno Episcopus graeco-catholicus Magno Varadiensis sine suscipiendarum Clericorum Ordinationem ad dioecesim Munkaesiensem exmissus habetur...“

⁶⁾ *Archivum Dioecesanum. Liber Ordinatorum:* „Ab anno 1809. Die 19. mensis Januarii Sua Illustritas Dom. Mich. Bradács Suffraganeus episcopus post consecrationem suam M. Varadini peractam, Clericos dioecesis hujus Munkaesiensis in sacros ordines promovere incoepit.....“ — „N. B. Ab anno 1815. Illmuset Rssmus D. Samnel Vulcan Eppus M. Varadiensis sacros ordines contulit seuentibus, ex superius inscriptus ad Majores

ксий Повчій посвящений в епископа и мало по сему, як еп. мукачевский вѣн сам начав рукополагати кандидатѣвъ священничих. — По посвященю в священника слѣдовала примиція, котру Михайло Лучкай кѣнчив в В. Лучках тогоже року 1816. в мѣсяцю ноябрю. На певно не мож сказати мѣсяця и дня, бо лиш то находим записано в протоколѣ епархіального правительства из дня 18. ноября до пароха В. -лучанского¹⁾, що новопосвященный Михаил Лучкай може там свою перву св. Літургію пѣд его руководством кѣнчити. Вѣроятно, що сю примицію кѣнчив в день св. Михаила Архангела. Легоцкій то каже, що Михаил Лучкай кѣнчив свою примицію 24. ноября, як се выше приведено видѣлисьме. — По примиції довжен був М. Лучкай там зостати в В. -Лучках, щобы упражнятися в выслужованю св. тайн и в прочих одправах, як се выразно приказано в том же самѣм розположеню о примиції. Кто був сей велико-лучанский парох, не кажеся туй, но мы уже знаем, що се був выше спомянутый Андрей Ромжа, уже старший священник²⁾, бо року 1818. дня 1. юнія выменуеся³⁾ на его просьбу в его сотрудника ново посвященный пресвитер Іоан Балогг, а в роцѣ 1826. уже умер⁴⁾. — Як довго був Михаил Лучкай сотрудником в В. Лучках, напевно не знати. Правда, що кандидацийна табелла на парохію ужгородску из р. 1827. то

Ordines pere im promotis. — Се зачалося од дня 22. апрѣля 1815. року. — „Ab Anni 1817, 21. Decembris Sacros ordines conferre incoepit Illmus et Rssmus D. Alexius Pöcsy Eppus Munkacsiensis Ss. Apostolorum Petri et Pauli de Tapoleza Abbas, a quo ordines susceperunt sequentes....“

¹⁾ Archivum Dioecesis. Protocol. Anni 1816, Num. 1628. die 18. Novembr. „Parocho Lutskensi. Admodum R. D. Paroche! etc. Praesentium per vigorem D. Michaelem Lutskay neo-ordinatum Presbiterum usque ulteriores dispositiones ad Prtam D. Vestram eum in finem invio, ut sub ejusdem manuductione Primitias absolvere, et seorsum in Sacramentorum et Sacramentalium exercere possit.... Ungvarini 18. Novembr.“

²⁾ Archivum Dioecesis. „Tabella inforatoria Districtus Munkacs cum Szent-Miklos uniti in I. Cottu Bereghiensis de statu Parochorum in et pro anno 1808... Nagy-Lucska. Andreas Romzsa. Aetatis 55. Sac. 27., uxoratus, improlis... Facit sua debita. Examinator Districtualis. Ecclesia lignea in bono statu tum interne quam externe, sed populi incapax; de neo erigenda ex solidis materialibus promotor deest... summa animarum: anno 1807. : 1384. Acrescentia: 90. Decrescentia: 29. Summa: 1445. „Одже парох Ромжа мав тогды 65 рокѣвъ, послѣ сих урядовых дат, — Село: В.-Лучки мало вѣрникѣвъ року 1808. : 1445., но року 1810. упало число в нова на 1403., як се указуе подобна информация из р. 1810. — А року 1799. числилося вѣрникѣвъ — же записано 1211.“

³⁾ Protocol. Dioecesis. Anni 1818. 2. Junii Num. 541. „Exhibitorum praesentium Neordinatum et per me jurisdictionatum Presbiterum Ioannem Balogh, erga Lutskensis Parochi requisitum pro desiderato in Spiritualibus Laboribus huic ipsi Parocho impendendo adjutorio sub qualitate Capelani ad Nagy Lutskam designo, et...“

⁴⁾ Schematismus Dioecesis Munkacsiensis, Anni 1821. p. 28. „Lucska-Nagy... Paro-

каже, що три місяці був сотрудником. Но се видиться мені не зовсім точным зато, бо нигде на мож найти рѣшеня, котрым бы він був из В. Лучок закликаный до Ужгорода в канцеларію епископску. Правда и то, що другъ писателъ так держить, що Михаил Лучкай був урядником в канцеларіи епископской уже од року 1817.¹⁾ власно як бібліотекаръ и секретаръ епископа Повчія. К сему треба замѣтити, що початком року 1817. бібліотекаръ и архиваръ був професор богословія Михаил Черский, який під час упорожненого епископского престола приняв и исповняв и сю службу од року 1814., но року 1817. отказався и консисторія хоть и приняла се и его увольнила з днем 26. марта 1817., но разом никого не выименовала, а выименованя нового бібліотекаря и архиварія задержала Алексію Повчію²⁾. Алексій Повчій був именованный в епископа мукачевского р. 1816. д. 22. марта, и заведений в маетки 25. сентября 1816. и посему дораз переселився до Ужгорода залишивши каноничество в В. Варадѣ. Но не мѳг він управляти епархією, бо не дѳстав потвердження од апостольского престола лиш в місяцю октябрѣ року 1817. и лиш 6. ноября мѳг одержати посвященя в епископа и лиш по сему мѳг зачати управляти сам епархією як се він сам заявляє цѣс.-кор. губерніальному совѣту³⁾. Вѣроятно одже то, що мав и якогось секретаря, но се не був р. 1816 и початком р. 1817. Михаил Лучкай, позаяк тогды еще був сотрудником в В. Лучках. Се указуе и матрика В.-лучанска, де Михаил Лучкай, як капелан записанный е од дня 3. декабря р. 1816. до 17

chus D. Andreas Romzsa..." — Schematismus Anni 1825. pag. 30. „Lucska-Nagy Parochius D. Basilius Dohovics." — Сей сам Догович е разом кандидованный на Ужгород року 1827. и то означено о нѣм, що три роки е в В. Лучках, одже входить, що Анд. Ромжа не був парохом р. 1824., но пенсіонованный.

¹⁾ Еяменій Сабов, Христоматія, Ор. cit. стор. 193-194. „Другий выдающійся дѣятель сего времени Михаил Лучкай, от 1817. года бібліотекаръ и тайникъ епископа Повчія, позже приходскій священникъ въ Унгварѣ; и за нѣкоторое время, придворникъ священникъ у герцога Карла Лукк-скаго..."

²⁾ Protoc. Dioecesis. Anni 1817. 20. Martii. Num. 380. „Michael Csérszki Theologiae Professor, qua tamen vacante sede episcopali Officii Dioecesis Archivarius, et Bibliothecarius, se ab impositis sibi pro ratione exigentiae Boni Publici Anno adhuc 1814. Officii Archivarii et Bibliothecarii Dioecesis Functionibus exerceendis deinceps pluribus ex rationibus relevari et absolvi... petit; erga cujusmodi petitum Determinatum est desiderio eius in omnibus deferri; consequenter tam Archivi, quam vero Bibliothecae resignationem in 26. Marti A. curr. defigi; novi vero ad praeattacta officia adaequate supportanda, pro lubitu eligendi idonei individui denominationem Illimo D. Episcopo Dioecesis relinqui. per Juratum Notarium. Andream Chira m. pr."

³⁾ Archivum Dioecesis. Protocol. Anni 1817. 12. Decembr. Num. 1279. 1280. —

юнія 1817¹⁾). А сучасно обов'язанности бібліотекаря и архиваря выповняв згаданий Михаил Черский, професор богословія, а секретарь и присяжний конзисторіальний нотарь був Андрей Хира аж до 18. сентября р. 1818., коли од'їхав до Вѣдня и на се достав пашпорт, на котрѣм пѣдписаний и Михаил Лучкай, як архиварь и бібліотекар²⁾). А посему находиться записано в тѣмже протоколѣ епархіальнѣм дня 23. сентября р. 1818.³⁾, що од сего поступив в уряд секретаря Михаил Лучкай. Но се так розумѣється, що замѣщає Хиру якийсь час в урядованю, як се и выразно пару раз там кажеться⁴⁾). Крім сего и то записано, що до 13. децембра 1817. в канцеларіи еппа Повчія був приспособлений пресвитерь Антоній Шипош⁵⁾ за деякий час, и тогды лиш зато одпущеный, щобы ишов и научився по руськи дома або в Маря-Повчи, бо очевидно не знав достаточо. Сяк же так указується, що Ми-

¹⁾ Михаил Лучкай записаний в матриках парохіѣ В.-лучанскоѣ бѣльше раз. Сяк: „Matrica Baptisatorum Anni 1815. Nov. 11. Lutskay Michael... December 3. Lutskay Michael Coop.... 1817. Maj. 14. Lutskay Michael Cooperator.... Junius 23. Lutskay Michael.“ In Matrica Sepultorum: „1816. Nov. 10. Michael Lueskai... Nov. 21. Mich. Lueskay Coop.“ — In Matrica Copulatorum: — т. е. незаписаний ани один раз.

²⁾ Protocol. Dioecesis. Anni. 1818. die 18. Sept. Num. 808. „Litterare Passuales. Alexius Poesy etc. Universis et singulis praesentes nostras inspecturis salutem in Domino sempiternam. Fidem facimus et attestamus Dilectum in Christo Filium R. Andream Chira Dioecesis Munkacsiensis Presbyterum, Secretarium nostrum, et S. Sedis Consistorialis Juratum Ordinarium Notarium certis in negotiis Viennam proficisci neque ulla ad notitiam nostram Censuris irretitum teneri — Quem proinde... omnium... Benevolentiae... commendamus... Datum Unghvarini in Aedibus Residentiae Nostrae Epallis die 18. Sept. mbris 1818. Alexius Pócsy m. pr. Eppus Munkacsiensis. Ad gratiosum mandatum Michæl Lueskay m. pr. Suae Illtris Epplis Archivarius et Bibliothecarius.“ Андрей Хира пѣзднѣйше выименованный в каноника ново-постановленоѣ епархіѣ пряшевскоѣ, був же каноником од р. 1820. -д р. 1840. Гляд. Шиматизм епарх. пряшевск року 1903. стор. 47. 18. и 11. — Ново-поставлена капитула епарх. пряшевскоѣ заведена дня 6. августа 1820. в Пряшевѣ. Гляд. Интимат губерніально-го софѣта из дня 16. мая 1820. нум. 12, 495. — Шиматизм року 1903. стор. 13.

³⁾ Protocol. Dioecesis Anni 1818. 23. Sepr. Num. 816. „Abhinc in officio Secretarii successit Michael Lutskay m. pr.“

⁴⁾ Protocol. Dioecesis. Anni 1818. 13. Nov. N. 945. „...usque ad Secretarii Andreae Chira adventum Cassae hujus administratori ad manus Michaeli Lutskay tradendi...“ Protocolum Dioecesis Anni 1819. 12. Febr. N. 148. „...signatum Unghvarini per Michaelem Lutskay Suae Illtris Eppi Secretarium et et S. Sedis Consistorialis surrogatum Notarium.“

⁵⁾ Protocol. Anni 1817. N. 1281. „V. A. Diacono Doroghiensi Antonio Bányay... Praesentium exhibitorem Hon. Antonium Sipos Dioecesis meae Presbyterum exacte in Cancellaria mea aliquo mora... ad lares paternos eo ulteriori cum mandato reinvio, ut cum adusque in Lingua Ruthenica... parum profecisse dignoscatur, in hac semet sive paenes parentes, sive vero in Claustro M. Pócsensi exercere... noverit... Praeterea Episcopalem benedictionem impertiendo maneco...“

хаил Лучкай лиш од року 1818. служив в епископско́й канцеларіи, бо уже — як выше сказано — 18. сентября 1818. підписався, як архиварь и библиотекарь. Вѣроятно мало перед выименованем в капелана для старого Андрея Ромжы, новопресвитера Іоанна Балогга, який выименований дня 1. юнія р. 1818.¹⁾ и дня 3. юнія 1818. уже записаний, як сотрудник в матрицѣ крещеных у В.-Лучках²⁾. И сам протокол епарх. спомагає нам в сѣм дѣлѣ, бо по 12. маю нум. 493. хибить, що може толковатися право на выименованя М. Лучкая³⁾, бо майже одна цѣла сторона незаписаное чистое мѣсто є вылишене и текуче число 493. не выписане, но по нум. 492. слѣдує потому нум.: 494. — То бо нияк не допустимо, щобы формально не було выдано выименованя, коли так точно и правильно є все проче заведене в сих протоколах, еще и о самых найменших писарях епископско́й канцеларіи и клериках⁴⁾. А то тяжко и думати, щобы еп. Повчій, хоть и од кѡнця року 1816. перебував в Ужгородѣ, кромѣ урядникѡв епископско́й канцеларіѣ, котрѣ и при тѡм ему служили, держав еще и других, коли ему треба було выдержати епископских урядникѡв и платити, що було таким тягарем, що вѡн сам початком р. 1818. поносуєся в письмѣ до цѣс.-кор. губерніального совѣта и заявляє, що сѣ тягарѣ незносимѣ, не абы и другѣ перебирав⁵⁾, заяк пожадали од него, абы заплатив до религійного фонда квоту 6,000 флор, ринск. — Однак може, що Михаила Лучкая од лѣта, або од осени закликав на службу еп. Повчій, бо в матрицѣ В.-лучанско́й од 21. декабрия 1817. записаний один чернецъ бѡльше раз, як — сотрудник⁶⁾. Заступовав одже Михайло Лучкай од дня 18. сентября

¹⁾ Protocol. Dioecesis. Anni 1818. Num. 541. Гляд. мало выше.

²⁾ Matrica Baptisatorum, „die 3. Junii 1818. baptisavit: Ioannes Balogh Cooperator...“

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1818. Num. 492. — 494.

⁴⁾ Vid. Protocol. Dioecesis. Anni 1817. 23. Januar. Num. 74. де свидѣтельство подаєся Георгію Саламону, клерику писарю в епископск. канцеларіи, який там писав од 13. сентября 18. б. до 27. января 1817. — Посему був писарем докѡнченый философ Іосиф Пеллесс аж до 22. сентября 1817. року. який потому посланий на богословіє до Тирнавы. Гляд. 18. сентября р. 1817. нум. 1179. и котрый сам записав: аж доки писав сей протокол по номерѣ 1185. дня 22. сентября 1817.: „hucusque scripsit Josephus Pelles m. pr.“

⁵⁾ Protocol. Dioecesis. Anni 1818. 4. Februar. Num. 123. „...16. Quod vacante Sede Archivum Dioecesanum nonnihil neglectum observando, praeter Secretarium Bibliothecarium, Protocollistam et Cancellistam insuper Archivarium quoque distinctum servandum, et tam hospitio et victu, quam vero salario providendum habeam...“

⁶⁾ „Matrica baptisatorum“, die 21. Decembr. 1817. Euthimius Demjanovits Relig. Cooperator... — Одже Михаил Лучкай од сего часу уже не був у В.-Лучках, се зовѣм певне, — мѡг таже за якийсь час фунговати, як приватный секретарь у еппа Повчія.

р. 1818. Андрея Хиру, як конзисторіального нотаря¹⁾. Се одповѣдає и тому, що сам М. Лучкай твердить. Року бо 1833. просить од конзисторіє одно свидѣтельство, що вѣн як секретарь служив од 19. сѣнября року 1818. аж до 1. августа року 1827. И се свидѣтельство конзисторія рѣшила ему выдати²⁾. — Се держало до початку слѣдуючого року 1819. Уже дня 6. марта р. 1819. заявляє еп. Повчій най-высшому губерніальному совѣту³⁾, що посада конзисторіального нотаря упорожнена и велике число справ пожадає одного, способного, сталого урядника и зато вѣн выименовав на се мѣсто Михайла Лучкая за порядного нотаря и просить ему дозволити и приказати выплатити рѣчно платню 250. Р. фл. зачавши од 1. февраля сего року; що губерніальный совѣт и исповнив⁴⁾. Сим заняв Михайло Лучкай важну посаду при дворѣ и канцеларіи еппа Повчія, з котрым може — и се не є невѣроятным — мав уже переже якѣсь близшѣ односины и котрый его пѣзнавав на певно уже з свого вѣжного житя в В. Варадѣ, коли там кѣнчив филозофію, а Повчій був тамошным каноником и сучасно и тамошным руським парохом⁵⁾, як се мы уже переже спомянули, но на жаль на се жаднѣ деталѣ, або доказы в архивѣ епархіальном, ани инде не найшлися.

1) Protocol. Dioecesis. Anni 1818. 13. Nov. Num. 945. „...usque ad Secretarii Andreae Chira adventum Cassae hujus Administratori ad manus Michaeli Lutsckay tradendi...“

2) Vid. Protocolum Dioecesis. Anni 1833. die 26. Novembr. Num. 1466.

3) Vid. Protocol. Dioecesis. Anni 1819. die 6. Martii Num. 309. „Excelso Consilio, Serenissime! Cum Consistorii hujus Munkacsinensis Notarii officium de praesenti vacaret, negotiorumque et causarum coram eodem Consistorio decurrere solitarum frequentia exigeret, ut praenominato officio ad continuandam manipulationem, aptum quoddam Individuum admoveatur, hinc collatis cum Consistorii mei Assessoribus Consiliis Michaellem Lutsckay Archivi Dioecesis adusque conservatorem in Consistorii hujus ordinarium Notarium nominavi, ac erga elementer defixum etiam 250 Rflrum annum Salarium more consueto introduci curavi... exoro... pro eodem Notario B. Grat. assignationem Angariam pro rata temporis inde a 1. Februarii a. c. ...extradare demandare dignaretur...“

4) Intimat. d. dato 11. Maji. anni 1819. Num. 12,784. — Vid. in Archiv. Dioecesis. Fundationalia, 766.

5) Гляд. Михайло Гординський, причедена студія: Осно-ване гр. кат. церкви в князівстві Любка, Записки Товар. ім. Шевченка, Львів, 1918. Том. СХХV. стор. 67. Заміт. 1. „Олексій Повчій... уродив ся 1754 р. в селі Кокодї, бігарьського комітату, на Угорщині... В 1800 р. іменовано його крилошанином великоварадської кашути; заразом був він там і руським парохом...“ А замѣтити треба, що се автор подає послѣ Лучкай, як сам заявляє мало низше: „... Так характеризує Олексія Повчія Михайло Лучкай у своїй латинській рукописи (Церковная Газета, Будин. 26. декабря (7. января) 1857. г. ч. 50. стор. 397. статья: Біографія достопамятныхъ лицъ)...“

Як присяжений нотарь консисторіѣ М. Лучкай мав вплив на всѣ епархіальнѣ справи, якѣ еп. Повчій, перебравши сей звичай из часу, коли епископский мукачевский престол був опорожненный, рѣшав консисторіально т. е. з канониками и припадково з другими засѣдателями консисторіѣ. И як секретарь же епископа мав всегда нагоду обговорити епархіальнѣ справи з самым епископом, що не мало впливало на управлѣня цѣлоѣ епархіѣ. Крімъ сего — так указуєся — М. Лучкай як секретарь проводжав епископа Повчія на его урядовых подорожах. Такѣ подорожи мав, як пише Юрій Жаткович¹⁾, до монастыря краснобродского, де посвятив Г. Тарковича в першого епископа пряшевского, до Острихома на инсталацию митрополита — примаса Рудная, а дале на краевый народный собор в Братиславѣ (Прессбург).

Не хибало М. Лучкая на важных и — много раз — на правдиво черезвычайных справах, не лиш в порядочном, кождоденном житю епархіѣ но и — правдиво незвычайных и некождоденных, якѣ були: поставленя новоѣ греко-как. руськоѣ епархіи пряшевскоѣ; потѣм роздѣленя епархіѣ мукачевскоѣ и пряшевскоѣ; собор епархіальный, як приготовательный на краевый народный собор Мадярщины; роздѣленя фондѣв межи мукачевскою и пряшевскою епархією и проч....

Роздѣленя превеликоѣ мукачевскоѣ епархіѣ стало занимати перворядне мѣсто межи актуальными справами, державных кругѣв уже од року 1809. по смерти бл. п. еп. Бачинского. Возникли рѣзніѣ проекти: конечно так вырѣшено, що поставлена нова пряшевска епархія р. 1815. дня 3. ноября выданным королѣвским приказом²⁾, под нум. 13, 997., и в слѣд сего був выменованный в першого пряшевского епископа Григорій Таркович, каноник епархіѣ мукачевскоѣ дня 19. марта 1816.³⁾ Капитула же пряшевска заоснована року тогоже 1816.⁴⁾ дипломою цѣсаря и короля Франциска I., а потверджена же дня 22. сентября р. 1818. через святѣйшого отця Пія VII. папы

¹⁾ Юрій Жаткович: Алексій Повчій, Епископ Мукачевскій, выпечатано: Подкарпатскій Календарь, Унгварь 1899, стор. 61. „Прескасное зрѣлище было вь его жизни, когда Алексій Повчій, 68 рочный старикъ г. 1821. вь монастырѣ Краснобродскомѣ вь епископы Пряшевскіе посвятиль, 67 лѣтъ стараго Тарковича. Не смотря на свой высокой возрастъ Алексій Повчій г. 1821, появился вь Остригомѣ, на инсталациі примаса Рудная, г. же 1822. вь Прессбургѣ на провинціалном синодѣ. А знати треба тутъ, что передъ 60. — 70. годами желѣзницѣ не ходили так, як днесъ, но путешествованіе тогда съ наибольшими было соключено трудами и тяжестями.“

²⁾ Schematismus Dioecesis Eperjesiensis Anni 1903. pag. 6.

³⁾ Ibid. pag. 7.

⁴⁾ Ibid. pag. 18 Dato 6. Februarii 1816.

римського, состояча из пять членов, и коли справа так є, як и до-
тацій єпископа цѣлком була вырѣшена, заведена була дня 6. августа
р. 1820.¹⁾ И се дѣйстно день, коли нова єпархія пряшевска дѣйстно
повстала, як се шиматизм одповѣдно замѣчає²⁾. Саме роздѣлення
єпархій уже роками переже обговорено и становлено було, однак
лиш по сему дѣйстно переведено. На основѣ интимату цѣс.-кор.
губерніального совѣта, выданого 24. октября р. 1820. под ч. 24. 409.³⁾
переданѣ 194. парохіѣ до пряшевскоѣ єпархіѣ, а zostало же в му-
качевскоѣ єпархіи 466. парохій, и еще 72., якѣ мали передатися
вбоднѣйше греко-католическоѣ єпархіи В.-варадскоѣ⁴⁾.

В сих справах ходив єп. Повчій и персонально до Вѣдня р. 1819.
и 1820. и проводжав єго секретарь М. Лучкай⁵⁾. Року 1821. надый-
шла одна дуже чрезвычайна справа. Се було подержаня єпархіаль-
ного собора, як приготовки до краевого народного собора. Од року
бо 1819. уже занималися в Мадярщинѣ думкою созваги крайвий на-
родный собор, щобы там становити тѣ средства, якими мож бы пе-
реставити и поправити тот великий упадок моральности так межи
клиром, як и межи мѣрянами, завести лѣпше воспитаня клира, упо-
рядковати чины монашескѣ и урядованя церковных трибуналѣв (су-
дѣв). Тогдашний острихомский архієпископ и примас Мадярщины
Александр Руднай⁶⁾ зачинав сю акцію и єго голос не явився без-

1) Schemat. D. Eperj. Anni 1903. pag. 18. — 13.

2) Ibid. pag. 13. „Hac resolutione igitur regia stabilita atque Capitulo Eperjesi-
ensi et quinque Canonicis, utpote: praeposito majore cum 1000, lectore cum 900.....
et hac resolutione regia (ddato 16. Mai 1920. Num. 12,445.) per gratiosum emanatum
intimatum publicata, neo-constitutum atque nominatum Capitulum Eperjesiense die 6.
Augusti 1820. sollempniter introductum, ecclesiaeque hac antea vicaria per bullam pon-
tificiarum et colationum regiarum in hac jam novissime cathedrali ecclesia institutam
publicationem sua modalitate incardinatum atque instalatum est. Et haec est effectiva
erectio novae dioecesis Eperjesiensis.“

3) Schematismus D. Eperjes. Anni 1903. pag. 14.

4) Protocol. Dioecesis. Anni 1820. die 24. Nov. 1820. Num. 745. „Serenissime...!
...huic exmissis 194 parochiis Dioecesim Eperjes. constituentibus, In obsequium B.
Gratosi ddto 6. Octobris 1812. Num. 24,254. emanati Intimati Tabellarem deductio-
nem solummodo de 538 Parochiis, et quidem 466 paenes diocesim Munkacsensem
remansuris, 72 vero M. Varadiensi Episc. opatum aliquando resignandis isthic sub sub-
sterno...“ Єп. Повчій туй знявляє губерніальному совѣту, що роздѣлення уже пере-
ведено.

5) Protocol. Dioecesis. Anni 1820. 5. Februarii Num. 51. — 28. Januarii 1820.
Num. 24. Де вмѣсто Лучкай подписаный є: „Josephus Hodermarszky Professorem
Theologiae et surog. consistorialem Notarium.“

6) Vid. dr. Rapaics Raymond, Egyetemes egyháztörténelem, Eger, 1889. III.
kötet, 626. b. „1822. Szeptember 8-ra Rudnay Sándor, Magyarország hercegprímása

плодным и голосом в пустынь вопіюшого, бо року 1821. вирішено подержати народный собор в лѣтѣ 1822. р.¹⁾ и се так, щобы перед тым були всюды подержанѣ епархіальнѣ соборы, де бы обговоренѣ всѣ точки будучого народного собора, як се король Франциск I. приказом из дня 23. марта р. 1821. позволяе и повелѣвае так подержати народный собор в Братиславѣ²⁾. Разом и назначуться вѣсьм точок якѣ мають переже в кождѣй епаріи на своих епархіальных соборах обговорити и вирішеня потому предложитися на народный собор. Се вѣзваня и приказ дѣстав и еп. Повчій и в наслѣдок сего созвав епарх. собор епархіѣ мукачовскоѣ на день 1—8 мѣсяця октябрия р. 1821., так щобы переже всѣ намѣстническѣ округи в своих соборах всѣ точки поважно обговорили, и всѣ постановы в протокол записано предложили³⁾ и выбрали из кождого намѣстнического округа одного делегата, таже и из кождого монастыря одного члена кромѣ игумена. На епархіальный собор делегаты мають 29. сентябрия появиться в Ужгородѣ перед епископом Повчіем, а другой день т. е. 30. сентябрия торжественно одкрывся сей собор, а посему подержуться порады дня 1. и слѣдуючого мѣсяця октябрия. — Еп. Повчій выдал сей свѣй приказ дня 8-го августа р. 1821.⁴⁾ и приключив и вѣсьм точок будучих нарад, но саме подержаня епархіального собора уже переже вирішено дня 27. юлія, но з тою розлукою, що тогды в консисторіи еще день собора не був становлений⁵⁾. Разом становлено, щобы члены собора помѣстилися в духовнѣй семинаріи и там дѣстали и квартиру и харчованя; сучасно выбранѣ и становленѣ и провѣдники епархіального собора⁶⁾, межи ними занимає мѣсто и

(1819—1831.) nemzetet zsinatot hivott össze Pozsonyba, mely a világiak és egyháziak közt terjedő erkölcsi süllyedés megszüntetésére, a papjelöltek alapsabb kiképzésére, a szerzetes rendek belviszonyainak rendezésére és az egyházi törvényszékeknek szabályozására stb. vonatkozólag üdvös végzéseket hozott, de a melyek királyi jóváhagyást nem nyervén, kihirdetve seha sem lettek." Vid. Jegyzet: 3. „Nachrichten und Betrachtungen über die Nationalsynode vom Jahre 1822. Sulzbach, 1824. Collect. Laccens. V. 933. — 9.0....“

¹⁾ Ddto 24. Maji 1821. Alexander a Rudna. — Vid.: Archivum Dioecesis Consistorialis 1254.

²⁾ Ibid. Intimat. ddto 23. Mart. 1821. Num. 3742.

³⁾ Archivum Dioecesis. Ecclesiastica in gre, 318. — Протоколы сѣ составляютъ одинъ великий звязок.

⁴⁾ Vid. Ibid.

⁵⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1821. die 26. Julii Num. 828. де кажегя, що день собора епарх. становитъся вѣднѣйше, а разом воззываютъся засѣдатель консисторіѣ, абы завдали своѣ замѣтки на приписанѣ точки собора до 1-го августа до епископа — Сѣ точки уже переже були поданѣ до вѣдомости.

⁶⁾ Ibid. Promotores synodi: Michael Tabákovics, Canonicus, Rector Seminarii

Михаил Лучкай, який був поставлений в нотаря сего собора.

Сей епархіальний собор дійсно и подержаний од дня 30. сентября з таким дневним порядком, як то конзисторія дня 25. сентября выдала¹⁾. Дня 31. перед полуднем собор епарх. торжественно отворений еп. Повчієм торжественною Літургією епископскою, в якій участвовали всѣ каноники, достойники, професоры, засѣдатель конзисторіѣ и всѣ окружнѣ посланцѣ. — Первое засѣданя подержано 1. октября, друге дня 2., а третое дня 3. октября, коли торжественно з многолѣтвієм по звичаю собор епархіальний и закрыто. Засѣданя держалися в великій салѣ епископскій, в них поважно обговоренѣ всѣ точки собора приписанѣ и важнѣ постановы становленѣ, сѣк з оглядом поста²⁾, одежѣ священникѣв, проповѣди, школьноѣ молодежи, пѣвцо-учителѣв, святкованя празникѣв³⁾, монашеского жита и проч., як се мож читати в протоколѣ сего епархіального собора, який списав Михаил Лучкай⁴⁾. Из сих не одна точка дійсно и перейшла в жита в нашій мукачевскій епархіи.

Постановы епарх. собора потому були пересланѣ до примаса в Острихом, коли р. 1822. опубликовав призыв на народный собор, що мае подержатися в Братиславѣ дня 8. сентября и слѣдующими и разом запросив чим скорше прислати ему протокол подержаного

Stephanus Andruchovics, Canonicus; Adjuncti: Clar. Josephus Hodermárszky, Professor Theolog. et Michael Csérszky Theol. Professor; Notarii synodales Antonius Băpuşu, Parochus privit. Hajd. Oppidi Dorog, Michael Lutsokay Eppi Cancellarius, et Secretarius."

¹⁾ Protocolum Dioecese, Anni 1821. die 25. Septembris, Num. 1000.

²⁾ Сѣк: пост рождественный начинатися мае од дня 7-го децембра, т. е. од праздника св. еп. Николая; — великий пост од дня первоѣ чотыридцятицѣв, т. е. по сыропустнѣм тиждни; — пост св. Петра и Павла од Рождества св. Іоанна Предтечѣ; — а на кѣнець Богородичен пост од праздника Пресображенія. — Проповѣдь треба держати по прочитанѣм евангелію дораз. — Монахам кромѣ постѣв в непостнѣ дни позволяєся мясоядѣня, — а новіціат доужен держати три роки. — Школы треба будовати, а дяки пѣвцо-учителѣ мають освободитися од панщины. — При крестинах лиш одного кума и одну куму мож звати. — Священникам в реверендѣ и в коларем треба ходити. — Если календарь юліанскій и григоріанскій не мож еще з'единити, то треба переставити деякѣ свята а другѣ перекласти на недѣлю. — И так далє.

³⁾ Щобы хоронити свята и лѣпше подержати, занималися пытанєм, як з'единити два календарѣ, юліанскій и григоріанскій. Сѣ акты уже перед ди. 18. юлія перебрав еп. пришевскій Григорій Таркович з тым, що всѣ наверне до Ужгорода, но не сѣк сталося. И позык и до року 1822. дня 28. юнія не вернуа, еп. Повчіи ка конзисторіѣ воззывает Тарковича из дня 28. юнія под нумер. 595.: "...Eandem Insuper Vestram humillime, una fraterne identidem exoro, quatenus eadem acta ex Cistis extrahi curare, et mihi ocius transponere dignaretur..."

⁴⁾ Archivum Dioecese. Consistorialia 1254.

епархіального собора. Се и вирішено 14. юнія р. 1822. ¹⁾и дійсно заслані всі акти до митрополита — примаса д. 26. юнія т. р.²⁾

Но уже пред тым за ту велику працю, яку мав Михаїл Лучкай в сьм епархіальном соборѣ, єпископ Повчій виименовав его початком р. 1822. в засѣдателя конзисторіѣ мукачевскоѣ дня 5-го января.³⁾ Михаїл Лучкай як засѣдатель тогоже дня зложив и звичайну присягу. Як засѣдатель конзисторіѣ М. Лучкай посему высланий був пару раз на слѣдства тяжких справ; сяк дня 17. апрѣля до Доробратова в справѣ апелациѣ низложеного пѣвця Мафтія Чепака⁴⁾, дня тогоже и до Комаровець в поносѣ вѣрників парохіан против свого пароха,⁵⁾ кромѣ сего иишѣ мѣсцевѣ справи выданѣ ему на реферату.⁶⁾ Особенного замѣчання заслужить рѣшеня конзисторіѣ из дня 29. ноября р. 1822., де повѣрено М. Лучкаю составити шему тых такє, якѣ маються платити намѣстникам, або другим, если в даякѣй справѣ высылаються через епархіальне правительство выслѣдити справу⁷⁾. Составити же треба було сю шему на основѣ королѣвскоѣ резолюциѣ р. 1770. выданоѣ и послѣ тоѣ практики, яка завелася в епархіи дѣврьскоѣ (Jaurinum — Győr).

Року 1823. наступила справа роздѣлення фондѣв и всѣх фундацій межи епархією мукачевскою и новопоставленою пряшевскою. Інтимат кор. губерніального совѣта из дня 14. января р. 1822. нум. 57.⁸⁾ станорив близше и подрѣбно на кождый поодинокий случай

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1822. die 14. Junii. Num. 543.

²⁾ Ibid. Num. 582. — Vid. Num. 609.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1822. die 5. Januarii. „Num. 45. Cum Illustrissimus Dominus Episcopus, et Praeses tam Michaellem Lutsckay, quam et Nicolaum Zékány pro Assessoribus S. hujus Sedis Consistorialis denominare, et qua tales adjurare etiam curare dignabatur; hinc deliberatum est: Idipsum Protocollo huic inseri, Ex Consistorio ut supra celebrato 5. Januarii 1822.“

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1822. ddo 17. Aprilis Num. 366.

⁵⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1822. ddo 17. Aprilis Num. 369. Vid. et Num. 465.

⁶⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1822. ddo 24. Aprilis Num. 381. „ut ad faciem loci exeundo negotium cum D. Praefecto. Camerali, qui „horti sui a vidua Balugyan-szkyana comparati sepimentum loco antiquo moto ad viam plane publicam elevaverit.“ Cf. Num. 455. — Die 3. Maji 1822. Num. 448. „Praesentatae sunt rationes seu potius Deductio interusurii a duabus Capitalibus junctim 1534. flrnos et 53 xros efficientibus, ab administratione Sacra Argentea supellectili promanantibus... inde ab anno 1811. obvenientis, per Michaellem Lutsckay...“ Die 29. Maji 1822. Num. 502., de celebratione S. Liturgiae per deficientem Basilium Soltész.

⁷⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1822. ddo 29. Nov. Num. 915.

⁸⁾ Intimatum. Exactoratus Locumtenentialis. Hung. ddo 14. Januarii 1823. Num. 57. — Schematismus Dioecesis Eperjes. op. cit. pag. 16.

участь и мѣру роздѣлення, що переже лиш загально так було становлено, що маються одповѣдно епархіам и числу вѣрників роздѣлити и для сего оба епископы мають о сѣм порозумѣтися,¹⁾ а если бы возникло якоесь несогласіе, тогда треба буде дати губерніальному совѣту для вырѣшеня. Вышеспомянутый інтимат губерніального совѣта предложеный в конзисторіи мукчачевскѣй 21. февраля и зараз становлено,²⁾ що припадаючу часть фондѣв треба становити руководителям каноникам, щобы чим скорше выдати их пряшевскѣй епархіи. Но епископ пряшевский пожадав выдати участь своѣ епархіѣ в той мѣрѣ, як се в том самѣм інтиматѣ становлено.³⁾ Сесь перепис пересланный також до каноникѣв руководителей фондѣв, котрѣ сучасно возванѣ, абы свои проекты передложили. Но дѣло не ишло так легко, повстали тяготы, якѣ малися предложити губерніальному совѣту для вырѣшеня⁴⁾. Лиш 3. октября пришло се вырѣшеня в приказѣ тогоже губерніального совѣта, де становлено, абы 1. ноября р. 1823. передалися, власне перебралися фонды⁵⁾. Того же року 5. ноября заявлено конзисторіи епископскѣй, що епископ пряшевский выслав для перебраня фондѣв каноника Василия Годобая, який для сего 6. ноября и явиться в Ужгородѣ⁶⁾. Но лиш 13. ноября явилися посланцѣ епископа пряшевского каноник о. Василій Годобай и адвокат Петро Подгаецкий, якѣ предложили⁷⁾ свою повновласть,

¹⁾ Intimat. 24. October. 1820. Num. 27, 409. — Vid. in Schematismo D. Eperjes. op. cit. pag. 14. „...emanato Intimato dispositum est, ut habita cum episcopo Munkacsiensis mutua cointelligentia, fundi ac fundationes, item subsidium e 30,000 florum consistent, clerus junior, numerus deficientium, fundus viduarum, nec non cassa piarum fundationum in sensu emanatorum, ordinum altissimorum, inter ambas dioeceses proportionate dividatur....“

²⁾ Protocol. Dioecesis. 1823. d. 21. Februar. Num. 215.

³⁾ D. 10. Februar, 1823. Num. 14. — Vid. Protocol. Dioecesis. Anni 1823. die 17. Marti. Num. 328.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1823. die 21. Maji. Num. 558.

⁵⁾ Ibid. Num. 907. die 3. Octobr. „Lectum est B. Gr. d. 2. Septembr. a. c. Num. 21, 589. emanatum intimatum vigore cuius l. o terminus resignationis Capitalium Dioecesis Eperjes concernentium sub 21. Maji a. c. Num. 558. pro 1. Novembr. praefixus ultro confirmatur....“

⁶⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1823. die 5. Novembr. Num. 972.

⁷⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1823. die 13. Novembr. Num. 1,000.: „Exhibitae sunt Gregorii Tarkovits Episcopi Eperjes. die 3. Novembr. emanatae Credentiales Litterae, quarum vigore Rasmus Basilius Hodobay Canonicus et Petrus Podhajeczky fiscalis authorizantur ad levanda Capitalia ex fundis hujatibus. Dioecesi Eperjes. competentia. Praesentatae et lectae sunt dein litterae resignationales tam per utriusque dioecesis deputatos subscriptae, ac sollempnisatae, sub 8. Novembris a. c. emanatae, erga quae omnia: Deliberatum est: Instrumentum isthoc alterum ad Archivum reponi, alte-

выставлену еп. Григоргієм Тарковичем, на що конзисторія вирішила выдати часть епархіи пряшевскої, а документи одложити в архив, власне предложити найвысшому губерніальному совѣту. — Однак деякѣ тяготы еще и пѳзднеїше возникли, р. 1824.—1825. и требовали полагодженя¹⁾. Михаил Лучкай бѳльше работы и труда мав сучасно тогоже року з упорядкованем парохій. Ся справа велася уже од давна од часѳв проц. еп. Андрея Бачинского и часом пожадала великоѣ працѣ. Сяк сталося и р. 1823. Губерніальный совѣт пожадав выказѳв тых 45. парохій, якѣ упороженѣ стояли т. е. не могли мати власного духовника из недостатку дотаціѣ и доходкѳв. Сей повный список представленый з замѣтками 21. мая губерніальному совѣту²⁾. Року 1824. наступило выдѣленя парохій до епархіѣ В.-варадскоѣ задѣленных, як се уже мало выше спомянуто. Сѣ парохіѣ числом 72, уже року 1820. так держалися, як котрѣ мають передатися в той час епархіи грек.-кат. В.-варадскої. Ся пора же настала р. 1824., коли прийшли буллы од апостольского престола, як се заявляє из дня 18. юлія 1824. Йосиф Вурум, латинский епископ В.-варадский нашому епархіальному правительству з тым, щобы дати выголосити сѣ буллы папскѣ о отдѣленю сих 72. парохій од епархіѣ мукачевскоѣ и придѣленю до епархіѣ В.-варадскоѣ в якийсь на се переже назначеный день. Еп. Повчій позад свою неприсутнѳсть в Ужгородѣ лиш кѳнцем юлія занимаєся в конзисторіи сею справою и в одвѣт то дає одписати епископу Вурум, як на сю сраву высланому комиссарю, що сам хоче поѣхати до В. Варада, абы там се з ним дня 19. и 20. сентября торжественно перевести и если Бог допустить, уже переже вечером там буде³⁾, и додає, що сучасно дав увѣдомити намѣстникѳв всѣх тых округѳв, абы на сей акт точно

rum altius submitti, cum submissione tantisper vel ideo expectandum, quod D. Tarkovits sibi ratihabitionem reservaverit. Ex Consistorio ut supra celebrato."

1) Protocolum Dioecesis. Anni 1824. die 11. Augusti. Num. 677. ubi aliae praetensiones proponuntur. Item Num. 42. 311. 406. etc. Protocol. Dioecesis. Anni 1825. 12. Maji. Num. 630. 31. August. Num. 915.

2) Protocolum Dioecesis. Anni 1823. die Maji Num 559., де предложенѣ замѣтки еп. Повчія на упорядкованя парохій в сѣм комитатах епархіѣ мукачевскоѣ, (бо епархія пряшевска уже роздѣлена була). — Нум, 560. туй числяються тѣ згаданѣ 45 парохіѣ, що мали зовсѣм недостаточнѣ доходи.

3) Protocolum Dioecesis. Ann. 1824. die 28. Julii Num. 645. „Illustrissimo ac Rssmo D. Josepho Vurum lat. rit. Eppe M.-Varad. C. S. C. R. A. M. Consiliario. Illustrissime! Bullae Pontificiae relate ad 72 Parochias a veteri dioecesi Mukacs avellendas, et gr. cath. Dioecesi M.-Varadinensi incorporandas emanatae Executionem Illustritati Vestrae commissam haberi etiam ideo gavisus sum, quod ex aestimatissimis sub 6. Julii a. e. ad me dimissis per me vero ob longiorem domo absentiam nonnisi sub hodi-

появилися. Сей термин прийняв еп. Вурум¹⁾, и одтак дисмембрація сих 72. епархій из мукачевскої до В.-варадскої епархії дїйствию и переведена дня 19. сентября, як се указує урядова грамота²⁾ еп. Вурума, яку о сїм того самого дня выставив послѣ того, як еп. Повчій лично одказався од сих 72. парохій и передав их разом з одповѣдною грамотою. В сїй грамотѣ на сам перед тѣ 72. парохій в комитатѣ сукмарскѣм лежачѣ за рѣкою Самош оддѣляться од епархії мукачевскої, а потѣм придѣляться В.-варадскої греко-кат., як се королѣвским інтиматом уже роками переже було становлено. По сему же изчисляє фонды и фундаціѣ и все, що лиш може роздѣлитися и предлагає и мѣру сего роздѣлення по тому способу, як се уже переже выроблено од цѣс. кор. губерніального совѣта³⁾. Додати то еще треба, що се потому лиш року 1825. подтверждено од най-высшого кор. губерніального совѣта інтиматом из дня 13. сентября пѣд числом 27.489., як се предложено епархіальної конзисторіи мукачевскої 2. ноября 1825.⁴⁾ Тогоже р. 1824. зачалася и нова робота выдаваня церковных книг, особливо Молитвослова, як се в засѣданю конзисторіи 18. февраля предлагаєся з тым, що уже переже було зачато⁵⁾.

Року слѣдующого 1825. кромѣ того, доки роздѣлення епархій и придѣлення 72 парохій епархії В.-варадскої не подтверждено кор. мадярск. губерніальным совѣтом — що мало выше сказано — доти и державнѣ субвенціѣ из религіиного фонда разом засылалися до

erno perceptis litteris, non vanam potuerim fovere spem, occasionem et gaudium habiturum Illustritatem V. in domo mea una sum clero demisse venerandi. — Interim cum ex litteris sub 18. ejusdem mensis ad me datis mihiq; simul cum prioribus admanuatis intellexerim Illrm D. Eppum recipientem ob sinistram valetudinem iter praesuscipere non posse, Nutum Illustritatis V. adimpleturus ad iter M.-Varadinum suscipiendum memet resolve, et actui huic dies 19. et 20. Septembris s. n. impendendas humillime censeo. Quem terminum quemadmodum incorporandorum Districtuum V. A. Diaconis sub hodierno significo, ita Illrti V. demisse insinuare sustineo, quod nisi improvisus eventus obstiterit, pridie 19. Septembr. ibidem adfuturus, obsequia mea Illrti V. humillime deferre, et gratiose oblato quarterio, cum canonico et secretario uti intentioner. Qui gratiosis favoribus deditus cum peculiari venerationis cultu maneo Unghvarini."

¹⁾ Protocolum Dioecesan. Anni 1824. die 8. Septembr. Num. 711.

²⁾ Protocolum Dioecese. Anni 1824. die 29. Septembr. Num. 740.

³⁾ Уже р. 1820. сяк заявляє еп. Повчій, як выше приведено, де говорено о поставленю нової, прїшевскої епархії. — Сему одповѣдно треба розумѣти, що епархіальный шиматизм каже, якби сѣ 72. парохіѣ перенущенѣ уже р. 1821. епархії В.-варадскої. — Гляд.: Шиматизм Епарх. Мукачовскої р. 1861, стор. 16.

⁴⁾ Protocolum Dioecese. Anni 1825. die 2. Novembr. Num. 1055.

⁵⁾ Protocolum Dioecese. Anni 1824. die 18. Februar. Num. 234.

епархіѣ мукачевскоѣ, позад що рату В.-варадскоѣ одсѣ треба було выплачувати. Се перестало лиш тогды, коли одобрено и, як высше сказано и роздѣленя всѣх фондѣв межи сими епархіями¹⁾. Сего року епископ В.-варадский предложив правительству епархіѣ мукачевскоѣ, абы на основѣ інтимата губерніального совѣта из дня 6. августа 1816. нум. 22,739. округ нѣрский замѣнили з другими 10 селами, якѣ вѣн вычисляе, яких вѣрники не русины но волохи²⁾. Ся справа выдана потому протоіерею и М. Лучкаю, нотарію консисторіѣ.

Из недостатку дотаціѣ и доходкѣв кѣнцем року 1825. изнова також вычисляються великим числом парохіѣ, хоть уже туй замѣтити треба, що сѣ парохіѣ найденѣ уже и становленѣ недостаточными по цѣлковитѣм роздѣленю з двома другими епархіями³⁾.

Року 1826. кромѣ обяненѣ з оглядом роздѣленя з епархією пряшевскою⁴⁾ и В.-варадскою⁵⁾ выникли даякѣ важнѣ sprawy другоѣ натуры. Сяк зачалися переговоры о предложеню В.-варадского епископа из минушого року, абы замѣняти округ Нѣрь ему припавший, який був руський, за парохіѣ другѣ з волоскими вѣрниками. Уже 1. февраля перепише еп. Повчій, що пересылае свои замѣтки, якѣ консисторіи суть предложенѣ⁶⁾, через протоіерея и М. Лучкаю, консисторіального нотаря. Продовжуються переговоры 9. юнія 1826⁷⁾ и лагода заявляея цѣс.-кор. губерніальному совѣту для подтвержденя 29. сентября⁸⁾.

Друга важна справа було опублікованя святого юбилея в мукачевскоѣ епархіи и его празднованя тым способом, як се выро-

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1825. die 2. Novembr. Num 1055. Intimatum Locumtalis Consilii ddo 13. Septembr. 1825. Num.: 27, 489.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1825. die 30. Novembr. Num. 1115.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1825. die 30. Decembr. Num.: 1200. — Було же таких 45 парохій, як се вычисляе: — Vid. Protocolum Dioecesis. Anni 1826. die 9. Junii. Num. 481. et 6. Junii Num. 481., in fine post Indicem!!!

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1826. die 11. Januar. Num. 47. — 2. August. Num. 597. libros in pluribus exemplaribus exstantes in Bibliotheca petit pro sua Dioecesi Eperjesiensi extradari Eppus Tarkovics.

⁵⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1826. 16. Januarii. Num. 55. — 8. Mar. — Num. 209. де, абы приготувити роздѣленя фондѣв, выслався из В.-варадскоѣ епархіѣ. Василій Кевварій. — 21. April. 1826. Num. 306. — 15. Maji 1826. Num. 420. — 23. Jun. 1826. Num. 487. де выслѣдок переговорѣв предложитѣя цѣс.-корол. губерніальному совѣту.

⁶⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1826. 1. Febr. Num. 106.

⁷⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1826. 9. Jun. Num. 479.

⁸⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1826. 29. Septembr. Num. 688.

били Іоани Чургович и Михаил Лучкай¹⁾. Подѣбно важна справа була и визитація чина монашеского и мукачевского монастыря, яка р. 1826. на приказ еп. Повчія переведена из дня 15. сентябрю²⁾. Нова и важна справа повстала в мѣсяцю октябрѣ, коли губерніальный совѣтъ повернувся к еп. Повчію з тым вопросом, якбы мож завести новый т. е. григоріанский календарь, що потому конвисторія выдала Михаилу Лучкаю на предложеня³⁾. Но при сих бѣльших справах выданѣ були и не мало меншѣ справы⁴⁾. Рѣк 1827. конецъ положив дѣятельности М. Лучкая, як нотаря конвисторіального, секретаря и засѣдателя конвисторіального и зачинаеся нова доба, як пароха города Ужгород.

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1826. 15. Maj. Num. 419.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1826. 15. Septembr. 679.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1826. 25. Octobr. Num. 737.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1825. die 3. Mart. Num. 188. о наслѣдствѣ Петра Яцковича. — 15. Mart. Num. 233. о загородѣ Фекетейскѣй, — 10. Maj. Num. 411. — 3. Novembr. Num. 751. о наслѣдствѣ Іоанна Орбан.

III.

Зєднання календаря. — Величезна праця. — Іоани Ляхович три роки хворий. — Шкандалозний каплан. — Кандидація на Ужгород. — Характеризація М. Лучкая. — Администратор Ужгорода. — Достає презенту. — Новий парох. — Упорядкованя церкви. — Инсталлація 6. мая и благословеня сьвянь. — Намѣстник округа ужгородского. — Просьба о конгруї парохїи ерарских. — Поправка фарм. — Посада цензора руського. — Дяк Галає. — Благословеня великоднє. — Инвентар парохїѣ. — Роки: 1827. — 1829.

Сачым початком року 1827. важна справа зєднання календаря стала з нова занимати епархію и нашу и всѣ другѣ грек.-католическѣ. Се уже повторительно встрѣчаєся од року 1821., коли епархіальный собор занимався сею справою и mezi тым походила и епископску канцеларію в Пряшевѣ и року минулого выдана була на предложєня Михаилу Лучкаю¹⁾, а текучого року сяк од него выроблений елаборат сам еп. Повчій посылає цѣс.-кор. губерніальному совѣту з тою замѣткою²⁾, що ся студія вѣрно представляє справу так, що до сєго нич не має додати, лиш то просить, абы намѣр поправленя календаря мѣг статися успѣшным, щобы се однако перевелося в цѣлѣй країнѣ mezi всѣми грек.-католиками³⁾. — Губерні-

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1826. die 25. Octobr. Num. 737.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 1. Januar. Num. 17.

³⁾ Ibid. „Serenissime! Sua Matte Sma correctius Calendarium apud G. Ritus populum clementer inducere intentionante dignabatur Serenitas V. sub 12. Septembr. A. pr. Num. 22, 982. me reflexisse, ut circa principia et modalitatem Unionis hujusque informationem adhuc 13. Februarii a. 1826. Nr. 3527. desideratam ocyus altius exhibeam. Unde demisse refero. Dioecesi Munkacsensi 1816. necdum sub meae directione locatae, nec cum aditu muneris mei simili officiosa restantia mihi exhibita existente, in obsequium postremi dumtaxat B. Gr. Intimati combinationem viro notitiam rei habenti commisi. Exhibitam per hunc mihi opinionem isthic sub adjacentem adeo adaequatam invenio, ut eidem nihil amplius addendum necessum existimem, quam Serenitatem V. Caes. R. Exs. Cons. R. L. H. demisse exorandum habeo, quatenus apud suam Mattem Ss. semet interponere dignaretur, ut idem conatus Unionis Calendarii in tota Monarchia Caes. Regia ocyus inducantur.... 1. Januarii 1827.“ — Сама студія

альный бо совѣтъ уже року 1816. выдал був сю справу на корольвский приказ всѣм епископам на предложеня о зединеню календаря, а од року минувшого 1826. став знова урговати справу, як и перепис епископа и сам се указуе¹⁾.

Що Михаил Лучкай, як нотарій конзисторіальный и секретарь епископа, мав величезну працю, указуютъ богато тѣ бѣльшѣ работы, якѣ протягом сих лѣтъ и рокѣвъ ему треба було выпрацьовати. Се признати и из'явити примушенный був и сам Михаил Лучкай²⁾, коли ему еще кромѣ сих праць хотѣли еще и другѣ, и се зовсѣм инакѣ рѣзнодорожнѣ завдати, тогды просить увольнити себе од сих новых трудѣвъ, бо не може розширится и на сѣ позад тутешнѣ работы.

Може право ся тяжка и велика работа подала ему думку, щобы перемѣнив свою дѣчльнѣсть, но — може, що впливали на него другѣ важнѣ причины³⁾, як его уже старший вѣкъ и особенно старѣсть епископа Повчія, який его патроном указуеся аж до смерти. — И нагода повстала року 1827., коли парохія города Ужгорода упорожнилася. Тогдашний парох и разом намѣстник округа ужгородского був хворый, уже перед трійома роками захворѣв⁴⁾ и у постели лежав, позад що все душпастырство сповняв его сотрудник. За три роки еще вѣрники покойно успокоилися в хворотѣ своего духовника, но початком року 1827. уже надоѣла им ся хворота пароха и — недостатки так тѣлеснѣ, а особенно и моральнѣ своего сотрудника, и зато депутаціею повернулися до епископа, щобы их письменно завдану жалобу выслушав и позаяк и церков и парохія их розпадаеся, нового пароха благоволив им дати⁵⁾. Се сталося 3. января и еп. Повчій

помѣщена на кѣнци тогоже протокола и є 15 сторон велика (in folio). — Из сѣх студіѣ видно, що перший приказ корольвский выданный 13. февраля 1816. Нум. 3526., одже в переписѣ еп. Повчія ошибочно є приведено.

¹⁾ Гляд. попередну замѣтку

²⁾ *Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 31. Januar. Num. 92.* „*Michaele Lueskay notario Consist. exponente qualiter ratiocinium super substantia Jaczkovicsensi... ducat, sed ob labores isthic occurrentes semet extendere nequeat, ut etiam terragiis et aedificiis in statu bono servandis invigilare queat, atque ideo Rationes de suis perceptionibus et erogationibus pro anno praevio factas praestando, semet ab hoc onere semet absolvi petit...*“

³⁾ Бєли и замовчимє амбицію, спокѣйнѣйше житя, приемнѣйшу дѣяльнѣсть, як канцеларійна праця... и подѣбнѣ мотивы.

⁴⁾ *Vid. Protocolum Dioecesis. Anni 1827. 15. Januar. Num. 68.* „*Fidelibus Ungrovariensibus dato Recursu coram me conquestis, qualiter R. Ioannes Lyschovics Parocho et V. A. Diacono locali in tertium annum aegre decumbente...*“ пише Еп. Повчій

⁵⁾ *Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 3. Januar. Num. 20.* „*Primaribus G. Cath. Communitatis Oppidi Ungvar dato recursu amore conquestis, qualiter R. Ioannes Lya-*

з консисторією так досудили, що дозволяли пароху Йоанну Ляховичу або избрати якогось священника за свого администратора, який бы мѣсто него засобляв вѣрників, або щобы був пенсіонований з рѣчною пензією 300. флор., а — сучасно становили его сотрудника положить для лѣченя на якийсь час до семинаріїв¹⁾. Для розваги дали ему два цѣлѣ тыждиѣ. — Но минули данѣ два тыждѣ и парох Ляхович не дав жадноѣ одповѣди, як ему приказано, зато еп. Повчій хотѣв подати ему замѣстителя, но межи тым Ляхович одважився и одрѣкся порохиѣ и намѣстничества. Ся одповѣдь и резигнація предложена консисторіи 23. февраля, де резигнація принята, и о. Ляховичу дозволена тогданья цѣла пензія рѣчно 300 флор. позаяк вѣн за 40 рокѣв и выше в тяжких парохіях совѣстно служив и кромѣ того дозволено, щобы мѣг позостати в парохіальнѣй хижи до теплѣйших часѣв весны, — а сучасно парохія заявлена за упорожнену²⁾. Так упорожнену парохію треба було чим скорше заповнити, бо сотрудник уже од 10. января посланий до семинаріїв на коррекцію³⁾, и дѣйстно лиш греміальнѣ священники засобляли парохію. Уже само тогды, коли принята резигнація о. Ляховича, завдана и предложена була просьба о. Василія Договича, пароха В.-лучанского, де просить парохію ужгородску. Ся просьба одложена на слѣдуючу консисторію⁴⁾. И еще тогоже мѣсяця дня 28. февраля справа скѣнчена на подержанѣй консисторіи и парохія Ужгород заповнена⁵⁾.

chovics a pluribus annis aegre decumbens neque Ecclesiae, tanto minus parochiae curam habente, Cooperatore autem corporalibus non minus, quam moralibus debilitatibus obnoxio existente, non modo in spiritualibus notabilem defectum, sed etiam publicum, pudorem experiri cogantur Ecclesiae et Parochiae collapsu statu supplicantibus...

¹⁾ Ibid. далсе в рѣшеню.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 23. Febr. Num. 172. „Rdo Ioanni Lychovics medio declarationis in sensu ordinum sub 2. Januarii A. curr. Num. 20. emanatae sub hodierno isthuc exhibitae, Parochiam Ungvariensem resignante, ac pensionem sibi adplacidandam petente, deliberatum est: Resignationem acceptari, et eidem pensionem... conferri. Parochiamque Ungvariensem pro canonice vacante declarari, nihilominus eundem in domo parochiali in quiete usque mitiora Veris tempora reliqui...“

³⁾ Protocolum dioecesis. Anni 1827. Num. 50. Йоан Петрович, сотрудник, посланный до семинаріи, коли зробив даякѣ публичнѣ шкандалы. Но нич не помогло, скоро положенный в пенсію, р. 1828. посланный в монастырь березнянскій, де и помер пѣд коротким часом. Гляд.: Protocolum Dioecesis. Anni 1828. Num. 714.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 23. Febr. Num. 173. „Lectus est Recursus R. Basilii Dohovics Parochi N.-Lueskensis pro obtinenda mox saepius vacante declarata Parochia Ungvar. Unde Deliberatum est: Eundem Recursum pro futura re- productione praenotari, ex Consistorio ut supra celebrato.“

⁵⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1827. Num. 181. die 28. Febr. „Rdo Michaeli Lueskay S. Sedis Consistorialis Notario et Secretario Eppali vacans Beneficium Ung-

Михаил Лучкай, нотарій консисторіальний, завдав свою просьбу и просив себе назначити уже од теперъ за администратора, доки од найвысшого королѣвского ерара дѣстане, як од патрона презенту, особливо зато, бо пасхальнѣ сповѣданя и катехиз дѣтей суть на порозѣ и так велика парохія пожадає лѣпшоѣ пасторизаціѣ. — Позаяк Михаила Лучкая всѣ в консисторіи притомнѣ судили достойнѣйшимъ межи всѣми другими просителями, зато сповнили его просьбу з тою кавтелою и задержанемъ, що если бы одержав каноничество, тогды долженъ резигновати из парохіѣ и приняти богословску катедру¹⁾. Сучасно вирішено представити найвысшому патрону кандидцію на парохію Ужгород и се поставити на першомъ мѣстѣ, о. Михаила Лучкая, на 2. о. Василя Договича, а на 3. о. Йоанна Зомборій, пароха и намѣстника В.-севлюшского²⁾. Се тогоже дня вирішено на консисторіи так, що еп. Повчій повѣряє о. Михаилу Лучкаю администрацію парохіѣ од дня 1. марта р. 1827., власне од слѣдующого дня, як се выразно сказано в переписцѣ к тогдашному намѣстнику о. Андрею Белловичу, пароху радванскому³⁾. Додавлена є и сама кандидација, яка є интересантна, як уже выше було спомянута, но кромѣ сего и заго, бо подає характеристичнѣ замѣтки о Михаилѣ Лучкаю. Из сих не повторяєме выше приведеных, но лиш тѣ изчислимъ, якѣ доси еще не вычисленѣ. Так то каже, що Лучкай уже 11. рокѣв исповняє свѣй уряд, но се розумѣти треба нам по выше становленнымъ; дальше то каже, що уже сповняв душпастврство вязныхъ (запертыхъ) так у вязницѣхъ жупанскѣй як и городскѣй, що

var canonice effectum resolvi et eo usque etiam donec ab Excelso Patronatu Praesentia supervenerit Administrationem hujus Parochiae vel ideo sibi conferri petente, quod S. S. Confessiones Paschales, et prolium Cathedisationis imminent, et secus etiam ampla haec Parochia peculiarem curam exposcit. Deliberatum est: Cum supplicans e concurrentibus dignior esse adinveniat unanimes voto Actu conferri ea tamen cum cautela, ut dum recurrens Canoniam consecutus fuerit, resignata Parochia Cathedram theologicam assumere teneatur."

¹⁾ Гляд. предидучу замѣтку.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1827. Num. 184. (l. cit.) "...Caeterum cum haec Parochia sub interimali Administratione manere nequeat propositionem Excelsae Camerae adornandam et 1-o loco Michaellem Lueskay, 2. Basilium Dohovics, Parochum N. Lueskensensem, et 3-io Ioannem Zombory V. A. Diaconum N.-Szölösiens. candidandum...."

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1827. Num. 184. ".....Eousque etiam, donec ad canonice vacantem Ecclesiam Unghvar Actualis Parochus introductus fuerit, ne in tam populosa Parochia in SS. Quadragesima defectum erga ejusdem Parochiae Administrationem R. Michaeli Lueskay Secretario S. Sedis Notario ita confero, ut a prima Martii is munere suo isthoc defungi accipiat. Quod pro danda et habenda directione praesentibus significo. Unghvarini die 28. Februarii 1827."

вѣроятно од пару рокѣв зачалося¹⁾, дальше подае его характер, який так описуеся: в богослуженю богобойный, у всѣм точный, прилѣжный и вѣрный и особенного вниманя достойный позад свое примѣрне поведене; умом выученый, кроткий и спокойный; в розговорѣ интелігентный и благий; перехоплений хосенным читанем и урядовыми роботами. Из огляду же посады парохіальноѣ, то записано: позаяк парохія ся е споена з намѣстничеством округа и засѣдательством в конзисторіи, вѣн же мае квалификацію плодovито выповняти сѣ двоякѣ обязанности; а саме мѣсто, як публичне, пожадае неженатого и интелігентного²⁾.

И сяк Михайло Лучкай выименованный 28. февраля в администратора парохіѣ Ужгород дораз од слѣдующого дня и од тогды и зачав дѣйстно и управляти своею парохіею духовно³⁾. Сего доказом е и то, що скоро, дня 9. марта положив присягу на конзисторіи Деметрій Керекеш, поставлений од еп. Повчія не лиш в архиваря, библиотекаря, но и в вице-нотаря и так наслѣдника Михаила Лучкая⁴⁾. — Яку працю мѣг мати новый администратор Лучкай, легко представиме собѣ, если подумаем, в якѣм станѣ находилася она, що

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1824. Num. 981. 911., де найвысший губерніальный совѣтъ позволяе и обявуе на душпастврство вязных.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1827. ad Num. 184. (post Num. 193.) Tabella Candidatorum pro R. Cameralis Oppidi Unghvar Parochia canonice vacante Excelsae Camerae R. H. A. Patronatus Juri obnoxia in Cottu de Ungh sita... I. Michael Lueckay Localis Administrator, S. Sedis Consistorialis Assessor. Caelebs. Annorum 38. — In Parochia N. Lucskensi Cooperator 3 mensibus, dein ad officium dioecesanum applicatus munere secretarii, et S. Sedis Consistorialis Notarii in undecimum annum defungitur, simul tam Comitatus, quam etiam gremialium G. Catholicorum Captivorum curas spirituales gessit gratuito, nunc hujus Parochiae hujus Administrator constitutus. — In divinis pius, in omnibus accuratus, diligens ac fidelis, ob exemplari comportatione reflexione peculiari dignus. — Ingenii culti et modesti, peccati, in conversatione humanus est ac mitis. Lectioni utili et officiosis laboribus deditus. Philosophica: M. -Varadini. Theologicae Viennae in Caes. Reg. Convictu qua Alumnus. — Semper cum nota eminentiae. — Cum statione hac est conjunctum officium V. A. Diaconale, Consistorii Assessoratus, Is vero ad utrumque isthoc munus cum fructu et honore obeundum est qualificatus. Loci publicitas coelestem et cultum exposcit..."

³⁾ Платню конзисторіального нотаря так видитьса задержав до кѣнця того пѣврока, бо наслѣднику его Деметрію Керекеш лиш од 1. августа р. 1827. (Protocol. Dioecesis. Anni 1827. die 22. Jul. Num. 465.) проситьса ликвидовати од губерніального совѣта, який и сповнив просьбу дня 13. августа числ. 20. 547. (Protoc. Dioecesis. Anni 1827. Num. 650. —) А доти то кажеся, що сю платню выбирав Михаил Лучкай. — Може зато лишено се ему, бо на парохіи авалишений еще дальше в квартирѣ прежній парох І. Ляхович.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 9. Mart. Num. 228... R. d. Demetrius Kerekes non modo in Archivarium, et Bibliothecarium. sed etiam in Vice-Notarium

уже переже предложено в просьбѣ передовыхъ вѣрникѣвъ, котрѣ початкомъ року сего зато просили од еп. Повчія нового пароха, бо позад трилѣтну хвороту свого бувшого пароха Іоанна Ляховича и позад тѣлеснѣ и моральнѣ недостатки¹⁾ сотрудника не лиш потерпѣли не мало в духовнѣмъ житію, но смѣхомъ служили всѣмъ позад свою розпадающу церков и подѣбнѣ парохіальнѣ будинки. Вшитко жадалося и чекалося одже од нового администратора Михаила Лучкая и вѣн выповнив свою задачу, подняв нараз духовну жизнь вѣрникѣвъ и упорядковав и матеріяльный стан церкви и фары парохіальныхъ будинкѣвъ и цѣлоѣ парохіѣ и протягомъ рокѣвъ, якѣ там пережив, перемѣнив ю в цвѣтучу церковну громаду. Розумѣся, що се не нараз, но поволи робилося, но однак начато уже од первого дня администраторства. Врочѣмъ Михаил Лучкай не довго був администраторомъ, уже 20. апрѣля 1827. предложена и перечитана его „презента“, де королѣвский ерар, як патрон парохіѣ ужгородскоѣ, предлагае из дня 14. марта 1827. року его за пароха²⁾. В консисторіи рѣшено выдати ему облеченку³⁾. И сѣк посему Михаил Лучкай торжественно заведеный в свою парохію. Справа заведения т. е. инсталлаціѣ повѣрена канонику Стефану Андруховичу, архидіакону гр. кат. церкви, а переведена торжественно дня 6. мая т. р. в притомности численныхъ священникѣвъ так греміальныхъ, як и окружныхъ духовникѣвъ и в превеликомъ числѣ вѣрникѣвъ, якѣ зѣбралися на благословеня сѣянъ, як се сучасно записано⁴⁾ в протоколѣ намѣстническомъ Михаила Лучкая.

S. Sedis, et Suae Illustritatis, et qua talis adjuratus. Quod pro statu notitiae protocollo inferatur.“

¹⁾ И скандалозне житя. — Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 10. Januar. Num. 50.

²⁾ Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1842. Num. 3530. „Ego sum 14. Martii 1827. per Excelsam Cameram H. Aulicam in Parochum praesentatus, et in Aprilo canonice introductus et installatus...“ Пише Михаил Лучкай до еппа Поповича 17. октября 1842. —

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 20. Aprilis, Num. 273. „Exhibita pariter Praesenta Rdo Michaeli Lucskay ad Parochiam Unghvar. Eidemque investituram extradari. Ex Consistorio.“

⁴⁾ „Protocolum V. A. Diaconale. Districtus Unghvariensis pro Anno.. 1827.... 13. Lucskay Michael pro Regio Cameralis Oppidi Unghvar canonice vacante Beneficio gratioso Exc. Camerae R. H. Aulicae ddo 14. Martii a. e. emanata Parochialis praesenta exhibita: actualis Parochus nominatur, ac per Rsssm D. Stephenum Andruchvics C. E. Custodem, et Canonicum I. I. C. C. Ungh etc. A. D. 6. Maji a. e. praesentibus: A. R. ac Clar. D. Josepho Hodermarszky in R. Eppli Lyceo S. S. Theologiae professore; Basilio Dohovics Lutskensi, Ioanne Boksay, Lakartensi Parochis; Georgio Durányi in R. Gymn. Unghv. 1-ae Hicttis Professore; Perillustri D. Josepho Dolinay R. Camerali Unghv. Spano, in copioso confluxu fidelium Parochianorum pro benedictione segetum convenientium in praememoratam Ecclesiam introducitur...“

По інсталяції насамперед упорядкована церков, як се указує дня 27. апрѣля то рѣшення конзисторіѣ, де приказано, що за ковальскѣ роботи гребя виплатити Николая Базиловича¹⁾, а новым кураторям треба як присяженим правильно передати касу церковну и ключѣ, на що высылаєся замѣститель-намѣстник Андрей Беллович²⁾. Який же безпорядок мѡг бути в сих дѣлах, указує та обставина, що головный куратор Василій Попович дня 4. сентября завдав рахунок за вѡсьм рокѡв³⁾. Сам Михаил Лучкай з своєю інсталяцією одержав и посаду окружного намѣстника, а се уже перед днем 2. марта, бо в протоколѣ конзисторіѣ тогоже дня записаный титулом: Превелебный, що в той час лиш намѣстникам подавався⁴⁾. Сама інсталяція повѣрена подѡбно канонику Андруховичу⁵⁾, який, так видиться по протоколу намѣстническому Михаила Лучкая, перевѣв дня 29. мая. Сим достав вѡн всѣ права тодѣшнѣ намѣстническѣ, якѣ ширшѣ и бѡльшѣ були як теперѣшнѣ, позаяк уповномоченый був благословити новѣ кресты, кладбища и звоны, що епископы пѡзднѣйше задержали⁶⁾.

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1827. 27. Aprilis Num. 306. „Erga recursum Nicolai Basilovits fabriferrarii Unghvariensis, in eo isthuc porrectum, ut pro laboribus ejus circa reparationem Ecclesiae Unghvariensis praestitis obveniens summa gratiose eidem applacideretur. Deliberatum est: Parocho, et V. A. Diacono concernenti committi, quo supplicentem, iu quantum petitio ejus justa adinventata fuerit excontentari faciat Ex Consistorio.“

²⁾ Protocol Dioecesis. Anni 1827. Num. 306. „Dilecte Fili! Surrogate VADiacone Curatoribus Ecclesia Unghvar per Dil. V. electis ac ex post adjuratis clavis et statum Cassae Ecclesiae sibi resignari cupientibus Dil. Vrae committo: quo penes consignationem consignandorum ac quietantiam tam Clavis quam status eisdem crastina dei resignari velit. Cui in reliquo impertita Eppali benedictione maneo Unghvarini die 27. Aprilis 1827. — К сему относится замѣтка Михаила Лучкая, що „передана порожня каса“ Vid Protocolum VA Diacon. Districtus Unghvar. Anni 1827.... 5. Bellovits Andreae Parocho Radvanczensi, et surrogato VADiacono Unghvariensi committitur, ut Ecclesiae Unghvariensis Curatoribus electis et adjuratis Claves et Cassa Ecclesiae resignetur. Die 27. Aprilis. Factum est, ast Cassa vacua resignata.“

³⁾ Protocolum VADiacon. D. Unghvar. Anni 1827.... 17. Popovits Basilii G. C. Ecclesiae Paroch. Unghv. Curatoris, Rationantis recursus ad suam Jll. Alexium Poesy promotus, in quo demisse exoratur, ut Ill. Praesulea sua gratiose dispositione 8 anorum ejus ratiocinia, medio sui Dioecesanii Deputati revideatur. Die 4. Septembr.“

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 2. Maji, Praeside Illm. Domino Dioecetano, Assistentibus Rssmis Dmis: Basilio Papp Pr. — M.ac Admodum Reverendis Domitis Dom.: Michaelae Lueskay...“

⁵⁾ Protocolum VADiacon. D. Unghvar. Anni 1827.... 7. Lueskay Michaelis Parochiae Unghvariensis Administratoris pro ordinario VADiacon. Distr. Unghvariensis installatio Rssmo D. Stephano Andruhovits committitur; Andrea vero Bellovits Parocho Radvanczensi et Surrogato VADiacono hujus districtus, nempe Unghvariensis Die 29. Maji complacentia traditur.“

⁶⁾ Protocolum VADiacon. D. Unghvar. „Anni: 1827.... 12. Lueskay Michael Pa-

Однак так видиться, що Андрей Беллович держав еще уряд намѣстнический аж до 22. юнія, коли его еп. Повчій, щобы признати его труды и нагородити, выименовав в засѣдателя конзисторіального¹⁾. Що се так поволи велось, не може дивно бути, если подумаето, що еще и 4. юлія Михаил Лучкай разом исповняв и обязанности конзисторіального нотаря, як се выразно записано в протоколѣ²⁾. Сяк правдоподобно еще ему треба приписати тоту просьбу к королю, де еп. Повчій по 11. роковом управлѣню своеѣ епархіѣ просить парохіям и парохам, що суть пѣд найвысшим ерарским патронатом, рѣчну пѣдпору и доти, доки уже обѣцяна конгруа вырѣшиться, каждому пароху по 100 флор.³⁾, а пароху ужгородскому з его сотрузником еще по 100 — 100 флорд як в центральноѣ мѣстѣ жиючому и еще бѣднѣйшу дотацию маючому, як сѣльскѣ парохіи.

rochus Unghvariensis, S. Sedis Consistorialis Assessor.. in Districtu Unghvar, actualis VADiaconus nominatur, constituitur et per Rssm D. Stephanum Andruhovits Cath. E. Munkaesiensis Ecclesiarch. seu Custodem, et Canonic I. I. C. C. Ungh Archidiaconum Marmaros, item ac Ungh. Tab. Judiciariae Assessorem, installatur et datur ei potestas Ecclesias visitandi, rationes desumendi a Curatoribus, campanas, cruces, et Coemeteria nova benedicendi, Congregationes districtuales indicendi, causas minores inter Clerum et populum emergentes in suo districtu revidendi, judicandi et decidendi, majores vero ad Ordinarium deferre tenebitur. Die 20 Aprilis."

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 22. Julii Num. 412.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 4. Julii Num. 446. „Michael Lueskay V. A. Diacono Unghvariensi et adhuc Notario Consistoriali referente..." Се одповѣдѣ цѣлком переже сказаным, що платня его наслѣдника в нотаретвѣ лиш од 1. августа просить ся асигновати ему. — Се так держав и сам Лучкай. Гляд. Protocolum Dioecesis Anni 1833. die 26. Nov Num. 1466. „Rms Michael Lueskay eatenus attestatum sibi dari petente: 1-o... 2-o quod Is a 19. Septembris 1818. usque 1-am Augusti 1827. secretariatum gesserit. Unde, Deliberatum est: Attestatum hoc extradari. Ex Consistorio."

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 7. Julii Num. post 477. „...Occurrit inter hoc Unghvariensis Parochus et Cooperator, qui tanto majore reflexione dignus, quod Is Excelsae Camerae Regiae Hungaricae Aulicae Patronatui obnoxius, adhuc vilius quam rurales Parochi provisos sit, praeter etenim unius et mediae sessionis post fundalia ob defectum pecudum in oppido servari nequeuntium ac jugalium manualiumque laboratorum, consequentor propriis Parochi viribus cultivari debentia nihil aut parum fructificari solita dumtaxat 50 fl. val. a parte fidelium ad exiguam stolam, nulla prorsus beneficia habet, tria vero et amplius millia hominum in Parochia degentium ac copiosi camerales subditi ex toto Dominio, huc velut locum centralem pro laboribus confluere soliti, tot fatugia causant spiritualia, ut duo hi Ecclesiastici sub gravi laborum onere nulla provisione gaudentes, relate ad consequendam peculiarem reflexionem praeferenter vel ideo V. Matti commendentur, quod ipsa localitatis publicitas, ac congrua localitati Individuerum qualificatio, duriorque in oppidis vivendi modus certam ac statui si non convenientem, saltem adproximantem subsistenciam depos at... ideoque in ea, qua par sim subditati devotione Mattem V. SS. de genu exorare sus-

Сего самого року зачав займатися з поправкою и перебудованем парохіальных будинків. Просьбу в сѣм дѣлѣ одповѣдно выроблену уже дня 21. ноября 1827. еп. Повчій предложив королѣвскій коморѣ, як патрону¹⁾ и просив выслати депутацію на мѣсто, дати выробити планы и кошторысы и ласкаво перевести все то, що по правам патроната приходиться. И се доста туй додати, що в наслѣдок сего выбудованѣ побѣчнѣ будинки, головный будинок пѣднятый на оден поверх, словом все красне упорядковано, як се еще многѣ и до днесь памятають, котрѣ видѣли перед рок. 1906/7., заки був выбудованный теперѣшний будинок, на тѣмже мѣстѣ стоячий импозантный, старый будинок. Се бѣгом часу сталося в наслѣдок просьбы року 1827. К сим працям будовлѣ приступае в слѣдующих роках одна друга велика праця, яку мав М. Лучкай з церковными, рѣзными справами, котрѣ ему повѣряла еп. консисторія. Суть то релациѣ, инквизициѣ, рахунки и всѣлякѣ рефераты, не лиш в окрузѣ ужгородскѣм, но и в других ужгородскоѣ жупы²⁾. Спомянути треба, що М. Лучкай 20. мая р. 1828. завдав просьбу до консисторіѣ³⁾, де просить опорожнену посаду руського цензора в Будинѣ, яку губерніальный совѣт курентовав, чтобы заповнити⁴⁾. Просьба Лучкая теперь одложена и пѣзднѣйше вырѣшена з другими дня 20. юнія, коли еп. Повчій и консисторія представляють чотыри просителѣ на сю посаду губерніальному совѣту⁵⁾. Межи сими на першѣм мѣстѣ предкладаеся Михаил Лучкай, як найспособнѣйший⁶⁾ и найдостой-

lineo, quatenus per 100 florum summam singulo individuo elementer resolvendam extremae supplicantium necessitati benigne succurrere, eosdemque ad talem statum ponere dignaretur, ut usque subsequaturam congruam vitae mediis provisi spiritualibus operibus defungi valeant... 7. Julii 1827... Alexius Pöcsy."

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1827. die 21. Novembr. Num. 734. "...Quare demisse exoro Excelsam Cameram R. H. Aul., quatenus ad faciem loci Deputationem ex gremiali Officiolatu Camerali exmittere, et de expositionis realitate investigari, primae necessitatis aedificia in Plano et sumtuum Projectu designari ordinare, ac ea quae de nature Juris Patronatus fieri quam ut benigne resolvere dignaretur..."

²⁾ Vib Protocolum Dioecesis. Anni 1827, 1829. Index: Unghvariensis VADiaconus, цѣлѣ стороны занимають выписки справ. —

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1828. die 20. Maji Num. 413.

⁴⁾ Intimatum ddto 1. Aprilis 1828. Num. 9343.

⁵⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1828. die 20. Jun. Num. 554.: 1.) Michael Lueskay, 2.) Ioannes Kosztevics, Parochus Domboviensis, VAD. 3.) Theodor Rudy, Par. Tokaj. VAD. et 4.) Joseph Pelles, Administrator Bodrog-Kereszturiensis.

⁶⁾ Ibid. „1-o Michaelem Luskay, de facto Parochum et V. A. Diaconum Unghvariensem, Cottus de Ungh, Tab. Judriae et S. Sedis Consistorialis Assessorem, virum maturi iudicii, indefessae diligentiae, et in recentiori etiam Litteratura valde versatum, qui insuper a morum probitate, a sufficienti eruditione, et inter caetera pro statione

нйший и ученостею и другими свойствами.

При том не менее старався о свою парохію. Еще першого року свого парохства примушений був з кураторами и деякими вѣрниками завдати свого дяка Галасса позад его слабу службу и неморальный и шкандальный живот жены его, як се записано в его намѣстническѣм протоколѣ¹⁾. Слѣдуючого же року то записано, що один вѣрник при смерти оставляе церкви 200 флор, а на будовлю школы 400 флор, а се був Юрко, або иначе Іоанн Микогазій. — Значенно и то, що товариство Цейгов на жаданя греко-католических членѣв зачало кождорѣчно давати кѣнчити чотыри св. службы²⁾. Подѣбное находим и в протоколах епархіальных. Сяк записано в епархіальном протоколѣ, що позад однаковѣсть обрядѣв на его просьбу и запыт заказано на Пасху святити по утрени звычайнѣ хлѣбы, но лиш по св. службѣ³⁾, — коли даякѣ книги и рѣчи, якѣ ему послѣ инвентаря парохіѣ мали передатися, дѣйствию ему не були переданѣ, тотчас рекламуе до консисторіѣ и просить тѣ рѣчи навернути через Василія Договича, пароха мукачевского, як заступника наслѣдникѣв Іоанна Ляховича, бывшого прощѣного пароха ужгородского⁴⁾. Подѣбно заявляє стан парохіальных фундацій р. 1829.⁵⁾, чтобы так стягнути и задержати всѣ вызыченѣ капиталы.

Межи сими працями рѣк 1829. принѣс велику перемѣну для М. Лучкая тым, що вѣн назначеный на экспедицію до Люкки.

haec adeo necessaria Linguae Ruthenicae et exacta peritia cum primis commendari meretur...."

¹⁾ Protocolum VADiacon. Unghvar. Anni 1827. p. 25.

²⁾ Protocolum VADiacon... Anni 1828... p. 4. 9.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1828. die 4. April. Num. 301.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1828. die 12. Sept. Num. 829.

⁵⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1829. die: 30. Januar. Num. 98. Консисторія выдале список консисторіальному адвокату, чтобы стягнути и спасти масток церкви.

IV.

Експедиція до Люкки. — Парох Фогорошій. — Князь Карл Лудовик Бурбон. — О. Бонифатій Стронецкий. — Борода и одежа по восточному. — Характер князя. — Умовы Лучкая. — Діакои Антоній Лаббанц и два клерики дяки. — До Вѣдня. — Вѣдень. — Венеція, Феррара, Люкка. — Каплиця Морліи. — Перша авдієнція и золотый крест. — Лист до Фогорошія — Поворот М. Лучкая и Вас. Таллаковича. — Граматика Лучкая. — Проповѣди Лучкая вручас еп. Повчій. — Оцѣнки грамматики и проповѣдей. — Релация Лучкая о експедиціи до Люкки. — Опис церкви в Морліи. — Роки: 1829—1831.

Уже початком року сего дня 13. яваря 1829. Фогорошій, парох гр.-католическоѣ церкви св. Варвары в Вѣдню, запросив у еп. Повчія, щобы изволив одного священника з одним діаконом и двома пѣвцями назначити и послати в княжество Люкки в Італіи, де тамошний князь Карл Лудовик Бурбон, инфант гиспанский, хоче заосновати греко кат. церков и парохію для свого властного уживаня¹⁾. Написав и то, що князь буде давати платню: священнику 500 флор. рѣчно, діакону 400 флор., а пѣвцям кождому по 250 флор., разом 500 флор. рѣчно, а кромѣ того достануть одповѣдну квартиру, освѣщене, топливо, и олай, кѣлько потребують. Далє выдатки подорожнѣ платитъ також князь, и если дакотрый хоче вернути, все свобѣдно ему, но лиш по приходѣ свого наслѣдника. Сей лист Фогорошія потвердив и сам князь властноручно²⁾. Еп. Повчій одповѣв на се из

¹⁾ Гляди сей лист в латинскѣм оригиналѣ выпечатаний: Записки Наукового Товариства імени Шевченка, Львів 1918. Том, 125. в додатку статѣ Ярослава Гординського: Основанє гр.-кат. церкви в княжестві Люкки в Італіи стор. 78—79.

²⁾ Из яких причин хотѣе князь заосновати грек.-кат. церков в Люццѣ, суть два погляды. Фогорошій то держить, що князь полюбив наш обряд и зато из сеѣ наклонности заосновав. „...князь основав сю каплицю тѣльки иза внутрішнього переконаня и нахилу. Так писав Фогорошій в лютім 1830. р.“ Сяк передає переже споминутый Яросл. Гординский в своѣй студіи. Но потому додає, що другѣ „хотѣли би приписати бажаню князя Карла Людвика досягнути грецький престол“, на котрый вѣн був кандидатом. — И ся друга думка має найсильнѣйшѣ основы, и переможе першу, но якѣ вѣще в роках 1830. повстали були. Гляд. сту-

дня 17. февраля 1829., де то пише Фогорошію, що охотен послати двох монахів чина св. Василя В., як священника и діакона з двома півцями. За священника назначив о. Бонифатія Стронецкого, другъ назначаться посему, просить выдатки подорожнѣ заслати до головної кассы графа Шенборна в Мукачевѣ¹⁾. Іоан Фогорошія доставши одповѣдь еп. Повчія, засылає подорожнѣ выдатки из дня 17. марта²⁾, и в имени князя заявляє, що найлѣпше одповѣдають монахи чина св. Василя В., но если бы може из них не найшлися, можуть прислатися и из свѣтского духовенства, однак пресвитер и діакон довжнѣ бороду носити и одѣватися строго по восточному обряду и всегда так и ходити³⁾, впрочѣм діаконы и дяки можуть на университетѣ в Люццѣ слухати прелекціѣ богословскѣ або филозофичнѣ.

Еп. Повчій, як спомянуто, хотѣв выслати о. Бонифатія Стронецкого чина св. Василя В., но сей мало перед одходом похворѣвся, став плювати кровію и дня 4. юнія умер. Тым перепинилася цѣла справа, бо не було кого послати. Еп. Повчій став глядати другого из свѣтского духовенства, бо из монахів никто дальше не хотѣв обиратися на се. Межи тым князь, який 19. марта оставив був Вѣдень, прийшовши до Люкки, став урговати у Фогорошія листом из дня 25. апрѣля⁴⁾, що коли уже прийдуть тѣ обѣцянѣ греко-кат. священники. Фогорошія же из своєѣ части ургує из дня 12. мая справу у еппа Повчія, що уже заслав и покритя на подорожнѣ выдатки и однак не приходять тѣ посланѣ и додає, що если припадково повстали якѣсь перепоны, або делегованѣ не хогять, або не можуть ити, просить назначити других, но абы тотчас пустилися в дорогу⁵⁾.

дію привед. Яросл. Гординського, сторон. 73—75. — Дуже интересно, що князь обернувся перший раз у Вѣдню з сею думкою в мѣсяцю сѣчню (януварю) р. 1829. к сербскому карловицкому митрополиту Стратомировичу, що хоче заосновати церков восточно-славянського або руського обряду. Но митрополит глянув на сю справу из дащо ширшого становища и виявив, що се бы образило римо-католицкий клир в Люццѣ, вели бы вѣн, як католицкий князь запровадив на своѣй дебр неуніятских священникѣв и зато радив князеви выглядати уніятских священникѣв из дакотроѣ угорскоѣ уніятскоѣ епархіѣ, на що князь и пристав. Одже думка заосновати греко-кат. церков в Люццѣ повстала у князя припадково. Гляд. студію Гординського, Ор. cit. I. c., стор. 65.—66.

¹⁾ Гляд. сей лист у Яросл. Гординського, привед. студіѣ стор. 79.—80.

²⁾ Яросл. Гординський, привед. студ. стор. 80. Кошты так роздѣлялися: презбитеру: 85 флор. діакону: 75 флор., дякам по 70—70 флор.

³⁾ Ibid.*Barbas alere, et striete secundum orientalem ritum ut semet induere, seu vestire, ita etiam semper incedere....*"

⁴⁾ Лист проводить Яросл. Гординський, Ор. cit. стор. 81—82.

⁵⁾ У Яросл. Гординського, Ор. cit. стор. 82—83.

Як єпископ Повчій дōстав сей лист Фогорошїя, тогды мōгся повернути до Михаила Лучкая, бо Фогорошїй в другом своєм листѣ мало потому дня 26. мая 1829. писаном споминає Михаила Лучкая, як згодившогося ити до Люкки и то каже, що М. Лучкай повернувся листом до него из дня 16. мая и звѣдав подрѣбно: коли? як треба бы рушитися? куды повернути в Вѣдню? як дōстануть пашпорт? и проч. И додає Фогорошїй, що если з Лучкаем иде презбитер свѣтский, як діакон, най начнуть дораз полишати рости бороду и волося, бо се абсолютна умова. Потом описує князя, як незвычайно інтеллігентного, доброго и богобойного мужа, який говорить по латински, гиспански, французски, англійски, италіански и нѣмецки, кромѣ сего и помали малярски и старо, або церковно славянски¹⁾. Кромѣ сего Фогорошїй, котрого князь из нова з дня 20. мая урговав²⁾, пописав стан справы ему дня 13. юнія листом³⁾, а сучасно повернув и до самого Лучкая, еще мало переже дня 5. юнія, де взыває его як свого старого приятеля, абы сего ради тотчас одписав ему, коли приходит⁴⁾. На се Лучкай коротко одповѣдає, що никто не хоче братися на сю дорогу, его одже примусили, не мōгся рушити на сю дорогу, бо назначеный діакон похворѣв, потому одходив прощатися до дому, також и перший дяк. Теперь же, пише Лучкай, т. е. 12. юнія приданѣ ми суть клерики в пѣвцѣ, а 17-го вырѣшиться, ци и менѣ треба умерти, або пуститися в дорогу⁵⁾. Так

¹⁾ Ibid. pag. 82—83. „...prospero quidem Luccensem expeditionem jam in effectum deductam et Lutskaium, qui in datis ad me 16-a C. M. Litteris me interrogaverit: Num abitus illico instituendus Principi futurus gratus? Utrum Princeps Viennae constituatur? Vienna quandonam et quomode expeditio promovenda?... Una tamen circa eos mea foret reflexio, ut cum Lutskaio non Presbyter, sed seu prius determinatus Basilianus, seu alter Ordinandus Diaconus expediretur, et ut cum eodem Lutskaia a die qua inde morarint, barbam et Capillos alere incipiant, haec enim conditio est sine qua non... Princeps enim est: Pius, cultus et optimus mortalium Vir; Et quod in uno regente principe mirabile pium est; praeter Latinam, Hispanicam, Gallicam, Anglicam, Italicam et Germanicam loquitur etiam Hungarum Linguam, praeterita vero hyeme ut Slavicam Litteralem seu Ecclesiam, ita et Graecam cum rite perfecte intelligere percepit... Viennae 26. Mai 1829. Parochus ad Stam Barbaram m. pr.“

²⁾ Яросл. Гординський, привед. студ. стор. 83. Князь штафетою (посол) посилаючи сей лист Фогорошїєви, послав ему сучасно один дорогоцїнний перстень в подарунок.

³⁾ Ibid. pag. 83—84.

⁴⁾ Ibid. pag. 84—85.

⁵⁾ Ярослав Гординський; Opus cit. pag. 85. „Aestimatisime Amice! Hodie tuas de 5-a Junii ad me datas percipio et illico repono... Stromekio sanguinem vomente et 4. Junii effective animam edente, ego sum adactus ad notam expeditionem.

и сталося. Правда, що сам М. Лучкай уже переже и се 22. мая за-
явив на консисторію урядово, що одважився на експедицію до Люк-
ки під деякими умовами, но из межи сих умовин консисторія лиш
то прийняла, абы парохія ужгородска и посада окружного намѣстни-
ка так довго замѣщалися, доки Михаил Лучкай або одречеса паро-
хіѣ, або досягне друге даяке назначеня. — А сучасно приданий ему
за діакона Антоній Лаббанц, архиварь и бібліотекарь епархі-
альный¹⁾.

Прийшов день 17. юнія и еп. Повчій підписав епископский
пашпорт Михаилу Лучкаю²⁾ и товаришам его и они не на другий день,
но того самого дня пустилися из Ужгороду в дорогу и кѳнцем юнія
прибули до Вѣдня³⁾. З Лучкаем одѳшли: Антоній Лаббанц, як ді-
акон, Василій Талапкович, клерик епархіѣ мукачевскоѣ, а Іоанн Ми-
кулич, клерик епархіѣ прашевскоѣ, як пѣвцѣ-дяки⁴⁾. У Вѣдню много
часу— два цѣлѣ тыжднѣ — протратили, доки удалося им достати пот-
рѣбнѣ пашпорты од министеріѣ, так що лиш 15. юлія могли начати
подорож свою из Вѣдня через Венецію и Феррару до Люкки, де
28. юнія прибули щастливо. Туй каплиця Морлія, яка перед тым
була латинского обряда, уже цѣлком переправлена ожидала их и

suscipiendam: sed Diaconus mihi adjunctus domum pro valetudine discedens, sequen-
ti die ad mortem infirmatus et interjecta exigua mora, primarius Cantor eadem vi-
cissitudine expertus est. Nunc seu 12. Junii duo alumni mihi e Semenario qua Cantor-
es adjecti sunt, et sic 17. Junii aut morere hinc, aut tibi rescribere cupio, quod nul-
lus iturus sit, quo in casu existens apud me viaticum 300 fl. eadem die tibi remissu-
rus sum... ego pro dioecesi sacrificium facere possum, sed pro me nec expecto, nec
volo aliquid emolumentum redundare aliquod, quam quod beatam Italiam videre pote-
ro. De reliquo vale et me aut responsum post 17. adspecta; manet tamen observatio:
aut ego, aut nullus iturus est; equidem idonei hi ire timent et non expedit. Unghvari-
ni 5. Junii, 829. Michael Lutskey m. pr. Parochus et VADiaconus Unghvariensis.
„— Чиста ошибка є день датума, як сам лист указує, вѣроятно: 15. юнія, треба
держати.

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1829. die 22. Maji Num. 507. „...Lecta est decla-
ratio Rdi Mich. Lueskay Parochi et VADiaconi Unghvariensis, ad expeditionem Luc-
censem certis sub conditionibus semet resolventis, erga quam. Deliberatum est: Ex
propositis conditionibus ea solum accepta, ut Parochia Unghvariensis una cum officio
VADiaconali eousque sub administratione relinquatur, donec idem aut Parochiam be-
nevole renuntiaturus, aut aliam destinationem consecuturus est. Declarationem ejus
pro notitiae status et futura memoria in protocollo hoc praenotari, ad latus vero ejus-
dem in qualitate diaconi R. Antonium Labbanicz Archivarium et Bibliothecarium
resolvi...“

²⁾ Vid. Ярослав Гординський: Op. cit. pag. 85—86—71.

³⁾ Vid. Ibid. — Гляд. релацию М. Лучкай року 1831. дану, яку осмотрим
ниже.

⁴⁾ Яросл. Гординський, привед. твѳр, стор. 85—86., де вычисляються члени

дня 6. августа начали в нѣй отпраляти богослуженя¹⁾.) Князь полюбив их наскоро, и се уже 13. августа и одписав Фогорошієви з тым, що особенно зато полюбилися ему, бо суть добрѣ люде²⁾. Яке було положене М. Лучкая и товаришѣв, обясняе его лист из дня 14. августа к тому же Фогорошієви³⁾ де стягнуено и пару словами описує их положеня. По 16. дневнѣй подорожи, каже вѣн, щастливо прийшлисьме до Люкки. Князь здержовався право в купели. Коли дознався за наш прихѣд, тотчас дав увѣдомити нас, що нашѣ квартиры готовѣ в Морліѣ. Другий день єсьме представленѣ єму и дуже любо и мило приняв нас. Менѣ завѣсив на шию еще один золотый крест, я не хотѣв принять, но позаяк князь пожадав се, мушѣв я носити. Пѣдняв мою и нашѣ платнѣ, менѣ на 802 флор., Лаббанцови на 502 флор., а дякам кождому на 401 флор. (перерахуючи италіанскѣ тогдашнѣ грошѣ на нашѣ). За пару днѣв потому зачинаючи подаєся нам и харчованя, а платнѣ выплачується од 27. юнія. Я двояку службу маю: літургизати, а кромѣ сего и єсьм сповѣдателем князя, к чому треба було ми запросити юрисдикцію од тутошнѣго ладинского епископа. Не желаємєся назад до епархіѣ мукачевскоѣ, де честь презираєся и жиє переслѣдованя, но позад загальне добро минути треба приватне. Теперь учуся по италіански и доповняю мои руськѣ проповѣди, абы мож их выдати. Интересантнѣй є незвычайно пѣдпис Лучкая, де вручаючи себе в пріятельску любов Фогорошія так пѣдписуєся: М. Лучкай, прогоіерей рая и Морліѣ. Здаєся, що

експедиціѣ в пашпортѣ (подорожнѣм листѣ), який еп. Повчій пѣдписав дня 17. юнія р. 1829. — Іоани Микулич, клерик епархіѣ прашевскоѣ, окремо одпущений од своего епископа. Гляд. *Protocolum Dioecesis. Anni 1829. die 23. Junii, Num. 571.*

¹⁾ Ярослав Гординський, *Opus cit.* pag. 86.

²⁾ *Ibid.* pag. 86—87.

³⁾ *Ibid.* pag. 87. „*Aestimativissime Amice! Post 16-im dierum felicem tamen iterationem die 28. Julii Luccam sani adpulimus et principem in balneis morari, pro nobis vero Marliae parata esse quarteria intelleximus. Sequenti die suae Serenitati praesentati sumus et ille nos valde benigne et gratanter excepit. Mihi insuper unam auream crucem collo appendit, quam quidem ego nec acceptare, nec dein partere volui, sed jussu ejus utrumque postmodum facere debui. Post unam septimanam Salaria quoque nobis adaucta sunt. Ego habeo 30 Scudi, seu annue 365 talleros coronatos facientes 802 fl. Cm. Labancz 20 Scudi seu 522 fl. Cantorum quivis per 15 Scudi, seu 401 fl. Cm. post paucas dies ipse victus nobis resolvetur praeter attacta salaria, nec non diurna a 27. Junii. Insuper omnia ita instituntur et accomodantur, quo mansio nobis grata et jucunda sit. — Caeterum ego duplici defungor O-ffo Liturgisantis et Principis Confessarii unde ab hujate scilicet Achi — Eppo accepi jurisdictionem, sique speciem accomodationem et aestimum nobis tribui solitum, sic unquam desidero ad Dioecesis Munkacsinensem, ubi honestorum despectus et persecutio viget, si tamen necessitas Dioeceseos spectetur, privatum bonum ei postponi deberet, sed fiat quomodo*

сей лист подає дѣйстну одповѣдь М. Лучкая и на тот закид Фогорошія, коли перед од'їздом Лучкая до Люкки еще переписовалися и дня 13. юнія р. 1829. то каже¹⁾: „Конечно прощѣный каноник Кручай добрѣ казав — як приказуєся — о русинах: що не мають ни граматики, ни политики. Я се так толкую: що ни розума ни чести не мають.“ — Занимався одже Михаил Лучкай науками и писанєм, щобы пѣднати честь свого руського народа, абы мали граматику, абы знали своій язык и так могли культурно и науково пѣднитися. Се, як уже зазначив Гординський²⁾, „характеризує зазначену вже выше ідейність Лучкая, котрому дуже лежало на серцѣ честь и повага власного народу.“ — Дѣйстно граматику еще из Люкки дав печатати³⁾. А кромѣ того уже од давна займався историческими студіями, як се сам каже в промовѣ граматики⁴⁾.

Цѣкаво и интересантно було бы знати дащо бѣльше из его дальшого житя туй в Люццѣ, но из недостатку листѣв и записок из сего часу, нич бѣльше не можемо подати, хоть нѣт и сумнѣву о тѣм, що Лучкай и Фогорошія переписовали ся один з другим и посему⁵⁾.

cujusque (?) ego non multum euro, neque confundor, Nunc disco italice, et compleo meas ruthenicis Conciones, quas si praeparare et in lucem mittere poterō, id mea et tua cruce gratius erit. In reliquo expertis amicis affectibus deditus maneo. — Marliae 14. Augusti 829. Sincerus tuus Amicus Michael Lutskey m. pr. praepositus paradisi et Marliensis.

¹⁾ Гляди, сей лист Гординський *Op. cit.* pag. 84. „Litterae ad D-num Lutskey scriptae sequentes erant. — Perchare Amice! Denique pie defunctus Canoniceus Krutsay recte statuebat de Ruthenis: же не мають ни Грамматики ни політики. и се так толкую: же они ни розума ни чести не мають. -- Ecce inde a mense Januario de aliquot individuis, ad desiderium tanti viri pro honore Dioecesis, ritus et Nationis Ruthenae, proprioque commodo et emolumento mittendis agitur: et factum nihil! Duodecima Maji clare et cathgorice scripsi Ерго... et factum nihil! In 16-a Maji scripserat... et denique factum est nihil...“

²⁾ Гординський, *Op. cit.* pag. 73.

³⁾ Vid. Grammatica. Praefatio XVI. „Dabam Lucae in Italia 1830. Coneinator.“
Повный титул граматики: Grammatica Slavo-Ruthena seu vetero-slavicae, et actu in montibus carpathicis parvo-russicae, seu dialecti vigentis linguae. Edita per Michaelem Lutskey. Parochum A. V. A. Diaconum Unghvariensem. Actualem serenissimi principis et ducis de Luca capellanum. Budae. 1830.

⁴⁾ *Op. cit.* Grammatica Praefatio pag. XIV. „Caeterum esto similes partiales Gentis hujus migrationes decursu temporis et plures evenisse non negem, tamen probabilior mihi videtur sententia: Gentem Ruthenam jam ante adventum Hungarorum in iisdem Sedibus exstitisse, ac immansisse. Donec distincto opusculo specifica argumenta desuper complexus fuero sufficiat praenotasse...“

⁵⁾ Но и то треба ми замѣтити, що Фогорошія, котрому князь писав бул 17. августа 1829., лиш слѣдующого року 1830, дня 12. апрѣля одповѣдак на се, но правда тогды и — просить. Гляд. Гординський цитов. студ. стор. 86.—87 и 88—89.

И так стоить дѣло за тѣ часы, доки М. Лучкай перебував в Люццѣ т. є. од 28. юлія 1829. за один рѣк и пѣвтора мѣсяця, бо вернувся до дому р. 1830. дня 20. жовтня (октября) позад змѣну политичного положеня¹⁾. И дѣйстно дня 7. децембра р. 1830. записано читаемъ межи членами в консисторіи мукачевскої притомными и М. Лучкай²⁾, а в засѣданю 21. декабра дораз и высилають его полагадити даякѣ важнѣ контракты³⁾, одже не давно вернувся, що и то указує, що свою релацию о експедиціи до Люкки у князя Карла Лудовика Бурбон лиш пѣзднѣйше р. 1831. дня 8. февраля завдає на консисторію, де представляє стан сеѣ своеѣ миссіѣ з тым, що вѣн з Василем Талапковичем вернувся, и зато просить выслати новых до Люкки за презвитеря и дяка. Консисторія бере се до вѣдома и рѣшеня одкладає на пѣзднѣйше⁴⁾. Видно одже, що М. Лучкай, як вернувся из Люкки, тотчас заняв свою парохію в Ужгородѣ, и став провадити парохіальнѣ и намѣстническѣ дѣла.

Пѣд час пробуваня М. Лучкай в Люццѣ парохія Ужгород задержана була єму по рѣшеню консисторіѣ и засоблялася администраторами⁵⁾. А позаяк одхѣд Лучкай нагле настав, зато и всѣ его

¹⁾ Яросл. Гординський. Opus cit. p. 64. Интересно, що пише: „В Люцці написав він свою граматику и два томи проповідей. Князь хотів його іменувати єпископом, але се було неможливо, бо в Люцці був уже єпископ латинського обряду. Тому іменовано Лучкай тільки придворним парохом. У Люцці пробув Лучкай рік и півтора місяця і виїхав віден изаа зміни політичного положення 20. жовтня 1830 р.“

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1830. die 7. decembris. Praesidente et assidentibus, ut supra, accedente Rmo Michaelae Lutskay Parocho V. A. Diacono Unghvariensi, celebratum est Consistorium....“

³⁾ Ibid. die 21. decembr. Num. 1159.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1831. die 8. Febr. Num. 146. „Rmus VADiaconus Unghvariensis de suscepto cum sociis R. Antonio Labancz Presbytero pro subeunda tamen Diaconi vice, Basilio item, Talapkovics, et Ioanne Mikulics Clericis pro Cantoribus destinatis Luccam 17. Junii a 1829. itinere, localibus item circumstantiis Lucensibus, et statu missionis hujus relationem praestat, una siquidem Is et Basilius Talapsovics domum reversi sint, in locum sui Presbyterum, loco vero alterius pro Cantore idoneum individuum eorsum disponi petit, unde: Deliberatum est: Negotium hoc maturiorem deliberationem exposcente id ipsum in futuro Consistorio reassumendum esse. E. Consistorio.“

⁵⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1829. die 22 maji Num. 507. Перший администратор, парохіѣ був о. Аяксентій Францовскій Чина св. Василія В., но вѣн не утримався ани один мѣсяць, умер дня 18. юлія, зато консисторія уже 21. юлія поставляє (номером 656.) о. Андрея Белловича, пароха радванского, замѣстителя и уряду намѣстнического. И сей не довго засобляв, умер 9. октября 1829, (Нум, 883.) Тогда поставляється в замѣстителя намѣстничества о. Михаил Кечковскій, ново-именованный парох дравецкий, а за администратора парохіѣ Ужгород уже 26. августа р. 1829. выименованный Александр Мигалич. (Гляд, Нум. 729. 10/5. 1128.) А коли р.

рѣчи позостали на парохіи, якъ потому консисторія дала списати в притомности церковных кураторовъ и одкласти и хоронити, а тѣ, котрых не можно потримати, розпродати и все добрѣ заховати до повороту М. Лучкая¹⁾. По своему поворотѣ М. Лучкай из Люкки на-самперед старався ширити свои руськѣ творы, из котрых граматика уже явилася тогоже року 1830., а церковнѣ проповѣди мали явитися найблизше року 1831. И се перве, що в роцѣ сѣм встрѣчаем. Уже бо дня 4. января еп. Повчій пастырским листом своим воззвае духовенство цѣлоѣ епархїѣ, щобы замовили Лучкаеву: граматик у руську, яка уже р. 1830. выпечатано явилася, и яку можуть достати за 1 флор., а 2.) руськѣ недѣльнѣ проповѣди его в двох томах, що мѣстили 58 бесѣд, якѣ скоро выпечатанѣ являться р. 1831. також в Будинѣ, що можуть замовити за 3 флор²⁾.

Що тычиться оцѣнки сих творовъ Лучкая, слѣдуюче можу замѣтити. Вѣн хотѣв выдати граматик у тоѣ мовы, як говорить у вступѣ на VIII. сторонѣ, котра называлася „карпаторуська, а якоѣ уживають кромѣ малоѣ Руси и Польщѣ, головно в Галичинѣ, Володимирїи, Буковинѣ и за середным хребтом Карпат, то є в горѣшнѣй Угорщинѣ аж до Спишу,“ но, як одповѣдно замѣчае др. Бирчак³⁾, вѣн

1830. дня 17. сентябра Алекс. Мигалич выименованный в пароха и намѣстника довжанского (Мараморощ), в администратора Ужгорода поставленный Юсеф Унгварїи, дотеперь вице-ректор семинарїѣ. (Нум. 826. 1034.)

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1829. die 21. Julii Num. 656 „..... cum Pater Auxentius Franczovsky Ord. S. Basilii M. administrator Unghvariensis mortuus sit, constituitur in administratorem R. Andreas Bellovics, Parochus Radvancensis, VADiaconus districtus Unghensis, ita ut omnes res Lucskay in praesentia Curatorum inventas conscribat quae servari non possunt, divendat, et omnibus solerter invigilet...“ Ему треба було выплатити и хозяйку М. Лучкай из сего маетка Лучкай на приказ консисторїѣ Терезїю Емерлин, (Гляд. Нум. 1229. дня 4. августа).— О. Белловичу присудила консисторія за администрацію сѣбно из луки парохїальноѣ. А коли вѣн пѣд коротким часом умер, перепустили его вдовѣ Терезїи Данилович, но так, що довжна вызимовати коровы М. Лучкай. Гляд. Protocolum VADiaconale D. Unghvar. Anni 1829... р. 14. die 23. Junii..... р. 18. die 4. Sept.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1831. die 4. Januarii. Num. 6. Currentales. Хоть духовенство не мало проповѣдей руських, однак найшлися цѣлѣ намѣстническѣ округи, где никто ани один екземпляръ не замовив. Сяк В.-михальовский Проток. Дїецел. року 1831. дня 1. марта Нум. 274.), Сукмарский Викариат (Нум. 634. дня 13. мая), хоть М. Лучкай много дешевше розпродавав, як сучасно Szepessy A. своѣ малярскѣ бесѣды, бо сей давав один том за три флор., коли Лучкай оба два том. Се замѣчательно, що еп. Повчїй разом вручае з Лукаем и Сепешїи.

³⁾ Др. Володимир Бирчак. Литературнѣ стремлѣня Подкарпатскоѣ Руси. Ужгород, 1921. стор. 49-50. —Евм. Сабов то каже в своѣй Христоматїи: „... Лучкай имѣлъ возвышенныя понятїя о своемъ народѣ, отсюда его рѣкность объ образованїи народ-

не був ні в Галичині, ні на Україні, і не знав всіх діалектів нашої мови, а на Подкарпатській Русі до його часів, як сам Лучкай говорить¹⁾, руських книг не явилось, крім чотирьох, а зато не міг увільнитися од церковно-слав'янщини, яку уважав матерію славянських язуків. На кінці граматики подає Лучкай народні п'єси, приповідки, загадки і проч. Зреформовав правопис, вылишив: ѣ и т. п., ся правопис хоснуєся и днесь. граматика Лучкая мам не малый вплив на розвій язукознавства и у нас, но еще много бѣльшій в Галичині, и доки у нас, на Подкарпатській Русі Кирило Сабов и Евменій Сабов затирали різницю межі церковно-слав'янською мовою и народною — в Галичині протівно: опертося на тых розлуках, на якѣ вказовав Лучкай и творено литературну мову на основѣ народноѣ...²⁾. Граматика Лучкая є писана по латински, и зато тільки тѣ, якѣ знали по латински, могли ю уживати, но однак се була перша руська граматика на П. Русі и зато за довгѣ лѣта училися из неѣ по руски, бо була добра граматика и всѣ позднѣйшѣ граматики писанѣ з оглядом и на основѣ граматики Лучкая³⁾.

„Церковні бесѣды на всѣ недѣлѣ рока на поученіе народное“ написав М. Лучкай красным народным язуком⁴⁾, як се указує та обставина, що так полюбулися сѣ проповіді у простого народа, же на

номъ. Побытіє за границей розширило его кругозоръ, развило его талантъ. Онь первый издавъ въ печати латинскій учебникъ къ изученію материнского язика грамматику одного изъ Угро-рускихъ нарѣчій, сравнивъ оное съ церковно-слав'янскимъ язукомъ....“ *Op. cit.* стор. 193.-194.

¹⁾ *Grammatica Slavo-Ruthena, Budae, 1830. Praefatio pag IX.* „Sed magis dolendum praeter catechesim nulla existere alia opera in hac lingua scripta... praeallata catechesis primo prodiit sub Episcopo de Camellis ab 1692-1707. alia editio sub Bizantio, qui praefuit 1717. tertia sub Olsavszky omnes Tyrnaviae. Typis Universitatis ab Anno 1801-1813. jam ter reimpressa pariter catechesis per canonicum Kutka concinata; postrema haec populares sonos, secus ad regulas orthographiae redigi debentes continet....“

²⁾ Др. Вол. Бирчак *Opus cit.* стор. 50. И замѣтка: „Про граматикѣ Лучкая: *Vid.* Михайло Возняк: Студіи над галицько-українськими граматиками XIX.“ в *Записки Н. Т. і. Шевченка*, том. 90 стор. 80.-92. і др. Осип Маковей; Три галицькі граматики *Записки Н. Т. і. Шевч.* т. 51. — в обох говориться про вплив граматики Лучкая на галицькі граматики і на М. Шашкевича.

³⁾ Славенный попередник Ал. Духновича Михайло Лучкай, в Народном календарі „Просвѣты“ 1928.

⁴⁾ Тамже „Сими бесѣдами, написаными красным народным язуком хотѣв М. Лучкай причинитися до піднесеня морального живота и науки серед народа. А в „Литературн. Стремлѣнях“ *Op. cit.* стор. 50. так говорить: Выдав М. Лучкай и „провѣди“ мовою зближеною до народноѣ, якѣ в свѣй час були дуже популярні“.

„бантѣ“ не рѣдко хороняться и днесь, як писав Евменій Сабов¹⁾ року 1893., що причинила и та причина, що священники проповѣди М. Лучкая довго хосновали, як жерело к своим наказам к народу. Як уже спомянута, подав Михаил Лучкай релацию о експедициі до Люкки, яку списав ѣ завдав 3-го февраля и яка предложена конзисторіи 8. февраля²⁾, де кромѣ выше приведеных, еще и другѣ интересантнѣ деталѣ приведе. Коли прийшли до Люкки, церков в Марліи еще не була докѣнчена, но условною роботою до 6-го августа докѣнчена и тогда М. Лучкай посвятив ю и од тогда кождо-денно кѣнчили в нѣй св. службу, но прочѣ одправы не могли кѣнчити, бо не мали церковных книг, якѣ лиш в слѣдуючѣм маю (р. 1830.) достали, и се московскѣ, кожду книгу в двох примѣрниках великих (фоліо), разом було: 44 томы. Сама церков не є в городѣ Люццѣ, но в Морліи, де стоить лѣтна палата князя, де и М. Лучкай перебував в лѣтѣ з колегами, но в зимѣ не туй, но в городѣ в тамошнѣй палатѣ князя. В зимѣ лиш по недѣлях и святах ходитѣ кѣнчити одправу и всегда кѣньми и экипажою князя повезуть их. Сама керков прекрасна и дорогоцѣнно украшена срѣбром и золотом, стѣны олтаря червенным дамаском покрытѣ, ризы и далматики мають 4—4 дуже краснѣ; чашѣ двѣ, одна срѣберна, друга из золота и такоѣ ваги и вартости, якѣ и не видѣв ем; ковчег срѣберный позолоченый; свѣщники, ампулки, тащочки пѣд ними и на антидор срѣбернѣ. — Має красный иконостас з одповѣдными многими образами; сѣдалища поздовж стѣни по звычайу восточному, помѣст закрытый зеленым покровцем, евангеліє и крест на престолѣ такѣ, яким не є подобного в цѣлѣй Европѣ, як се самѣ туй подорожуючѣ Россіяне признавали. Словом все в сѣй церкви є одповѣдне королѣвскому стану. Сам князь є преласкавый к нам. Коли 9. ноября одийшов до Вѣдня, пѣднялися нашѣ платнѣ по 15., а дякам по 10 скудами, абы малисьме на харчованя, бо коли князь не є дома, харч не

¹⁾ Христоматія церковно-славянскихъ и угро-русскихъ памятниковъ. Унгварь 1893 стор. 193—4. Сей факт признає, хоть жалуется що „составленъ подѣ тройкимъ вліянієм, лучше: формы церковно-славянскаго, литературнаго, и мѣстнаго русскаго языка я немѣ смѣшаны подѣ вліяніємъ греческо-латинской синтактики...“ но его проповѣди при всемъ недостаткѣ чистоты слова имѣли большое вліяніє и сдѣлалися любимимъ чтеніємъ простаго народа, у котораго на „бантѣ“ не рѣдко хранятся его церковныя бесѣды. Священники при составленіи своихъ „наказовъ“ подражали ему такъ, что простый народъ привыкъ (? Пис.) къ сему пестрому слогу: впрочемъ онъ привыкъль къ нему и изъ Куткова катехиза. Лучкая можно назвати ученикомъ Кутковымъ, но который превзошелъ своего учителя.”

²⁾ Глял. сю релацию: *Protocolum Dioecesis Anni 1831. die 8. Februar. Num. 146. Archivum Dioecesis Anni 1831. Num. 146., Illustrissime!... De expeditione Luccensi*

подався персоналу. Знатиѣ дарунки подавав нам, кромѣ сего мене дня 5-го августа выименовав в протіеря Святѣйшоѣ Д. Маріѣ вознесеноѣ в небеса и передав менѣ и диплому о сѣм. Додає еще М. Лучкай, що Василій Талапкович дня 5. января конечно вернулся из Люкки, вѣн же сам пѣд намѣром упорядкованя своих домашних дѣл, зато треба чим скорше выслати до Люкки одного презвитера и одного дяка, бо князь выразно сказав ему, що если не достане таких из епархіи мукачовскоѣ, тогды принужденый буде запросити из Росціѣ. З оглядом на самого себе М. Лучкай заявляє, що вѣн готовый

saepius equidem jam retuli, imo etiam personaliter nunc hic loci constitutus omnes circumstantias palam et uberius exposui. Quo tamen verbalis mea relatio scriptis comprehendatur, relata denuo sequentibus refero. Scilicet cum adlateratis meis R. Antonio Labancz Presbitero, sed pro subeunda vice Diaconi destinato, DD. item Talapkovits et Mikulits Clericis pro Cantoribus electis die 17. Junii 1829. Unghvarino movi, sed Viennae ob difficultatem circa expeditionem Passualium enatas ibidem quatuordecim diebus adhaerere debuimus. Optentis tamen his iter per Venetias, et Ferraram prosecuti sumus, et die 28 Julii feliciter Lucam adpulimus.... Ecclesia equidem pro tunc necdum fuit parata, sed duplicatis viribus usque sextam Augusti ad perfectum statum deducta est. Hanc ego in praesentia Principis 6-a Augusti benedixi, antimensio ex Ecclesia S. Viennae Barbarae adlato providi, et primam S. Liturgiam celebravi. Ab hac die quotidie celebravi Dmno Labancz diaconisante, sed reliqua divina in Ecclesia ideo absolvere non potui, quia libri chorales prorsus deerant. In hoc situ rerum mansimus usque 19. Novembris. Qua die Sua Serenitas Viennam discessit, sed ob copiam nivium in montibus Apeninis repente supercadentium Florentiae adhaerere debuit. Quia vero absente Principe nullus Aulicorum victu provideretur nos quoque absque provisione hac mansimus. Tali facto ad Principem Recursu novam foundationem optinuimus, vigore cujus Presbyter et diaconus per 15., Cantorum singulus per 10. Taleros scutatos menstrue itidem ex publica cassa Ducali percepturus est. Duplici hac resolutione emanata Missionis hujus subsistentia in perpetuum securisata est. Ecclesia nostra non situatur in civitate, sed in Marlia paenes aestivale Palatium Ducis, ubi et nos per aestatem habitamus. Tempore hyemis degimus in Civitate in Palatio Ducali et dumtaxat diebus dominicis et Festivis Marliam excurrimus celebraturi, ad quod equi aulici nobis suppeditantur. Menso Majo optinuimus omnes libros chorales, in duplici exemplari 44 tomi in folio editionis Mosquensis. Phelonia et Diaconicon pulcherrima quatuor habemus. Calicem duplicem ex argento, et Auro tanti ponderis et pretii, ut eidem par non viderim. Tabernaculum Argenteum inauratum, ipsa Candelabra, ampulae, orbiculi, patena pro antidor, argenteae. Ecclesia ameono Iconostasio et imaginibus ritus graeci abunde provisa habetur. Sellae quoque amoenae politae secundum morem orientalem ad parietem locatae sunt, ipsum substaculum sub libro argentum inauratum, parietes altaris rubro damask obductae, pavementum viridi panno stratum, ut adeo quid-quid existit in hac Ecclesia regiae dignitati correspondet. Evangelio et cruci pacificali fatentibus itinerantibus Russis in Europa par non existit. Tractavit nos insuper Princeps velut pater filios et nullam occasionem praetermittit, quominus suum favorem, benevolentiam, ac liberalitatem palam faciat. Notabilia donaria nobis distribuit, et me insuper 5. Augusti in Praepositum sub titulo Sanctissimae Mariae in caelos assumptae nominavit et diplomate providit, unde etiam nos nutum ejus

то зробити, що єму его Преосвященство прикаже. Як рѣшила же консисторія, уже мало выше видѣлисьме, де приказано Михаилу Лучкаю, абы глядав способных людей на сю миссію и предложив их¹⁾).

secuti sumus, cuncta divina, uti matutinum, horas canonicas, et Vesperas cum lectione psalterii in Ecclesia persolvimus. Singulo item die Veneris канон молебный к Пречистой Дѣвѣ, ad Principis intentionem absolvimus, vitamque ad regulam moralitatis et decetiae adeo accomodavimus, ut passim pro exemplo habiti simus, hoc non ad meam sed ad sociorum laudem sit dictum. His itaque omnibus dispositis et grandibus sumptibus comparatis suapte sequitur et Suae Serenitatis positiva voluntas est, ut duo Viri ecclesiastici et totidem Cantores ad hanc Capellam perpetuo perseverent, sintque appliciti. Et quoniam ego sub specie rerum mearum disponendarum, Basilius vero Talapkovics finaliter 5. Januarii a. c. inde redierit, Illustritatem V. demisse interpello et obtestor, quatenus unum Presbyterum, alterum Cantorem eo designare et destinare dignaretur, qui ineunte vere illico eo movere teneantur. Sumptus itinerales S. Serenitas illico resolutura est, dummodo fiat eidem nunc Viennae commoranti insinuatio et novorum Individuorum designatio. Individua talia esse debent, quae stabiliter ibidem perseverent. Relate ad me demisse insinuo: me paratum esse ea facere, quae V. Illustritas circa me dispositura est. Seria dispositio V. Illustratis vel ideo necessaria est, quoniam Princeps saepius declaraverit, si ex Dioecesi Munkacsensi Individua optinere nequiverit, eadem ex Russis adferri cogetur. Paenes cujusmodi demissam meam Relationem gratiis devotus maneo. Unghvarini die 3. Februarii 1831. Illústritatis Vestrae: Infimus Cliens Michael Lueskay m. pr.“

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1831. die 18. Febr. Num. 155. „Rmum VADisconum Unghvariensem velut Luccensium circumstantiarum apprime gnarum authorisari, ut Antonium Balugyánszky Parochum Csékensem, hoc vero stationem hanc non acceptante, quemcunque alium Presbyterum, pro alio vero Szilágyi vel alium quemcunque provocet et de resultado suo tempore horsum referat. Ex Cousist. — 26. Августа Нум. 999. просить потому М. Лучкай пашпорт для о. Ч. св. Василя В. Андришина и Мих. Сѣладѣя. Но на се треба було передовѣм выпросити дозвол од державных властей.

V.

Протоіерей Пр. Д. Маріѣ из Люкки. — Смерть еппа Повчія. — Просить конгруу для парохіѣ. — Пóднята конгруа. — Позычка 1000 флор. на выданя проповѣдей. — Маесток парохіѣ Ужгород. — Як предплатили на проповѣди. — Початок шкóльноѣ дѣяльности. — Епархія о катехизаціи дѣтей. — Акты Кричфалушія. — Визита шкóл в доминіи Ужгород. — Второй дяк катедр. церкви учитель препарандіѣ. — Сиротинець. — Фундаціональнѣ службы. — Петро Габра. — Купля взгородн и вишницѣ парохіальноѣ. — Епархіальнѣ Требник. — Александер Лаббанц выслаеся до Люкки. Роки: 1831—1836.

Тогоже р. 1831. 20. мая¹⁾ прийшов дозвол од королѣвскоѣ придворноѣ канцеларіѣ, де на представленя еппа Повчія из минувшого року дня 28 децембра дозволяеся Михаилу Лучкаю приняти и уживати титул протоіерея Преч. Д. Маріѣ вознесеноѣ на небеса, з декораціями, якими обдарив его князь Карл Лудовик Бурбон в Люццѣ еще р. 1830.²⁾

Дня 11. юнія р. 1831. еп. Повчій рано $\frac{3}{4}$ 8. год. умер³⁾ и сим потратив М. Лучкай свого милого архипастыря, котрый був ему правдиво *духовным* отцем, з котрым вóн тóлько працював и трудився в управленю епархіѣ мукачевскоѣ, що деякѣ его житописателѣ осмѣлилися то записати, що десять рокóв, доки М. Лучкай був при еппѣ Повчію, вмѣсто старенького и слабого епископа дѣйстно вóн управляв дієцезією⁴⁾. Михаил Лучкай посему ограничився на свою парохію, на своѣ парохіальнѣ и намѣстническѣ премногѣ дѣла, один-

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1831. die 20. Maji Num. 660.

²⁾ Гляд. мало выше.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1831. Num. 867. Protocolum VADiaconale Ungvar. Anni 1831. p. 10. Eppus Pócsi Alexander mortuus die 11. Julii 3. quadrante pro 8. hora matulina susceptis omnibus moribundorum sacramentis, — Aetatis 78. sacerdotii 53. anno.

⁴⁾ Szinnyei Jozsef, Op. cit. Magyar irók. . VIII. köt. 65—66. 1. „Lueskay Mihály.... 1817-ben a püspöki irodába hivatott mint könyv és levéltárnok, 1818-ban pedig püspöki titkár lett Pócsi Elek mellett. Az egészségében meggyengült püspök helyett tíz évig tényleg kormányzott....”

ственно жив сим и наукою пишучи свою: Историю Карпато Русинѳв. Епархією же став управляти бувший епископский викарій, капитулярный викарій др. Іоанн Чургович, який выбраный дня 15 юлія р. т., як каноникъ-пѣвецъ¹⁾, який уже и перед тым був викарій еппа од дня 21. января року тогоже 1831. Впрочем сам рѳк 1831. стався дуже тяжкий. Уже од початку року страх холеры пановав повсюды и страшна азіатска холера все сильнѳйше и численнѳйше брала свои жертвы. — Позад холеру уже еп. Повчій подав був диспензацію од великого поста²⁾. В юлію всюды в кождѳм селѳ поставляться комиссарѳ и духовники и дяки обвязуються приняти и выповняти сей уряд и сполупрацьовати в поборюваню холеры; подаються подрѳбнѳ приписы, якѳ строго треба було задержати; заказано все собраня народа, даже и при похоронах, а умерших в холерѳ треба було погрѳбати в окремишне кладбище.

В сѳй холерѳ М. Лучкай написав 11. августа свѳй тестамент, котрым пѳзднѳйше будеме займатися а мало посему потратив своѳго батька дня 21. августа³⁾. Вѳроятно в лѳтѳ р. 1831. высланный був из части жупы ужгородскоѳ як член депутаціѳ, котра мала из'явити почестъ пѳдданости памяти Франциска I. и тогды М. Лучкай позостав в Вѳдню за бѳльше мѳсяцѳв, як вѳн сам се из'являє⁴⁾. Вѳроятно тогды найшов многих знакомых, може вступив в близшѳ зношина, якѳ подали ему можливѳсть там глядати помочи в бѳдах. Сеѳго бо року 5-го августа примушенный був недостаточною дотацією своѳѳ парохіѳ повернутися с просьбою до короля и просити для себе и своѳго сотрудника и доти — доки подасться обѳцяна конгруа парохіям в доминіи ужгородскоѳ — рѳчнѳ подати 100—100 флор. допомоги, що кнзисторія представила корол. губерніальному совѳту сильно подпираючи и из своѳѳ части и просячи подати од давна прошену конгруу, особенно в сѳм роцѳ — колеры так конечно потрѳбнѳ⁵⁾.

1) Protocolum Dioecesis. Anni 1831. die 18 Julii Num. 867.

2) Protocolum VADiaconale D. Unghvar Anni 1831. P. 4. 12. 13. 14. 15.

3) Умер в Лучках, и сяк записанный в Матрицѳ: „1831. Aug. 21. sepelivit: Desko. (sepultus) Michael Pap Cantor 75 an. gr. euth. mort. in Cholera.“

4) В своѳѳй одповѳди из дня 1-го марта 1846. против О. Якова Бованковича, протоигумена Чинѳ св. Василия В. — к Конзисторіи: „...Reduce ex Italia 1831. tulit mihi religiosissimus pater Jacobus pro Cooperatore Religiosum Barnabam Droptsák, et dixit: esse ordinis speculum, post aliquot menses ego deputatus fui Viennam ex parte Cottus de Unghvar pro homagiali devotione immortalis memoriae Francisci I. depromenda, pluribus absens septimanis domum reduxs in relatis accepi: Speculum Religiosum induta Frakka Tabernas visitavisse, ideo instantanee remisi ad clastrum Kis. Bereznense. et remissionem tam Rmo D. Vicario Gen. Capitulari .quam Proto-Hegumeno insinua- vi... „Archiv. Dioecesis. Anni 1836. ad Num. 730. (1836. acclusum) Num. 31.“

5) Protocolum Dioecesis. Anni. 1831. die 5. August. Num. 917. „...Sortem cleri

Просьбы сего року не були даремні. Тогоже бо року 6. ноябрю опубликований в консисторіи¹⁾ інтимат губерніального совѣта під числом 25, 886. дня 11. октября выданий в слѣд королѣвского при- казу, выданого 16. августа ч. 9322./662., де из'являея. що дотепер- рѣшня конгруа, яка из фонда релігійного платилася, перебираея на королѣвский ерар для парохій греко-кат. епархіѣ мукачевскоѣ и В. варадскоѣ, що находяться в ерарских маетках з тым, що дотепер- рѣшнѣ доходки доповнятья до высоты 300 флор, як становлено було при списаню парохій²⁾. Но к сему треба було, щобы перевести и точно становити парохіѣ, якими дана и в якѣй высотѣ ся до- повнена конгруа од ерара, що ншло помало³⁾, так що лиш року 1832. в осени выданий дня 4. сентября конечный список, або конечный результат, яким парохам и кѣлько конгрум приходиться одинокож- дѣй парохіи, що суть в ерарских маетках⁴⁾.

Що в сих работах М. Лучкай участвовав и теперь, хоть уже не був в епископскоѣ резиденціи за секретаря и за епископского канцеляря, хоть уже не жив еп. Повчій, проявляея из того, що се- го року 13. февраля, коли уже дозволена була доповняюча куонгруа вѣн предлагае консисторіи⁵⁾, щобы тым, якѣ у Вѣдню и в Пештѣ своим трудом помогли выходить се, а тыми були Вскпреп. Іоани Фогоршій и два агенты, один из них в Будинѣ, подати деякий го- норар и сему никто не проитивився, хоть и одложили конечне рѣ-

hujus exhibet uberius advolutus isthic. Parochi et VADiaconi Unghvariensis Recursus, e cujus sincera et ingenua expositione patescit, Recurentem in populosa, sed dote ca- rente hac parochia, paenes omnem etiam Parsimoniam vix non quotidianae vitae me- diis destitui, quem insuper juncta officii VADiaconali onera, et intervenientes, qui in Centrali hoc loco copiosi, et crebri sunt, multum pergravant..."

¹⁾ Protocol Dioecesis. Anni 1831. die 6. Novembr. Num. 1230.

²⁾ ".....Sua Mattas Ss. pro Parochis graeco catholicis Dioecesis Munkacsensis et M. Varadiensis, in Cameralibus bonis subsistentibus Congruas supplementales — Quot- tas... hucdum e fundo Religionis depensas... a 1. Novembris 1830. ex Aerario Came- rali clementer resolvere... dignata est .. complementum Systematicae Congruae 300 fl... a 1. Novembris Anni 1830. ex Aerario Camerili exassignatur..."

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1832. die 13. Mart. Num. 406. пересылае конси- сторія список парохѣв в ерарских парохіях ужанскоѣ жупы до тутошнього королѣв- ского ерарского уряду. — 5.-го же юнія т. р. просьба администраторѣв в сих ерар- ских парохіях передложитъя губерніальному совѣту, абы не лиш парохіи, но и ад- министраторы цѣлу доставали конгруу, а не половину, як до теперь. Cf. Protoco- lum Dioecesis. Anni 1832. 5. Junii Num. 842.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1832. die 4. Septembr. Num. 1237.

⁵⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1832. die 10. Febr. Num. 266. Лучкай пропону- вав стянути 2000 флор., а из сего послати Фогоршійови 300 флор., агентам 300 и 200 флор., а 1200 фл. одложити на подѣбиѣ выдатки в будучѣм.

шеня доти, доки не пришлють и другѣ намѣстники свою згоду, щобы се истягнули из першоѣ ангаріѣ сеѣ конгруы, коли выплачуєся.

В наслѣдок просьбы М. Лучкай из р. 1831. высше помянутоѣ доповнительна конгруа пѣднята була в Ужгородѣ на рѣчнѣ 300 флор¹⁾. И Лучкай дѣйствио потребував грошей, свои бо проповѣди дав выпечатати еще року 1831., но не мѣг перебрати, бо книгопечатня будинска не хотѣла выдати книг без грошей. Конечно потому 19. февраля р. 1832. просить конзисторію²⁾, абы му позычили 1000 флор. из енархіальноѣ фундаціональноѣ кассы, котрѣ навернуться из розпродажѣ книг, а кромѣ сего дає в запоруку и З. ангарію своєѣ власноѣ конгруы.

Выповнить же другѣ части рока та велика праця, яку мав М. Лучкай при упорядкованю матеріального маєтку своєѣ парохіѣ. Сяк прощ. парох Іоани Ляхович зостав доужен 100 флор. шкѣльных грошей, що уже од давна требовалося; року минувшого сама громада жадала з нова у конзисторіѣ, абы уже достале свои грошѣ³⁾. Ужгородска церков и парохія мала таких пожаданѣ доста много⁴⁾. Деякѣ из них уже пару рокѣв требовалися, но без жадного успѣху. Року сего повторительно⁵⁾ уже сама громада ужгородска просить и жадає у конзисторіѣ за сѣ грошѣ, справа выдаєся и адвокатуви и запав и присуд в конзисторіи, но не мож сказати, щобы дѣло скѣнчено, найменше хоть з оглядом на грошѣ и на матрику⁶⁾.

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1832. die 8. Febr. Num. 240. „Annuum Congruae supplementum, pro Parochia Unghvar... 300 fl. c. m. exassignata a 1. Novembr. 1830. in Camerali Cassa Perceptoratus Unghvarinensis.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1832. die 19. Februar. 1832. „... Erga Recursum Dmni in Christo Fratris Michaelis Lueskay etc. etc. eatenus formatum, ut eidem sumptus pro redimendis a Typographia Regiae Universitatis Pestanae Concionibus in 1000 flnis v. v. abhinc interimialiter subministrentur, eandem Typographiam paenes eam requisitionem, ut paratum opus Auctori extradari velit, assecuramus, quod ut primum singillative pro his Concionibus symbolae e Dioecesi hac incassatae fuerint sumptus iidem ab hinc exolventur Datum Unghvar. 1°. Februar. 1832.“

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1832. die 18. Maji Num. 796. — Cf. Protocolum Dioecesis. Anni 1831. Num. 1306.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1831. die 29. Novembr. Num. 1306. изчисляються такѣ пожаданя, числом : 12.

⁵⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1832. Num. 652. — 839. 882. 940.

⁶⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1832. die 30. Octobr. Num. 1377. в дѣлѣ з наслѣдниками прощѣви. Іоанна Ляховича, бывшого намѣстника и пароха ужгородского, що уже од року 1827. велося. Интересантно є за книжки инвентаріѣ парохіѣ Ужгород, що каже присуд конзисторіѣ : „...excerpta praetensione quoad libros Parochiales, qui inventario Parochiae hujus Anno 1804. confecto et sub XX inactato inscripti, atque perhibente Instrumento Licitationali rerum Lyachovicsianarum per haeredes ejus

Як продавалися проповіді, видно из предложенья, яке зробив М. Лучкай 27. февраля р. 1833. консисторіи¹⁾, де то каже, що премногъ примѣрники еще все має, бо многъ из духовенства, власне и цѣль округи не замовили и не закупили и зато просить вручати з нова парохіальному клеру. Се консисторія и зробила мало пѣзднѣйше р. 1834.²⁾

Якѣ великѣ незгоды повстали в тогдашных часах позад наш окремѣшний календарь, указує и один факт, який случився р. 1833. де потому консисторія выслала М. Лучкая полагодити дѣло. В Оноковцях латинский плебан дав секвестровати три возы дров и конфисковати од трьох русинѣв, бо в свято латиского обряда везли собѣ до дому своєю фурую³⁾. Се сталося по полудню и по вечернѣ и свято було: Непорочне Зачатя Пр. Д. Маріѣ, яке тогды и не було декретальным. Однак плебач мав на се право послѣ інтиматѣв (приказѣв) тогдашного губерніального совѣта⁴⁾.

Од сего часу став М. Лучкай лѣпше займатися школами, сталося же так, що консисторія возвала⁵⁾ его, абы предложив ре-

venditi sunt, ubi 1 Lyturgicon, Nucleus rerum Hungaricarum, Ioannis Barclay Paraensis, et Kamen ...occurunt, in quibus Parochiae Unghvariensi, aut in se, aut iusto pretio restituendis iidem Haeredes conveniuntur... demum, quod concernit redintegrationem Matriciae circa hanc VADiaconum Munkacsensem provocari, ut se declaret, num eandem solus, aut per alium quempiam e resignatis Consistorio huic Scartetis reintegrari velit Matriculae hujus praesenti sententia indispensabiliter decreto. E Consistorio¹ cf. Protocol. VADiaconale. — Anni 1832... P. 42. matriculae Unghvar. ad Conto Lyachovicsianorum redintegrandae. 7. May fact." — Присуд консисторіѣ тогоже дня пѣсланий був и М. Лучкаю и Василю Договичу, пароху и намѣстнику мукачевскому, но щобы сей присуд выповненьный и матрику вернуа парохіи ужгородскѣй, як зняю и до теперь не сталося, а — се треба ми додати — там хибить матрика из рокѣн 1810 — 1827.

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1833. Num. 218.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1834. die 31. decembr. Num. 1309.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1833. die 2. Mart. Num. 243.

⁴⁾ Замѣчати ми треба, що од р. 1831. причислено и свято св. Стефана мадярского короля к декретальным праздникам інтиматом кор. губерніального совѣта. Гляд. Protocolum VADiaconale D. Unghvar. Anni 1831... „P. 21. Festum S. Stephani primi Regis Hungariae 20. Augusti stylo novo Altis. Resolutione Reg. Exc. Consil. L. H. intim. Normalibus Regni festis per omnes quaecumque Religion. profitentes adnumerandum currentatur. 4. Novembris. — Cf. ibid. Anni 1833... P. 22. Festum S. Stephani etiam per G. Catholicos celebrandum praecipitur. 22. Januar.“

⁵⁾ Уже року 1832. возвала его, абы посылав релациѣ до Агриѣ к державному школь. инспектору, но се, так видитьсѣ, було безуспѣшно. Гляд. Protocolum VADiacon. Distr. Unghvár... 1832. „P. 11. Lueskay Michael Praep. de Lucca, Par. et VADiaconus Unghvar. eo inviatur, ut relationes periodicas de scholis sibi subordinatis Agriam ad Spect. D. Jos. Jánossy Vernar. Scholar. District. Cassoviensis inspectorem transponantur. Die 22. Martii.“

ферат и о школах. Лучкай одповѣв, що на препарандію не має жадної власти впливати, в гимназії з оглядом науки християнської він не є єпископским комиссарем, а о школах корытнянської уже завдання релация. Но консисторія не вдоволилася сьм и обвязовала его, щобы о школах народных, якѣ находятся в его окрузѣ, котрому як инспектор він є представленый, завдавав релациѣ. И сяк завдав и о школах корытнянської¹⁾. Подѣбно жадала консисторія од него, абы він предложив рахунки церквей парохіяльных округа ужгородского, як и информациѣ духовников и дяков²⁾. Се рѣшене консисторіѣ и одповѣдь Лучкая так указують, що в цѣлом окрузѣ лиш в Корытнях була одинока народна школа, що тяжко вѣровати, однак так є³⁾. Од сего починався дѣяльність М. Лучкая народно-школьна, котроѣ плодом є, що пару роками пѣзднѣше поставив в своѣй парохіи школу двокласову (*Schola Trivialis*)⁴⁾, но и другѣ. Так уже слѣдующого року 1834. подає консисторіи предложеня, щобы в Шишовцях купити грунт и землѣ для учителя и так поставити школу⁵⁾. Впрочѣм сучасно почали и другѣ чинники сильнѣйше интересоватися о народных школах наших руських. Консисторія 9. сентября⁶⁾

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1833. die 23. Aug. Num. 1141.

²⁾ Protocolum VADiacon. D. Unghvar... Anni 1832... P. 27. Districtus Unghvariensis ad rationes Ecclesiarum praestandas pro Anno 1830/31. provocatur. Die 1. Junii — „28. Luskay Michael Praepositus de Luce, Par. et VADiac. Unghvar. ad exhibendas Parochorum et Cantorum Informationes reflectitur. Die 1. Junii.“

³⁾ Лучкай так пише о сѣм дѣлѣ канитуларному Викарию Чурговичу: „Rssme D. Vicarie Gen. Capitularis! Dignabatur Rma DVestra sub 30. Julii a. c. Num. 1063. me reflexisse, ut secundum adnexum formular de subjectis mihi scholis Relationem D. Janossy in dubus, Officio Dioeciesano in uno exemplari pro praeterito illico, pro futuro suo tempore submittam. Unde demisse refero: duas existere in Disrtetu meo scholas, Unghvarini scilicet Praeparandialem, et in Kereknye Triviale, ast me de nulla relationem prestare posse. Quia absque meo influxu suscipiuntur, docentur et examinantur Praeparandi, vel jam praeparati, quomodo itaque ego possem de tali actu relationem praestare, qui meae activitati non subjacet, ipse professor rideret me, si ad praestandum catalogum eum reflecterem. Sed nec de ipsa doctrina christiana me quidpiam scire posse, nam quamvis jussu altiori Locales Parochi Eppales Commissarii esse soleant, imo Szigethi, Szathmar, N. Banyae, Ujhelyini locales Parochi Officii Commissarii effective fruuntur, ipse ego pluribus annis ante et Rmae DVtrae Directoratu hocce Officio junctus sim, sed nescio an ex meo, aut alieno demerito ab aliquot annis exclusus sum. — Ita nec de Kereknye quidpiam scire valeo, nam in tertium annum directe Officio Dioeciesano praesentantur, et acceptantur Relationes.... 16. August. 1831..... Michael Luskay,“ — Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1833. Num. 1141.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 24. Aug. Num. 1332. — Cf. 3. Novembr. 1834.

⁵⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1834. die 9. Aprilis Num. 340.

⁶⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1834. die 9. Septembr. Num. 946.

знова взымає всѣхъ духовникѣвъ в епархіи, абы катихизовали особливо дѣтей, т. е. научали початкѣвъ вѣры, як се уже и найновѣйше року 1832. окремнымъ пастырскимъ листомъ урговалося¹⁾. К сему много послужило и то, що епарх. правительство перемѣнило дотеперѣшну практику, заведену процѣнымъ еп. Андр. Бачинскимъ и одобрали од окружныхъ намѣстникѣвъ власть перекладати дякѣвъ изъ одноѣ парохіѣ на другу, або позбавляти дякѣвства, а мѣсто сего заведено урядове слѣдство, де присудъ принести задержано епархіальному правительству, а доти дякъ позостане на своѣй посадѣ, хоть од намѣстника и суспендованый. — А в случаю, що якесь дякѣвство опорожниться, приписано потримати порядочный конкурсъ, т. е. конкурсъ выголосити и подержати мае власть окружный намѣстникъ, но дожен выголосити конкурсъ и в сусѣдныхъ округахъ, а при конкурсѣ становлено було вызвѣдати конкурентѣвъ и найлѣпшихъ трьохъ представити епарх. правительству и к сему намѣстникъ дожен бувъ додати еще и ихъ личну інформацію. Изъ сихъ потому епарх. правительство выимеуе одного дяка, який если на своѣмъ мѣстѣ служивъ три цѣлѣ роки бездоганно, може просити инвеституру, но к сему сучасно доженъ придати и добрѣ свидѣтельства о своѣй дѣяльности такъ од пароха, якъ од намѣстника и лишъ в сѣмъ случаю може достати инвеституру од тогоже епархіального правительства²⁾. Подѣбно и префекторатъ тутешнього ерарского уряду дня 11. сентября тогоже року 1834.³⁾ взымає изъ найвысшого приказу епархіальне правительство, абы старалося духовникѣвъ, — и черезъ нихъ якъ директорѣвъ мѣстныхъ народныхъ шкѣлъ, самыхъ родичѣвъ к тому привести, що бы дѣти посылали до школы. Еще додати треба, що сего року освобожденѣ и дяки од публичныхъ тягарѣвъ правдоподѣбно од панщины, якъ се зазначивъ М. Лучкай в своѣмъ намѣстническомъ протоколѣ⁴⁾. Конзисторія на вѣзваня ерару рѣшила напоминати не лишъ духовникѣвъ на сю важну ихъ обязанѣсть⁵⁾, но сучасно высылає М. Лучкай, абы шкѣльнѣ акты перебралъ од пензїонованого шкѣльного инспектора Кричфалушія⁶⁾, но разомъ, що бы пѣзнати лѣпше станъ шкѣлъ в ерар-

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1832. die 4. Julii Num. 1000. обширный курренс о обязанностяхъ духовникѣвъ.

²⁾ Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1833. die 15. Novembr. Num. 1406. — Currentales.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1834. die 11. Novembr. Num. 1125.

⁴⁾ Protocolum VADiacon. D. Unghvar... Anni 1834... „P. 41. Cantores et Ludirectores ab omnibus publicis oneribus immunes declarantur. 5-a Octobris.“

⁵⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1832. die 4. Julii Num. 1000. supra citatum.

⁶⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1834. die 11. Novembr. Num. 1126. На основѣ

скôй доминіи, высылає его нащивити всѣ народнѣ, руськѣ школы в тойже доминіи¹⁾, а найособеннѣйше, як в переписѣ стоить, школы в Корытнянах, Перечинѣ, Турянскôй-Реметѣ, Зарѣчовѣ, Дубриничи, В.-Березнôм и Ставнôм. Михаил Лучкай подержав сю визиту, и нащивив сѣ школы, як се указує протокол, який завдав дня 11. марта р. 1835.²⁾ де ставить, що причины засталости из одноѣ части в убожествѣ нашего руського народа треба глядати, а из другоѣ части в недостатку наклонности к наукам и учености и научованю. Також перебрав од инспектора Кричфалушія и шкôльнѣ письма, щобы передати их епархіальному правительству³⁾. Епархія мукачевска одже, як и всегда, так и в сих часах старалася о шкôльництвѣ народнôм по своим силам. Так року 1834., коли королѣвский губерніальный совѣт предложив, абы в тутешнôй препарандіи учив один из дякôв катедральноѣ церкви, як один учитель, консисторія тотчас пристала⁴⁾ на се и усиловалася подати на се одповѣдну силу. Щобы пôдняти ученôсть, збирали по епархіи на вдовичий и сирôтский фонд, в чôм и М. Лучкай по силѣ участвовав⁵⁾, позаяк сама думка выбудовати сяке сиротовоспиталище була еще прошѣного еппа Повчія, який дѣйстви и выбудовав той великий будинок на Капитуальнôй улицѣ, де до теперь находили священическѣ сыны, сироты притулок и многѣ межи нами може еще памятають на тот одинповерховый

приказу губерніального совѣта (Интимат из дня 10. мая 1832. Нум. 12811.) де ставлено, що епарх. правительство має надзирати народнѣ школы.

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1834. die 11. Novembr. Num. 1127. „Rmo D. M. Lueskay VADiacono Unghensi, praeposito Luccensi. Tristi experientia esoperto eo: quod in scholis nostris vernaculis ritus nostri plebea pubes cum qui fundatione scholarum proferebatur, profectum haud assequatur, causa hujus defectus in parentes teneram pubem institutioni subtrahentes, maxime vero in docentes, Directoresque rejecta. Rmam DVtram vigore praesentium exmittendam duxi, quo scholas vernaculas signanter vero Kereknyensem, Perecsenyensem, Turja-Remethiensem, Zaricssoensem, Dubriniensem, N. Bereznensem et Sztavnensem auctoritate ordinaria pro hac vice Eidem praesentibus delegata, visitet, ubique stricte pervestigatura defectus quoslibet, qui culturae intellectuali in plebe nostra propagandae impedimento sunt, unaque ut hi tollantur e personalibus, et localibus adjunctis desumenda remedia quaerat, deque resultatu visitationis suae singillativas relationes horsum praestet. In reliquum....”

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1835. die 11. Mart. Num. 233.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1835. 316. — 510. (in Appendice) — 612., де дѣйстви и передав епархіальному правительству на консисторіи року 1835. дня 23. юнія.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1834. die 25. Febr. Num. 180.

⁵⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1834. die 14. Mart. Num. 257. Num. 259. Currentales per Dioecesis, о з а о с н о в а н ю Orphanotrophium т. е.: конвикта (сиротинця) дл. сирôт священических сынов.

великий будинок, який був выбудований еп. Повчієм, хоть теперш-ня будовля уже мало и бôльша и старый вид и перемѣнила¹⁾). Сей будинок по смерти еппа Повчія королѣвский фискус засеквестровав був, но року 1834. наворотный капитулъ и епархіи королѣвским приказом²⁾).

Початком р. 1835. М. Лучкай передає конзисторіи список фундаційных служб у своѣй парохіи³⁾). Много их не було, лиш чотыри фундацій, из котрых одна, и се найбôльша, Петра Габры, лиш минулого року 1834. є заоснована⁴⁾), и правдоподôбно зато принята такою ласкою, що и сам основательный лист записанный урядово в епархіальный протокол⁵⁾), абы и сим провказати почестъ и одушевляти других, як добрым примѣром на подôбне. Коли се конзисторія радôбно дала зарегистровати, разом приказала завести порядок в цѣлôй епархіи, абы из каждоѣ парохіѣ подôбно заявили всѣ свои фундаціональнѣ службы⁶⁾).

Сѣ фундаціональнѣ службы уможливили мало потому М. Лучкаю купити сусѣдно з парохіальною загородою винницю, котра двояко послужила дуже на хосен парохіи: урожаем, а кромѣ сего подала мѣсто поставити пелевню о. пароху, якоѣ не мав и яку на самôй малôй парохіальнôй загородѣ и не мож було поставити. И ся була правдива причина, позад котру М. Лучкай просив дозвола од конзисторіѣ на сю куплю. Се дѣйстно и дозволено, а понеже цѣ-

¹⁾ Се сталося року 1906.

²⁾ Protocolum VADiaconale Distr. Unghvar... Anni... 1834... „P. 4. Sua Majestas SS. via Exceelsi Consilii L. H. aedificium per Eppum Alexium Pócsy pro orphanotrophio extractum, V. Capitulo Munkacsienſi, eo fine benigne resignari jussit, ut usque dum de dotatione prospici potuerit, excensuetur, et pro fundo orphanotrophii fructificet. 19. martii. Factum.“

³⁾ Лиш чотыри фундаціѣ мала: 1) Фундановича 100 флор. 2) Копчовича 100 флор. 3) Петровича 100 флор. и 4.) Петра Габры 700 флор.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1834. die 16. Septembr. Num. 974. Num. 991. — Пôд приведен. нум. 991. подявєся и основательна грамота сѣѣ фундаціѣ. Сам фундатор є горожанин города Ужгород, но вѣрôятно родом є из В. Лучок, бо там мож в матрицѣ встрѣчатися з сим именем, як я сам видѣв. — Року 1836. записано в протоколах епарх., що Петр Габра був газда Михаила Лучкая. Гляд. протокол р. 1836. дня 13. февраля нум. 208.

⁵⁾ Фундаційна сумма 700 флор. в тогдышних часах дуже велика була сумма, бо на пр. платня епископе: секретаря и нотаря тогды становлена була в рôчно 250 флор. од губерніального совѣта, а послѣднего т. є. сего каноника 600 флор. — Из основательного листа и то видно, що тогды в руськôй тамошнôй церкви в Ужгородѣ було: 12. т. є. дванадцять кураторôв, котрых вызыває фундатор гадковати, абы службы кôнчилися порядочно.

⁶⁾ Protocolum. Dioecesis. Anni 1835. die 23. Januarii. Num. 45. — Там є куррене в сѣм дѣлѣ выданный.

на 1500 флор. була, а всѣ фундаціѣ лиш 1000 флор. виробили, еще на просьбу его позычили ему и парохіи 500 флор. из діецезальноѣ кассы, розумѣся на тягар пароха, котрому ся винниця на хосен куплена¹⁾.

Сего року М. Лучкай ургує межі другими справами²⁾ и двараз, щобы епархіальне правительство выдало: діецезальный рѣтуал, т. е. епархіальный Требник³⁾. Завдав се первый раз 28-го юнія, но конзисторія хотѣ признала велику потребу однотливого и поправленого Требника, абы переставити всѣ дотеперѣшнѣ рѣзниці, хотѣ и признала велику важнѣсть, однак правдоподобно за се и одложила сю справу на пѣзднѣйше, на повну конзисторію, коли епархія буде мати и епископа, без котрого не мож скѣнчити такѣ справы, як каже рѣшення, успѣшно и справедливо⁴⁾.

Не забув М. Лучкай ани Люкку и тамошню руську церков, де по его одходѣ и поворотѣ Василя Талапковича зостав був Антоній Лаббанц, який занимав мѣсто Лучкая, и клерик-дяк Микулич. Видѣлисьме, як хотѣв и предлагав новых кандидатѣв до Люкки, но однак се полагодити не удалося ему на певно зато, що новѣ кандидаты не достали потрѣбных пашпортѣв⁵⁾, без яких тогды никому не було позволено выѣхати на чужину; хотѣ найменше зоклучити можеме се из того, що з кандидатом о. Андеришином, членом чина

¹⁾ Винниця куплена р. 1835. Гляд. Протокол епарх. року 1835. дня 19. юнія кум. 615. — од молодшого Франциска Сейдла.

²⁾ Парохи и намѣстники мали доста много работы и кромѣ сего, а М. Лучкай и чрезвычайно бѣльше, як другѣ. Так року 1835. высылають его благословити основной камѣнь церкви в Бенятинѣ (Protocol VADiacon. D. Unghvar A. 1835.. P. 4.) — в декабрю же высылає его конзисторія ревидовати будовлю новоѣ фары в Пѣдгородю. (Ibid, Punct. 55.) А кѣлько реферад, информациѣв треба було завдати кождорѣчно, зазначенѣ в тѣмже протоколѣ намѣстническѣм Лучкая р. 1839. Нум. 218. як слѣдує: „Periodicae relationes ad quas referuntur: Protocolum Congregationis Vernalis, et Autumnalis, Informationes Parochorum, Informationes Deficientium Sacerdotum, Informationes Viduarum et Orphanorum Parochorum, Informationes Cantorum, Tabella Summaria numeri Animarum, Tabella mixtae Religionis Matrimoniorum, Tabella accedentium ad fidem Catholicam, vel ab ea deficientium, Tabella numeri Animarum pro Schematismo, Rationes Ecclesiarum, Protocolum Visitae VADiaconalis, et Informationes de Scholis...“

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1835. die 3. Julii Num. 641. Num. 744. die 24. Julii..

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1835. die 24. Julii Num. 744. „Rmo Michaelae Laesckay editionem porro ritualis urgente deliberatum est: Meritum hoc ob graves considerationes ad tempus plenae Sedis relegari. Ex Consistorio.“ И сучасно в довшѣм мѣстѣ дають ему на знаня, що сяка справа без епископа епархіального не може скончитися.

⁵⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1831. die 26. August. Num. 999.

св. Васи́лія В., встрѣчаемся туй дома в слѣдующих роках¹⁾). Теперь заявляє Лучкай консисторіи, що Антоній Лаббанц приготоває свій поворот из Люкки, а Іоанн Микулич по́днесеный є князем, а Лучкай предлагає выслати до Люкки Александра Лаббанца²⁾ и Іоанна Митровича, сына пароха агардского, що консисторія приймає³⁾). Мам по́зднѣйше сам Антоній Лаббанц заявляє епархіальному правительству, що хоче вернутися и на се просить дозволу⁴⁾). Консисторія се дозволяє а розом взыває М. Лучкая, чтобы ему се одписав, а на мѣсто его най предложить другого священника. Лучкай переписав всѣм и Александр Лаббанц приняв по́йти до Люкки. Коли же Антоній вернувся из Люкки початком р. 1836.⁵⁾ и января 21. уже туй-быв⁶⁾), тогда и Александр запросив був свой пашпорт од давня бо дня 5-го марта выдаваєся ему на предложенный пашпорт и епархіальне свидѣтельство, де дозволяєся ему ити до Люкки за придворного капеллана у князя⁷⁾), а сучасно брату Антонию Лаббанцу пода-

1) Protocolum Dioecesis. Anni 1834. Num. 1306. — Anni 1833.

2) Protocolum VADiaconale D. Unghvar. „Anni 1835... P. 31. Alexander Labancz Presbyter Munkacsensis recurrit pro statione Luccensis Capellani Aulici, cui si Passus alibus provisus fuerit, facultas tribui poterit. 21. Augusti.“

3) Protocolum Dioecesis. Anni 1835. die 7. Julii Num. 674 „Rmo VADiacono Unghvariensis insinuante, quod Antonio Labancz Lucca reditum parante, et Ioanne Mikulics per suam Serenitatem Ducem Luccensem promoti, Idem Alexandrum Labancz et Ioannem Mitrovits Parochi Agardiensis filium eo destinaverit. Deliberatum est: pro notitia haberi. E Consistorio.“

4) Protocolum Dioecesis. Anni 1835. die 21. Augusti Num. 835. „Erga R. Antonii Labancz Dioecesis hujus presbyteri suae Serenitatis Ducis Cappellani Aulici ddo 19 Julii a. e. isthuc eatenus substratum recursum, ut eidem facultas tribuantur in Dioecesi redeundi, Rmam DVestram provocandam duxi, quatenus recurrentem edoceat, petitam facultatem eidem tribui, et de futura in Dioecesi, ubi horsum redierit applicatione eundem securum reddi. In cujus nexu Rmam DVestram provocandam habeo, et si sua Serenitas Princeps loco redituri, alterum sacerdotem abhinc mitti desideraverit, voti Suae Serenitatis responsura individua provocet, et ubi quis sese resolverit, horsum notificet, ut pro exoperandis passualibus, ante quarum exhibitionem iter inchoandi facultas, de altissimo Jussu Regio nulli dari potest, annutus abhinc tribui potest. la reliquo...“

5) Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 30. Januar. Num. 146: „...unaque R. Antonius Labancz Dioecesis hujus Presbyter, Lucca redux, qui contentioni huic aderet, ad dandam historicam facti deductionem provocatur...“ Туй встрѣчаеме першѣ спомини Антонія Лаббанца по поворотѣ.

6) Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 30. Januar. N. 146. Adm. R. D. Antonis Labancz, Presbytero Dioecesis Munkacs „...in praesentia Praeetiae DVtrae die 11. Januarii a. e. Rmum Michaellem Lueskay petierit...“ — Антоній Лаббанц перебував по поворотѣ у брата Александра Лаббанца, замѣстителя намѣстника округа михаловского духовника у Л.-Волѣ.

7) Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 5. Mart: Num. 284.

еся єго парохія и замѣстительство намѣстничества округа михайльовского. — о. Александер Лаббанц же сучасно од'їхав до Люкки очевидно, но нїяких близших деталїв, або детальних доносїв о с'їм не маєме. Був же в Люццї до року 1838., бо 5-го мая еп. Попович того рока поставляє єго в свого протоколанта¹⁾. Що же дїйстно тот сам о. Александер Лаббанц сей протоколист еппа, який походив и Люкку, указує та диплома, котру достав од етрускої академїї наук и проч., де єго в засѣданю 1836. року. дня 24. ноября, як обывателя люкканского выбрали в свого почетного члена и выставили єму диплому дня 15. мая 1837. о с'їм²⁾. — Одже Александр Лаббанц лиш по сему т. в. в осени р. 1837., або в зимї вернувся до епархїи³⁾.

1) *Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 5. Maji Num. 514.* — Еп. Попович организує епархїальну канцеларїю снм приказом.... — с.) *In Officiū dioecesisani Protocollistam R. Alexandrum Labbancz...*"

2) *Protocolum Dioecesis. Anni 1839. die 10. Januar. Num. 26.* — *Officiū Dioecesisani Protocollista R. Alexander Labancz ddo 15. Maji 1837. emanatum diploma Academiae Hetruscae de valle Tiberina vigore cuius in ejusdem societatis eruditae Membrium honorarium cooptatus fuit, una cum edito sub 13. Januarii 1838. Num. 16, 958/433., idem diploma acceptandi B. Indultu Regio, brevi manu praesentante: Tam Diploma isthoc, quam et acceptationem respicientem B. Indultum Reg. in Consistorio publicandum, praefato vero Protocollistae interea etiam temporis Titulum Honorarii Membri praedictae Acadamiae et Societatis tribuendum esse. 10. Januari.*" — А дня 15. января дїйстно публікована диплома в консисторїальнїм засѣданю. — Гляд. *Protocolum Dioecesis. Anni 1839. die 15. Januarii Num. 56.* — *Vid. Diploma: Archivum Dioecesis. Anni 1839. Num. 56.*

3) Руська церков в Люццї єще иснує року 1845., вїроятно перестала року 1847. коли князь изрѣкє свого володарєтва. — Року 1848. уже так говоритьсє о нїї як о бувалїй. Гляд. Яросл. Гординський. *Op. citat.* стор. 62. — 73. — 58. замѣтк. I. де приводятьсє слова: якї сказали Іполиту Терлецькому р. 1848.: „се є державний князь Пармы, Пяченци і Люкки, котрий мав у себе в Люцї нашого обряда каплицю а держав все попа із Угорщини...“ Року же 1844. дня 20. лютня сам князь говорячи з Иваном Головацьким то каже му, що „дома також має церков словенску, священника и дяков...“ Гляд. лист Ивана Головацького до брата Якова в.: *Др. Кирило Студинський, Кореспонденція, Якова Головацького в літау 1835 — 49. У Львові, 1909. Наук. Тов. ім. Шевченка, стор. 107. и LXXXVII.*

VI.

Незгода з капитулою. — Справа з Андреем Баранковичем и з игуменом Яковом Бованковичем. — Дащо о хозяйствѣ М. Лучкая. — Защо утік Баранкович из монастыря мукачевского? — Клерик кончить коляду в Радванках. — Лучкая осудять на утрату засѣдательства конзисторіального. — Одкажеся од намѣстничества. — Апеллація до придворноѣ королѣвскоѣ канцеларіи. — Велика одповѣль капитулы. — Дуплика М. Лучкая. — Город Дорог посылаетъ презеденту М. Лучкаю. — Архідіаконство саболчке. — Запутана ситуація. — Одречесея презенты дорожскоѣ. — Королѣвский комиссаръ: еп. сукмарский Іоани Гам — Лагода з капитулою. — Лучкай твердить свою невиниость, признаетъ: плетъки. — Хворота М. Лучкая. — Каноник Андрухович. — Визита у лѣкаря Маврера. — Не ходитъ на конзисторію. — Подорож до Пряшева. — Приниманя нового епископа. — Роки: 1836. — 1838.

Сей рѣкъ 1836. указався нещастным для М. Лучкая. Возникли деякъ само в собѣ меншѣ дѣла, якѣ однакъ из поза непорозумѣня и недостатку достаточной коллегіальной любви довели к тому, що конзисторія низложила Лучкая из достоинства засѣдателя конзисторіального и одобрила од него намѣстничество¹⁾. И що була причина сего? можем звѣдати. Приведе конзисторія т. р. дня 26. января в своѣм засѣданіи²⁾, де М. Лучкай обвиняеся, що виноватый е в проступках индисциплинарных о. Андрея Баранковича, тогдѣшного администратора в Улич-Кривѣ, против котрого минулого року перевѣвся дисциплинарный процесс позад его неморальный живот, непослушность и тяжкѣ проступки против канонической дисциплины. Виноватый же стався М. Лучкай тым, що в минушій осени приняв его на парохію за гостя (и скоты его) и больше раз его ж з найбільшою гостепріемностею гостив, дав ему и вино, що и упився у него и що особенно перед конечною розправою, яка подержана була 24. ноября³⁾, дав ему склянку вина⁴⁾, и так причинив и вѣн

¹⁾ Protocolmu Dioecesis. Anni 1836. die 28. Mart. Num. 356.

²⁾ Protocolm Dioecesis. Anni 1836. die 26. Januarii Num. 98.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1835. die 24. Novembr. Num. 1134.

⁴⁾ М. Лучкай в своѣй одповѣди из дня 20. февраля 1836. предложив конз

що на розправѣ о. Баранкович так шкандалозно поступовав, а при томъ завинив и тым, що доки на пережиѣ консисторіальнѣ засѣданя все являвся, тогды на конечну розправу, як и на слѣдуючѣ по сему залишив являтися. Позад сю пѣв-виноватѣсть консисторія, власне на сю справу выслана и делегована¹⁾ од капитулярного викарія каноника о. др. Іоанна Чурговича и якоѣ пресѣдателемъ був каноник о. Стефан Андрухович, возвала М. Лучкая, щобы явився на 13. февраля на засѣданю консисторіѣ дати отвѣт о своѣмъ пѣввиноватствѣ в справѣ осуженого. о. Андрея Баранковича. Дня 13. февраля М. Лучкай явився передъ консисторією и просив выдати собѣ жалобу и прочѣ письма, щобы мѣг знати, чимъ обвиняєся²⁾ и разомъ приняти его прихѣд и в другѣй скарзѣ, яку завдав против него о. протоигуменъ Яковъ Бованкович³⁾. Прошеня Лучкая консисторія выповнила, хотѣ и в справѣ протоигумена прикликали его на

висторію, що вѣн приказавъ гостепріємно принимати кожного священника, приходячого до него на нѣч: *generalem dedi famulitio instructionem, ut sive sim domi, sive non, si Presbyter quicumque petat nocturnum Quarterium, detur honesta accommodatio...*" — А далѣ особливо о Баранковичу такъ пише: „Sept. 30. cum fuisset apud me ex Diario scio (Баранкович писавъ одинъ дневникъ, який случайно, коли одобрили од него всѣ рѣчи его, понавъ в руки спархіального правительству, Писатель. —) et quid fecit in cubili Capellani in eodem diario prodit, Scripsit Fundationales Petro Gabra meo pincernario. Ego has numquam vidi, neque soleo umquam horis vespertinis ad famulitii, aut Capellani cubile intrare, ideo Petrus claves cellario habens titulo Aldomás potuit illi vinum administrare, et Barankovits libere potare, sed ego non jussi, nec scio an dederit..." 23. Novembr. Nundinae erant, ego observavi currum quendam, et servum in eo sedentem, interrogo praesentae Capellano, cujus sit? Ex Kriva (Barankovitsii) et ubi Dominus tuus? ibi superius. — tunc convertito me ad Capellanum et dico, iste homo impellit et nec insinuatmane sub 24. Novembris columbas in lateralis Cubilis hospitalis cabinetulo contentas videre volens eorsum vado et attonitus video in galigis et coturnis demissis pedibus jacentem Barankovitsium in una lecticarum..... Quando rediit et per quem in domum immisus, per quem ad hospitale cubile deductus ignoro, nec a meo famulitio sciscitabar. Dignetur investigare, quia ego profunde dormivi, et dormiens peccare non potui. Hospitale cubilo semper appertum stat.. "Vid Archivum Dioecesis. Anni 1836. die 20. Julii Num. 730. (sub num. 13.) приключено до одповѣди консисторіѣ на возывъ придворноѣ корольовскоѣ коморы.

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1835. die 29. Decembr. Num. 1237.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 13. Febr. Num. 205. 206. Члены сѣѣ делегованоѣ консисторіѣ були: Предсѣдатель: о. Стефан Андрухович, каноник-кустос; каноник о. Теодор Чопей; Александръ Ладыжинский, спиритуалъ семинаріѣ и Александръ Шерегелій та Іоани. Андрик.

³⁾ Протоигуменъ тымъ обвиняє М. Лучкая, що коли 21. января 1836. просивъ од него заслужену платню, приходячу двоимъ монахамъ: Іоаникію Смѣлякови, его сотруднику и Галактеону Бачковскому, администратору в Тарговищахъ, Лучкай не выдавъ ему грошей а крѣмъ сего обидивъ его в чести. Vid. Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 30. Januarii Num. 146.

17. февраля¹⁾). — Сучасно выслухали свѣдка о. Іоаннікія Смѣляка. Из его свѣдоцтва узнаємо, що М. Лучкай був гостепріємний и к нему сусѣднѣ духовники дуже часто приходили²⁾, що на снѣданя у него участвовали другѣ ужгородскѣ гостѣ, що его газдою був Петро Габра, що его сестриничка була у него, що его хозяйство означам тверезость. Смѣляк був капеланом М. Лучкай. По сему выслуханнѣ як свѣдок о. Авсентій Тіболт чина св. Василя В., сотрудник доминский, котрый запрошений о. Смѣляком, похворѣвшим ужгородским сотрудником, кѣнчив коляду дня 20—23. января т. е. ходив хижѣ свѣтити в Ужгородѣ³⁾). О. Тіболт не був притомный при спорѣ протоигумена з М. Лучкаем, но Лучкай сам сказав ему за сию сваду з протоигуменом, що „почав мя чесати, але и я его вычесав.“ М. Лучкай возванный був консисторією завдати свою одповѣдь на 23. февраля Доки Лучкай кѣнчив своѣ дѣла и готовив свою одповѣдь, о. Андрей Баранкович, осужденый и на кару запертый у мукачевский монастырь⁴⁾, не знаючи вытерпѣти строгость и голод и холод в монастырѣ, потайком написав жалѣбну просьбу в своѣм дѣлѣ до короля губерніального совѣта, а дня 15. февраля авантурничо спустивш мотузом через вѣкно и з о. Юліаном Поповичем⁵⁾ утѣк из монасты

¹⁾ Ibid.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 13. Februarinii Num. 208. vinum per sororinam Rmi Michaelis Lutskey datum bibisse. Parochi Bezöiensis Ioannes Salamon, Lakartensis Ioannes Boksay, Radvanczensis Ioannes Ignatovits, et apud Rssmum Michaellem Lueskay frequentissimi hospites sunt. ... dein ven per Petrum Gábra Oeconomum Rssmi Michaelis e cellario ejusdem Rmi Lutskey et lindrum vini adlatum fuisse et Barankovitsium e vino hoc bibisse et dum hoc agebatur, ante 9-am horam Rmum Michaellem Lutskay primo descendisse ad cubile fateat dataque Andreae Barankovics monitione, ne se impotet, ascendisse, tum secunda, tertia vice descendisse Barankovitsium vero continuo interea potasse.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 15. Febr. Num. 210. Выслуханя передено 30. января и подтверждено 15. февраля. По сему рѣшено консисторією выдати сѣ акты М. Лучкаю на одповѣдь. Ibidem Num. 211.

⁴⁾ Присуд против о. Андрея Баранковича подае: Protocolum Dioecesis. Anni 1835. die 24. Novembr. Num. 1134. scandalis item in potu, et concubinato cum economo. Eundem Beneficio hoc simpliciter privari. et cum calumniis palam et publice injectis animum a spiritu sacerdotali plene alienum prodiderit, scopo procurande ejusdem Correctionis, Eundem ad Monasterium Munkacsense pro mensibus sex praecludendum disponi ratione ea, ut hebdomadatim duas dies in pane et aqua jejund reliquis autem diebus frugali duorum ferculorum praeter jusculum victu fruatur. ... Баранкович сему безчестно и скандалозно апеллюючи противостав и позад се «. » дале кажеся в присудѣ: „..... . vi physica, extra tamen Consistorialem sessionem adhibita ad Monasterium Munkacsense expeditus est, E. Consistorio. „

⁵⁾ Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1836. Num. 730. (inter acclusa acta) Подѣба був осужденый дня 5. декабря 1835. року на шѣсть мѣсяцѣв через о. протоигумена

ря. До Середнього щастливо дійшли, но туй поймали их и під запором привели их до Ужгорода и поставили перед консисторією, яка выслухала их, и потому з нова осудила их вернутися у монастирь, но разом приказали о. протоигумену подати и харч и топлѣня и проч¹⁾. Ёще и не могла консисторія из сего зворушеня цѣлком успокоитися, як настав 23. февраль и М. Лучкай завдав дѣйствию свою одповѣдь²⁾, хоть и великий пѣст держав, коли духовники звичайно бѣльше занятѣ, як другий раз, хоть и межи сим не одну реферату зготовив и представив консисторіи. Однак консисторія тогды не занималася одповѣдею М. Лучкая, позаяк — сѣм четверть годин чекали ю, говорить протокол, а теперь уже настав час преждеосвященоѣ службы, де члены притомнѣ зыкли бути по звичаю, зато одложена на слѣдующе засѣданя. Ситуацію ёще сильнѣйше зворушив один новий припадок, про котрый теперь дозналася консисторія а се то було, що в Радванках тамошній нарох захворѣв и сталося позад се, що один клерик кѣнчив коляду, т. е. на и по Їво-оявленю ходив хижѣ святити. Сей клерик Александр Долинай, *злѣ мш. гвѣзду жав, освятився одѣватися в фелон и епитрахиль* и так кончити освяченя хиж. Дуже зворушило се консисторію и тотчас рѣшили поставити духовника перед консисторію, а сучасно взвати на одповѣдь и Михаила Лучкая за се дѣло, особливо зато, що всли знав, защо не заявив сего епархіальному правительству³⁾. Справа М. Лучкая лиш дня 28. марта була принята в консисторіальну розправу, а понеже уже предидучим часом одповѣдь так М. Лучкая, як и всѣ акты пересмотрѣли о. Александр Шерегелій, нотар консисторіальный и о. Павел Кутка, профессор богословія и як приказано було и предложили свою декларацію, та теперь все перечитано, а потому приказано голосованя, и в слѣд сего ся делегована консисторія осудила⁴⁾ М. Лучкая на утрату достоинства засѣдателя консисторіального за пѣв-виноватѣсть (complicitas) з осуженым о. Андреем Баранковичем. — М. Лучкай одказався уже⁵⁾ од намѣстничества з днем 1. марта, из яких причин не знати, бо не приведенѣ, но

Консисторія потвердила сей присуд дня 1-го января 1836. Осуженый же був Юліан Попович за розличнѣ тяжкѣ проступки на нѣсть мѣсяцѣв запертя, тымждю три дни на хлѣбѣ и водѣ из другими покутами.

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 16. Febr. Num. 223. 224.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 23. Febr. Num. 233.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 24. Febr. Num. 240. 298. 299.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 28. Martii Num 356.

⁵⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1836. Num. 730. Початком марта нѣт сего слѣв протоколь епарх., но пѣзднѣйше споминаеся.

правдоподібно позад велике число роботи, к котрым приступило теперь еще и то, що давав ставити парохіальну пелевню и будовав школу¹⁾ и дѣйстно обоих поставив на 1. октября, но — не суперечно — и позад строге поступованя консисторіѣ к нему. И уже дня 21. марта капитульный викарій выименовав замѣстителя ужгородского намѣстничества сусѣдного пароха дравецкого о. Михаила Кечковского, намѣстника округа середнянского²⁾. Теперь, коли М. Лучкай був осуженый на утрату засѣдательства консисторіального дня 28. марта, як приведенно выше, вѣн нияк не успокоився сим строгим, не цѣлком правильным и справедливым переведенем рѣшеня консисторіѣ, но в своѣй правдѣ — як вѣн держав — рекуровав и се так здавса, дораз по сему. — Уже 20. юнія читаеся перепис придворноѣ корольвоскоѣ канцеларіѣ³⁾, яка из дня 16. мая числом 6208/428. т. р. пересылае просьбу Михаила Лучкая, протоіерея лючанского, пароха ужгородского з тым, щобы в процессах против него заведеных доповнили слѣдство и прислали детальную информацию о цѣлой справѣ.

Одповѣдь на се подае консисторія дня 20. юлія пѣд числом 730. детально и обширно, сучасно розширяючися и на другу нову просьбу М. Лучкая, як вѣн каже дублику (Dupplіca), котру завдав Лучкай сими самими днями и се 14. юлія⁴⁾. Одповѣдь консисторіѣ подала та сама делегована консисторія, яка вырѣшила присуд против М. Лучкая. Сама одповѣдь є дуже детально и велика, выробить

¹⁾ Лучкай в своѣй одповѣди из дня 20. февраля 1836. споминае и сел. si Rmus D. Vicarius tantum nutu notitiae mihi dedisset, aut S. Sedes scripto jussisset, tunc aut petissem dispensari, aut frequentassem, aut honori Assessoris renunciasset. Ideo securus et nulla parate monitus in consummationem aedificiorum adhuc diligentius incubui, et pro 1-a Octobris schola parata, et Horreum paratum stetit. Horrei usum habeo, in schola vero proles vix scamna capiunt. — Vid Archivum Dioecesis. Anni 1836. Num. 730/1836. (inter acclusa acta p. 13.)

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1836 die 21. Mart. Num. 325.

³⁾ Protocolum. Dioecesis. Anni 1836. die 20. Junii Num. 636.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 20. Julii Num. 730. „Demissa in causa adversum Rssmum Michaelem Lutskey Parochum Unghvariensem suscitata repaesentatio inductis priori die 14. m. c. quoad Dupplicam etiam ejus observationibus factis relecta, denuo censurata est, erga quam: deliberatum est, eandem expediendam esse. E. Consistorio.“ И по своѣй одповѣди. „Exelsae Cancellariae R. H. Aulicae.... In obsequium Benigni ddo 16. Maji a. c. Num. 6208/428. emanati ac per nos 11. Junii a. c. percepta decreti acta duplicis causae adversus Michaelem Lutskey, Praepositum, Luccensem, et Parochum Unghvariensem, paenes clementer nobis injunctam informationem S. Majestati SS. in advoluto subditali cum homagio submittimus.... Die 20. Julii.. Consistorium Munkacsense Vicariale.“ Vid Archivum Dioecesis. Anni 1836

24 сторôn in folio густо написаных и приключено есть бôльше як 40 додаткôв. Вычисленъ приступки Баранковича, приведенъ против Лучкая тѣ жалобы, як выше спомянутъ¹⁾, ледвы додано дащо нового, кромѣ деякихъ неправильностей, зробленихъ в намѣстническихъ дѣлахъ несогласно з епархіальнымъ правительствомъ, но сучасно, як одверто сказано, що М. Лучкай перед тымъ не мавъ нѣякихъ приятельскихъ звязей з о. Баранковичемъ, но право вонъ обвинювавъ его первымъ, такожъ высказанный сильный протестъ, як бы подъ викаріатомъ Др. Чурговича закрали ся були безпорядки и скандалы из его завины; конечно изъявлено из части консисторіи, щобы высланный бувъ якъ королѣвский комиссаръ епископа сукмарский, як се просить Лучкай, або инший достойникъ выслѣдити сѣ дѣла коли М. Лучкай уже шѣсть рокôвъ тому назадъ роздувае огонь неспокойности и котрый и выдуманъ кривды еще убôльшае противъ викарія Іоанна Чурговича, котрого якъ найдостойнѣйшого просять разомъ и за епископа.

Розумѣся, що на сую велику одповѣдь не могло прийти скоро вырѣшеня. Треба було все поважно розважити, обдумати и такъ лишъ рѣшити. — Се сталося лишъ року слѣдующого 1837., а доты сталися и другѣ важнѣ дѣла в житію Михаила Лучкая. Односины М. Лучкая к епархіальному правительству псулися из дня на день в гôрше. Позадъ сѣ поспутѣ односины одказався вонъ правдоподобно од веденя уряда намѣстнического и вмѣсто его замѣстителемъ выименованный уже 21. марта, якъ выше сказано, но письма и акты не перебранъ лишъ пôзднѣйше²⁾, бо и самъ Лучкай просивъ, абы по скôнченôмъ велкôмъ постѣ перебралися, но и тамъ указуеся незносна ситуація. Но еще лѣпше указуеся мало потому, коли Михаилу Лучкаю городъ Дорогъ, якъ патронъ тамошнôй парохіи заславъ „презенту“ на упорожнену свою парохію. Се зовсѣмъ несподѣвано сталося 28. юнія, якъ вонъ самъ пише к епархіальному правительству в слѣдующий день

¹⁾ Однакъ скарги протопигуменя и консисторія одкладае якъ второрядну, — впрочомъ скарги М. Лучкая выданы 29. марта о. протопигумену (Нум. 357.) на замѣтки. Коли же вонъ зацѣдъ свои замѣтки (Нум. 577. дня 26. мая), сѣ выданъ були Лучкаю, який на своей части одвѣчае 28. юнія (668.), де то каже, що протопигумен окривдивъ его з виномъ, коли мѣсто 10. бочокъ мукачевского вина за грошѣ, якѣ ему долженъ бувъ, давъ ему вина не мукачевского, но бобовищанского. — Зр. и Нум. 734. из дня 29. юнія.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 27. April. Num. 465. Перебранъ письма 26. апрѣля, но недостаточно, зато новыи термини назначують на 2. мая, и обвязуеся М. Лукай все передати не на парохію, якъ то е звичае, но и жалѣ консисторіальной архидіакону катедр. канонику Стефану Андруховичу. А коли з дня 28. апрѣля М. Лучкай рекурруе противъ сего и подобныхъ секатур, ни изиде выслушания. Гляд. 30. апрѣля Нум. 477.

т. в. 29. юнія¹⁾). Сей лист характеризує М. Лучкаю. Одверго и смиренно пише и то каже: „Вчера дѣстав я з удивленем презенту дорогску. Я из своѣх части успокоився в долю простого пароха, но за такого не хочу ити до Дорога, тым менше и за намѣстника и если бы принципы епархіального правительства не допустили, абым був сучасно архідіаконом, тогды одкажуся од сеѣх презенту.“ Се запрошено 29. юнія и тогоже дня достав Лучкаю и одповѣдь²⁾), де закидають ему, що неправильно дѣстав презенту, бо по приписам губерніального совѣта через епархіальне правительство треба було глядати и достати презенту, позаяк патроны обявляються на тройну кандидацию³⁾ епархіального правительства, слѣдовательно лиш из тых трьох кандидатѣвъ можуть удѣлити одному презенту, а не другому; одже сяк треба було и М. Лучкаю повернутися к епархіальному правительству, однак выявляє конзисторію, що згодиться, абы мѣг прияти презенту парохіальну, но заявляє разом, що обезпечити не може его о выименованю его в архідіакона жупы саболчскоѣ, представити можуть губерніальному совѣту, що вѣн желяє и архідіаконске выименованя. Но в тяжкѣй и запутанѣй сїтуаціи, в якѣй вѣн находится к епархіальному правительству, ци его выименуют, се зовсѣм непевне дѣло⁴⁾). Конечно воззывается, чтобы свою волю, — як скоро из'являє магистрату Дорога, — заявив и епархіальному правительству. Мало потому магистрат города Дорога одписав Михаилу

¹⁾ Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1836. Num. 669. „Rssme D. Vicarie G. Capitularis! Attonitus percepi die hesterna Praesentam Doroghiensium. Pridem ego me ad cathedram composui et sortis mutationem non desideravi. Pro simplici Parocho, qualis sum Unghvarini, non exhibeo, eo minus pro VADiacono. Si cum principiis regiminis Rssmae D. Vstrae compatibile non sit, ut sim Archidiaconus, eorum Praesentae istae renuncio, et gratiosis favoribus deditus cum aestimio maneo. Unghvar. die 29. Junii 1836. humillimus servus: Michael Lutsckay m. pr.“ Цѣлый лист влаетноручно писанный.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 29. Junii. Num. 669.

³⁾ Intimatum Excelsi Consilii R. H. Locumtenentialis ddto 12. Augusti Anni 1800. Num. 18,836.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1836, die 29. Junii Num. 669. „.....relate vero ad eam Rssmae DVtrae declarationem, quod Praesentam hanc, si de consequendo Archidiaconatus Szaboletsensis honore assecurata non fuerit, acceptatura haud sit, eidem significandum duxi, quod cum collatio Archidiaconatus a Benigna denominatione Suae Majestatis Ss. penderet, de eo in tantum solummodo Eandem Rssmam DVtram assecurare possim, quod isthoc desiderium Ejus Altissimo loco repraesentaturus sim, in perplexis in quibus, Eadem relate ad regimen Dioecesanum constituitur, circumstantiis de optato effectu prorsus incertus: proinde ex combinatione horum, si Rssma DVtra affirmative praesentanti Magistratui sese declaraverit, id ad meam etiam notitiam perferre haud intermittat, quo praeattacto Ejusdem desiderio ocyus conformes passus possint. In reliquo.....“

Лучкаю и дякує ему, що хоть пòд умовиною, однак прийняв презенту, як они запросили его на се. Из'являють, що дуже будуть радіватися, если разом буде и архідіаконом, но доложить, що если бы и не удалося се, однак город их не загине и зато повторительно просят его, абы выслухав их просьбу и прийняв парохію их¹⁾.

Сей лист магістрата писаний 3. юлія и М. Лучкай предложив его до раз, як дòстав, енарх. правительству своим пореписом з дня 16. юлія и в своєм переписѣ розширяєся и на тѣ замѣтки, якѣ подала ему конзисторія переже на перве его предложениа в сѣй справѣ. Насамперед из'являє и просить, що если его умова выименованя в архідіакона саболчского не може сповнитися, най предложать городу Дорог якогось другого, який мòг бы досягнути се. Вòн обѣцяє, що буде се пòдпорувати по своѣй силѣ, лиш абы не сталися безпокòйства, або тумулты. Потому одзваючиися на перепис конзисторіѣ выше приведеній²⁾ а то на то, що вòн стоить з енархіальным правительством в тяжкòй и запутанòй ситуаціи и зато, що не може бути архідіаконом и то одповѣдає на се, що вòн не причинив сю ситуацію, но замѣна предсѣдателя конзисторіѣ. Вòн лиш терпить, но доки в монаховòй скарзѣ уже од шѣсть мѣсяцѣв вòн мовчить, менѣ од часу, як процес зачатый, лиш шѣсть днѣв подали на одповѣдь.

¹⁾ Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1836. Num. 756. в копії самого Лучкай приложеный лист магістрата города Дорога. Сей красний лист заслужив бы цѣлком податися читателям, но позаяк є довший, лиш деякѣ выривки подаю. „Főtisztelendő Prépost Ur! A folyó év június 29. napjáról kelt becses levelét, mely bennünket, óhajtásunk iránt, ha nem egészen is, de mégis amennyiben, a meghívást, ha bár föltételesen is elfogadni méltóztatott, minden esetre nagy részben kielégített, szives örömmel vettük. Azon nyilatkozására nézve, hogy még Szaboltsi Főesperessé való kegyelmes kineveztetése kezénél nem leendő, Doroghi Parochusnak el nem lézen-jövendő, őszintén kijelentjük, hogy a Doroghi Parochia iránt való, ezen gondoskodásért Főtisztelendő Uraságodnak hálás köszönettel tartozunk.... Ha azonban mindezen mellett az óhajtva várt kívánság még ez uttal siker nélkül maradna is, Dorogh városa meg nem szűnik, még Főtisztelendő Uraságodat újjólag kérve fel szólítani, hogy meghívását fogadja el, mert abba a jó hiedelembe van, hogy Főtisztelendő Uraságodnak Doroghi Parochusnak Fő Esperességre leendő előmozdítása iránt, szintén biztos lépéseket teendő, azután teendhető, mellyek ha (mind méltán remélhetjük :) kívánt sikerral jutalmaztatnak a Fő Esperesti lesznek, legelső sugarai, és Főtisztelendő Uraságodon fognak tündökleni. — Mindezek után tehát eléb kijelentett választásunkat megújítva, s becses Válaszát elvárva tisztelettel maradtunk. H. Doroghon, Julius 3-ik napján 1836. Esztendőben Főtisztelendő Prépost Urnak köteles szolgálói Nemes szabad Hajdu Dorogh Városa NN. Tanácsa, s Birtokos Közönsége. Vidi: Lutskay m. pr.

²⁾ Ibid „Reverende Dom. Vicarie Gen. Capitularis! Hodierna posta perceptam Litteram Doroghiensium in Copia humillime praesento... cum per me posita conditio impleri nequeat, alium velint praesentare, et dignetur eis adpromittere: eandem Conditionem in alio Individuo adimplendam fore. Ego cooperabor fini dummodo tumul-

Впрочѣм — додае — вѣн нич не мае против епархіального правительства, а не свободно помѣнати предсѣдателя з епархіальным правительством. Сей лист писанный к капитулярному викарию Чурговичу, но вѣн передав высланой консисторіи и розумѣся, що се ся остро одвѣчае, особенно остерѣгають его, абы не выкручовав значѣня и думки урядовых писем и разом увѣдомляють его, що если хоче, предложить его на архидіаконат¹⁾. -- Коли сей перепис Лучкай дѣстав, нараз и конечно одрѣшився и заявив, що не иде до Дорогу в нияком случаю²⁾. Се потому береса до вѣдома без замѣтки³⁾. З тым докѣнчена кандидатура Михаила Лучкая до города Дорог.

tus non sequatur. Dignatur in ordinibus sub Num. 669. 29. Junii a. e. emanatis attingere: me ideo non posse Archidiaconum fieri, quia cum Regimine Dioecetano in perplexis circumstantiis sim. Ego eas non provocavi, sed substitutio Praesidii Consistorialis fecit has involutionses, nescio quibus sequelis onustas futuras. — Monachus Munkacsensis gratiam obtinuit, ut a praesentatione infamis Actionis intra quatuor dies ego velut sceleratus ceter, et a comparitione tantum sex dies optinueram pro responso. Ille vero jam ad sextum mensem silet, provocavi et rogavi Praesidem substitutum, ut communicent mecum, sed perperam. Ego contra moderum Regimen nil habeo, quia adminus logice me judicabit. Neque dignetur modernum substitutum Praesidium cum Regimine confundere, quia tunc ejus actiones suas recognocere dignabitur. Ergo praestaret praesidere secundum meum petitem. Ego praevidi Hominis Genium in Praesidialibus bene expresatum. — Dignetur semet ponere ad statum meum, an non id fecisset, quod ego. Gratosus favoribus deditus cum veneratione maneo, Unghvar, 16. Julii 1836. Rasmae DVtrae humillimus servus: Mich. Lutskay m. pr..

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 25. Jul. Num. 756. „Rmo Mich. Lutskay Parocho Unghvariensi Litteras Magistratus Doroghiensis catenus ad se scriptas, quod Archidiaconatus Szabolcsensis collationem praestolari velit, a parte Patronatus expectabitur, horsum transmissis, erga quam: Deliberatum est, Eidem rescribendum esse, quod si vellit pro Archidiaconatu proponendus sit, monerique Eum ne apertas Officiosarum Litterarum sensum detoqueat — una vero super expressionibus his litteris contentis audiendum esse. Ex Consist.“

²⁾ Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1836. Num. 800. „Rsmo D. Vicarie Gen. Capitularis! Ne quis impostor inveniatur, quorum nomen legio est: qui me altissimo loco deferat me impedimento esse, quominus Parochia Dorogh populosissima repleri valeat quarta vice Praesentae renuncio et Litteram sub hodierno Doroghinum per me expeditam in copia ideo demisse praesento, ne in me ulla suspicio collusionis cadat. Favoribus gratosus deditus cum aestimio maneo. — Unghvar die 23. Julii 1836. Rasmae DVtrae humillimus servus: Michael Lutskay m. pr. „Tekintetes nemes Tanács! Julius 3.-an költ becseslevelét csak 18.-án vehettem tisztelettel, és sajnálva jelentem, hogy bizonyos környölmények miatt semmi esetre Doroghra nem leszek menendö. Valamint a megye kormányzós négyszer ugy a T. Tanácsot most azon alázatos kéréssel bátorodom tudósítani, méltóztassék elfogadni forró köszönetemet e rántom tett figyelmeért és kegyéért, és megengedni, hogy ezután is távollévö mély Tisztelője és igazi barátja lehessen. Aki mindenkor tisztelettel akar maradni. Unghvár, Julius 22. 1836. alázatos szolgálja: Lutskay m. pr. Prépost.“

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 6. Aug. Num. 800.

Що межі такими обставинами, якъ выше списанъ, почивала справа, зовсімъ натурально; зато и не находиме посему в цѣломъ роцѣ зазначено¹⁾, кромѣ якоѣсь меншоѣ репараціѣ на парохіальной хижѣ²⁾ и кромѣ пересмотрѣня рахунковъ³⁾. Очевидно всѣ чекали ббольшого дѣла, вирѣшеня придворноѣ канцеларіѣ королѣвскоѣ, но се уже не прийшло сего року, лиш слѣдуючого.

Самымъ початкомъ року 1837. дораз по празднику Рождества І. Хр. дня 11. января декретъ королѣвско-придворноѣ канцеларіѣ предложений и читаний в высланой консисторіи⁴⁾. Сей декретъ признае, що М. Лучкай нияк не вынимаея изъ подъ юрисдикціѣ епархіального правительства, но и то замѣчае, що як в другихъ епархіяхъ е звичаеи, так и туй треба було правильно черезъ консисторіального адвоката заправотити М. Лучкаю, подаючи ему мѣсто рекурса (апелляціѣ), а конечно увѣдомляе консисторію, що понеже не мало заяв дойшло, якбы в епархіи були надужитя, зато высылаея епископъ сукмарский выслѣдити дѣла⁵⁾. На се консисторія рѣшила одложити справу М. Лучкаю до приходу корол. комиссаря и выслания сего приняла до вѣдома.

¹⁾ Хотя сей рѣкъ и знатный зато, що тогда опубликованный краев. законъ (1836. VI. §. 3.), де приказано выдѣлти парохамъ одинъ телекъ орной землѣ, пастбище и топливо, а учителямъ нѣвъ телека. — Vid. Protocolum VADiaconale D. Unghvar. Anni 1836. „P. 14. Nr. 985 ddo Septembris 1836. Articuli VI. Comitiorum Anni 1832/6, §. 3. quoad pascuum et sessionem colonicalem pro Parochis utriusque Ritus... Unam excindendam. — pro Ludimagistris et Notariis singulis mediam...“

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 23. Septembr. Num. 1006.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1836. die 7. Octobr. Num. 1102.

⁴⁾ Decretum Ex. Cancellariae Reg. Hung. Aulicae ddo 6. Octobris 1836. Num. 12,482/922 — 1836. Vid. Protocolum Dioecesis. Anni die 11. Januarii Num. 75. — Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1837. Num. 75. — Самъ декретъ прийшовъ уже 17. декабря р. 1836. якъ записано на нѣмъ. — До декрету пруданѣ прибавки 74. кусковъ.

⁵⁾ Ibid. „Publicatum est B. S. Mattis S. nomine via Exc. Cancellariae R. H. Aul. tenoris sequentis emanatum Decretum: 12,482/922. — 1836. S. C. et R. Apost. Mattis D. D. Clementissimi nomine Consistorio Cath. Ecclesiae Munkacsiensis benigne intimandum. Erga relationem in merito instantiae Michaelis Lutskey, Praepositi Luccensis, et Parochi Unghvariensis, injurias sibi a Generali Vicario Capitulari, Ioanne Csurgovics illatas, investigandas ordinari, et binas adversus se erectas Actiones relaxari supplicantis, sub 20. Julii a. c. praevio in objecto altissimo loco substratam, Consistorio huic paenes remissionem aclusorum rescribi, — cum binas adversus eundem Michaellem Lueskay expeditas citatioenes eo sensu factas fuisse censeantur, ut is quidem factorum sibi imputatorum rationem reddere, seque coram Consistorio justificare teneatur, ac si id praestari haud posset, resque lenioribus mediis superari nequiret aut idem Lueskay Jurisdictioni dioecesanae refractarium semet exhiberet, eotum auctori Fisci Consistorialis formali eidem more, in aliis Dioecesibus usitatis actio erigatur, eaque servatis de jure servandis, admissa quoque pro renata, gradualis appellata decidatur, petitae

Корольвский комиссаръ пришов трьома мѣсяцями пѳзднѣйше до Ужгорода. Се же був епископ сукмарский Іоани Гам. В Ужгородѣ перебував од 4-го до 9-го апрѣля, на кѳлько мож становити бо из дня 4. апрѣля, призывае на авдїенцію намѣстника Кечковско го до себе на 5-го апрѣля, а 8. апрѣля на 10. год. перед пол. призвав д себе капитулу, подержав з ними засѣданя и занимався справою М Лучкая. Що и як дѣялося в сѣм засѣданю, записано в однѳм окрѣм нѳм протоколѣ, який пѳдписали всѣ тогдашнѣ члены капитулы, и яких она од р. 1835. состояла, т. е. капитуларный викарій Іоани Чургович, каноники Стефан Андрухович и Теодор Чопей, разом при знали, що все так сталося и в знак потвердження прибили и свои печатки к власноручному пѳднису¹⁾. Корольвский комиссаръ держав ся декрету, котрый заслала придворна канцеларія в сѣм дѣлѣ²⁾, та бо там стояло, що если бы не мож справу з Михаилом Лучкаем полагодити мирным путем, або если бы вѳн повстав против епархі альноѣ власти, тогды треба бы его формально заправотити и на скаргу дати предложити через адвоката консисторіального, — и за то из'явив, що вѳн желае, абы сю справу мирно скѳнчити. — Кано ники стали накидати на М. Лучкая деякѣ плетъки, якѣ М. Лучкаѣ говорив або и им самим, або од других зачули, дальше заявили що не довѣряють Лучкаю, чтобы подержав потому в будучѳм покѳи и лагоду, хоть и приобѣщяе. Коли корольвский комиссаръ приголоси в засѣданя М. Лучкая, сей заявив, що вѳн невинный и що вѳн о сторожно сокотиться од всякоѣ обиды, но коли му накидати стан спомянутѣ плетъки, почервенѣв и замовк и притиснутый признав

per eum Citationum harum relaxationi haud deferri, et quemadmodum non dubitate parte ab una Jurisdictionem dioecesanam omni cum moderatione, plena cum anim malacia, hoc in merito processuram, in parte ab altera suapte intelligi, interea etiam temporis, dum erigenda nefors adversus eundem Michaellem Lucskay causa suo modo decisa fuerit, ad partes ejusdem Jurisdictionis pertinere ea, quae ad removendum omne fideli populo scandalum pertinent efficaciter disponendi. In reliquo cum com pluribus altissimo loco factis recursibus diversi in Dioecesi hac grassari exponantur abusus, ratione horum serio investigandorum provinciam Episcopo Szatmáriensi altimo nomine delatam haberi, idque Consistorio huic pro directivo notitiae statu pariter significari. Datum in imperiali urbe Vienna Austr. die 6. Octobr... Anno 1836.... Ac benignum S. C. et Reg. Apost. Majestatis mandatum Antonius Hadazy mpr. In cujus sequelam deliberatum est: suscitatum adversus Rssmum Michaellem Lucskay Parochum Unghvariensem causam ad ulteriorem pertractationem relegando exmissionem Commissarii Reg. pro requisito directionis et notitiae statu haberi. Ex Cons."

¹⁾ Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1837. Num. 595.

²⁾ Vid. Decretum Exc. Cancellariae Reg. Hung. Aulic. ddo 6. Octobr. 1836 Num. 12,482/922. — 1836. in Archiv. Dioecesis. Anni 1837. Num. 75. Гдяди сю част мало выше в замѣтцѣ.

що вѣн лядав и був лядош. — Переговоры еще продолжались и тым кончилися, що королѣвский комиссаръ выявив свою незгоду к поведеню Лучкая, воззав его, абы повиновався епархіальному правительству и обвязав его, щобы явився на засѣданю конзисторіѣ и перепросив за тѣ плетъки и клеветы конзисторію, то его повинность, абы так вернулася пережа згода з конзисторією. Сим и скончилось засѣданя.—

Тогоже мѣсяця дня 12. в конзисторіи рѣшено справу М. Лучкая конечно вырѣшити тогоже мѣсяця д. 21. апрѣля, на коли призывали и Лучкая, абы явився на засѣданю¹⁾, як се полагоджено перед королѣвским комиссарем. На означеный день конзисторія и подержана була и се пѣд председательством капитулярного викарія Іоанна Чурговича²⁾, який на сам перед справу Лучкая, котрый точно явився, хотѣв скончити. Викарій Чургович в енергичной и бѣльшой бесѣдѣ предложив посему, що М. лучкай позад фамилярность з о. Баранковичем и зато, бо залишив ходити на засѣданя конзисторіѣ в той час, осужденый був на утрату своего достоинства як засѣдателя конзисторіального. Вѣн правда апеловав до королѣвскоѣ канцеляріѣ, но нияк не був увѣльненый из под власти епархіального правительства, но напротив треба против него зачати формальный процес дисциплинарный, если бы не удалось мирно вырѣшити и полагодити его дѣло, як се королѣвский комиссаръ и предготовив персональнѣ. Конзисторія держитъся своего слова и если М. Лучкай перепросить конзисторію, подаѣ ему повну амнестию. На се М. Лучкай дѣйствию и перепросив конзисторію и то сказав, як записано в протоколѣ: „повсталѣ неприемности залишаючи не извиняюся ани одним словом, ниже привожую выправданя, перепрошую конзисторію и прошу смиреннѣйше выбачити менѣ, приобѣцяю, що никого не хотѣв бым в будучѣм оскорбити ани словом, ани знаком даяким, но я ем як кѣзля жидѣв за грѣхи всѣх — уста других не могу заткати“³⁾. По сему слѣдовав даякий переговор, де зато обвиняли М. Лучкая, якбы и о ново выименованѣм епископѣ, — що королѣвский комиссаръ спомянув, що се выименованя уже дѣйствию сталося — не добрѣ говорив бы був. Остро нападали на Лучкая и конечно викарію треба було перервати и закончити так всѣ напады и вѣн вѣзав М. Лучкая, абы сѣв, заняв свое мѣсто в конзисторіи. Но еще не мѣг сѣсти и заняти мѣсто, як пѣдскочив каноник Стефан Ан-

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1837. die 12. Aprilis Num. 490.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1837. die 21. April. Num. 540.

³⁾ Protocolum. Dioecesis. Anni 1837. die 21. Apr. N. 540. Ad. haec Rssmus

друхович и то сказав: так говорят, що Михаил Лучкай нашкѳрну погану хвороту має, якоѳ и сама вохкота є заразительна, позад се вѳн боїться достати ту хвороту, если коло него буде сидѳти, зато просить дати его оглянути лѳкарем и доки М. Лучкай не докаже на певно, що не має такоѳ хвороты, вѳн коло него сидѳти не може. — Бѳдний Лучкай дѳйстно був хворый, но лѳкарь то казав му, що якусь почкову хвороту має. Коли се так приведено в конзисторію, що було робити? Тотчас з каноником Чопеем заслали его до его лѳкаря, котрый як властный лѳкарь М. Лучкая оглянув его и то сказав, що свідѳтельство зашле пѳзднѳйше¹⁾. В слѳдующих засѳданях конзисторіѳ дня 9. и 12. мая М. Лучкай еще участвує, но тогда одногласно всѳма членами був возванный, щобы доти не ходив на засѳданя, доки цѳлком не выгоїться, се и зато так особенно вырѳшено, бо Лучкай не хотѳв хосновати ани лѳкѳв приписаных од своего лѳкаря²⁾. По сему М. Лучкай не ходив на засѳданя конзисторіѳ и если дащо и мав, се письменно предлагав, но и так дуже мало встрѳчаем его имя сего року. Лиш двараз споминаєся, дня 11. сєнтября, коли дозволу просить од конзисторіи, абы мѳг ити до Пря-

Michael Luts kay respondit: „interventas inamoenitates praetermittendo me neque unico verbo excuso, neque exceptionem habeo S. Sedam. deprecor, et humillime veniam peto promittens, quod in posterum neminem offendere velim ne verbo, imo ne nutu quidem, — sed ego sum hireus Judaeorum, qui peccata omnium fero, — aliena ora obstrudere non possum. — Ad haec deprecationem Rmus Vicarius in haec verba reposuit: Utinam Rmae DVtrae promisso effectus responderet.....“

¹⁾ Ibid. — Лѳкарь назывався: др. Іоани Маврер, и був лѳкарь семинаріѳ; хворота же була якась нашкѳрна посыпка, або якась свербячка, яку называли по латински: Herpes haemodialis, по мадярски: tūzes orbáncz. Сю хвороту мав М. Лучкай уже и переже при приходѳ королѳвского комиссаря, як се записано в тѳмже протоколѳ: „Haec dum exponerat Illustrissimus D. Commissarius, Luts kay crus dextri pedis sui tam fragorose fricabat ob pruruginem acutam, e quapiam turpis morbi, a quo infectus laborare diffamatus est, exuberantem, ut omnium nostrum oculos in abominationem sui excitaverit, convertitque.“ — Protocolum conscriptum 8. Aprilis 1837. de sessione cum Eppo Szatmáriensi, ut Reg. Commissario. — Vid Archivum Dioecesis. Anni 1837. Num. 595.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1837. die 12. Maji Num. 596. На сѳм засѳданю кромѳ трех каноникѳв и Лучкая, еще участвовали и чѳтыри засѳдателѳ. — „...relate ad morbum Ejus unanimi S. Sedis Assessorum voto deliberatum est: Cum adducta morbi herpetis symptomata in capite, fronte, facie, et vestis thalaris superiori collum ambiente, humerisque tegente, parte, vultuque et manibus omnino conspicua, abominationis si non universalis, relativi certo sufficientem materiam praebeant, — Rmum Michaelem Luts kay, eo a fortiori, quod medicus testetur, Eum requisitis adversus morbum hunc pharmacis, usum haud fuisse, eo inviari, ut se se a morbo hoc radicitus curet, — interea autem a frequentatione S. Sedis absteineat. Ex Consist.“

шева з парохами лакардским и бежовским правдоподобно привітати нового єпископа, що и дозволено им¹⁾, а другий раз на кінци мѣсяця ноябрю, коли консисторія рѣшила переслати єму составлений новий порядок, яким має приниматися ново-выименований єпископ Василій Попович при нагодѣ єго приходу до Ужгорода и инсталляціѣ каноническоѣ в єпископію²⁾, т. є. в резиденцію єпископску и в єпископство. Но се лиш 3-го января переслано дѣйстно и допоручено, як се записано в протоколѣ намѣстническѣм округа ужгородского³⁾.

¹⁾ Protocolam Dioecesis. Anni 1837. die 11. Septemr. Num. 943.

²⁾ Protolum Dioecesis. Anni 1837. die 24. Novembr. Num. 1227. et 12:9. Єпископія — є палата т. є. резиденція єпископа, но означає потѣм и єпископску єпархію. — Сей порядок обширно в 10. § - §. постановляє, як треба буде, коли прийде який єпископ, прийати єго перед городом, в городѣ, в катедральній церквѣ и подє и саму инсталляцію. — Сей порядок и сам єп. Попович прийняв и підписав в Пряшевѣ дня 30. октября р. 1837.

³⁾ Protocolum VADiaconale Distr. Unghvar. Anni 1838. „Illmo Dno Basilio Popovits b. nominato Ep̄po seriem introitus, et Installationis ad Vicarium perscribente. — Vicarius G. Capit. Deliberationem Consistorii cum Serie submitti. — 3. Januarii pptum.“

VII.

Еп. Васи́лій Попович. — Перва консисторія и М. Лучкай. — Паскиа и Вае. Догович. — Нова доба. — Палекий одуе на Преображенік. — Ревизор шко́ль-ных информацій. — З нова намѣстник. — Защитник супружества и монашеских обѣтов. — Руська школа парохіальна. — Учитель Григ. Полянскій. — Каплиця коло церкви. — Релаціѣ. — Злодіѣ в церкви. — Девять жебрако́в. — Народный язык. — Приказ народных шко́л. — В мукачевско́й шко́лѣ не учать русько́й литературы. — До парохіально́й шко́лы бѣльше ходять не его вѣрники, як вѣрники. — Диспензація на гатьову роботу при млині в недѣлю. — Просфора и бублик. — Лексикон церковного языка. — Давь и фундація на сиротинце́. — Первѣ питомце́. — Кладбище на ко́нци улицѣ Мочаряно́ко́. — Роки: 1838. — 1840.

Року 1838. дня 19. апрѣля подержав еп. Попович свою инсталляцію¹⁾, на котру консисторія призвала и М. Лучкай з его сотрудником²⁾, а по сему 1. мая подержав як епископ мукачевскій перву консисторію. Се докѣнчило и подало ко́нець бѣдам М. Лучкай. В сѣй консисторіи уже участвуе и вѣн, хоть доти на засѣданях консисторіѣ, якѣ еще все пѣд председательством викаріа Чурговича були держаніѣ, не встрѣчаем ани раз имени Лучкай. Кро́мѣ сего новый епископ дораз на привѣтѣ членѣв капитулы и консисторіѣ дав перечитати письмо коро́львско́й придворно́й канцеларіѣ к нему писане из дня 14. юлія року еще минулого, де на предложеня коро́л. комиссаря епа сукмарского выявляе коро́львскій канцеларь свою радѣсть, що ситуація в епархіи щастливо успокоилася³⁾. Но правдоподобно к сему покою не мало могла причинити и та обставина, що дня 22. марта на подержано́й консисторіѣ выявилосѣ⁴⁾, кто був авто-

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 25, Aprilis Num. 452.

²⁾ Protocolum VADiaconale Distr. Unghvar Anni.. 1838. „.....Installationem Illmi D. Basilii Popovits in Eppum Munkacs insinuat V. Capitulum Munkacsense pro eaque 19. Aprilis 1838. futura Rssmum D. Michaellem Lutskey Praep. Parochum cum suo Cooperatore invitat. 13. Martii 1838.“

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 1. Maji Num. 469.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 22. Mart. Num. 352. „...in qua cleri individua variis animalibus, Vicarius vero Tigridi assimilari traducundur...“

ром—писателем и ширителем того поганого паскила, який—вѣроятно еще минувшого року, если не скорше писаный и де викарѣй и члены капитулы и клира були высмѣянѣ. Тогда бо уже выше упомянутый о. Андрей Баранкович, як сотрудник мукачевский выповѣв, поставленный перед суд, що сей паскил писав о. Василій Догович, мукачевский парох и намѣстник и од него розширився в епархіи. Заведено слѣдство, выслуханѣ численнѣ свѣдки и все подтвердило свѣдоцтво Баранковича¹⁾, и сим доказалася правда того, що М. Лучкай твердив перед консисторією, коли минулого року 21. апрѣля сказав перепрошуючи консисторію, що вѣн е кѣзля жидѣв, котре приноситься за грѣхи всѣх и що уста других не може заткати, як се мало выше приведено.

Од сего засѣданя консисторіѣ, подержаного 1-го мая 1838., зачинаеся нова доба працѣ М. Лучкая. Выпросить акты так парохіальнѣ, як и иншѣ, якѣ каноник Андрухович забрав всѣ з собою, коли одбирал од него намѣстнический уряд и якѣ теперь выдаються из епархіального архива ему²⁾, а из огляду на намѣстническѣ справы увѣдомляеся, що непосредственно из самоѣ епархіальноѣ канцеларіѣ дѣстане кожде вырѣшеня³⁾. Надыйшли и новѣ дѣла, дня 18. юнія М. Лучкай представить епископу папске „бреве“ еще из року минулого 1837., де позволяеся церкви парохіальной ужгородскѣй повный одпуст на храмовый праздник: Преображеніе Г. Н. Исуса Христа⁴⁾. Епископ и консисторія подае посему новѣ справы М. Лучкаю, сѣк поставляе его ревизором поріодических докладѣв о школах⁵⁾, дае ему выпечатати стипендіинѣ книжочки⁶⁾, а коли каноник Теодор Цопей 3. августа подяковал из уряда защитника супружества и обѣтов монашеских, — (бо еще все лиш три каноники були) — запытують⁷⁾ М.

¹⁾ *Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 22. Mart. Num. 352. 359.— Num. 385. —390.—404.—406. 421. 478. 641.*

²⁾ *Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 15. Junii Num. 748.*

³⁾ *Protocolum Dioecesis. Anni 1838. d. 15. Jun. Num. 749.*

⁴⁾ *Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 18. Jun. Num. 760.* — Тогда еще подавал державный: — „плацет“ — (*Placetum*) довол, чтобы могъ принять папске письмо о доволѣ одуста, се подано 24. апрѣля 1837. и державный доволъ поданный: 12. юнія 1837. Нум. 8189./949. — А запрошенный же довол — плацет — державный уже 27. мая р. 1837. через М. Лучкая засланою просьбою. — Глнд. *Protocolum VADiaconale Distr. Unghvar. „Anni 1837. N. 16. Cancellaria R. H. A. interpellatur, ut Brevis Apostolico, quo indulgentiae Plenariae Ecclesiae G. Cath. Unghvarinensi conferuntur, Placetum Regium tribuere dignetur. 27. Maji 1837. expeditum.“*

⁵⁾ *Protocolum Dioecesis. Anni 1838. Num. 916.*

⁶⁾ *Ibid Num. 946.*

⁷⁾ *Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 2. August. Num. 1051.*

Лучкая, чи приймає намѣстничество назад и посаду защитника супружества и монашеских обѣтов? На се М. Лучкай заявляє, що готовый принять посаду защитника супружества и монашеских обѣтов¹⁾, також уряд намѣстника окружного, од котрого одрѣкся року 1836. но просить увѣдомити его²⁾: чи подержаться давнѣ приписы, якѣ подав еще бл. памяти еп. Бачинский, або же подадутся новѣ?—На се тотчас увольняютъ замѣстителя намѣстника середнянского и консисторія з радостею воззываетъ и рѣшаетъ выдати его урядовѣ акты и передати Лучкаю³⁾, а 23. августа выменуется вѣн в защитника супружества и монашеского обѣта⁴⁾. Сего року находим еще численно, що М. Лучкай интересуется о школах⁵⁾, а дуже старается о своѣй парохіальной руськой народной школѣ.⁶⁾ Заявляетъ консисторіи дня 24. августа, що поставив двоклассову школу (тривіальну) в своѣй парохіи коло церкви, а се из фундаціѣ бл. п. еппа Бачинского, також каноника и викарія Іоанна Кутки и капитана Каплонія, що позад недостатокъ фондѣв не може маги учителя, бо на сию цѣль не має лиш 100 флор. дарованых парохом яроцким Іосифом Буковским, даде 171. флор. лишенных в наслѣдство од Георгія Кричфалушія, но якѣ выложенѣ у пана барона Гиланія, а сей же не хоче ани одсотики платити, ани сумму вернути, хоть уже переведена и екзекуція на него и конечно 100 флор. у наслѣдникѣв прощ. пароха Ляховича. Кромѣ сего просив помочи у губерніального совѣта, но 1836.⁷⁾ то достав в одповѣдь, що просьба его одложена на лѣпшѣ часы. — Консисторія на се вырѣшила просити помочи и од ерара, як патрона парохіѣ и мѣстного землевладѣльца. — На клопотаня Григорія Полянского з нова запросила консисторія у тутешной префектурѣ ерарской, абы подпорovala его просьбу⁸⁾. Полянский був учителем,

¹⁾ Ibid. die 15. August. Num. 1228.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 15. August. Num. 1230.

³⁾ Переданѣ дня 22. Января 1839. — Protocolum VADiacon. District. Unghvar. Annus 1839. „...Nr. 16. Emeritus Administrator Officii V. A. D. Unghvar. Michael Keeskovszky Acta cum inventariis resignat. 22. Januarii 1839.“

⁴⁾ Ibid. die 23. August. Num. 1272.

⁵⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1838. Num. 1403 о школѣ галочекской, Ним. 1606. 1827. 1829. о школѣ бежовской, коли и высланный був до графа Старая, як землевладѣльца.

⁶⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 24. August. Num. 1322.

⁷⁾ Cosilium Locumtenentiale R. H. An. 1836. Num. 35,550.

⁸⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 18. Octobr. Num. 1606. Представленя М. Лучкая о школѣ разбираю на консисторіи дня 24. августа, слѣдовательно початком сего школьного року поставленный за парохіального учителя в Ужгородѣ. — Консисторія так хоче помочи нуждѣ его, що воззываетъ пароха, абы из своѣхъ

котрого из Мукачева из якоьсь формальности увольнили и хоть про-
сився на богословіє, не допустили его, тогда став туй учителем, но
*не годен выжити*¹⁾. *Просьба ся обновлена и 4-го декабря, бо спомя-*
нутый учитель — як стоить в просьбѣ — не мав ани що їсти, ани
*чим одѣватися*²⁾. На що уже 10. декабря одповѣдає префект ерар-
ский, що уже нич не може зробити, бо просьба уже одыйшла до
королѣвскоѣ коморы³⁾. Дня 24. декабря конзисторія розбирає заяву
М. Лучкая, де з нова предлагає⁴⁾, що не в чим учителя Полянско-
го підпорвати⁵⁾ кромѣ уже спомянутых сумм, хiba бы мож так уста-
новити, абы парох и его сотрудник кѣнчили даякѣ службы из церкви
св. креста (т. е. катедральноѣ), од котрых стипендіѣ дѣставав бы
учитель. Ся заява принята до вѣдома, а конзисторія воззвала М.
Лучкая, абы о спомянутых фундаціях у барона Гиланія и у наслѣдни-
кѣв прощѣного Ляховича подав свою детальну релацию, приклю-
каючи контракт и доказы.

На сей рѣк припадає будова капицѣ коло парохіальноѣ церкви.
Дня 19. марта М. Лучкай дѣстав вырѣшеня од епископа, де дозво-
ляєся ему будова. Сю капицю дала поставити Марія Башковска
тутешня вѣрничка, она бо даровала на сю цѣль 600 флор., абы коло
церкви в цингарю поставлена в честь Пр. Дѣвы Маріѣ. — М. Лучкай
же дав выробити план и кошторис. Будова дозволена, но высказано,
що благословити основной камень дозволяєся в якийсь простый
день, а не в цвѣтну недѣлю⁶⁾, а кромѣ сего замѣчаєся, що капицю
дагде дальше треба поставити од церкви, а на содержаня, абы якусь

части воззывав и ургував вѣрникѣв, абы помагали учителем. Разом М. Лучкай
обязуєся заявити и будучий успѣх.

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 3. Novembr. Num. 1834.

²⁾ Ibid. die 4. Decembr. Num. 2110.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1838. die 10. Decembr. Num. 2188.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1839. die 24. Januar. Num. 145.

⁵⁾ И ся друга просьба безуспѣшна була, конечно так помѣг сам еп. Попович
учителю Полянскому, що из своѣй приватноѣ кассы дозволив му 100. флор. од
1. октября р. 1838. на кожду ангарю. — Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. An.
1839. „...74. Quod scholam puellarem Unghvariensem Camerae resolutio negativa com-
municatur Interim Doeenti 100. flor. W. a 1. Octobris a. praeter. Angarialiter (una jam
excepta) a privata Cassa Episcopali levandi resolvantur. — Ord. Eppalddto 15. Martii.
1839. Num. 409.

⁶⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1839. die 19. Mart. Num. 442. — Основной ка-
мень положеный дня 9. апрѣля, и заложенѣ до него письмо и деякѣ грошѣ, як
передає протокол намѣстнический: „82. — 1839. 9. Aprilis styl. nov. benedixit fun-
damentalem lapidem Capellae Mariae Baskovszky Rmus Michael Lutsokay Praep. Scrip-
tum sequens impositum: Ferdinando V. regnante, Basilio Popovits Dioecesisim Munkats.
gubernante, Michael Lutsokay, Praeposito Luccensi Parocho Unghvar, existente posuit

сумму пожадати од основательницѣ, або треба на се обв'язоватися церковно́й громадо́ю. Каплиця дѣйстно и выбудована, уже 17. августу М. Лучкай достае дозвѣл, щобы готову каплицю в праздник Преображенія благословив и передав церковному уживаню¹⁾. О посвяченю потому пересылае сво́й доклад Лучкай, який одложеный на память до архиву епархіального²⁾.

Впрочѣм сей цѣлый рѣкъ выповненый численными докладами, або релациями М. Лучкай, якѣ представляв як намѣстник о школах и церквах так поодиноких, як и цѣлых округѣв и особливо рахункѣ их, якѣ пересмотрѣти его повинно́сть була³⁾, позаяк вѣн був разом и школьный референт. А треба додати, що не лиш из округа, або жупы ужгородско́й, но из цѣло́й епархіѣ. К сим приходять еще и деякѣ фундаціѣ, або неслѣдства—спадщини, якѣ ему були выданѣ и ему треба було вести их рахунки.

В знак тогдашних часѣв додати треба ми еще слѣдующе. М Лучкай не добрѣ выголосив в церкви початок поста Богородичного бо пущаня положив на 1. августа, а не на предидучій день и позы се заявили его канонику Андруховичу, котрый потому предложил епископу⁴⁾. Се указуе, як точно уважали тогдашнѣ вѣрники на захо вана постѣв.

Maria Baskovszky. die 9. Aprilis 1839. M. L. Pecunias posuerunt diversi diversas. eg posui unum vigesimarium de A. 1757. et bigrossarium de Anno 1807. Jos. Unghvár m. pr."

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1839. die 17. August. „Num 1634. Unghvariensis Districtus V. A. Dnus Rmus Michael Lutskey facultatem Capellam paenes Ecclesiae Parochialem Unghariensem, sumptibus Mariae Baskovszky Inhabitatricis Unghvar. „edificatam usibus Sacris destinata in Festo Transfigurationis Domini benedicti tribui petit: Ad benedicendam hanc capellam, recurrenti V. A. Dno requisitam facultatem tribui. 17. Augusti.“

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1839. die 20. Decembr. „Num. 2456. Unghvariensis Districtus VADiaconus Rssmus Michael Lutskey relate ad Num. 1634. eo quod Capellam juxta cincturam Ecclesiae suae erectam benedixerit emanatam eatenus facultatem in origine remittit: Relationem hanc una cum eidem involuto Instrumento, vigesimae ejus benedicta fuit praecata Capella pro memoria ad Archivum reponi. 20. Decemb.“

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1839. Num. 45. 46. 87. 239. 272. 274. 276. 881. 1524. 1832. 2153. 2554. 1954. 927. 1955. 1956.—7. 1979. 2027. 2094. 2095. etc.. Num. 1954.: „Unghvariensis Districtus VADiaconus, qua tamen in scholasticis Referretur Rssmus Michael Lutskey super revisis in sequelam N. 1647. a. c. actis scholae Rakosiensis relationem praestat...“

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1839. die 13. August. „Num. 1619. Comitatus Unghvariensis Archidiacono Rssmo Stephano Andruhovics officiose detegente quod P. rochus Unghvariensis una Praepositus Luccensis Rmus Michael Lueskey e cathedra et populum praeterito die Domini id, quod praesens B. M. Virginis Jejunium a die 2. Augusti s. V. sumpta inchoet, proin carnisprivium in diem 1-am Augusti incidat, pubb

Сталося дащо зовсѣм незвычайне. В ночи на 2. сентябрю якѣсь злодіѣ заломилися и выграбили церков ужгородску и радванску, бѣльше не знати нич о сѣм, бо Лучкай не заявляє, лиш дозволу просить, щобы мож примирити оскверненѣ церкви¹⁾, що и достав и примирив церков ужгородску 3-го сентябрю, а радванску дня 4. сентябрю²⁾. — Право таке чрезвычайне є и слѣдуюче, котре сильно указує, що М. Лучкай однако любив всѣх своих вѣрникѣв и послужив им. Девять жебракѣв, его вѣрники, повернулися до епископа з поносом против городского старосты (судіѣ) зато, бо окривдив их тым, що задержав од них один „грош“, якѣ доставали они денно до теперь. Епископ переклав просьбу до Лучкай, сей же в дѣлѣ их посередничив у городского судіѣ³⁾.

Лучкай держався до языка народного, а указує се и то, що коли про приказу епископа ново-посвященный Георгій Ильницкий подержав свою седмицю в его парохіальной церкви и промовив свою проповѣдь, заявляє се М. Лучкай а разом и то, що проповѣдав „народным языком и легко розумѣтельно“⁴⁾. Се указує и один другой факт. На кѣнциѣ майже року дня 2. ноябрю⁵⁾ подає М. Лучкай, як референт епархіально-школьный свои замѣтки о школах в Мукачевѣ, Чинадѣевѣ, В. Лучках, Страбичовѣ и то каже, що школа мукачевска

cando, fidelem populum, alioquin Jejunium hoc non a 2-da, sed a 1-ma die Augusti accipere, carnisprivium vero die ultima Julii esse optime scientem, ita scandalisaverit, ut offensi et datum scandalum, ad ipsum plane qua concernentem Archidiaconum prolatum sit. Eatenusque congrua ordinari supplicante Rmum Parochum Michaellem Lueskay ad dandam super expositione hac declarationem provocari.“

1) Protocolum Dioecesis. Anni 1839. die 2. Septembris. Num. 1700.

2) Protocolum VADiaconale Distr. Anghvar. Anno 1839. Num. 157. 158. 159. „Ecclesie Unghvar 3-a Septembris. Radvanczensis 4. Septembris 1839. reconciliatae. per Rssmum D. Praepositum V. A. D.“

3) Protoc. VADiacon. Distr. Unghvar. Anni. 1839. N. 204.. die 5. Decembris. 1839.

4) Protocolum Dioecesis. Anni 1839. die 18. Februarii Num. 276. „Ungvariensis Districtus VADiaconus una Parochus localis Rssmus Michael Lueskay, R. Georgium Ilniczky. Dioecesis hujus neoordinatum Presbyterum, praescriptam probaticeam hebdomadam in Ecclesia Parochiali Unghvariensi exacte absolvisse, suam in Ritualibus dexteriatem demonstrasse, et concionem ad populum stylo populari et intelligibili conceptam die 17. m. et a. c. dixisse in nexu numeri 253. a. c. refert.....“

5) Protocolum Dioecesis. 1839. die 2. Novembris. „Num. 2094. Unghvariensis Districtus VADiaconus Rssmus Michael Lueskay, qua tamen in Scholasticis Referens ad Num 2311. a. pr. Infomationes de Scholis Munkacs, Sent-Miklós, Lucska, et Sztrabicsó revisas ea cum observatione remittit, quod schola Munkacsiensis a temporibus Emmanuelis Olsavszky sit schola Ritualis directe pro Litteratura Ruthenica fundata. Deflectens a mente foundationis Ioannes Hodermarszky per directionem anno 1818—1819. monitus fuerit. Defunctus Eppus Pótsy primaevam foundationem suplentaturus 6,000 flor. c. m. deposuerit. In informatione tamen nulla fiet mentio Litteraturae Ruthenicae.....“

правдѣ, якбы в мукачевско́й шко́лѣ не учили русько́й литературы, бо там споминаються: читаня четверо язычнѣ и сяк розумѣся и руське, но позаяк ся школа особливо заоснована служити русько́й литературѣ, зато воззывается намѣстник тамошний, як директор школы, щобы посему особенно занимався руською литературою и щобы в своих докладах не вдоволявся такими загальными выразами: чотыроязычне читаня, но треба вычислити поодинокѣ языки, а mezi ними на первом мѣстѣ мае стояти: руський язык. Кромѣ сего еще то приказуеся, щобы треба присилвати лучанских вѣрникѣв, абы прилѣжнѣйше засилали дѣтей до школы, а так туй, як и повсюду, абы засылали не лиш хлопцѣв, но и дѣвчата до школы. К сему замѣтити треба то саме, що повсюду становлено, що дѣвчат зовсѣм не посылали до шко́л¹⁾.

М. Лучкай занимаеся и своею парохіальною школою, засобляе азбучными книгами²⁾ и ургуе стягованя еѣ фундаціи на основѣ уже завданных своих докладѣв³⁾, но без жадного позитивного конечного успѣху, хотъ и епархіальне правительство усилюеся стяговати сѣ фундаціональнѣ грошѣ⁴⁾. Учитель Полянскій выименованный до В.

uas VADiaconus Unghvariensis Rmus Michael Luts kay super exhibitis ad Num. 2311.—834. Districtus Munkaesiensis Scholis Ruralibus fecerat in nexu Nur 2094. a. pr. reasupntis. Quamvis illa reflexio, quasi videlicet Litteratura Ruthenica in Schola Munkaesiensi non doceretur, per illam expressionem, quod inter praedictae Scholae etiam lectiones quadrilingues occurrant, quadamtenus implicite tollantur, cum tamen Schola haec reipsa promovendae Litteraturae Ruthenicae fundata sit, hinc VADiaconum Munkaesiensem, qua respectivum Directorem eo inviari, ut paenes alias linguas, et alia obiecta, Linguae Ruthenicae peculiarem rationem habeat, et haberi curet, et in posterum non generali expressione: Lecti ones quadrilingues, sed potius speciali utatur, singulam quippe linguam designando, et inter eas Linguae Ruthenicae primas partes tribuendo..."

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1840. die 18. Mart. „Num. 877. Unghvariensis Parochus et VADiaconus, Rsmus Michael Luts kay, qua tamen in Scholasti is referens super revisis in sequelam Num. 232. a. c. actus Scholarum Marmaticarum Reflexiones suas praefert..... cum in plerisque locis soli pueri, non vero etiam puellae scholas frequentare observentur, in posterum hae quoque ad frequentationem Scholarum compellantur.“ — Cf. Num. 1010. etc...

²⁾ Protocolum VADiacon. Districtus Unghvar. Anni 1839. Num. 168. 195. Присланѣ були в дар од королѣвск. школьного инспектората азбуки: старославянскѣ 51, волоскѣ 24., мадарскѣ 30., дѣмецкѣ 7, и славянскѣ но з готичными буквами 32. — Из сих удѣленѣ сѣй шко́лѣ кирилицою 8, а германскими буквами 3 экземплярь, другѣ М. Лучкай предлагае роздѣлити на Турѣ.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1840. die 18. Num. 577. де заявляє, як уже в минувшу роках, що двѣ фундаціи мае школа: у Баронѣ Гиланія и у наслѣдникѣв прошѣн. Ляховича находячѣся грошѣ. — Вырѣшеня ургуе 24. март. Нум. 951. — Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. Anni 1840. p. 96. 108. 179.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1840. die 26. August. Num. 2742.

ра уживалася для св. літургій. И се М. Лучкай тотчас перевѣв, як се указує запис сего приказа в намѣстническѣм протоколѣ, що Лучкай записав властноручно¹⁾.

Сего року предложив консисторіи Петро Медвецкий, батарский духовник, один проєкт²⁾, щобы выдати лексикон т. е. словарь церковного языка и рѣшено воззвати все духовенство к спѣвроботѣ³⁾. Консисторію та думка вела, що в церковных книгах, якѣ перед 1000 роками переведенѣ из греческого в славянский язык, е уже много постарѣлых слѣв, котрых уже днесь або тяжко, або нияк не мож розумѣти и зато повстала потреба якогось словаря и если бы нашлися спѣвробѣтники межи священниками, легко було бы выдати такой словарь, зато воззываются епархіальнѣ священники, абы через намѣстникѣв своих округѣв заявили до кѣнця мѣсяця юнія сего року, кто бы був охотен выробити к словарю одну букву из Азбуки. На се воззывает и М. Лучкай окружных священникѣв, но на жаль не находиме на возваня жадного одголосу⁴⁾.

Доля залишених вдѣв и сирѣт епархіальных священникѣв нашла в Михаилѣ Лучкаю щирога заступника. Епископ Попович уже в первом роцѣ свого епископства воззывает всѣх епархіальных священникѣв⁵⁾, абы одинокождый, що має доповнену конгруу до 300 флор., а то суть парохі пѣд патронатом королѣвского ерара, або и другѣ, котрых парохіѣ приносять доходки до сеѣ суммы, заплатили свои рестацтѣ в фонд вдовическо-сирѣтский од того часу, од коли zostали довжиѣ по мысли рѣшеня и приказа викаріального из року 1833. дня 12 ноября пѣд числом 1400. выданого, де всѣ такѣ обвязуются платити рѣчно 1⁰/₀ т. е. од 300 флор. три флорены⁶⁾.

¹⁾ *Protocolum Dioecesis. Anni 1840. die 4. Februarii. Num. 368.* — *Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. Annus 1840. „Num. 70. Innotescente Illmo Dnno Praesuli eo, quod in Parochialis Ecclesia Unghvar divina Liturgia non in prosphora, sed in Semela celebrari solcat, praxis haec, quia cum universali Ecclesiae Orientalis disciplina, imo et Ecclesiae Occidentalis praxi collidat, insuper Semelae ob nonnullas ingredientias suas, quae in pane altaristico locum non habent, si non ex toto invalidam, adminus haud infundate dubiam Eucharistiae materiam efficiant; pro futuro prohibetur, et in Prosphora celebratio institui iubetur. Ord. Episcopalis ddtto 4. Febr. 1840. Num. 368.* — Выше праведене епархіальне рѣшеня заказало подобно и в Сигѣтѣ подобный злымъ обычай.

²⁾ *Protocolum Dioecesis. Anni 1840. Num. 564.*

³⁾ *Protocolum Dioecesis. Anni 1840. die 25. Febr. Num. 654.*

⁴⁾ *Protocolum Dioecesis. Anni 1840. Num. 1859. Protocolum VADiacon. District. Unghvar. Annus 1840. Num. 120. — 176.*

⁵⁾ *Die 19. Maji 1838. Num. 620.*

⁶⁾ *Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. Annus 1838. Num. 30.*

Подобно сему еп. Попович обвязав всѣх священниковъ епархіальныхъ 12. октября т. р- 1838. числом 1576., абы каждый дав на сиротинець 50 флор. або нараз, або в двох ратах, або если не має грошей, най дасть контракт о сѣй суммѣ, яку потому може з процентами поволи платити¹⁾. М. Лучкай в своѣм окрузѣ предлагае се духовникам и в слѣд сего епископ возывае его, щобы усиловався ту фундацію, яку намѣряють зробити на выдержаня одноѣ сироты²⁾, чим скорше зобрати. Сей сиротинець мав 1. ноября 1840. отворитися и священники дня 8. юлія возвалися в курренсѣ под ч. 2185., абы кандидовали питомцѣв через окружных намѣстниковъ. Одповѣдно сему М. Лучкай предлагае бѣльше сирѣт для принятя в новый интернат³⁾, кромѣ сего особенно и зато, бо округ ужгородский доти на пригадану фундацію зѣбрав уже 601. флор. 7. кр. вал. и сяк має право и на сю фундацію вручати одного питомця⁴⁾.

Другѣ же части року выповненѣ реферадами о школах, о парохіях, о парохіальных рахунках и о урядовых визитах, еще бѣльшим числом, як то видѣлисьме минулого и прежними роками⁵⁾. Додати можу еще одно, що сего року набула парохія ужгородска нове кладбище на кѣнци Мочарянскоѣ улицѣ, розумѣея трудом М. Луч-

¹⁾ Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. An. 1838 „Num. 103. — Pro Orphanotrophio dotando provocantur D. Parochi, ut singulus per 50 Wflnoꝝ offerat, sive ad semel, sive ad duas vices, qui non possent, Contractum de 50 flnis det, et interusurium quotannis solvat, si nec hoc vellet, in Districtuali Congregatione modus optimus determinetur. Ord. Eppales ddtto 12. Octobris 1838. Num. 1576.“

²⁾ Protocolum VADiaconal. Distr. Unghvar. Annus 1839. „Num. 48. Ad num. Protocolli VADiaconal. Unghvar. 116. anni praet. pro statu notitiae sumptum provocatur Rmus Praepositus V. A. Diaconus, ut quantum licuerit, ocyus cum Districtualibus suis Parochis praemeditatam pro uno Orphano Fundationem facere adnitatur. — Ord. Eppales ddtto 17. Januarii 1839. Num. 87.“

³⁾ Protocolum Dioec. Anni 1840. Num. 2814. — Представляе приняти: 1.) прощѣн. пароха клокочовского Іоанна Дудинского три сироты: Теодора, Емерика и Іоанна. 2.) прощѣн. пароха княгининского Іосифа Пузы три сыны: Александра, Іосифа и Даниіла. 3.) прощѣн. Василя Фанковича, пароха туря-реметского, сына Антонія. — А номером 2954. предлагае сироту прощѣнного пароха торунского Іосифа Вѣгг Евгения.

⁴⁾ Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. An. 1840. Num. 221. „222..... System hujus Districtus est, ut unus orphanus Parochorum directe Districtus Unghvár in Orphanotrophio ex interusurio conflandi Capitalis interteneatur, Capitali intacto manente Et similem Orphanum jus Praesentandi paenes Districtum sit. — Summa per Parochos conflata adusque consistit in 601 fl, 7 xr. val. — An adsit necessitas interrumpendi operationem nostram et quem signanter de nomine cuperet quivis suscipiendum sigillative opinionem suam adponat. Sign. ut supra. Mich. Lutskay m. pr. fr. 2. ergo remiss.“

⁵⁾ Гляд. мало переже. Стор. 92. и выше.

кая и сумѣсно з римо-кат. парохією и є дуже интересно, як се записує в свѣй намѣстнический протокол, особливо же споминає то, що перве кладбище достали русины в Ужгородѣ около року 1696. коло пелевнѣ панскоѣ доминіѣ. Записъ его приведу дословно в за-мѣтцѣ. Нове кладбище разом благословено з латинским плебаном-протоіереєм дня 3. мая тогоже р. 1840¹⁾.

¹⁾ Vid. Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. Annus 1840. Num. 173. „Pri-
mum Coemeterium Unghvarini fuit Ruthenorum ad Horreum Dominale in circa 1696.
Rutheni obtinentes locum pro moderna Ecclesia sepeliebantur in circuitu ejus. Turbis
Rakoczianis cessantibus, et Camera tenente Dominium Calvaria pro communi coeme-
terio assignata est, ast nec ea sufficiente 1813. vicinae vineae et subvineta, adjici
debebant et benedici, sed nec spatium isthoc sufficiente, assignatum est Coemeterium
satis remotum, et lutosum aditum habens in fine plateae Motsár. Caemeterium isthoc
Anno 1840. die 3. Maji uua cum Rssmo Josepho Schmotzer Praeposito de Csudány
et Parocho Latino benediximus. Michael Lutsckay m. pr. Praepositus Lucaensis et Pa-
chus Ruthenorum.“

VIII.

Хиорота М. Лучкая. — Звѣты о школах. — Даякѣ замѣтки о школах в Мараморощѣ. — Школы в Дорогу, новый их елаборат и план учѣня. — Мадярскѣ язык учѣня. — Матрики пишуться по мадярски. — Руськѣ молитвы в школах Дорога. — Рецензїи творѣв. — Проповѣди Михалича. — Церковнѣ пѣснѣ дяка Рейпа. — Епархіальнѣ статуты. — Пасторизація вязных. — Якѣ доходки мав дяк Бумба в Ужгородѣ? — Епархіальна конференція и допомога священнических вдов. — Отворяєся сиротинець (конвикт). — Будовля фар, планы, оглядины, кошторисы. — Тяготы, грубости. — Паскудна клевета чоботаря Ковача. — Жуна ужгородска о народных школах. — Фонд вдовѣ дяковских. — Будовля новоѣ дяковнѣ в Ужгородѣ — Роки: 1840. — 1842.

Кѣнцем сего року Михаил Лучкай захворѣв и хворый був еще и слѣдующого року 1841. аж до 5. марта, коли начав ходити на засѣданя консисторїѣ, на котрѣ не ходив од 11. декабря 1840., як се указує протокол епархіальный, де его имя не записано межи притомными. Се передає нам замѣтка в протоколѣ дня 5. февраля записанѣм, де то кажеся, що Михаил Лучкай од довшого часу є слабый и хворый¹⁾. Но од 19. февраля уже деякѣ акты пересылає, сяк того дня протокол записаный о визитах своего округа ужгородского, якѣ потримав еще минулого року²⁾ И сего року представляє епископови информаціѣ о парохах³⁾, о вдовах священникѣв⁴⁾, о дяках своего

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 5. Febr. Num. 233. „Unghvariensis Parochus et VADiaconus, simulque Praepositus Luccensis Rmus Michael Lueskay pro parte oratorum Josephi utpote Kaminszky Dioecesis hujus Clerici et absoluti Theologi, Amaliae item Danilovics..... dispensationem extradari petit. In conformitate editi sub Num. 3741. a. pr. statuti Parochus sponsae ad magis formalem recursum sine impetrandae dispensationis adornandum inviari deberet; cum interim idem Parochus a longiori tempore infirmus et valetudinarius sit; eapropter praecitato defectu hinc et nunc transpecto petitam..... d'spensationem... extradari. 5. Febr.“

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 19. Febr. Num. 447. Unghvariensis Districtus VADiaconus simul Praepositus Rsmus Michael Lueskay Protocolum Visitar VADlis pro anno praeterito praesentat...“

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 15. Martii Num. 781.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 27. Mart. Num. 949. по мысли приказа нум. 4179. минул. р. поправленѣ.

-округа¹⁾ ужгородского и подае рахунки округа²⁾). Особенно же споминати треба его доклады о школах и се так поодиноких школах, як и цѣлого округа, або округов, як школьный референт. Съ рефераты М. Лучкая цѣннѣ и суть великим числом. Так подае свои замѣтки о школах в Апшѣ, Кумятах, Зарѣчу, Верецких, Токаю, Бѣлаках, в Войчицях, округа тимарского, округа калловского, Ставиѣ, округа мукачевского, округа Дорог, Удворѣ, округа Нѣрь, викаріату Мараморош, округа турянского, Ростоцѣ, Греблѣ, Сукмарѣ, Корумлѣ, и розумѣся и в Ужгородѣ³⁾. Що его замѣтки о школах цѣннѣ були, указуе на примѣръ его доклад, який подав о школах Марамороша, де изчисляе всѣ школы, якѣ були в ерарскій домини мараморошскій и при кождой объективно замѣчае их недостатки. Власне каже: 1.) в Сугатагу е лиш 17 и 12 школярѣв, аритметики не учать, 2.) в Сиготѣ учеников 28, аритметики не учаться, а абы учитель достав стѣл власне: столик, бо не мае, совѣтуе збирати дары—коллекты, 3.) Нижня—Рѣвна, учеников 74, звѣдае защо 34 записанѣ за лѣнивых? не учаться церковного спѣву, якѣ доходки учителя? що зроблено у патрона, абы школу мож пореперовати, або нову збудовати⁴⁾?

¹⁾ *Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 5. Januar. Num. 64.*

²⁾ *Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 8. Mart. Num. 666.* розумѣся из минулого рока.

³⁾ *Protocolum Dioecesis. Anni 1841. Num. 700—708. 758. 760. 802, 945, 947, 192 3571, 206. 1104.*

⁴⁾ *Vid. Archivum Dioecesis Anni 1841. Num. 802. „51. Ad. Num. prot. Dioecesis. 3925. 1840. Comitatus Máramoros. 1-a Semestris, et 2-a Sem. 1840. Sugatag. 1-o Scholares numero exiguo, et quidem 17 et 12, sed hi ad numerum notitiam et tantum quantum ex Arithmetica, et Tabula Caebetis non manuducuntur... 2-o Non redditur ratio cur adeo pauca sit Juventus neque apparet, qualem subsistentiam habeat Docens, necfors simul et Cantor, unde in futurum clare exponatur... Ad eundem N. Szigeth. 1. et 2. Sem. cum Schol. 28. 1-o in Classificatione deest signatura et Docentis subscriptio. 2. Arithmetica tanto magis instillanda est... 3.) Ad mensulam comparandam pro Docente instituat Collecta. Curator cum Accituo ad hunc finem applicandi, possint fideles eatenus praevis reflecti et moneri, ut oblata sua faciant, fiatque non mensula, sed mensa solida, ne facile frangatur. 4.) Subsistentia Docentis exponatur.. — Ad eundem N. Also - Róna. 1. et 2. Sem. 1840. cum Scholaribus 74. — 1.) Quae ratio quod 34. negligentes exponantur? quia Oeconomia adpliciti negligetes Nr. 23. dici nequeunt. 2.) In Cantu Ecclesiastico non exponuntur exercitati et probati esse. 3.) Docentis subsistentia exponatur in futuum, et cur praescripta in Schola non tradat? ratio petitur. 4.) An et quales passus circa reparationem aut novae erectionem fuerint apud l. Patronatum, referat... Kis-Lonka.... Kratsfalva... 1. et 2. Sem. cum Scholar. 32. 1.) Cum Schola haec dumtaxat paenes lectionem Valchicam maneat, nec ultra progredi adnitatur Parocho et VADiacono committendum esse, ut saltem quedam praescripta objecta sumat pertractanda, sed nec apparet an Cantus Ecclesiasticus cum Pube exerceatur...“*

И так дале всѣ школы¹⁾. Правда, що сѣ школы еще доста малым числом изчисляются, лиш 9, коли в сѣй доминіи було 34 парохій становлено уже в договорѣ з ераром року 1778. заключенѣм²⁾. Занимаєся М. Лучкай и своею парохіальною школою и ургує³⁾, абы якось удалося по́днати доходки учителя⁴⁾, а к теперѣшным фундаціям придаються новѣ: каноника Кутки и еппа Бачинского⁵⁾. По́дчеркнути треба то, що М. Лучкай старався и о школьных будинках, абы поправити, упорядковати, або з нова выбудовати. — Особенно треба дащо додати и о его становищу к школам в Дорогу меж тамошными русино-мадярами. Року 1841. дня 29. мая архидіакон сабольскоѣ жупы и парох дорогскій предложив еппу Поповичу одив елаборат в копіи, який звернений був к округу городѣв гайду-ских од самого города Дорог, як одвѣт на одно вѣзваня, яке выдано було в оборону мадярского языка — як кажутъ зовсѣм выключеного из церкви дорогскоѣ. В сѣм елаборатѣ громада дорогска выробила цѣлый план и порядок в своих школах, а кромѣ сего выявила свое жаданя, абы перед св. проповѣдями призываня св. Духа спѣвалось по мадярски, а в процессіях також евангелія читалися по мадярски. Доклад архидіакона и пароха дорогского выданный був на реферату М. Лучкаю дня 24. сентября р. 1841. Лучкай в сѣм дѣ-

¹⁾ Ibidem. Сѣ школы були в: Шухатотгу, Сиготѣ, Нижнѣ Рѣвнѣ, Лузѣ (Лонка), Крачуновѣ, Квас Полянѣ, Довгополю, Брустурѣ и Тереблѣ.

²⁾ Vid. Concertatio Bacsinszsy- Festeticsiana. Anni 1778.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. Nr. 206. 1108. 4228. де вирішено, абы наслѣдники процѣи Ляховича неотмѣнно уже заплатали довг своѣй, 100. флор. з одесотиками до дня 1. февраля р. 1842.⁷

⁴⁾ Учителем був перед 24. воября 1840. за якийсь час Георгій Дудиш, року 1841. Георгій Рейпа, гляд. Protocolum Dioecesis. Anni 1841. Num. 206, 1108.

⁵⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. d. e 11. Junii. „Num. 1741. Generalis Scholarum Graeco Catholicarum Districtus Cassoviensis Pro Inspector Sp. D. Georgius Kriesfalussy ad Num. 1343. a. c. de Capitalibus Dotationalibus Scholarum sub manipulatione constitularum sequentem praestat Informationem: 1.) Capitale Scholae Vereczkensis... 2.) Scholae Ujhelyiensis Capitale in 1000 flis 3.)... pro Schola in V. A. Diaconatu Laborezensi erigenda... 4.)... pro prolibus Catechesim diligentius discentibus... 5.) Denique eundem Canonicum Ioannem condam Kutka pro schola Unghvariensi legasse flos 200 ad 40 flnos devalvatos et per Cassae Ecclesie Unghvariensis ergo Rssmi Michaelis Lueskay Parochi et VADiaconi Unghvariensis c. b 14. May 1829. illatos et demum Excell. condam Andream Bacsinszky Eppum Mikacsiensem pro eadem Schola Unghvariensi 600 flnos per devaluationem ad 120 flnos reductos, testamentailter omisisse per Ecclesiae Unghvariensis Curatorres a hu te V. Capitulo ceu Testamenti praevenarati Eppi executore sub 12. Novembris 1810. percepto — Relate ad... Quartum vero Rssmo Lutskey Parocho et VADiacono Unghvariensi eo fine perscribendum esse, ut mentem fundatoris in effectum ocyus deducere adlaboret.”

лѣ завдав¹⁾ свою реферату дня 2. марта 1842. и розбирано було дня 28. марта на подержаной консисторіи. Як шкільный референт предложив вѣн, абы город Дорог обвязовався поставити нову, одповѣдну школу к числу обывательства, а сучасно родичѣ обвязанѣ посылати дѣти порядочно до школы. Прочѣ же замѣтки засланѣ од консисторіѣ в копіи окружному намѣстнику, щобы були переведенѣ²⁾. Що же тычиться мадярского языка в св. літургії, як рѣшила консисторія, выходит из слѣдующого року, коли город Дорог поставив уже школы и — так указуея — обновленѣ пережнѣ жаданя их. На конвисторіи бо подержаной 27. октября 1843.³⁾ так вырѣшено, що справу завести мадярский язык в літургію уже минулого року переже приведеным числом вырѣшено, зато отже всѣ акты одложити треба до архиву. Становище же М. Лучкая и его руське почутя знаѣме. Но не треба нам забути, що в сих роках уже дух мадярского націонализму сильно дѣйствовав, так на пр. уже од р. 1833. приказано було всѣ матрики писати по мадярски⁴⁾ и саму просьбу города Дорог причинив тот сам мадярский націонализм, який не мѣг успокоитися в тѣм, щобы в Дорогу и других городах гайдуских учили русько-славянским языком, а не по мадярски. Се явно указуе переже спомянутый воззвѣв жупы земплинскоѣ к сим городам, як и одвѣт на се даный из Дорогу⁵⁾. А в наслѣдок сего в новѣм шкільном планѣ и порядку они уже так предлагають и пожадають, абы в школах их все по мадярски училися и лиш: Отче наш... Богороди-

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 24. Sept. Num. 3202.

²⁾ Protocolum Dioecesis Anni 1842. die 28. Mart. Num. 1023. — Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1842. Num. 1023.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1843. die 27. Octobr. „Num. 3546... Negotium praetensionis illius, ut in divina Liturgia usus linguae hungaricae inducatur Decisione Consistoriali mediante sub Num. 1023/1842. latae superratum sit, idcirco sub Num. 3202: 1841. eiusdem meriti contenta acta simpliciter ad Archivum reponi. 27. Octobr.“

⁴⁾ Vid. Currentales de die 28. Maji Anni 1833. Num. 733.

⁵⁾ Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1841. Num. 3202/4. „Másolat. 190. Szabad Hajdu városok Kerületének! ...annyira horzadva értették meg az illető Munkácsi megyés Püspök Ő méltóságának épen a nevelés tekintetében történt annak kijelentése, hogy a szabad Hajdu kerület kebelébe Dorog városába ezen szent. ezél letiprásával az Egyesült Görög vallásu tanítók mind az Isteni tiszteletökben, eddig gyakorolt hitzőnokoklatok és énekek, mind pedih tanulmányok Magyar előadása helyett az orosz-szláv nyelvet hozták be és a magyarnak született növendékeket..... botránokzólag oly nyelv tanulására szorítják, melyet egyátalában nem is értenek... Költ az 1841. esztendő Bőjtmáshava 15. napján S. A. Ujhelyba folytatva tartott Közgyűléséből. Zemplén vármegye Rendei“ Се правдѣ не одповѣдало, як се твердить город Дороги: „Ennéltozva ünnepélyesen kinyilatkoztatjuk, hogy azon előadás mintha városunkban a hitző-

це Дѣво... и Вѣрую... позволяют научовати по руськи и се затѣ, абы богослуженія, яке кѣнчаться по славянски, могли розумѣти хоп в найголовнѣйших молитвах¹⁾).

Подале на се вѣзванный и рецензій о деяких творах, сяк о преходженю славян и початку Ужгорода, яке написав Іоанн Лешкович, но котре явилоса зборкою бабских казок²⁾; потѣмъ праздничнѣ проповѣди, написанѣ парохомъ намѣстникомъ Севлюшта Александромъ Михаличемъ³⁾, но сѣ проповѣди еще и року слѣдующого 1842. з новы примушенный бѣв Лучкай пересмотрѣти⁴⁾. Такожъ церковнѣ пѣснѣ Іоанна Рейпа, пѣвця гажѣнскаго⁵⁾, якѣ одложенѣ на вынечатаня въ тогда, коли вкѣменуеся новыи цензоръ для выданя старо славянскихъ книгъ. — В мѣсяцю октобрю звертае увагу консисторіи на одну статью⁶⁾, яка появилась в мадярскѣй новинцѣ, де верховинскій руській

poklatok és az iskolai tanulmányok orosz szláv nyelven adatuának elő, teljességgel nem igaz; ez nálunk soha sem történt, nem történik... Igaz ellében, hogy iskolákban a növendékek az orosz betű ösmérés — olvasás — némely közösséges imádságok — és éneklésekre tanították, de ez csak az egyházi szertartások tisztább lélegése, különösen pedig az ének tanítás azért történt, hogy a különben magányos, egyházi éneklő egyszerű, gyakran igénytelen hangját többeknek kíséрни, és, innepélyessébbi tenni lehesse. — Nem tagadhatni ugyan, hogy ez irány koronként némi túlnyomással kezdett birni, mint történt ez az 1833. és legközelebb elenyészett években is, de figyelmünk mindenkor éhven volt, valamint először a tapasztalt túlnyomosság iránt hivatalosan észlelni el nem mulattuk, úgy utóbb annak az iskolai tanítás rendszere oly módon lett megállapításával, hogy minden orosz tanítás általában száműzessék végképen gátat vetni nem késtünk. — T. Főkapitány Úrnak, költ H. Darogón az 1841. tavaszutó 23-án tartott közgyűlésünkben, alázatos szolgálói Sz. H. Dorogh Város Tanácsa és közönsége."

¹⁾ Ibid. "...Főképpen magyar imádságokra tanítaszanak s orosz imádságokra semmi szín alatt ne tanitassanak, kivéven a mi Atyánkat, Üdvözletet és Hiszek egy Istent, ezt is csak azért, mivel a templomi Isteni tisztelet orosz nyelven tartarván szükség, hogy a növendékség legalább az előforduló főbb imádságokat tudja..."

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. Num. 2074. 2581. "...Michael Lueskay per recensione submissa sibi sub num. 2074. per R. Ioannem Leskovics pocaliticum Dioecesis hujus Presbyterum, lingua vernacula concinnata, de origine Slavorum et incurabilis fatisque oppidi Unghvár opuscula, qua anilibus fabulis referta, auctori restituerda esse opinatur..."

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. Num. 2607.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1842. die 6. Nov. Num. 3161. еще и тѣмъ мажъ змѣтки и жадае поправокъ, безъ котрыхъ не мож ихъ вынечатати.

⁵⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. Num. 2784. сѣ пѣснѣ днѣ повторяють ужъ року 1795. вынечатанѣ в Почаевѣ.

⁶⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 13. Octobr. Num. 3432. — "...Michael Lueskay exhibet N. 79. a. e. Ephemeridum: Pesti Hirlap, in quarum Appendice, Értesítő pag. 668. quidam Carolus Várady, Verhovinenses Dioecesis Ruthenos adeo immorales esse calumniatur, quod iidem legitimas suas uxores invicem commutare se leant..."

народ нашоѣ епархіѣ погано обвиняєся неморальностю, то бо на-кидаєся єму, що такѣ неморальнѣ, що и законнѣ свои жены помѣ-няютъ межи собою. — М. Лучкай вручає выпечатати епархіальнѣ статути¹⁾ зато, бо не всюды порядочно записанѣ на парохіях, а кромѣ сего самопонятно, що выпечатане слово доступнѣйше и лег-ше хосновати. Ся справа протяглася и на слѣдующий рѣок, а конзи-сторія возвала Михаила Лучкая, абы собрав епархіальнѣ статути²⁾, що и сталося правдоподобно, позаяк в архивѣ епархіальном помѣ-щена є над протоколами право сих рокѣв така збѣрка³⁾, но до днесь не выпечатанѣ, як я знаю⁴⁾.

Пѣдняв свѣой голос М. Лучкай из нова и о душпастврствѣ вязных, призываючися на найвысший приказ (интимат)⁵⁾, який обя-зує начальство всюды у всѣх центральных мѣстах душевно засобля-ти вязных в темницях кожного набожества тым, що довжиѣ поста-вити им власного духовника⁶⁾. При розбираню сеѣ sprawy выявило-ся, що и туй в самѣом Ужгородѣ суть слабо засобленѣ наша вязнѣ, є каплиця темнична, котру сумѣсно хоснує парох латинского и на-шого греко-католического обряда, но жадных знарядѣв греко-кат. не має, власне ани самых книг церковных. а—вязнѣ не допускають-ся ани на службу, ани на науку т. є. проповѣдь, кромѣ же сего ду-ховники не дѣстають жадного гонорару за свои труды и працю. Конзисторія рѣшила зробити все, абы помочи бѣдным вязным, но слѣдующого року лиш то находим зазначено, що ерарский префект (директор) увѣдомляє епископа, що в кожду недѣлю и свято посы-латися будутъ вязнѣ до каплицѣ⁷⁾.

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 29. Decembr. Num. 4347.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1842. Num. 369. 831. 967.

³⁾ Vid. Archivum Dioecesis. — Ся збѣрка має из виѣ сєй надпис: Index statutorum Episcopii, 1827. — 1840., но се очевидно є пѣадийший. Ся збѣрка є еще давнѣйше составлена канониками: Пастелієм и Куткою, а потѣм списана Баранковичем в одной части, а посему доданѣ суть части од самого каноника Чурговича, на многих мѣстах з єго властноручным пѣдписом, а к сему еще и копіи доданѣ. Последна копия є из дня 7. децембра 1840. Сю збѣрку доповнювач правдоподобно М. Лучкай, бо споминає ю, и просить выдати собѣ ю, (Vid. Protocol. Dioec. An. 1842. Num. 967.) И що вѣн дѣйстви и зачав сю працю, видно из того, що 15. августа 1842. (Prot. Num. 2243.) передав всѣ школьнѣ акты канонику схоластику, що постановив був умовою до сєѣ працѣ.

⁴⁾ Не споминає ани Годинка.

⁵⁾ Intimat. ddto 6. Julii Anni 1819. Num. 18,567. Гляд. слѣдующу замѣтку.

⁶⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 5. Octobr. Num. 3340. N. 3987. N. 4156. (Consistorial.)

⁷⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1842. die 20. Januar. Num. 136.

Якѣ були обставины в Ужгородѣ, поясняє справа дяка ужгородцегольнянського Андрея Бумбы, який еще року 1840. дня 22. октобрю завдав просьбу до єпископа, де то просить, абы ласкаво приказав дати зобрати єго приходячѣ доходки од 13. рокѣв, од коли туй дѣйствує. Так поносуєся: 36 рокѣв служу як дяк и из сих 13 рокѣв в Ужгородѣ и се суть мои найтяжшѣ годы, бо хоть у громадѣ числяться 300 газдѣв, но менѣ не платять лиш 20, що довжное; рестація столы и за похороны выросла од первых рокѣв до днесь высше 120, из котрых 33 могли бы платити, но если прошу — яки роковину — коли ми дѣйстно як якомусь жебракови треба из хижѣ до хижѣ ходити, не доста, що то одповѣдають довжники: „Кобы лем знав був платити порцію,“ а многѣ и выпсують мя. Бѣда моя неисповѣдима; из роковины не мѣг єм анѣ тѣлько зобрати, абы выстарчило на однѣ чоботы, много раз не є за що и фунт солы купити, ани в недѣлю и свята нѣт мяса на моѣм столѣ, фамилію маю, но не знаю выдержати.“ — Так поносуєся дяк Бумба. — Но и то правда, що хоть и довгий час чекалося, однак дяк Бумба не завдав список своих довжникѣв, як се пожадалося, зато потому єпископ 24. октябрю р. 1841. так вырѣшив єго просьбу, що вѣзав и обвязав М. Лучкая, як намѣстника и пароха, абы напоминав, выучовав и обвязовав вѣрникѣв, щобы заплатили довжнѣ доходкѣ, бо иншак треба буде примусити их лицитацією¹⁾).

Рѣк 1841. був значительный для єпархіѣ особливо двома важными дѣлами: одно є численна єпархіальна конференція, яка созва-

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 24. Octobr. Num. 2054. — Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1841. Num. 2054. „...Méltóságos Püspök Ur! a 36 évi kántori szolgálatom közül a Czecholynyán való 13 év óta kántori létem az okból legszigorubb hogy jöllehet a Parochia 300 gazdát számlál, — mindazáltal e nagy számú gazdák közül engem csak 20-an s nem többen szoktak évenként rendesen fizetni. — Temetésérti adósaimnak száma mindjárt első évtől — e jelen ideig 120-ra emelkedett, kik közül 33-an tartozásaikat fizethetnék ugyan, de ha valamint a rokovina, úgy a szükséges esetében hiteles jegyzékbe is bemutatható annyi számra hágott temetésbeli adóságaimat házról házra — mint koldus jároltan kérem, s ez ideig is szüntelenül kértem: nem elég, hogy azt, „bár csak a közadót fizethetnének“ felelnek adósaim, de némelyek még a fizetés gelyett kipiszkolva bocsátanak el magoktól. — Méltóságos Püspök Ur! ...sorsom mostohasága leirhatatlan! — kifejezhetetlen ama keserv, minélfogva a Czecholynai kántori érdemeim után — a rokovinából ez ideig annyit sem szedtem egysszerre össze, hogy magamat abból csak egy pár eszímával is, — annál kevésbé becsületes testi takarmánnyal — elláthattam volna. — Álmatlanul hagyják töltenem még éjjeleket is azon buslakodó gondok, mik szerint e mostoha sorsu helyezésem szülte inségemben gyakorta egy font sőt sem vehetek magamnak, asztalom még vasárnap, a vagy Ünnepek napokon hus nélkül hiányzik, s Háznépem tartására elégtelen vagyok... Ungvárt October 22. 1840. legalázatosabb szolgálója: Bumba András czecholynai éneklész.“

на 10. февраля¹⁾, а подержана дня 3. юнія в Ужгородѣ, де участвовали высланѣ делегаты из всѣх намѣстнических округов и де радились о томъ,, якбы поднѣти мизерну долю вдовъ епархіальныхъ священниковъ²⁾. Друга важна подѣя сталася тым, що сиротовоспиталище для священническихъ сиротъ хлопцѣв, яке мало на настаючий школьный рѣкъ отворитися, дѣйстно и зачало свою працю под именемъ: Орфанотрофіумъ — конвикт³⁾. — В обоихъ дѣлахъ сихъ такъ важныхъ для цѣлоѣ епархіѣ М. Лучкай участвовавъ по силѣ хотѣ и такъ дуже занятый був урядовыми працями, якѣ уже дуже великимъ числомъ и вычисленѣ, а къ симъ треба додати рахунки о наслѣдствахъ, котрѣ ему треба було зготовити якъ туютору⁴⁾, а кромѣ сего еще приказано му старатися и о парохіальныхъ будинкахъ на самъ передъ своего округа, но и в цѣлоѣ жупѣ ужанскѣй, се на пр. выразно приказано было ему, абы старався дати выбудовати фары изъ камѣня в: Ярку, Доманинцяхъ, Корытнянахъ, Корумли, Невизкахъ⁵⁾, се сталося одъ р. 1840. А не мож не замѣтити, що се причинило не лишъ тяготы, но даколи и бѣды, зато неразъ треба выйти на мѣсто, села, приготовить планы кошторисы и проч.⁶⁾, М. Лучкай не разъ бувъ позадъ се выставленный.

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 10. Febr. Num. 356.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 3. Jun. Num. 1642.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 11. Octobr. Num. 3404. подъ ведучимъ директоромъ (префект) Лазаромъ Павловичемъ и в питомцями 16. Статуты сего сиротинця подаиѣ дня 31. октября 1840. числомъ 3600. в Епарх. Протоколѣ.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. Num. 446 950. 1041. 1152. 3341. de massa Baeska. — Num. 1895. 2215. patrimonium Popovics et Tokar. — Num. 2793. Matizsák. — Num. 2876. successio Volfghiana — Num. 361. 549. 2888. 4324. massa Dubay — Num. 604. 3191. capitale Fulep. — 494. 4049. massa Chnatizsák. —

⁵⁾ Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. An. 1840. „Num. 117. In sequelam praestitae Informationes Parochorum pro Anno 1839. conereditur: 1.) Ut DD. Parochi Arkensis, Domonyensis, Kereknyensis. Korumlyensis, et Nevezkensis, cum fidelibus admoneantur ad domos Parochiales muratas erigendas, et monitionis effectus, quavis occasione urgendus, 2.) Cum Curato Matyoczensi cointelligenter se habendo, opinionem praestet VADiaconus, qua modalitate exigui est ejatis fundi Parochialis augmentum impetrari possit. Ord. Epples ddo 31. Martii 1840. Num. 830...“ — „Num. 124. Planum erigendorum domorum Parochialium cum Parochis, ut si placuerit fidelibus acceptant, sin minus, eurent confici melius. 31. Mart. 1840. communicatur ARDnis ADomonyensi, Nevezkensi, Arkensi, Kereknyensi, et Korumlyensi, ex Korumlya retour Unghvar.“

⁶⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. Num. 596. „...circa struendas aedes Parochiales Csicseriensis... VADiacono Unghvariensi committi, ut planum et sumptuum projectum... confici curet et quo ocyus huc exhibeat. 5. Martii.— „Num. 1807.— 3310—3452. Num. 465. 466. Lakárt. Num. 2751. — Num. 3303.“ ...refert se pro neo erigenda Parochiali domo Arokiensi fundamentalem lapidem die 23. Septembris a. c. sollempniter

и гнѣву, яростям и грубостям¹⁾. Э такими впрочѣм встрѣчатися бѣло ему сего рока и инде. Сяк при переглядѣ докладѣвъ визиты округа ужгородского, якѣ подав М. Лучкай, еще р. 1840., каноник Андрухович обвиняе его, що своими грубыми и уразливыми выразами лиш свѣой характер зазначае в память потомкѣвъ²⁾. Е и друга. Одна безстыдна клевета, якою обвиняв³⁾ М. Лучкай один ужгород

deposuisse... Num. 643. 1016. Palágy. — N. 971. Mátyócz. Num. 2056. Radváncz, Num. 946. Palló, de commasatione Num. 377. de cantore.

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 30. Augusti. Num. 2751. „Unghvariensis Districtus VADiaconus Rssmus Michael Lucskay refert, quod Parochus Lakártiensis R. Ioannes Boksay e domo Cantorali jam excesserit et semel ad stabula Parochialia contulerit, quod item referentem Diaconum in negotio domus Parochialis ex officio ibidem versantem inhumaniter et furiose tractaverit...“ Num. 2772. — Тогдашнѣ обставини много грубшѣ були, як тепершнѣ. Сяк таке находим в наметническѣм протоколѣ Лучкай: „Num. 131. Curatores Rahonezenses moniti sub poena corporali per Iudicium infligenda, ut Domum Cantoralem ocyus cosument, et antiquam jam exolutam emptori Piszár Leczo tradant...“ Ungvár. Annus 1840.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1841. die 5. Julii. Num. 2286. exhibitae sunt ad Num. 833. a. pr. ex Protocollo Visitae VADiaconalis Distr. Unghvar. anni 1839. erutae reflexiones. Exceptis nonnullis crassioribus et laesivis terminis, qui ceteroquin nihil aliud, quam indolem Revisoris in nolitiam posteritatis transmittentibus, de reliquo reflexionibus his conformes Ordines ad VADiaconum esse, ut pro ocyus aedificanda nova domo A. Domonyensi praeparationes instituantur, ut item Acta Cambium fundi Cantoralis Radvánczensis concernentia reproducantur.“ — А замѣтити треба, що замѣтки подав архидіакон ужанский каноник Стефан Андрухович р. 1840. перед дном 6. ноября, коли уже як мертвий споминаеся, однакъ еще и по его смерти припадково сталося, що его замѣтки записанѣ в протокол спархіальний. — Впрочѣм М. Лучкай в протоколѣ о ревизіи так писав: „II. Вexō. Ecclesia murata per terrae motum vitiata, ex informatione Rssmi Domni Archi Diaconi absque necessitate praclusa. Iconostasion pariter ad ejus relationem sinistram desumptum, damnnum in ea factum in substantia Referentis quis scit, an non quaerent nepotes. — Relationem de oclusionem et desumptionem Iconostasio mense Martio anno p. praestiti momento sam...“ Слова підчеркнутѣ суть и в оригиналѣ підтягненѣ червеным оловцем, следовательно сѣ суть тѣ грубѣ и уразливѣ выразы М. Лучкай, якими обвиняеся.

³⁾ Protocolum. Dioecesis. Anni 1841. die 11. Octobr. „Num. 3420. Unghvariensis inhabitator Josephus Kováts professione cothurnarius respectivum Parochum Unghvariensem simul Praepositum Luccensem Rssmum Michaellem Lucskay in eo gravat, quod idem uxori suae gravidae vim intulerit, deutralem igitur Parochum ad mille florenos W. titulo mulctae sibi solvendos abhinc adstringi supplicat, ne in contrarium casum eundem coram foro civili lite convenire necessitetur. Quaerulosum hunc recursum, quem omnem in casum graves sequelas post se tracturum pro ocyus pertractatione ad Consistorium inviari.“ — Cf. Num. 3450. — Конзисторія рѣшила дня 15. октября т. р. Нум. 3527., абы обвинитель привѣв свои доказы припадковѣ, если має свѣдки. — Дня 20. октября конзисторія выслушала поставленѣ свѣдки под присягою и они выповѣли, що о сѣм дѣлѣ од никого нич не чули и не знаютъ, кромѣ самого обви-

ский чоботарь, но котра сама собою розпала и уничтожилася, коли конзисторія урядово розбирала се дѣло. Бо коли позывальник твердив свою скаргу доказати численными свѣдками, при выслуханю свѣдкѣв ани один из свѣдкѣв не лиш нич сякого не доказав, но на-против всѣ щиро признали и исповѣли, що о сѣм дѣлѣ нигде нич не чули и не знаютъ, лиш од самого обвинителя¹⁾ и слѣдовательно обвиненый Михаил Лучкай выправданий и подано ему право пере-слѣдовати обвинителя и клеветника перед свѣтским судом за обра-зу чести²⁾.

Як мало переже сказано, М. Лучкай, абы мѣг составити епар-хіальнѣ статуты, просив увѣльнити себе од реферады епархіальных школъ, що правдоподобно и сталося перед днем 15. августа 1842.³⁾, бо тогды заявляє, що всѣ школьнѣ акты передав канонику схоластику и просить епарх. правительство посему до тогоже каноника засылати всѣ такѣ sprawy. Се указує, що доти вѣн исповняв рефе-раду школьных справ и се великим числом находим и зазначено⁴⁾. Интересантна є просьба жупы ужгородскоѣ, яка из своеѣ части повернулася к епископу и просить обвязовати духовникѣв на то, абы воззывали повсюду вѣрникѣв и примусовали посылати дѣтей своих порядочно до школы. Се конзисторія приняла з тым додатком, що если всетаки родичѣ не засылають своих дѣтей до школы, в том случаю духовники най запросятъ помоч собѣ од окружных судѣв в жупѣ⁵⁾.

ителя. — Обвинитель же твердив, що принесет и поставитъ другѣ свѣдки и дока-зам. — Съ треба було предложити конзисторіи дня 26. октября, но вмѣсто того — тогды обвинитель признался, що ничим другим не може доказати свою скаргу, в слѣд чого потому конзисторія вырѣшила: „Num. 3560.... Siquidem quaerulans Josephus Kovács negotium expositionis suae nec per productos sub Num. 3527. a. c. testes comprobaverit, sed neque se, praesente declaratione probare velle, exposuerit; hinc inculpatum Michaellem Lueskay ad ejusdem impetitione absolvi, eidem ad vindicandum laesum honorem suum, personali contra impetitorem actoratu relicto.“ Cf. Num. 2376.

¹⁾ Гляд. предидучу замѣтку.

²⁾ Замѣтити треба, що жена обвинителя, яка служила перед тым у пана Іосифа Бачкая за сѣм рокѣв, по смерти его пожадала платню свою нежраведливо из наслѣдства, що одкинено конзисторією (Num. 3527. A. 1841.) — а кромѣ того перед тым, як оддалася за обвинителя Іос. Ковача, уже 2 або 3 незаконнѣ дѣти мала, як се один свѣдок предложив. (Нум. 3527.) Свѣдок був Іос. Фабер приведеный Іос. Ковачем.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1842. die 15. Aug. Num. 2243.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1842. Num. 139. District. Kalló, Num. 157. District. Heggyalya, N. 158. Distr. Gyulaj. N. 236. 240. 464. 1033. Distr. Dorog. Num. 1530. 1906. 2179. 2313. 2551. 3492.

⁵⁾ Protocolum. Dioecesis. Anni 1842. die 14. Novembr. Num. 3311.

Сего року почалася полѣпшати и доля наших учителѣвъ тым, що заосновався епархіальний фонд вдѣвъ дяковских, в котрый кождый пѣвецъ и учитель обвязовався платити рѣчно: 1 флор.¹⁾ од 1. ноября минувшого р. 1841.

Повстала нова журба, бо повстала потреба выбудовати для дяка ужгородского нову дяковню. М. Лучкай дав зготовити план и предложив епископу²⁾, а насамперед на консисторіи так вирішено, що має запроситися королѣвский ерар, як патрон сеѣ парохіѣ, абы позволив и выдал потрѣбнѣ выдатки для сеѣ будовлѣ³⁾.

¹⁾ Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. An. 1842. Num. 2. Куррене еппа Поповича из дня 21. января р. 1842. число: 153. — Сучасно заоснований и фонд бѣдныхъ церквей курренсом еппа Поповича из дня 11. юнія р. 1842., де обвязуеся кожда церков мать платити рѣчно 24. крайцъ, а філіалка 12, кр. — Гляд. Protocolum VADiacon. Distr. Unghvar. An. 1842. Num. 5. — В наслѣдок заоснованя фонда пѣвцо-учительского пенсійного слѣдовало то постановленя, що пѣвцѣ (дяки), або учитель лиш з доньками пѣвцѣвъ, або учителѣвъ можуть одружитися, а если не пѣвцо- або, або учительску дѣвку хотять вѣяти за жену, дожинѣ переже выпросити на се дозвол, який лиш так подветься, если заплатятъ на самый фонд 10 флор.. — А то строго заборонено, абы якийсь препарандиста женился перед тым, як бы достав стау посаду пѣвческу, або учительску. — 22. Decembr. 1843. Num. 4329. — Protocolum VADiaconale Distr. Unghvar. An. 1843. Num. 29.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1842. die 12. Febr. Num. 362.

³⁾ Ibid. 1842. die 18. Febr. Num. 371. Consistorial.

IX.

Понос о покривдженію в парохіальних правах и доходах. — Пожадає вы-
ягороду доходкову. — Парохія катедральної церкви: парох седмичник каноник.
— Територія додаєся при найближшій ваканціи парохіѣ ужгородскої. — Лучкай
завдає аппелляцію до найвысшого губерніального совѣта. — Губерніальный совѣт
просить объясненія. — Доклад высланої комиссіѣ. — Одповѣдь М. Лучкай. — Обѣ
послаються губерніальному совѣту. — Организація катедральної парохіѣ и тер-
риторіѣ. — Болота в ужгородских улицах, похороны на воловых возах и на коню.
— Аппелляція Лучкай из повинности а не из ненависти. — Нѣтъ парохіальної
школы в округѣ. — Информаціѣ о парохах, вдовах... — О парохіи ужгородскої.
— Боронить свои парохіальнѣ права против протоіерей-плебана латинскогo. —
Старания одняти литературну культуру руського народа. — Роки 1842. — 1843.

Повстала и нова небезпека и буря. — М. Лучкай уже роками
переже¹⁾ поносовався о тѣм, що окривдженный з огляду на свои па-
рохіальнѣ права. Се оживилося и теперь, як указує его просьба к
епископу Поповичу дня 29. марта завдана, де просить становити
права своѣѣ парохіѣ, а за одправы дотеперь кѣнченнѣ в катедраль-
ної церкви просить выдати ему приходячѣ столовѣ доходки²⁾. Мало
пѣзднѣйше дня 17. юнія пересылаючи исторію своѣѣ парохіѣ, обнов-
ляє свою просьбу и пожадає столовѣ доходки³⁾. Причины же к се-
му возникли особенио еще року 1841. и 1842.⁴⁾ и М. Лучкай став
пожадати доходки за сѣ, но и за всѣ случаѣ, якѣ провкажуть мат-

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1836. Num. 730. die 20. Julii. Се споминає кон-
зисторія уже року 1836. в своѣм докладѣ, який засланий придворної корольвскої
канцеларіи, як выше спомянуто. (Сторона 80.) На кѣнци бо сего доклада боро-
нить себе конзисторія, якбы окривдила була М. Лучкай в его парохіальных
правах.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1842. die 29. Mart. Num. 1060.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1842. die 17. Junii Num. 1934.

⁴⁾ Доньку Василя Чурговича, пароха лазького, яка перебувала в Ужгородѣ
у сродників своих, повѣнчав з клериком Александром Шолтейс дравецкий парох
замѣстник. Против сего уже року тогоже протестовав М. Лучкай як парох ужгород-

рики его парохіѣ, позаяк до теперѣ туй значилися и тѣ парохіальнѣ одправы, якѣ кѡнчилися в катедральнѡй церкви, котра не мала своѣѣ матрики.

Епископ Попович дав достаточнѡ выслѣдити справу и тогды вырѣшив и се так, що позаяк парох ужгородскій не мав нигды и не уживав духовноѣ власти (юрисдикціѣ) над палатою епископскою и живучих в нѣй, також над членами капитулы и их хозяйством, також над семинарією духовною и найновѣйше поставленным сиротинцем (конвикт—орфанотрофіум), зато из сих поставлена парохія церкви катедральнѡѣ, яка повѣрена капитулѣ з тым, що седмичник каноник обвѣзанный сповняти и уряд пароха и порядочно треба вести и матрики, право так, як всѣ парохіи. — К сѣй парохіи доданѣ: адвокат конзисторіальный и в городѣ живучѣ клирики и препарандисты, профессеры богословскѣ и загалом всѣ священники церкви катедральнѡѣ¹⁾. Се сталося 23. сентября р. 1842. и сучасно высказано, що цѣла територія сѣѣ ново-поставленѡѣ парохіѣ при найближшѡй ваканціѣ парохіѣ ужгородскоѣ од неѣ оддѣлится и в будучѡм шематизмѣ и ся парохія має завестися з числом своих вѣрникѡв²⁾ О сѣм окремо увѣдомлений и Михаил Лучкай, як парох ужгородскій и капитула катедральнѡѣ церкви³⁾. Хоть Михаил Лучкай относився к еппу Поповичу з наибѡльшим почитанем, як се сам изьявляе, однак не мѡг успокоитися в се рѣшене, котрым значителна часть вѣрникѡв одтягнenna од его власти як пароха и его парохіѣ, якоѣ прав боронити обвѣзався присягою, зато заявив конзисторіи свою апеллацію до митрополита⁴⁾. Сю заяву конзисторія розбирала на

скій и виявив се супружество за неважне, позаяк без его дозволу и порядочного одпустного листа его — як власного пароха — суть повѣчанѣ. *Protocolum Dioecesis. Anni 1841. Num. 333.* — (Друге сталося пѡзднѣйше. Два ужгородскѣ священники на Великдень року 1842. посвятили хижу адвоката конзисторіального: Теодора Шипоша. — Гляд. *Protocolum Dioecesis. Anni 1842. die 17. Junii Num. 1934. — 2615.* — „*Unghvariensis Parochus Rssmus Michael Lueskay praemissa Arcis et Parochiae hujatis historia quaeritur, quod certus Presbyter fidelis sui Sptblis Theodori Sipos domum sollemniter sine thuribulo benedixerit, quod item Parochus Daroczensis filiam Lazensis, quae isthic habitaverat, adeoque hujas Parochiana fuit, sine requisita dimissione et indulto copulavit, addendo quod ad Cathedram constituti Presbyter cum involatione jurium Parochiae suae functiones S. saepe peragere solcant, petit itaque sibi quam pro praemissis duabus, quam pro caeteris, quae Libri Matriculares in hujate Cath. vices subeunti Ecclesiae existentis eruendis functionibus stolarem oblationem repetendi...*“

¹⁾ *Protocolum Dioecesis. Anni 1842. die 23. Septembr. Num. 2615.*

²⁾ *Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1842. Num. 2615.*

³⁾ *Ibidem.*

⁴⁾ *Protocolum Dioecesis. Anni 1842. die 24. Novembr. Num. 3530. Vid. annotationem insequentem.*

своѣм засѣданю дня 20. декабрія т. р. и wypowiedѣла, що не може перемѣнити свого рѣшеня и залишити ему свободу рекурза к тому высшому суду, к котрому вѣн хоче и избере¹⁾. Михаил Лучкай по сему рекуровав до корольвского губерніального совѣту уже правдоподобно межи сим, бо губерніальный совѣт из дня 24. января року слѣдующого 1843. просить объясненя од епископа о сѣй справѣ, призываючися на просьбу Михаила Лучкай²⁾. На се консисторіально то вырѣшено, що справа выдаея каноникам др. Іоанну Чурговичу и Чопею и консисторіальному засѣдателю Ликовичу, абы перестудіювали цѣлу справу и оборонили попередне рѣшене, против котрого рекуруе М. Лучкай³⁾. Выслана комиссія завдала свѣй доклад обширный, який був в консисторіи дня 15. апрѣля перечитаный. Лучкай запросив уже переже, абы выдали ему сей доклад, чтобы мѣг и вѣн зготовити свою одповѣдь, но просьба его одкинена тым, що и так буде чути, коли перечитатися мае в консисторіи⁴⁾. — Чургович и вы-

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1842. die 29. Decembr. „Num. 4055. Unghvarien-sis Parochus Rasmus Michael Lucskay latam sub num. 2615. a. pr. Consistoriaelem Determinationem, qua declaratur Residentiae hujatis Episcopalis, V. Capituli, nec non totius Cleri Cath., Seminarii ac Orphanotrophii cum Theologiae et Praeparandiae studiosis ad ejusdem Parochialem jurisdictionem haud pertinere hoc praetensivo argumento, quod in sua investiturae et usus ad illas quoque personas extendat, si igitur Determinatio illa sublata non fuerit ad Metropolitanum vel etiam Primatiale Forum, ac pro re nata ad Potificiam Sedem se appellaturum declarat. — Adductis per Rssmum VADiaconum rationibus pro pertractatae Determinationis immunitate nequaquam pugnantibus, eidem Determinationi porro quoque inhaereri, relicta Expostulanti ad quodcunque Forum appellandi libertate.“

²⁾ Vid. Archivum Dioecesis An. 1843. Num. 770.—1887. Illustris... D. Episcopo, Nobis observandissime! Michaelis Lutskey Praepositi et Parochi Unghvariensis graecocatholici semet in iuribus parochialibus manuteneri supplicantis Recursus praetactae D. Vestrae fine praestandae adaequatae informationis erga remissionem in advoluto transponitur. Datum ex Consilio Reg. Ltli Hngarico. Budaie die 24. Januarii Anno 1843. celebrato....“

³⁾ Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1843. die 3. Martii Num. 905.

⁴⁾ Vid. Archivum Dioecesis. An. 1843. Num. 1543. Одповѣдь М. Лучкай: туй вѣн на самперед поносуея, що доклад комиссіѣ ему не выданный переже, хоть просив (дня 17. марта, як се указуе епархіальный протокол року 1843. пѣд числом 1142), а потому то накидае на капитулу, що за се такой обширный доклад по однѣм слуху, як перечитана на консисторіи, не в силѣ на все достаточну одповѣдь подати, кромѣ сего то додае: „2. Ex hoc erroneo principio enumerant elatoma Matrícula Cathedralis Ecclesiae, baptizatos, Copulatos, et Sepultos, sed non attingit Deputatio haec omnia partim ex meorum, et mea conniventia, partim furtim facta esse, Domini Canonici nausearunt curam animarum, nunc ambiunt esse Parochi et ideo titulat illos honorifica Parochialis functio, et nonnulli fideles plane exigunt... 3-o translata Sede Episcopali Unghvarinum nulla est Cathedralis mentio. In hoc puncto militat pro me summum argumentum; nullus existit Cathologus Parochiarum, in quo Cathedralis

слана комиссія призивається особливо на то, що коли р. 1780. переселився прощвний еп. Андрей Бачинский до Ужгорода, дораз по-сему приказав оддѣльно подержати ту церковну матрику, де одправы парохіальнѣ, як крестини, вѣнчання и погребы и прочѣ, якѣ кѣнчилися, порядочно и записалися, що доказують записи од того дня до днесь¹⁾. М. Лучкай же особливо одзывается на то, що если при катедрѣ епископа окрѣмна парохія становлена була, най провкажуть список парохѣв и рахунки сеѣ катедральноѣ парохіѣ, без котрых не є, но и не може истновати правдива парохія. Зато дармо глядати в епархіальномъ шематизмѣ, який первый раз вийшов из печати року 1814., а другий раз 1816. и подѣбно пѣзднеѣше, записану парохію катедральноѣ церкви. — Конзисторія вврѣшила заслати до королѣв. губерніального совѣта доклад высланоѣ комиссії, но прибавити и одповѣдь М. Лучкай з тою замѣткою, що М. Лучкай як парох од вычисленых вѣрникѣв не доставав николи нияких доходкѣв и так нияку матеріальну шкоду не перетрѣв и так его завдана скарга є безосновна²⁾. Додати можу, що вврѣшеня Михаил Лучкай не дожив, бо скорше перед тым умер, як будеме видѣти кѣнцем року 1843., а по смерти его вврѣшена ся справа так, що парохія катедральноѣ церкви, перенесена из Мукачева до Ужгорода р. 1780., споена з престолом епископским, а точнеѣше организована р. 1844. Сяк стоить дословно в епархіальномъ Шматизмѣ року 1846.³⁾, котрого доноси по смерти М. Лучкай початком р. 1844. перед выпечтанем засланѣ до кор. губерніального совѣта⁴⁾. Спомянута організація состояла в тѣм, що по смерти М. Лучкай и перед приходом нового пароха еп. Попович доповнительно к прежнему рѣшеню, выданому року 1842., де выня-

Parochi mentio foret. Primus Schematismus prodiit 1814. alter 1816. et sic porro, sed nullibi prodiit Unghvarini alia Parochia quam mea. Rogo ergo Deputatos Canonicos: assignent mihi folium ubi imaginariae Cathedralicae Parochiae mentio fit?.. Domini Canonici per totum annum nec unquam animam exaundiunt in S. Tribunali, et tamen Parochi volunt nominari! Jucundum est Honores sine cura (Sans cure) possidere. Errat Deputatio asserens in Cathedrali existere fontem Barpismalem...

¹⁾ Vid. Archivum Dioecesis, An. 1843. Num. 1543. Доклад высланоѣ депутаціѣ сеѣ писаный дня 9. апрѣля и завданный уже 11. апрѣля, а лиш 25. розбраний на конзисторіи, зато мож було его выдати М. Лучкаю на одповѣдь.

²⁾ Vid. Archivum Dioecesis. An. 1843. Num. 1580. (die 15. Nov.)

³⁾ Schematismus Dioecesis. Munkacs. Ann. 1846. pag. 179.. „Unghvapini in colle introinsulano, ad Curiam Episcopi, Capituli, et Seminarii pertinente, existit Parochia Cathedralis translata horsum Munkacsino 1780. Sedi Episcopali coaeva, sed anno 1844. pressius organisata. — Ecclesia vicem Cathedralis sustinens est una etiam Parochialis ad Exaltationem S. Crucis. — Liberae collationes Episcopalis. — Lingua Ruthenica. Parochus: Rssmus D. Alexander Ladizsinszky. pag. 6. In Matre:..... (animae) 310.“

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1844. Num. 219.

лися назначені із під власти духовної тогданого пароха ужгородского Михаила Лучкая особы, теперь же назначилася и территория т. е. граница сеѣ парохіѣ, якѣ ю ограничають и роздѣляють од ужгородскоѣ парохіѣ. Епископ же назначив як территорию парохіѣ катедральной церкви: территорию владычѣ резиденціѣ, капитулы и семинаріѣ¹⁾. Сяк же дѣйстно повстала катедральная парохія, бо без территоріѣ парохія не може истновати.

В сѣм довгѣм спорѣ приведе М. Лучкай дуже интересантиѣ дѣла о станѣ тогданого Ужгорода, сяк то каже, що в улицях Мочарянской и Фараонской много раз такѣ болота и калы суть, що и мертвеця возом везуть и священнику воловым возом треба везтися, даколи священник принужденый и на коню погрѣбати, бо пѣшком не мож ходити в калах²⁾. — Хоть М. Лучкай из самого початку спору о правах своѣѣ парохіѣ всегда з наибѣльшим почитанѣм односовся до еп. Поповича и се повторительно и из'явив з тым, що вѣн борозити лиш права парохіѣ своѣѣ, якѣ обвязанный боронити, однак спѣр розгорѣвся сильно на обох сторонах и не раз заголосилися и такѣ

¹⁾ Die 21. Septembris 1844. „Num. 3334. Dilecte Fili, Reverende Parochiae Administrator! Quandoquidem occasione illa, dum Parochia hujus Cathedralis, Sedi Episcopali coeava, ac Munkacsino anno 1780. translata h̄orsum pressius organisata fuit, solummodo de personis tractatum fuerit, editisque ab hinc sub Num. 2615/1842. ad ejus officium Parochiale ordinibus, animae tantum Graeco-Catholicae, quae ad hanc Parochiam Cathedralis ab antiquo spectabant, et in futurum spectaturae sunt, designatae, et non etiam physici Parochiae limites circumscripti et defixi sunt, ideirco editis sub praecitato Nro ratione personarum ad hanc Parochiam Cathedralis spectaturarum, ordinibus, porro quoque in suo vigore relictis, ratione physici ejusdem Parochiae situs hisce statuo: ut exinceps integrum Curiae Episcopalis, Capituli et Seminarii Territorium a Jurisdictione Spirituali Oppidani Parochi Unghvariensis eximatur, et Parochiae hujati Cathedralis incorporetur, ita ut omnes et singuli in praecattacto fundo Curiali degentes Graeco-Catholici fideles, cum integra Familia eorundem, ac servitoribus, Jurisdictioni Parochi Cathedralis, qui in persona Canonici hebdomadarii V. Capitulum est, subsint, et per consequens quaslibet praestationes Parochiales, omniaque cujuscunque generis emolumenta Parochialia, V. Capitulo dependant. Quod ipsum D. Vestrae eo fine significo, ut praesentes quoque Ordines pro futura Parochorum Unghvariensium officiiosa notitia, ac directione Protocollo Parochiali inducat. Caeterum... Unghvarini 21. Sept. 1844. Basilius Eppus. m. pr. Unghvariensis Parochiae Administratori: Antonio Boksay.“ Vid. Protocolum VADiacon. District. Unghvar. Annus 1844. Num. 11.

²⁾ Vid. Archivum Dioecesis. An. 1842. Num. 3530..... 6-o Propterea quia hi ordines practicabiles non sunt. Praeparandistae et Studiosa juvenus, ipsique Theologi propriis sumptibus frequentantes dispersi sunt in Oppido per plateas in quarteriis, infirmetur quis eorum, ego certe non eum adibo, neque Capellanum mittam, ergo miser morietur absque ulla provisione. In platea Motsár, Farao uteza et alius saepe tale lutum est, ut in curru bovili cadaver, una cum sacerdote vehatur, et saepe sacerdos eques sepelire cogitur, quia pedes incapax est mensurandi lutum. Ergo Dominus Canonicus praestet id Officii? derogat dignitati Ejus...”

выразы, яких иншак не мож було чути, о чом и вон сам поносуеся¹⁾ против высланноѣ комиссіѣ в своѣй одповѣди, но сучасно заявляє особливо в окремої точцѣ, що не робить апеллату из ненависти, но позад права своѣѣ парохіѣ²⁾.

Заповнили же и мож казати загладили сю незгоду — тѣ другѣ справи, якѣ завдавав М. Лучкай, як уже переже сказано, великим числом в минулом роцѣ. Но то саме стоить и за слѣдующий т. е. 1843., який є послѣдний в его житю. Завдав и туй численнѣ реферады о школах деяких округов и поодиноких, що вѣроятно лиш доповнительнѣ замѣтки були, якѣ ему треба було завдати³⁾. Интересантна є его заява дня 6. февраля, що в его окружѣ не є жадных парохіальных школ⁴⁾, нащо потому епископ обвязує его и всѣх парохов округа, абы усиловалися поставити парохіальнѣ школы, як се приказано р. 1840.⁵⁾ Завдає дальше численнѣ інформаціѣ о паро-

¹⁾ Гляд. мало переже приведенѣ части одповѣди М. Лучкай из дня 15. апрѣля 1843. (Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1843. Num. 1543.) — Право так о своѣм докладѣ из дня октября 1842. „12... Jam nunc nonnulli dicunt: kiküszöbölték Lutskayt a Vár utczából, és nem mer motzani.“ Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1842. Num. 3530.

²⁾ Vid. Archivum Dioecesis. Anni 1842. Num. 3530. „...17. Fiat haec appellata absque odio, et personali subsumptione, ego rem meam non ago, sed Parochiae, cui iuravi...“ Так пише М. Лучкай дня 17. октября 1842. к еппу Поповичу.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1843. Num. 200. Districtus Gálszécs. Num. 289. Distr. Turczensis. — Num. 720. Distr. Turjensis. — Num. 721. Distr. Nyirensis. Num. 722. Distr. Szatmar. — Num. 1010. Distric. Karász. — Num. 1022. Distr. Vereczkensis etc.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1843. die 6. Febr. „Num. 478. Unghvariensis VADiaconus et Praepositus Rssmus Michael Lueskay refert in suo Districtu nullas Scholas Parochiales reperiri. — Cum gravissimi momenti isthoc negotium in hoc Districtu justo tepidius tractatum fuisse videatur, hinc referenti VADiacono, eique subordinatis Parochis concedi, ut editum sub num 150./1840. quoad introducendas Scholas Parochiales Statutum, quo ocyus punctualiter effectuare, sicubi vero in aliquos alius impingerent, tales pro medela horsum remonstrare meminerint.“

⁵⁾ Protocolum VADiaconale Distr. Unghvar. Annus 1843. „N. 2. Rssme VADiacone, et Praeposite, fili in Christo Carissime! Cum perhibente inexpectata Rssmae D. Vestrae sub Num. 30. a. c. Ratione Parochiarum Districtus sui Scholarum horsum facta Relatione deutrales Scholae, sine quibus utpote recta moralis Populi educatio nec quidem cogitari potest, ad respectivas Parochias nec hactenus introductae sint, gravissimique momenti isthoc negotium justo tepidius in hoc Districtu tractari videatur, ideirco eidem Rssmae DVtae hisce serio committo, ut concernentes Districtus sui Parochos ad editum abhinc sub Num. 150./1840. intuitu Scholarum Parochialium Statutum quo ocyus punctualiter effectuandum, sicubi vero in aliquos viribus suis haud removibiles obices impingerent, ad tales, pro medela in specifico, et circumstantialiter, atque relate ad quamlibet Parochiam, separatim horsum remonstrandum sub comminatione secuturac secus strictioris animadversionis inviari velit, posteaquam enim hujusmod

хах¹⁾ округа ужгородского, вдовицях священнических²⁾, протоколы о визитѣ парохій округа³⁾, як и рахунки их⁴⁾, також протоколы записанѣ на ярных и осѣнных соборах округа⁵⁾, о спадщинах⁶⁾, котрых еще вѣн був назначенный титором, о будовлѣ новых парохіальных будинкѣв⁷⁾, або инших важных справах поодиноких парохій и конечно иншѣ намѣстнических доклады, информациѣ и таблицы⁸⁾ и поодинокѣ случаѣ, як од него запрошенѣ⁹⁾.

На кѣнци треба нам спомянути, що Михаил Лучкай о своѣй парохіи ужгородскоѣ представив численнѣ предложения и сѣ суть в сѣм роцѣ найинтересантнѣйшѣ. Уже бо разбиралисьме мало переже становище, яке вѣн заняв в оборонѣ праз ужгородскоѣ парохіѣ. Вѣн поступовав из того принципу, що вѣн достав презенту и инвестиру города Ужгород без жадного выимку, зато що его духовна власть розшираеся на всѣх греко-католикѣв города сего, якѣ не принадлежать к якѣйсь другоѣ парохіи, або не суть вынятѣ уже церковными законами из пѣд его власти, як пароха. Вынятѣ бо суть законами церкви католическоѣ, як само собою розумѣеся: епископ, члены капитулы, кромѣ сего духовна семинарія и препарандія, якѣ мали своего од епископа постановленого духовника (директор спиритуал). А позаяк другоѣ парохіѣ не було, зато всѣ другѣ особы принадлежали як Михаил Лучкай держав — до его парохіѣ. И без супереки в сѣм мав вѣн правду. И як боронив свои права парохіальнѣ против капитулы, право так защищав и против пароха латинского обряда. Дня 10. 11. и 20. января, потѣм 17. февраля, даде 10. апрѣля заявляє епископу¹⁰⁾ такѣ случаѣ, де парох ужгородский латинского обряда греко-католических вѣрникѣв неправильно перебрал, повѣнчав або похоронив и так окривдив его в штоловых доходках и просить се навернути. Из высше приведеного принципу просить дня 15. мая, абы в Великдень в катедральной церкви не благосло-

Scholae in aliis Districtibus sensim jam inducantur, a Districtu quoque Unghvariensi, si non plus ad minus tantum quantum alibi fit, merito expectari potest. Caeterum etc... Unghvarini; die 6. Februar. 1843. Basilius Eppus m. pr."

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1843. Num. 2242. 3715. — ²⁾ Ibid. Num. 3713. —

³⁾ Ibid. Num. 900. — ⁴⁾ Ibid. Num. 901. — ⁵⁾ Ibid. Num. 947.

⁶⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1843. Num. 621.—818. Massa Dubayana. Num. 2401. Mas. Jaczkovics. Num. 998. Chnátizsák. Num. 3249. Massa Baeskey etc.

⁷⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1843. Num. 3829. Csicsér. Num. 3391. Kereknye. Num. 3227. Radváncz.

⁸⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1843. Num. 130. 3441. 4215 3949. Num. 4214. etc.

⁹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1843. Num. 958, 959. 1011. 1141. 1457. 1521. 1726. 4215. 89. etc.

¹⁰⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1843. die 11. Januarii Num. 119. „...quod Paro-

вили брашна рано в 6., або в 7. годину з читаною службою¹⁾. Но що сеї просьбы консисторія не сповнила, ани казати не треба.

Єще одно треба спомянути. З початком року сего занималася консисторія думкою, якби підняти літературну культуру нашого сїльско народа. Сталося се на предложеня о. Павла Кугки, пароха в Тихом, який був засїдателем консисторії і то предложив був року минулого 1842. єще²⁾, що если бы каждый вїрник г а з д а подаровав двараз в роцї на Рїздво и на Великдень одного гроша (2 або 3 крайцарї), а каждый желлярь же пїв-гроша, тогда за пять рокїв зобрав быся знатный капитал, из котрого мож бы пару молодых хлопцїв выучити в школах и сї вернувшись пїдняли бы культуру и самого села и селян. Консисторія приняла сю думку и що-бы здїйснити ю, выдала всїм намїстническим округам на мїнїє, абы выявили, ци мож бы се перевести, або еслибы годї перевести ю, най заявлять, як и чим мож бы пїдняти літературну культуру сїльско народа³⁾. Выдано се и Михаилу Лучкаю, як намїстнику и через него округу ужгородскому⁴⁾. Интересантно булобы знати становище, яке заняли Михаил Лучкай и его округ, но на жаль на се нич зазначено не мож було найти. — Так видится, що се саме мовчанє є одвїтом.

chus Unghvariensis L. R. suum. fidelem graeco cath. Georgium Orosz ad latinum R suscepit...." Die 17. Februarii. „Num. 701... refert hujatem Parochum Rssmum D. Josephum Schmoezer personam Graec. Cath. Julianam Toth sepelivisse, una stolam funebralem praetendit...." Cf. Num. 1521. — Die 20. Januarii. — „Num. 282... intuitu illegaliter copulatae per hujatem R. C. Parochum Rssmum D. Josephum Schmoezer Graeco-Cath. personae Annae Novák relatio..." Cf. Num. 1141., гдї пред-ложитъ крестный лист сеї Анны Новак.

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1843. die 15. Maji., Num. 1977.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1842. Num. 3956.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1843. die 3. Martii. Num. 909. Consistorii hujus Assessor AR. Paulus Kutka Parochiae Tichensis Administrator ad promovendam Populi culturam illud statui posse opinatur principium, ut quilibet colonus per binas vices in festo quidem Nativitatis unum, et Resurrectionis unum grossum Cm. inquilinus vero medietatem offeret, e quo oblato aliqui e plebe in Scholis publicis educarentur, et hi exculi domum redeuntes populares suas ad culturam litterariam etiam in statu plebejo colendam excitarentur. — Principium isthoc cum universo Clero eo scopo communicandum esse, ut quilibet Districtus de eo opinionem suam depromat, an principium istud in effectum succedere posset, aut si id ineffectuabile, aut a scopo abludens esse videretur, aliud quodpiam principium proponat, quo Culturae litterariae Populie effectus feliciter succedere valeat."

⁴⁾ Protocolum VADiaconale Distr. Unghvar. Annus 1843. Num. 3.

Х.

Число вѣрникѣвъ ужгород-цегольнянскоѣ парохіѣ. — Послѣднє письмо. — Смерть Михаѣла Лучкая. — Умер несподѣвано принявши св. Тайны. — Похованый в криптѣ пѣд капицею. — Причина смерти: давня хворота. — Доказ секціѣ лѣкарѣвъ од еп. Поповича высланных. — Спадщина Лучкая. — Довги, вѣрителѣ. — Тестамент. — Що и як подаѣла консисторія сестрѣницѣвъ Михаѣла Лучкая? — Нѣт из чого выдлатити вѣс довги и требованя. — Нѣт мармурноѣ таблицѣ ани фундаціѣ. — Исторія Михаѣла Лучкая. — Благодарноѣсть потомкѣвъ. — Рѣк: 1843.

Кѣнцем ноября дня 28. М. Лучкая заявляє¹⁾ консисторіѣ число вѣрникѣвъ своѣѣ парохіѣ, бо возваный був на се, позаяк в попереднѣй своѣй заявѣ из дня 22. ноября предложив се число ошибочно, но и туй видитьсѣ буги ошибка и се зато, бо минулого року для Шиматизма, як и теперѣ—заявлено вѣрникѣвъ 3068., а не 2500, як теперѣ. — Бо тогды не мож се полагодити з Шиматизмом року 1846., де причислено катедральнѣй парохіѣ вѣрникѣвъ: 310, а городскоѣй (цегольнянскоѣй): 1911²⁾.

Се є послѣднє письмо Михаѣла Лучкая до консисторіѣвъ, бо пару днями посему дня 3. декабря несподѣвано умер. Слѣдуючого дня 4. декабря заявляє урядово смерть его тогдашный консисторіальный нотарѣ епархіальному правительству з тым, що Михаѣл Лучкай вы-

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1843. die 28. Novembr. Num. 3942. „Unghvariensis Districtus VADiaconus ad Num. 3868. a. c. refert Parochiam suam Unghvariensem 2500. animas numerare... „Но минулого року заявлено було: 3063. (Нум 3868./1843.) — так ся указує, що видав Лучкай туй уже вычислив був вѣрникѣвъ к катедральнѣй церкви причисленных.

²⁾ Vid. Schematismus Dioecesis Munkácsiensis. Anni 1846. pag. 209. „Unghvar. R. Cam. Oppidum. — Parochia Congr. anno 1575. jam exstitit. — Ecclesia Paroch. mur. ad Transfigurationem Christi Domini, anno 1678. erecta, et vigore Brevis Apostolici, Romae ex Secretaria S. Congregationis Indulgent. die 24. Aprilis 1838. emanati, pro Festo Transfigurationis Christi Domini perpetua Indulgentiis provisа. — Domus Paroch. mur. Patronus: Excelsa Camera Regia Hungarica Aulica. — Lingua Ruthenica et Hungarica. — Habet Scholam Syst.—... In matre: Animae G. R. C... 1911. Мало выше приведно було о катедральнѣй церкви.

сповѣдався и несподѣвано нагле умер, спадщину тотчас в присутстві каноника Александра Ладыжинского и двух кураторовъ церкви ужгород-цегольнянской запечатавъ, теперь же просить выдать розпорядок з оглядом на его спадщину¹⁾. Епископ Попович созвавши декановъ и засѣдателѣв консисторіѣ, потримав конференцію, де з жалем приняли до вѣдома, що высокопреподобный Михаил Лучкай, парох и намѣстник ужгородский, придворный протоіерей свѣтлѣйшого князя Люкки, 3. декабря в роцѣ 54. жизни, а священства 25. неожиданно переселился до вѣчности²⁾. Постановлено умоли-ти Бога, чтобы дав упокоившомуся вѣчный покой, а из огляду на его спадщину выименованный каноник Теодор Чопей в куратора, доданный же к нему консисторіальный нотаръ Іоани Михалій из Алшы, абы по приписам консисторіѣ старались о спадщинѣ, все навернули на назначеннѣ цѣли, а рахунок подали консисторіи³⁾

Михаил Лучкай похованный в криптѣ пѣд каплицею, яка его старанем выбудована коло церкви парохіальною⁴⁾. Дня 5. декабря еп. Попович повѣрив засобляти его парохію тогдашному капеллану Іосифу Унгварію, а веденя намѣстничества передав Михаилу Цупракови, нотарю округа ужгородского⁵⁾. А сучасно выголошенный конкурз на парохію ужгородску по всѣх руських околицях⁶⁾, як се стоит в приказѣ епископскомъ; а од 1. января слѣдующого року епископ Попович выименовав в администратора новопосвященного о. Ан-

¹⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1843. die 4. Decembr. „Num. 4120. Notarius S. hujus Sedis A. R. Joannes Mihalyi de Apsa refert, quod Parochus et VADiaconus Unghvariensis Michael Lueskay die 3. Decembris a. c. elicit a S. Confessione anno aetatis 54. insperate e vivis ereptus sit, substantiam ejusdem praesentibus Rssmo Alexandro Ladizsinszky Canonico, duobus Ecclesiae Czeholynensis Curatoribus obsigillavit una Congruos Ordines ratione ejusdem substantiae edi petit.....

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1843. 4. Decembr. Num. 4021.

³⁾ Ibid.

⁴⁾ Як се записано в матрицѣ усопших парохіѣ Ужгород-цегольнянскоѣ року 1843.: „1843. decemb, 3-án temett, decemb. 5-én Lueskay Mihály. Prépost — Parochus — Alesperes, Unghvári kápolna kriptában, a halál oka: brant.“

⁵⁾ Protocolum Dioecesis Anni 1843. die 6. Decembr. Num. 4059.

⁶⁾ Конкурз выголошенный до кѣнця мѣсяця февраля 1844. — Завдали же просьбы на повсюду не лиш из руських округовъ, так о. Павел Кутка, администратор тишанский; — о. Василій Валковскій, парох сукмарский, — о. Александр Лабанд, парох михайловецкий, — о. Андрей Голошнай, архидіакон земплинский, — о. Іоани Ляхович, архидіак. саболчский, — о. Стефан Пастор, парох добрянский — о. професор — о. Георгій Сабов, о. Василій Чобаль, парох Каллов-шемянскій, — о. Іоани Попп, администратор напкорский, — може и другѣ. Гляд. Protocolum Dioecesis. Anni 1844. — А выименованный в пароха города Ужгород о. Іоани Ляхович, архидіакон саболчский, парох дорогский дня 14. юнія 1844.

тонія Бокшая, позаяк о. Унгварій вийшов на парохію корумлянску, на котру завдав свою просьбу и достав¹⁾.

Причина смерти Михаила Лучкая була его давна хворота, як се представляють лѣкарѣ, котрых еп. Попович выслав був на се, бо при секціѣ его трупа становлено се, о чѣм уже 7. декабря завдали свою урядову лѣкарську релацию²⁾. — Єще спадщина не була списана, а уже предлагали свои требованя наслѣдники³⁾. Перва була его сестриничка Юліанна Матяцко⁴⁾, донька сестры М. Лучкая Катерины, яка оддалася за учителя Димитрія Матяцка, як се уже выше сказано⁵⁾ и котра просила деякѣ рѣчи из спадщини уйка свого. Вырѣшеня конзисторіѣ оддалено на пѣзднѣйше. — Дня 15. декабря высланѣ кураторы спадщини предложили конзисторіѣ список спадщини и его тестамент, який зроблений єще року 1831. и котрый найшан межи его книгами и письмами⁶⁾. Сей тестамент дуже интерес-

1) Protocolum Dioecesis. Anni 1844. die 1. Januarii Num. 2. Михаил Лучкай був парохом за 16 рокѣв Пѣд сим часом мав слѣдующих сотрудников: 1.) о. Теод. Головач. 2.) о. Александр Лабанц чина св. Василия В., 3.) о. Авксентій Францовский Ч. Св. В. В., 4.) о. Исаяс Исаевич Ч. Св. В. В., 5.) о. Александр Мигалич. — 6.) ново-посвященный о. Андрей Кечкейш, 7.) о. Іоани Балог, 8.) о. Іосиф Унгварій, 9.) о. Варнава Дропчак Ч. Св. В. В. 10.) о. Іоани Кардош, пензіованный священник, 11.) о. Теодор Кимак, 12.) о. Діонизій Хрепта, 13.) ново-посвященный о. Василий Яромис, 14.) о. Іоаницій Смѣляк Ч. Св. В. В. 15.) о. Іосиф Унгварій.

2) Protocolum Dioecesis. Anni 1843. die 7. Decembr. „Num. 4065. J. Cottus Ungh. ord. physicus Ioannes Maurer, item secundarius Sp. Stephanus Siró, ac Chyrurgus Egregius Antonius Troll ad gratiosum suae Illatis Eppalis mandatum de peracta sectione Praepositi et Parochi Unghvariensis Rmi condam Michaelis Lueskay inopinate mortui una, ac de morbi, e quo decesserat circumstantiis Relationem praestant. Relationem hanc in proximo Consistorio publicandam esse.“ Num. 4086. „...Cum juxta tenores, exhibiti hujus attestati, insperata Parochi et VADiaconi Unghvariensis condam Lueskay mors repercusso ad interiora chronico ejus morbo, quo pie denatus pluribus annis laborasse asseritur, adscribi debeat, idcirco attestatum isthoc pro statu notitiae sumptum ad acta reponi.“

3) Protocolum Dioecesis. Anni 1843. Num. 4157. ad subsidium viduarum. Num. 4174. 4376. Num. 4238. Lakartensis Ecclesiae Curatores. — Многѣ же поставили свои требованя лиш слѣдующого року 1844. и пѣзднѣйше.

4) Protocolum Dioecesis. Anni 1843. die 11. Decembr. „Num. 4137. Julianna Matyaczko neptis Rssmi condam Michaelis Lueskay, orat sibi nonnullas res e massa ejusdem dari...“

5) Вѣнчалася в В.-Лучках дня 7. ноября 1812., як в матрицѣ стоить: Copulavit „Andreas Romzsa: Demetrius Matyaczko — Catharina Papp, Cantoris filia, testes: Theodor Csvily, Theodor Chorké, Ioannes Volosin 7. Novembris 1812.“ Сей Матяцков як препарандиет выименованный на рѣк 1810/11. в Чинадѣво, потѣм до Руського, Ракошица и од року 1814/15 до Великих-Лучок, як се передає державный шкѣльный инспектор в своѣм протоколѣ, що уже выше приведено.

6) Protocolum Dioecesis. Anni 1843. die 15. Decembr. „Num. 4236. Constituti

накрыт¹⁾). 8) Завѣщаває остальїй маєток и книги свои продати на лицитації и выплатити, що фонду священнических вдовъ приходится и семинари и пенсіонованым священникам, а що зостане по выплаченню всѣх изчисленых рестацій, на вернути на одну фундацію в розвиток руськоѣ литературы, або для выпечатаня книжок, або в гонорарѣ писателѣв²⁾. — Замѣчає, що ся фундація не може перевышати 400 флор. (т. є. 1000 ринских), а еслибы однак бѣльше позостало из его маєтку, просить роздѣлити вычисленным сродникам, або еще и другим, власне и внукам. — 9) В куратора сего тестаменту поставляє послѣднего каноника Дурянїя и назначає ему за труды шѣсть дукатѣв, або еслибы вѣн не жив уже, тогда найвовѣйше выименованого каноника. Конечно вручаєся в молитву всѣм знакомым священникам.

Тестамент конзисторїя поважно розбирала и не приняла за правосильный, бо и перечеркнутѣ були деякѣ точки, а доповнительно не потверженѣ, а особенно позад то, бо не одповѣдав державным законам из року 1815. (закон 25.) и рѣшено так поступати, якбы и не остало жадного тестамент³⁾. Однак конзисторїя не хотѣла нивяк окривдити сродникѣв, дораз бо посему займаєся просьбою сестричники Михаила Лучкая Юліанны⁴⁾ и так вырѣшає, що позаяк она за бѣльше рокѣв подавала вѣрну послугу своему уйку, зато на певно теперь, коли оддалася⁵⁾, достала бы була⁶⁾ од него домашне найпотребнѣйше нарядженя и позад се рѣшить выдати ѣй деякѣ

¹⁾ Ся точка бѣльшераз перетягнена. — Сѣ его прїятелѣ були: Стефан Петровай, Іоан Мункачїй и Христофор Еккард.

²⁾ „8—o Si ex rebus et libris mediante licitatione vendendis, posteaquam praeallata legata excontentata, et fundis Viduarum, Seminarii, et Deficientium per 5 fl. Sm. seu quinque fl. exoluti fuerint, quidpiam resultaret, convertatur in fundationem in promotionem Litteraturae Ruthenicae deservituram, et ex annuo interusu, sive libelli imprimi juventur, sive Authores honorarium accipiant, meorum manuscriptorum Ruthenicorum nec dum editorum ratio habeatur. Sed haec fundatio non excedat mille Rflnos Valut. seu 400. f. MC. si vero ex tota mea substantia adhuc plus intraret inter meos cognatos. superius nominatos, et remotiores non nominatos, sed nefors vivos, et potissimum ex Patruis nepotes, et neptes aqua ratione dividatur.“

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1843. Num. 4236.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1843. Num. 4237.

⁵⁾ Свадьба сталаєся мало перед смертію М. Лучкая року 1843. дня 5. октобра, як се свѣдчить матрика брако—вѣчнанных Ужгород—цегольнянскоѣ парохїѣ: „1843. Oktobr. 5. Balugyánszky András, Theologiae Professor, az én engedelmekkel. Mich. Lutskay m. pr. megeskette: Hrehovcsák András gör. kath. 24. év, kispóp. Batskó és Matyaczko Julianna, gk. 21 év. hajadon, Unghvar. (Tanúk): T. Barna Gyorgy, Gregor Gergely, Rakovsky János. — Lakhelyök: Unghvar.“

⁶⁾ Отця учителя Деметрїя Матяцкова конзисторїя не споминає, хоть еще у-

меблѣ, столове накрыта, одну корову, одну тучну свиню и рѣзні припасы, но пѣд тою выразною умовою, що єслибы остале наслѣдство не выстарчило покрити всѣ довги и вѣрителѣв, тогды треба буде продати и сѣ рѣчи¹⁾. Се саме указує, що наслѣдство прошѣного М. Лучкая послѣ тогдашного списку ледвы выстарчало на покритя всѣх тягарѣв, дале указує, що прошѣный М. Лучкай лиш тогды оддав за муж свою сестриничку и що она з мужем не мала ани домашнього наряджѣня, ани не почала газдѣвство, се бо выразно каже рѣшеня конзисторіѣ. А позаяк довги и тягарѣ наслѣдства протягом часу росли и убѣльшались²⁾, зато само собою слѣдує, що не позостала за ним жадна фундація, ани при самѣй церкви парохіальной ужгородской, но ани найменша табличка в церкви, посвящена єго памяти. —

Спадщина Михаила Лучкая не выстарчила дѣйствию на всѣ тягарѣ и довги, якѣ повстали протягом часу. Правда, що к сѣй спадщинѣ приходила бы и роковина од вѣрникѣв приходяча, що

чителем був в В. Лучках зачавши од шкѣл. року 1815/16. — Се указує письмо державного шкѣльного инспектора Кричфалушія из дня 23. августа 1837. до епархіального правительства. — Гляд епархіальн. архив. року 1837. Нумер. 928. — Деметрій Матяцков мав много дѣтей и бѣдно жив, що указує и то, що року 1922/23. просив од шкѣльного инспектора Кричфалушія дозволи, абы мѣг як учитель еучасно бути и церковником, як се записав в своѣм протоколѣ Кричфалушія:.. *Repertorium Actorum Scholarum Gr. Catholicarum...* „Annus 1822/23. Num. 11.“ — Єще року 1852. споминаєся и В. Лучках Деметрій Матяцков, як пензіованный учитель, жалобу шывдає против пѣвця В.-лучанского. Гляд. *Protoc. Dioec. Anni 1852. Num. 2096. — 3348.* — Рока 1853. «учителем в Селменцу. *Prot. Dioec. A. 1853. Num. 3420.* А р. 1854. просит „первостепенное пѣвчество“ в Яєльню. *Prot. Dioec. A. 1854. Num. 1190.*

¹⁾ *Protocolum Dioecese. Anni 1843. „Num. 4237. Julianna Matyaczko Michaelis condam Lueskay e sorore neptis, quospiam articulos ex caducitate denati avunculi sui sibi resignari supplicat. Quamvis isthie supponatur, quod supplicans defuncto avunculo suo pluribus annis fidelia servitia praestando, ab eodem nunc ubi emaritata est, quidpiam pro instructione domus, inchoandaque economia omnino acceptura fuisset, quia tamen metus subversatur, quod substantia denati ad expungenda debita, haud sit suffectura, ex eo supplicanti articulos sequentes, uti: unam vaccam, saginatum setigerum, duos cubulos tritic, et zaeae majo, unum coretum lentium, quinque cubulos cyclaminum, unum coretum fabarum, medium vas brassicae, sex paria cultrorum, quatuor cochlearia ex Pakfong, et medium currum phoeni, duos lectos cum lectisterniis, unum canape cum quatuor sellis, unam mensam, unam Comot cistam, unum almarium pro servandis vestibus tamquam articulos ad instruendam domum necessarios; illa solum sub conditione resolvi, et aplacidari, quod in casum, si status activus caducitatis ad expungenda debita haut suffecerit, eotum isti articuli suppletorie ventui exponi debent.“*

²⁾ *Protocoum. Dioecese. Anni 1844. Num. 350. 407. 470. 408. 1451. 1456. 759 1277.*

кураторы спадщини и прираховали к нѣй, но се не платили ани за жита Лучкая, тым менше мож було надѣятися, абы по смерти вы- платили, що правдиво було лиш требованя и довг на паперѣ, зато достав и прощ. М. Лучкай року 1831. до повненя конгруы сво- еѣ од ерара, бо коблины не платили¹⁾). Се саме признае и куратор каноник Теодор Чопей в своѣй реферадѣ право о сѣм²⁾). Ко- нечный резултат и стан спадщини прощ. М. Лучкая указуе предло- женя пѣд-куратора Іоанна Мигалія из року 1846., коли вѣн урядо- ва се вѣзванный од консисторіѣ³⁾ так реферуе⁴⁾): довги виробляють: 5019. флор. 51^{1/2} кр., из сего заплачено до днесь: 2737 флор. ^{1/2} кр., еще трба бы заплатити 2282 флор. 50 кр. — На се покритя е оставша коблина, деякѣ книги⁵⁾ и его исторія, о котрѣй дораз буде- ме говорити. Рѣшено сю исторію в Будапештѣ або продати и кон- систорія становить як найнишшу цѣну: 1000 флор., або—дати выпеч- атати, а се перевести повѣрено канонику Теодору Чопею. Но из обоих нич не сталося, ани до днесь, як всѣ знаем. Як переже ска- зано подержали ліцитацію на рѣчи наслѣдства Михаила Лучкая и обвязали и самѣ найблишшу родину навернути и заплатити, чим зо- стали довжнѣ в наслѣдство. Так возванѣ Юліанна Матяцков и братья Михаил и Ананій, якѣ були уже священниками в Держу и в Шер- бовцях⁶⁾, кѣнцем рока 1849., абы заплатили свои довги за рѣчи из наслѣдства купленѣ на ліцитаціи наслѣдства прощ. Михаила Луч- кая.

Вмѣсто мармурного памятника, як се желав скромно поставити

¹⁾ Гляд. выше.

²⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1845. Num. 2562. 2976.

³⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1846. Num. 3238.

⁴⁾ Protocolum Dioecesis. Anni 1846. Num. 3654.

⁵⁾ М. Лучкай давав свою Граматику даром и безплатно всѣм, котрѣ запро- сили ю од него як автора, як се и выголошено в куренѣ р. 1833. дна 31. декабря нум. 1649. Гляд. Protoc. Dioec. Anni 1833. die 31. Dec. Num. 1649. а сучасно проповѣди продавалися за 3 ерѣбнѣ.

⁶⁾ Protoc. Dioecesis. Anni 1849. die 7. Nov. „Num. 2756. Néhai Lueskay vagyona- nának segédkezelője és sz. székijegyző stb. Mihályi János jelenti, hogy tőkési lelkész tiszt. Hrehócsák András s illetőleg felesége Matyackó Juliann 43 frt. 10 xr v., Derzsi lelkész tiszt. Matyackó Mihály 3 frt. 57 kr. val. Serbóci lelkész tiszt. Matyackó Ana- niás 25 frt. 43 kr. összesen 72 frt. 50 kr. vál. néh. Lueskay vagyona- nak árverés alkal- mával vett cikkekért adósok maradván, ezen tartozások lerovására őket felszólítatni, vagy elhatározni azt, vallyon ők mint atyafiai fizetni taroznak-é? esedezik. — Az el- sőre vagyis tiszt. Hrehoczák András Tőkési lelkészre nézve azon körülmény forogván fel, hogy néh. Lueskay Mihály ezeholnyai bucsú alkalmával 107 frt 55 kr. vál. szent. liturgiák szolgáltatására kapván, ő helyette 1468 — 844 számalatti rendelet következ- tében 50 szent liturgiát ingyen szolgáltni kénytelen volt, ezen tekintetnél fogva tehát

в мурѣ церкви своеѣ прощѣный Михаил Лучкай, як литературный памятник залишив свою: И сторію Пѣдкарпатских Русинѣв.—Каноник Т. Чопей, як куратор спадщины прощ. Мицала Лучкая уже року 1843. дня 19. декабря заявляє, що найдено у прощѣного много писем из епархіального архива, кромѣ сего много акты принадлежащѣ к епархіальным протоколам¹⁾. Розумѣся, що всѣ тѣ письма и акты епархіальный архиварь обвязанный був чим скорше навести до епархіал. архива. Кромѣ сего указуе се без супереки, що М. Лучкай робив и працював аж до кѣнця жита своего, до послѣдней хвильки. Дальше того самого дня каноник Чопей заявляє и то²⁾, що найдена исторія в пять томах докѣнченых, а шестой недокѣнченый, яку прощѣный писав, разом з концептом и к сему принадлежащими актами и просить вырѣшения. Но се оддалено на засѣдания конзисторіѣ, котре мало пѣзднѣйше потримано дня 29. декабря, де занималися сим вопросом³⁾ и рѣшено выдати для оцѣнки—рецензії и случайной поправки засѣдателю конзисторіѣ Андрею Балудянскому, котрый в исторических вопросах ѣ не мало зналый, як се указуе и доказуе ѣго исторический твѣр (скороченый учебник, компендіум). Що и яку оцѣнку подав Балудянский о творѣ прощ. Михаила Лучкая не важне, однак интересантно булобы знати, но не удалось ми найти, но достаточно указуе спомянуте рѣшения конзисторіѣ, котра оцѣ-

někíe a kėrdéses 43 frt 10 kr. vál, tartozás elengedettik A másík két adós lelkész pedig adóságaiknak mielőbbi lerovására felszólítatni fognak." Се конзисторіальне рѣшене указуе и т.), що найблизшѣ родакы прощ. Михаила Лучкая були: Юліанна, Михаил и Андрий Матяцков, дѣти сестры ѣго Каторина — Гляд. вмс. стор. 111 замѣтка 5.

¹⁾ Protocolum Dioecesis Anni 1843. die 19. Decembr. „Num. 4279. Cath. Ecclesiae hujus Canonicus Rasmus Theodorus Csopey qua tutor massae Michaelis Lueskaianae Curator referendo inter scripta piae defuncti Rssmi condam Michaelis Lueskay multa ad Archivum Dioecesanum pertinentia, Acta insuper etiam complura Protocolli Dioecesanis haud inducta reperiri, orat... congrua disponi...”

²⁾ Protocolum Dioecesis Anni 1843. die 19. „Num. 4280. Idem Canonicus compilatam per Michaelem condam Luskay Dioecesis hujus Historiam in quinque Tomis, una cum minutis et huc pertinentibus Actis, praesentando petit circa compilationem, ac editionem ejusdem operis, congrua disponi....”

³⁾ Protocolum Dioecesis Anni 1843. die 29. Decembr. „Num. 4436. Constitutus caducitatis Michaele Lueskayanae Curator Rasmus Theodorus Csopey Custos Canonicus compilatam per Michaelem condam Luskay Dioecesis hujus Historiam in paratis quinque Tomis et sexto necdum finito illa cum petitione praesentat, ut cum opus isthoc interventa repentina eruditi auctoris morte ex integro finitum haud sit, circa completionem et editionem illius congrua disponantur. — Antequam opus isthoc per cujus editionem et rei litterariae et Caducitati denati aliquid accedere speretur, prelo subjiatur, idem fine revisionis et in casum etiam correctionis Assessori A. R. ac Clar. Andreae Balugyánszky, qui et secus per editum compendium, non exiguum historiae sua cognitionis specimen dedit, extradari...”

вяла на 1000 флор. и из сего хотѣла покрыти всѣ довги, а кромѣ сего мы всѣ знаем один факт, що твѣр сей не выданный ани до днесь во як цѣнный хорониться. Но се вырѣшена конзисторіѣ и зато значительно, бо туй точно и несуперечно становлено, що прощ. М. Лучай оставив за собою сей твѣр в шѣсть томах, из котрых пять цѣлком зготовив, а шестой не був докѣнченый. Сей твѣр прощ. Михаила Лучкая хорониться в епископскѣй библіотецѣ в Ужгородѣ и хотѣ не выданный друком, однак, зачавши од Андрея Балудянского в Дулишковича, дуже многѣ писателѣ користали из него до днесь¹⁾. Сим поставив собѣ прощ. Михаил Лучкай правдивый памятник, бо хотѣ и не выдана его исторія, однак его имя жие и пѣзнаеся у нас и в свѣтѣ, де лиш занимаються исторією нашоѣ Пѣдкарпатскоѣ Руси.

М. Лучкай заняв перворядоне мѣсто межи руськими и славянскими писателями уже од року 1831. своими творами: граматикою и проповѣдями, як се признали уже сучастники и за границею, так творами своими, як и словами, приходячи и нащивляючи его та называючи его призвищем: честный Лучкай и споминаючи его з великою почестію и за жита и по смерти. Так приходив нащивити его перед осенею р. 1835. Яков Головацкій, коли переходив Угорску Русь и також нащивив и Коляра, при кѣнцѣ из Пешту через горы нѣс книжки до дому, складаючи угольный камень до пѣднесеня русинѣв галицких, абы приготовить весну руського народа²⁾. Також року 1842. в мѣсяцю юлію

¹⁾ Надпис (титул) еѣ: „Historiae Dioecesis Munkacsiensis per Michaelem Lucskay. Parochum quondam, et V. A. Diaconum Ungvariensem, ac B. M. Virginis in coelos assumptae Praepositum Luccensem compilatae., I.—VI. Tom. — Гляд. Записк. Наук. Тов. Шевченка. Opus. cit. Том. 125, Львѣв. стор. 64 — В Христоматіи Евменія Сабога Opus. cit. се стоить: „Лучкай написавъ еще изрядное сочинение „Historia Carpatho—Ruthenorum,“ находящееся по днесь въ 5 большихъ томахъ въ рукописи. Выдержки изъ него явились въ повременныхъ изданіяхъ. Симъ трудомъ воспользовался и Іоаннъ Дулишковичъ при составленіи своего труда: „Историческія черты Угро—русскихъ.....“ стор. 193.—194.

²⁾ Гляд. Др. Кирило Студинський, Кореспонденція Якова Головацького, в лѣтахъ 1835.—1849. У Львѣвѣ 1909. стор. XIX. — СІІІ. — СІV. и лист. Івана Головацького до брата Якова. Ibidem стор. 103.—104.,.... Але Господь Бог печалился Тобою и вѣв за рученку по меже братію словенску; тут меже ними лебѣнь чи не друга твоя эпоха: познав есь честного Верецкиского, Лучкая; над Дунаємъ широким, поважным, под печю Отца Коляра споважиѣли и твои гадки... Побѣдивши нужду и тугу за родиною, повернув есь щасливо домов, хоч не раз, не два под тягаром покладу Твого и скарбоніѣ — книг — из беженія стогнав, омѣввав на дорожѣ! — а Русалка Днѣстровая, Приповѣдки, Поход во Галицкой и Угорських Руси були первѣтками Твоихъ родолюбнихъ трудовъ.... — Стор. 295. лист. Николи Верецкиского до Якова Головацького.

нацивив Ізмаїл Срезновский епископа Поповича и выдавця грамматики Михаика Лучкая в Ужгородѣ¹⁾. Коли же року 1844. достали вѣстку од князя Люкки Карла Лудвика Бурбона, що Михайло Лучкай упокоився, з смутком умоляють упокой душѣ его²⁾: И се мѣсто, сю почесть задержав Михаил Лучкай и до днесь. Наше руське язъкознаство и днесь стоить на тѣй основѣ и в тѣм напрямѣ, якѣ подав Михаил Лучкай, а в исторіи и днесь его исторія пѣдкарпатских русинѣв є жерелом для историкѣв и писателѣв.

Зато лиш обязкове почутя є памятати о нѣм и благодарно споминати его труды. Се выповняєся и тогды, коли благодарно потомство поставило его памяти многими десятилѣтями по смерти его року 1926. мраморову таблицю на мурѣ каплицѣ, де в криптѣ Михаил Лучкай похований. И Михаил Лучкай заслужить се як наш перший филолог, писатель и историк — и як невтомный працовник духовноѣ и шкѣльноѣ и культурноѣ нивы нашего пѣдкарпатского руського народа через все жита свое.

¹⁾ Ibidem. стор. LV. „Дуже гарний вплив на діяльність Якова Головацкого та інших сучасних діячів мав Ізмаїл Срезневський. В липні 1842. прибув він до Ужгорода, бачився там з єпископом Василем Поповичем и видавцем граматики Лучкаєм, по чім задержався по одному днєви в Мукачеві і Верецьких, та через Сколе и Стрий прибув до Львова дня 19. липня.... — „Ізмаїл Срезневский був родом Москвич.“ Ibidem.

²⁾ Ibid. стор. 107. Із листів Івана Головацкого до брата Якова. 1) з дня 20. лютии 1844. „...я каже — Herzog von Lucca... споминає також про Лучкає и казав, що помер у Мукачевѣ..“ 2) стор. 109. из дня 8. III. 1844. „...Твой друг Юрій Петрович помер вже давно у Бѣлгородѣ яко профессор — святый упокой над его и над Лучкаєвою душею..“ стор. 112. „И так зовяли нам Ходаковскій, Илькевич, Лучкай. Вагилевич — Петрович — а може и Шашкевичеви не много ся дивит..“

Др. Іван Панькевич:

Покрайні записи на підкарпатських церковних книгах.

Часть I.

Покрайні записи в церковних книгах на області галицькій і підкарпатській притягнули увагу не одного дослідника історії, історії культури та й мови. Покійний канонік Антін Петрушевич використовував їх вельми до своєї Сводної галицької літописі¹⁾, Др. Іляріон Свенціцький, описуючи рукописи і стародруки ставропігійського музею у Львові, пильно випишує з кожної книги записи, котрі ще не використані та не оцінені ні зі сторони культурно-історичної ні зі сторони мови²⁾. Др. Гіядор Стрипський, дослідник культурного життя Підкарпаття, вже 20 літ тому назад займався був випишуванням таких записів на краях книг церк. передовсім Марамороша і публікував їх інколи в малярських періодичних виданнях а на послід недавно, указуючи в брошурі: „Гдѣ документи старшой исторіи Подкарпатской Руси?“ на значіння полевих назв, мимоходом підчеркує вагу покрайніх записів в церковних книгах, бо „они дають нам вістку про основання приходу, будівлі церкви, імена священників і дяків учителів, про доріжню сьогочасну, про елементарні нещастя, війни і т. д. за цим для приміру подає кілька таких записок із книг церковних села Кумят, Копані був. угоч. жупи, Бедевлі, Драгова мар. жупи та еще кілька инших³⁾. Наконець і проф. А. Петров в праці *Príspevky k historické demografii Slovenska v XVIII—XIX století*“ указує на потребу систематичного збирання, публікування і студію-

¹⁾ А. С. Петрушевичъ: Сводная галичско-русская лѣтопись съ 1700 до конца Авг. 1772. I—II. Львовъ 1887—9; — Дополненія ко Сводной лѣт... съ 1600 — по 1700 годъ, Львовъ 1891. — Дополненія съ 1700 — по 1772 I. Львовъ 1896. — В першій томі „Сводної літописі“ на стор. 101 під р. 1726 маємо аж три такі записи.

²⁾ И. С. Свѣнцицькій: Опись музея Ставропигійскаго Института во Львовѣ. Львовъ 1908. стор. 1—86.

³⁾ Дръ Ядоръ Н. Стрипскій: Гдѣ документи старшой исторіи Подкарпатской Руси? О межевыхъ названіяхъ. Ужгородъ 1924. стор.

⁴⁾ Дръ Ядоръ Н. Стрипскій: *op. cit.* стор. 60—65.

Науковий Збірник. Тов. „Просвѣта“. в Ужгородѣ т. VI. (1929).

вання дрібних джерел до історії поодиноких осад а між ці дрібні джерела зачисляє також і записи на церковних книгах¹⁾.

Заки ще появилися згадані праці Др. Г. Стрипського та проф. А. Петрова, почав я записувати покрайні записи із книг церковних в цих селах, де доводилося мені бувати підчас моїх екскурсій діалектологічних. Передвсім від 1923. року не поминав я нагоди заходити до церков переглядати книги церковні, шукаючи передовсім рукописів. При цім впадали мені в очі часті записи в книгах печатних, що віддавали часто прикмети говору даного села. В них я добачав передовсім матеріяли до історичної діалектології Підкарпаття, яке доволі бідне в цей матеріял а головно такий, про котрий можна з меншою або більшою певністю сказати, що він походить із руки писця місцевого або взагалі підкарпатського походження. Таких записів від 1923. р. до нині назбиралося у мене вже доволі багато а то із 50 сіл починаючи від Мараморощини аж до Спиша.

Зібрані мною записи видавалися мені вже достаточним матеріялом, щоби його оголосити друком в першій мірі як матеріял до історичної діалектології та дати при кождім записі пояснення граматичні. До матеріялу зібраного мною долучив я також і записи Дра Гядора Стрипського із 18 сіл головно Мараморощини, записаних еще перед війною, що нині зберігаються в бібліотеці Наукового Товариства імени Шевченка у Львові — очевидно за згодою обох сторін, — а також один запис з Бедевлі, напечатаний Др. Г. Стрипським під іменем Я. Біленький в Записках Наук. тов. ім. Шев. у Львові т. 104. в статті: Угроські літописні записки. Через це означаю записи Стрипського буквою С. а свої буквою П. Ці знаки уміщені перед кождим селом.

Записи на церковних книжках мають свою формулку, котру дяк або священник парохії чи церкви, для котрої книгу богослужбну куплено, уміщував звичайно на початкових листах книги на долинні. В цій формулці зазначувалося, хто, коли, за кілька грошей купив дану книгу, за що (найчастійше за одпущеня гріхів своїх і своїх родичів) а на кінці містилася клятва для того, котрий смів би цю книгу віддалити від престола даного храму. Це роблено мабуть для того, що книга була доволі дорога і що її страта не скоро була нагоро-

¹⁾ Prof. Dr. A. Petrov: Příspěvky k historické demografii Slovenska v XVII. — XIX století s 8. mapami Praha, 928 стр. 46: Místní vědecké pracovníky upo-
zoňujeme zvláště na nutnost systematicky sbíratí, uveřejňovati a zkoumati drobné
iprameny k dějinám jednotlivých osad. To jsou: církevní matriky, proto-
koly církvi někdy, „Dějiny“ far. kanonické visitace církvi, zápisy v církevní
knížkách....

джувана. Поза цими формулами рідко ішли доповнення про якісь події льокального характеру або і загального, як прим. голод, доріжжя. Із таких записок по цілім ряді літ повсталала так звана гукмивська літопись, що починається роком 1661 р. а котру в цілости перепечатав Др. Г. Стрипський¹⁾.

Писцями таких формул, як я вже згадав, були звичайно священники або дяки тої церкви, для котрої була книга куплена. Священники та дяки в XVII-XVIII. століття були мало образовані²⁾ а крім того як кріпаки³⁾ держалися звичайно своїх родинних місць або дуже близької околиці, і через це передавали, о скільки не відступали від заученого правописання, деякі особливости даного села. Іноді зустрічаються писці чужі по походженні, як то зазначено в записах села Копані був. угочанської жупи та села Старини був. земплинської жупи, які себе називають бакалярями. Такий степень удержували очевидно лише в колегіях, де учили і церковно-славянської мови а то могло бути лише в Галичині в колегіях василіянських або брацьких.

Лучалося також, що записи поставили писці тої околиці чи села, де книги куплено. Таким місцем був монастир в Красноброді був. земпл. жупи, що в двох випадках зазначено.

Відповідно до образования писців ішов почерк запису. Звичайно зустрічаємо записи наслідуючі друк а рідше записи курсивні, одповідаючі характерови курсива XVII—XVIII. вв.

І в курсивнім письмі відмічається неоднакові характери почерків особливо відносно їхнього викінчення.

Писець, що перейшов систематичну школу, мав не лиш красний почерк, але початкові букви були прикрашені. Се можна видіти на записах церковних книг в Гажині, котрі учинив гуменянський на-

¹⁾ Я Біленький: Угроруські літописні записки. Записки Наук. Тов. ім. Шевченка т. 104, стор. 73—81.

²⁾ Др. Гіадор Стрипський: З старшої письменности Угорської Руси. Записки Наук. Тов. ім. Шевченка у Львові т. 117—118.: „Іменно коли західна церков (латинська, протестанська) на перегони старається від XVI. віку наслідувати слова біблії що до научаня народів, — що зродило народні письменства, східна церков задовольнялася й тоді ще старим ладом вихованя давати тільки чорному духовенству по монастирях, а біле духовенство... залишати й надалі в повній темряві (стор. 180).

³⁾ Др. А. Годінка в своїм творі „A mánakazi gör. kat. püszpökség történető Budapest 1910 (Історія мукачевської гр. кат. епархії) стор. 715—716 каже, що аж до привілею Леопольда I. 1692 р., котрий зрівнав гр. кат. священників з латинськими, священники гр. католицькі були кріпаками і робили панщину. Це однак мимо привілею продовжалося аж до половини XVIII. віку.

містник (декан) Іван Ославіцький де Осла Долинович, що походив з Галичини і мусів там перейти відповідну школу. За це наслідування друку вказує все на невправність руки в курсивнім краснім почерку і свідчить лиш про недостаток школи в цім згляді та про самоцтво.

На жаль не можливо мені тут подати фотографічні знимки таких записів для указання характеру курсивного письма віків 17. і 18., котрий не ріжнився від характеру курсива на других наших землях.

Загально прийняті тоді суспензії букв виражені у текстах через піднесення даних букв понад стрічку. Також зазначувані нами паєрики межі двома приголосними. Подаю також різниці в ортографії *ѡ, ѡ, ѣ, ѣ, ѣ, ѣ, ѣ* В цім згляді записи Др. Г. Стрипського не подають нам ясности. Для того кожде „я“ у Стрипського передаю в згоді з більшістю текстів мною записаних також в Мараморошині через *ѡ, ѡ, ѡ* там оставляю, де в його записі оно стоїть. Відносно *ѣ, ѣ, ѣ* Стрипський зазначає різницю, через то печатаємо всюди так, як в його тексті. Замітити треба, що уживання тих чи інших горі означених букв на передачу одного і того самого звуку не має в наших записах, що відноситься вже до XVII—XIX ст., ніякого значіння.

Відносно змісту записів ми вже раз спомянули коротко а тепер зазначимо подрібно, що в наших записах находимо, які важні факти або події. Наперед кожний майже запис споминає, хто купив книгу чи поодинокі жителі даного села, чи може священик. Так при кождім майже підписі вимінені суть імена та інколи і прозвіща дарователів, свідків, запис писця и цим дають матеріял для генеалогії поодиноких родів. Вчисляти имена тут не будемо, бо при кождім записі найдемо їх кілька. — 2) Вісти історичні а) зовнішні: війна Хмеля (Хмельницького) з Польщею і з нею звязаний голод — (Копаня 1649¹⁾); б) внутрішні: напад Франца Ракоція на Мукачево 1703 року, розбиття церкви городської і оросвигівської (запис Мукачево монастир р. 1703); в) про давню назву села Невіцка як Дунавець (Невицке 1782). — 3) Історія церкви а то: а) борба за православя та звязане з нею імя, діяльність та смерть полеміста Михайла Оросвигівського (Бедевя 1699) і тамже вістка про правосл. єпископа мукачівського Іоаникія, що опустив тоді Мукачів; — г) одинока згадка про істновання брацтва церковного в Гуменнім тай на Підкарпаттю взагалі. Згадка ця набирає особливого значіння, бо до теперь на области Підкарпаття нігде

¹⁾ Рік запису.

не стрічалисьмося із такими організаціями церковними в XVII. столітті. А правдоподібно це була організація подібна до тих, що поширені були на землях українських і білоруських від другої половини XVII. століття. Можливо, що це брацтво, о скільки оно не існувало вже ранше, оснував тодішній священик намістник Ославіцький, що походив, як указує назва його, з Галичини: — в) постанови сигітського собору з р. 1692 (Вульховець, Учит. Еван. 1606) відносно церковних покут за всякі проступки а навіть за злочин¹⁾; — г) згадки за монастирі в Бичкові (Тріюдь 1742) та Клокочові (Служебник 1730); — д) історія церкви села Дубровки ужгор. жупи, коли згадується в записі з р. 1696 і 1717 села Зняцьова, філіялки Дубровки, що в Дубровці церкви ще нема. Лиш в 1746. році Дубровка вже мала свою церкву, що виходить ясно із запису на книзі церкви дубрівської згаданого року. — 4) Старе право замирення убійства грішми (Раково, Октоїх 1700). — 5) Образовання священиків — Іван Ніжаловський, попович герлахівський, кінчить в році 1729 щасливо „грамматику“ в Уйгелю (Герлахів — Рукопис. Требник). — 6) Елементарні нещастя а то голод і тісноту на Русі і на Угорщині та пошести записує з причини війн Хмельницького копанський писар Тимотей на рукописнім Евангелію в Кумятах 1653 р. В Бичкові під роком 1748 записана доріжня, бо мірка пшениці стояла по 3 маріяші²⁾ (Тріюдь цвітна 1724)., В Тернові 1703 р. шишка поїла овочі і зробила велику шкоду (Евангеліє р. 1670). В Бедевлі 1710 мор, так само 1742 (болячка), а р. 1783 шишка, 1786 голод на Угорщині. Тісний рік був в краю і 1794., як то записано в Октоїху з р. 1739 р. в селі Хуньківцях. — 7) Дешевість та обильність грошей занотовує якийсь писець на Евангелію в Золотарьові мабуць під р. 1811—12 в часі обезцінення гроша, як се зазначає Я. Біленький в статті „Угороруські літописні записки“ стор. 84. — 8) Місце купівлі книг церковних записувалося рідше. А все таки деякі записи кидають світло на спосіб купованя книг в XVIII столітті. На існування книгарів (невідомо лиш чи сталих чи вандрівних) указовавби запис з р. 1746 на Триписяцеві року 1717. села Купиновець коло Мукачева: Сню книгъ къяпиаз емъ... ѿ книгара Петра Полака. Мабуть і книгарь походив із

¹⁾ Відносно церковних соборів в Сиготі замічає Др. Г. Стрипський в поясненнях до сих постанов: „Так, як комітатські урядники держали що року свої виборні збори, держалися в їх присутности також і попівські собори звичайно в осени і то зараз після комітатських в самім Сиготі, де вибрано намістників (деканів) церковних.

²⁾ Мірка = 8 літрів, маріяш = 40 крайцарів або 80 гел. передвоєнних.

за Карпат, на що указовало би його прозвище. Ці книги купувалися за Бескидом (часто навіть рукописні, які замінювалися там печатаними — що доказують деякі рукописні книги, які знаходяться тепер в музею тов. Просвіта в Ужгороді), свідчать записи на рукописнім Євангелію р. 1668 села Тростяниця, (лиш з цього запису не ясно, чи крім риз церковних купили і книгу), на Трифолою (1735?) села Клокочова записано, що книгу куплено: *ѿ польскихъ людей*. В двох випадках маємо зазначену купівлю книг в монастирі краснобрідським (Хлівіще, Євангеліє 1716 р. та Пихні, Євангеліє 1689). — 9) В однім случаю (Сигот) занотований один звичай при збуренні дому.

Пристаючи до оцінки язикової наших записів, ми знов підкреслимо їх вартість як матеріал до історичної діалектології. Заки однак приступлю до подрібнішої оцінки цього матеріалу, позволю собі подати кілька вступних заміток.

Мова наших записок оснований на церковнослов'янщині або славено-рущині, яку засвоїли собі в більшій або меншій мірі священники або дяки, справляючи церковні обряди. Як вже було сказано, образования підкарпатського духовенства у віках XVII—XVIII., беручи на загальне не було високе, противно дуже низке, бо звичайно одбувалося дома, де батько священник приготував сина як свого наслідника¹⁾. Шкіл того роду, як це було в Галичині або взагалі на українських або білоруських землях, не було. Може більше систематично ішла наука в школах монастирських а то лише від другої половини XVIII століття по зреформованні монастирів. Також богословська школа почалася лише до часів Мануїла Ольшавського в Мукачеві р. 1744.²⁾

В школах брацьких на українських та білоруських землях клали велику вагу на церковнослов'янську мову, до виучення котрої служили аж дві граматики а то Лаврентія Зизанія 1596 та Мелетія Смотрицького 1619 і її пізніших перерібок. Через це ми в текстах, що повстали на областях українських та білоруських видимо більшу послідовність та правильність в прависипанні.

Такої послідовности або правильности годі шукати в текстах та взагалі в писаннях, що походили із пера підкарпатських священників або дяків згаданих вже віків, за виїмкою хиба письм, що виходили із канцеларій єпископських, як то можна видіти в текстах мараморосько-

¹⁾ В метриці села Блажів був. шар. жупи, що ведена від р. 1724 і єсть найдавнішою метрикою, яку я зустрів, майже до кінця XVIII стол. повторюються священники з родни Манковичів.

²⁾ Др. Гіядор Стипекій: З старшої письменности Угорської Руси. op. cit. стор. 188.

го єпископа Досигея. І хоч текст їх писань бував церковнославянський чи пак славеноруський, то живі звуки як і форми а іноді і словар лишали великі сліди в цім тексті. Про це свідчилиби відомі нам тексти безумовно підкарпатського походження, як марамороське Няговське Євангеліє¹⁾, Урбар Мармії Тересії²⁾, Гукливіська літопись³⁾, численні тексти середньовічного роману „Александрія“⁴⁾. Путь ігумена Даниїла до Єрусалиму по списку буківським з кінця XVIII ст.⁵⁾, протоколи канонічної візитації округу вороновського⁶⁾, численні біблійні тексти, видані минулого року проф. Ю. А. Яворським⁷⁾. З під цього не виключаються і полемічні писання Михайла Оросвегівського з кінця XVII. століття, що був начитаний доволі багато в церковній літературі а особливо в святім письмі, текст котрих був печатаний на українській області⁸⁾.

До цього причинялася еще і тенденція XVII—XVIII вв. давати народови поучення церковні мовою простою⁹⁾.

1) А. Петровъ: Матеріалы для исторіи Угорской Руси VII. Памятники церковно-религіозной жизни угроруссовъ XVI—XVII вв. I. Поученія на Євангеліе по Няговскому списку 1758.

2) А. Петровъ: Матеріалы для исторіи Угорской Руси V. Первый печатный памятникъ угрорусскаго нарѣчія: Урбаръ.....

3) Я. Біленький: Угроруські літописні записки. Записки Наук. тов. Шевч. т. 104.

4) Др. Іван Панькевич: Типівська Александрія, Ужгород 1922 (також „Науковий Зборник тов. Просвіта в Ужгородѣ I. 1922) — Дальше виїмки з Пістрялівського рукопису Александрії з кінця XVIII ст. — Науковий Зборник тов. „Просвіта“ в Ужгородѣ IV. 1925.

5) Др. Іван Панькевич: О путе Єрусалимской.. Даниїла архимандрита... в списку кінця XVIII. ст. — Наук. Зборник тов. „Просвіта“ IV.

6) Проф. А. Петровъ: каноническія визитації 1750—1767 гг. въ нармедяхъ Земплинской, Шарішской, Спишской и Абауйской а також Др. Іван Панькевич: Инвентарь (протоколы) каноничныхъ визитацій вороновского округу 1750-ыхъ годовъ под оглядом языковым. — Науковий Зборник тов. „Просвіта“ в Ужгородѣ III.

7) Ю. А. Яворскій: Ветхозавѣтныя біблейскія сказанія въ карпаторукой церковно-учительной обработкѣ конца XVII-го вѣка. — Науковий Зборник тов. „Просвіта“ в Ужгородѣ V.

8) А. Петровъ: Матеріалы для исторіи Угорской-Руси VII, де крім поучень на Євангеліе по няговському єпископі поміщені і виїмки із полемічного твору Михайла Оросвегівського „Іерея Михаила Оброна вѣрному члвку“. Петроград 1914.

9) А. Петров в своїм творі „Отзвукъ реформації въ русскомъ Закарпатъи XVI. в.“ Матеріалы для исторіи Закарпатской Руси VIII. Прага 1923. на стор. 41. обговорюючи значіння Нягівського Єванг. із сторони ликової каже ось як: „Поученія сами по себѣ — интересный культурно-историческій фактъ. Въ нихъ вырисовываются возрѣнія автора, далеко отшедшаго отъ тогдашняго православнаго карпато-русскаго общества. Самый существенный пунктъ-глубокое убѣжденіе автора, что „Слово Божіе, святое Євангеліе“ должно быть предлагаемо народу на его родномъ языкѣ, по просту, чтобы „розумѣли убогыи люде“. — А дальше за цим при-

В такому відношенні до церковнославянської мови стояли і наші покрайні записи. Та хочь тексти записів суть дуже подібні, писані по загально прийнятій формі, визначаються своєю короткістю, то все таки і там відбилися особливости місцевих говорів. А ці зазначення місцевих особливостей говірних тимбільше цінні, що они не суть копіями текстів біблійних, що придержувалися деяких правописних традицій чи то середньо-болгарських чи там волоських XV—XVII. віків або славеноруських по Мелетію Смотрицькім. Правда, строго беручи, ми не маємо певних даних, що писець походив безсумнівно з цього села, де зроблений запис, но побутово історичні дані, як вже перед цим зазначено було, свідчать, що священники держалися з примусового положення свого села, або принайменше своєї околиці. Виїмкють священники або дяки галицького походження¹⁾.

Порівнюючи ці записи а передовсім їх діалектичні особливости, із місцевими нинішніми говорами, а це всюди констатував я на місці сам, а відносно деяких записів Др. Г. Стрипського в селах Руськова, Леурдина в Мараморозі порівняв із записами Івана Верхратського в його статті: *Das Mundart der Maramoroscher Ruthenen*, Stanislau 1883, та Дра Стрипського (Ядор) *Руська Читанка: Мукачево 1919* — прийшов я до пересвідчення, що они віддають за малими виїмками, о скілько сконстатовано було чуже походження священника або дяка, вірно звуки а інколи і форми того села, де они записані.

На скільки приходять деякі виїмки, то їх треба брати як зміни, які сталися бігом двох послідних століть. Це я зазначував у примітках до кожного тексту і старався дати цьому відповідне пояснення а також про це даю кілька заміток низше.

Відносно віку записів сказано вже було, що они походять починаючи з кінця XVI. століття аж до кінця XVIII. а деякі з початку XIX віку. Найстарші записи походять з села Острожницької земплинської Верховини а то з р. 1592, писаний по всій імовірности в селі Пихнях, та із села Радвані над горішнім Лабірцем. З першої половини XVII. століття маємо 4 записи із ріжних жуп а то села Гавай (1637) земпл. ж., Раківця (1645), Кумят (1649), угоч. ж. Зняцьова (1649) уж.ж. — з другої половини XVII ст. 13 записів а то: Петрова (1697), Леурдана (1669) Руськова (1662), Сигот (1692), Терново (1664) всі марам. ж.

водить погляди переводчика відносно проповідання Слова Божого попросту „чтобь кождый разумѣлъ“ (42). — Питанню перекладу святого письма на народну мову і литовсько-польській державі посвячена третя глава згаданої праці А. Петрова

¹⁾ Они нерідко своє галицьке походження або зазначають своєю правописом як то будемо видіти в записі села Копані угоч. ж., *Tomaz Bakalarz kopansky*, абсе видно із їх імени (*Ославицький de Osla*).

Білки (1666), бер. ж., Кумяти (1653) угоч. ж., Зняцьово (1669) уж. ж., Пихні (1689), Гуменне (1695), Радвань (1698), Рафаївці (1695) земпл.ж., Буковець шар. (1690), всі інші відносяться до XVIII. століття а один запис до початку XIX. ст.

З проводу короткості текстів, одноманітної форми та правописної і мовної традиції церковнослов'янської, що на церковних книгах їй не дуже дозволяла простим вираженням із живими звуками, не можемо й чекати вираження всіх живих звуків та форм. Но все таки маємо там важні дані до історії звуків та форм. Ними суть: 1) — пересунення артикуляції **ы** вперед до середньопередного **и** (Ясіня, Рахів, Руськова, Леурдина Луг, Сигот, — марам. ж., Дубровка, Ляховець (але з застереженням), Лази, Хлівце (з застереженням), Клокочово — уж. ж., Сачуров, Рафаївці — земпл. ж.); — 2) пересунення артикуляції середньопередного **и** до передньоязичного **і**, вираженого через **ѣ** (Клокочово, Сачуров, Поруба коло Давидова, Острожниця, Гажин — земпл. ж.); — 3) перехід етим. замк. **о** на **у** (Луг, Бичків, Сигот, Терново, Вульховець, Новоселиця, Дубове, Драгово, Золотарьово — марам. ж., Раково, Пасіка, Невіцьке, Дубровка, Лінці, Хуньковець — уж. ж., Колониця, Колбасово, Острожниця, Гавай, Родвань — земпл. ж., Блажів — шар. ж.); — 4) перехід етим. зам. **е** на **ю** (Бичків — мар. ж., Раковець — угоч. ж., Зняцьово, Пасіка, Раково — уж. ж., Колониця, Острожниця, Рафаївці — земпл. ж.) — 5) перехід етим. зам. **о** на **і** переданий через **и** або **ѣ**, (Бедевля, Терново Волове — мар. ж., Блажів — шар. ж.); — 6) перехід етим. зам. **е** на **і** переданий через **и** в наростку — **виѣ** (Радвань — земпл. ж.); — 7) перехід етим. зам. **е** в слові **шість** (**шѣсть**) на **ю** (Радвань — земпл. ж.); — 8) зуження **е** перед слідуєчим м'яким складом, передане через **и** (Білки, Тростяниця — береж. ж., Ляховець — уж. ж.); — 9) перехід **е** до **о** по **ж** в слові **жена** (Руськова, Сигот — марам. ж., Раково, Пасіка уж. ж.); — 10) передача м'якського довгого **ѣ** через **ов** (Зняцьово — уж. ж.); — 11) заміна **в** через **у** і на оборот **у** через **в** (Невіцьке, Дубровка — уж. ж.) — 12) асиміляція **в** до **у** перед **у** (Лінці, Лази — уж. ж.); — 13) перехід **л** на **в** в не замкненім складі (Бенядиківці, Блажів — шар. ж.); — 14) середнє **л** (Ясіня, Рахів, Терново, Вульховець, В. Бичків мар., Раково уж. ж. — 15) пересунення артикуляції **к, г, х,** в зад, наслідком чого **и** в сполученні з цими приголосними пересувається в зад і переміняється на **ы** (Руськова, Золотарьово, Драгово, Волове — марам. ж., Тростяниця (з застереженням) — береж. ж., Клокочово — уж. ж., Руїна, Острожниця, Старина, Пихні Радвань, Волиця, Р. Поруба, Поруба (коло Давидова), Гажин, Завадка, Седлишка — земпл. ж., Буковець шар., Чорна, Бенядиківці, Герлахів Блажів —

шар. ж.); —16) побіч пересунення артикуляції **к г х** в зад зазначується і друга більша передня, наслідком чого **и** по цих приголосних не переміняється на **ы** (Мукачово, Кальник, Тростяниця — береж. ж., Зняцьово, Дубровка, Середне, Дравці, Хуноковці, Хлівіще — уж. ж., Сачуроз, Поруба (коло Давидова), Рафаївці — земпл. ж.); —17) твердість середнепіднебінних **ш, ж** наслідком чого **и** в сполученні з ними переходить на артикуляцію **ы** (Колокочово — уж. ж.; Колониця, Гажин, Завадка Седлиска — земпл. ж., Чорна, Бенядиківці, Герляхів, Блажів — шар. ж.) —18) м'яккість **ч** (Острожниця — земпл. ж.); —19) корональна артикуляція **ц** (Лінці — уж. ж., Волиця — земпл. ж.); —20) метатеза і випад **т** в групі **кт** (Білки — береж. ж.) —21) переміна заднепіднебінного **к** на спіранс **х** в групі **кт** (Руськова, Терново — марам.ж., Поруба земпл. ж. —22) отвердіння зубних на кінці слів (Герляхів — мар. ж.) — 23) **ар** місто **ер** із **ьр** (Давидово земпл. ж.). 24) поява **и** по **ш + ж** (Вульховець).

В області форм; 1) ассиміляція — **jo** пнів муж. до — **o** пнів в instr. sing. (Раково — уж. ж., Волиця — земпл. ж.); —2) ассиміляція — **ja** пнів в instr. sing. до — **a** пнів (Колонія — земпл. ж.); —3) instr. sing. — **a** та — **ja** пнів а також і *adject. fem.* кінчається місто на **ою, ею**, — на **ов, ев** (В. Бичків Сигот — марам. ж., Кивяждь — береж. ж., Колонія, Радвань, Волиця — земпл. ж., Буковець — шар. ж.); —4) окінчення, loc. plur. masc. на: — **ох** (Хуньковець) — **ѣх** (Рахів); —5) окінчення *pot. plur. adj.* на **ѣ** (м'яке окінчення) — (Невіцьке — уж.); 6) окінчення *loc. sing. pron.* на — **им** як в instr. (Герляхів — шар. ж.); —7) окінчення *pot. plur. adj.* на **ы** (Рафаївці — земпл. ж., Чорна, Бенядиківці — шар. ж.); —8) окінчення *instr. plur* на — **има** (Хуньковець — уж. ж.); —9) окінчення *1. plur. дієслів* на **мо** (Руськова, Луг, Новоселиця — мар. ж.). — Окінчення *gen. sing. fem.* **ja** пнів, та *pot. acc. plur.* цих самих пнів на **ѣ**, це продовження староукраїнського окінчення, яке діалектичного значіння не набирає для того, що оно однаке на цілій підкарпатській а і на українській мовній області взагалі.

Як було висше сказано, в цілости беручи, вичлені звукові та формальні явища відповідають і теперішньому діалектичному укладові Підкарпаття, то значить, що принайменше в XVII — тім столітті, коли вже і закінчився процес господарської колонізації Підкарпаття по нападі Татар в діалектичній відношенні не було великих пересунень, за виїмкою земплинської та угочанської жупи відносно етим. **о, е** в замкених складах. Правда, що наш матеріал надто малий, щоби судити про хід поодиноких звукових або і формальних процесів, що не відразу захоплюють всі фонемі, підходячі під даний звуковий закон, но декотрі явища, занотовані у наших записах, свідчать про це, що на їх областях дея-

кі звукові язища були відмінні від нинішніх. Це відноситься до села В. Раківця, де в супереч нинішньому етим. зам. **е=ї** в записі з року 1701 стоїть натомість: **ю**. Виходить з цього, що тоді звукова переміна етим. **е** на **ї** ще не була в говорі цього села а можливо і оклиці переведена. Пануюча давніше фонема **е=ю** або ще не щезала, або доживала кінця, піддержувана сусідніми марамороськими говорами на Великій Ріці біля Хуста, но відділена від них і адміністративно та широким пасмом гір, що і нині становлять границю говорів.

Цю думку потверджують грамоти XVI. і XVII. століття, що походять з недалекого села Імстичова та Заріча (Грамота Іоанікія Зейканя 1676 р. — *залугъ*, грамота презвитера заріцького з р. 1726: на *Мотруничовуй* загородъ) а також і деякі і нинішні фонемі так цього села як і околиці: *уд* того стали жиди підстриговаті — В. Раковець: Верхратський: Знадоби I. 146, *удти*, Ільниця, Верхр. ор. сіт. 148.

Зазначення в записі села Волового марам. ж. **і** на місці етим. зам. **о** місто нинішнього **ї** (писане через **ѣ**) не дає нам певних даних, чи дійсно це одповідало 1793. року звукові **і** чи може близькому до нього **ї**, для передачі котрого не було в кириличній азбуці ніякого знаку.

Важне світло на переміни звукові на земплинській Верховині межі ріками Лабірцем а Цірокою кидають два записи з XVI. століття а то села Радвані та Пихонь, судячи по прозвищу писця „Михаль Пыхынскы“ (теперь рукопис цей в Острожниці і обговорений при селі Острожниця), де замк. етим. **о = у** а **е = ю** в записі Пихонського — а **е = і** в записі радванським. Супротив цього, що нині у цих селах пануючим звуком на місці етим. **о** в згаданім положенні єсть **і** а на місці **е** також **і**, виходить, що в цім часі процес дальшої переміни **о** до **і** ще не був переведений а зачався лише процес переміни **е** на **і**, як то свідчить фонема: до заложини цркви.

Єще інтересніша є переміна зам. етим. **е** не на **і** (**ѣ**) але на **ю** в слові *шістьнадуять*, що передано через *шюстнацать* (золотухъ). Що і це **е** могло підпадати діалектичним змінам, як кожде инше, що не стояло перед м'яким складом, свідчити можуть нинішні фонемі в селі Звалі над горішньою Цірокою на схід від Радвані: *šust* (там кожде етим. зам. **о**, **е=ї**) або в селах Ольшавиця, спіш. ж., Блажів, шар. ж., та в околиці цих сіл: *šyist*. Для того написання числівника шість через **ю** мабуть передає дійсно живий говір.

Такий самий стан відносно переходу етим. зам. **е=ю** панував при кінці XVII. і в половині XVIII. ст. в селах Гаваю і Рафаївцях земпл. ж. но дальше від Радвані на полудневий захід, де нині на цім

місці маємо чисте *i*. В записі Євангелія села Гавай 1637. р. стоїть: *пекѣтѣ срънковскоѣ* (город Строків). В селі Рафаївцях аж два записи з кінця XVII і половини XVIII. ст. мають: *Рафакѣском, Рафакѣвѣд*

Оскільки написання з кінця XVIII. та и з р. 1758 не передавали ще загально пануючого звук *ю* місто *e* в данім положенні, то принайменше могли они бути останком, зберігаючимся в назві цього села, що також має особливе значіння. Нині село називають по словацьки: *Рафайовце*, но в сусіднім селі Пискурівцях чув я фонему: *до Рафаївцу*.

Накінець ще кілька слів відносно упорядкування матеріалу. Поділив я його по розмежованні давних жуп, що має важне значіння і відносно границь говорів, бо жупні границі ішли звичайно за паспами гір, а крім цього они творили адміністративні цілости, які також не мало впливали на угруповання підкарпатських говорів. Села подав я не в порядку азбучнім але держався долин рік, що також подає ліпшу орієнтацію в порівнанні з границями нинішних говорів. В текстах часто подавав я на місцях зовсім нечитких або витертих і вирізаних точки а недостаючі іноді букви в скобки ().

Ужгород, Цвітна неділя (28. квітня) 1929.

А.) *Жупа Марамороська:*

С. **Вышне Ясіня.** Біблія, рік? Запис ,аѳѣї (1763).

Сію книгу реченію Библію томъ і нового завѣта кѣпиль одѣвъ вѣій Лѣка Гажегъ сѣвѣ н... послѣдствующимъ чадомъ за золотихъ і со прочими томами вѣтхаго завѣта належацими до ней рокъ іѵ рождества хѣва ,аѳѣї.

Запис за виїмком писання и місто **ы:** за золотихъ, що відпадає і нинішнім односинам під цим оглядом в гуцульських говорах, не носить жадної іншої діалектичної прикмети.

С. **Ясіня.** 1. Куренда сигітського вікарія Александра Рагадація року 1797.

,аѳѣз мѣца Івнѣа кѣре"д припахъ за сѣррекция.

Миръ и здравѣе

Извѣщаю ч. в. вашимъ же и^x вѣщеленцига Єїпъ нѣгъ рокавати рачили, авы каждый Изъ ч. в. ваших М чи^m скорѣе, колико на него оупало платити на инсѣррекция а ци оуже оупла^t, ци и^кт; кедъ еще не выплатне, аво безъ мене и моего вѣкти і знанга не плативъ. Причину на сіе маю, тоже писмом выразити не совѣтно сѣжу. Оу Сиготѣк дѣна 33-го Івнѣа ѳчѣ Александръ Рагадацій вѣкарій.

Куренда сигітського вікарія Александра Рагадація із р. 1797. під оглядом язика виказує отсі характеристичні черти говорів мараморошських, а то: 1) сполуку **d+j=ж**: сѣжѣ; 2) затрату м'якості **с** перед слідуєчим **ь** в цім случаю в середині слова: писмом. Ужиття слова кедъ місто марамороського **аж** зраджує походження письця не марамороське але більше західне.

С 2. Метрика крещених афід (1759).

За каївненелъ Гда же егъ Іисѣ Хрѣта тако и Превеще^{наго} тасне ккѣс(?) его милости Гдѣна Єманѣлаа Олавакского митрополити ксеи земан оугорскиа Списа сѧ Єнци^{на}къ Іереемъ Касіаїемъ Андруховичемъ парохомъ каскискиаъ Храма ко^{рсеніа} Гидна и с. в. м. Дмитріа Рокѣ Гкна афід лица апріаїа з.

Запис на метриці характеристичний цим, що: 1) місто **м** пишеся **и**, що одповідає живому говору ясінському: митрополити, 2) передається середне **л**: Олавакского, 3) що в instr. sing. муж. жі пнів зберігається окінчення—емъ: Іереемъ Касіаїемъ Андруховичемъ.

С. Рахів. Євхологіон (Требник), Львів 1695. р. Запис 1824. р.

Бъ наша etc. Єїа книга рекомаа требникъ, Євмевна Андруховича естъ, пароха Якна Раховскаго и Accesora S. Sedis Venerabilis Consistorii Vicariatus Maramorossiensis prout et I. Cottus Maramorossiensis Tabullae Judriae Assessoris сѧй требникъ комѣ в...щегъ Євмевн Андрухович... ціаи продати ціаи даровати оу воли его состоитъ. Єїе писах оу Якна Раховк 18-го дня декемвриа рѣскаго оу четверъ 1824. года Н. Євмевн Андруховичъ на сѧй час парохъ Якна Раховскій

Anno 1825. 8-vo Aprilis Stilo novo hoc scripsi Akna Rahoviae. Hunc Librum Ritualement vulgo Требникъ vendidit Simeon Andrukovits, Parochus Akna Rachoviensis, ad Tibiscum filialem, Lubi, Stenyuk Vaszily Luhensis Parochianus emit et exolvit Rfnis 5-be m Conventionali monetae.

Родик сѧ оу Іоскно ѿ ѿца Касіаїа Андруховича и матери Ягафін, Касіачука Івана дщери, года 1759. Крещанъ естъ дѣдолъ сконлкъ, Ромилнлкъ Андруховичолкъ. Оженик сѧ года 1775. оу Полицн на Космачн дщер Іванна Терлецкаго, пароха Вышно Космацкаго¹⁾ дщер, Єленѣ оузялкъ. Покрещанъ оу Зигварк Єїнолкъ Андруемъ Бачинскиаъ года 1781. мѣца юніа дня 29. Оу Мокрѣй на парохки бивъ 6 годѣвъ и

¹⁾ Підчеркнення Др. Г. Стрипского. Так ємо і в дальших текстах.

9 мѣсяцѣвъ. оу Требушанѣхъ 13 годѣвъ на пароуки выѣхъ.
Оу Раховѣ на пароукию прійшовѣ года 1881 (маѣ буги 1801,
замітка Стрипського) мѣца Іюнія

Запис дає причинок до історії роду Андруховичів. Замітне в записі то, що хоть писець вихований на Гуцульщині а дальше тамже більшу часть свого житя попував (Требушани, Рахів 36 літ), то залюбки уживає діалектичних форм зовсім чужих гуцульському говору а то етим. замк. **о = у, е = ю**: Оу мѣкрѣй, годѣвъ, 9 мѣсяцѣвъ. Ці форми він пізнає або в дух. семінарії в Ужгороді, або в Руській Мокрїй, бо буа там за 6 ліг парохом. Але цей короткий пѣбут поза Гуцульщиною не оправдувавби зовсім до писання таких фонем. — Однак маємо там і явища характеристичні гуцульським говорам а то 1.) середне **л** місто мягкого: Васначска; 2), в inst. sing. муж. іо пнів окінчення: —**ем** по ч однак — **ом**: Андріємъ Качнскимъ але Романомъ Андрѣховичомъ; 3) Також loc. plur. муж — о пнів зберігає старе окінчення —**ѣх**, як і нині еше там можна почути: оу Требушанѣхъ.

С. Бочко Рахів. Евангеліє, рік? Запис дѣчѣ (1792).

Во ила ѿца и.... Слѣдующа вѣчноі ради памяти здѣ въписахомъ иже покожноиѣ читателю изряднѣже же слѣжителю сѣаго храма сего прочитѣ(?) долност (читай должност) вѣдетъ въ первыѣ олюбѣе ко ближнему таже из правдызаниственной при жертвѣ безкровной: сѣа ради почитанія вѣжественнаго трудолюбно сочинивших чинно поманути.

Изволнїемъ Бжїамаъ и предстателствомъ Преподобнословеннїа присно Дѣвы Марїи и всѣхъ сѣихъ начат сѣа созыдати храмъ сѣй въ веси Бочко-Раховѣ року Бжїаго дѣчѣ¹⁰ мѣца Івнїа дня 1-го, тогда во положихомъ торжественно основательнїй камнѣ въ главѣ оугла со описанїемъ въ той часъ щасливѣ царствующаго Францѣска втораго и Єнна Мѣнкачовскаго Андреа Качнскїй и его вѣкарѣа Мѣрамороськаго П. П. Алѣксандра Рагадзѣа лиѣ же сѣиѣ пароуѣ тойже веси Бочко-Рахова въ нїйже... (дальше не подано).

Запис без многих діалектичних особливостей гуцульського говору. Один раз стрічаємо заміну **ы** на **и**: стнѣхъ відповідно говорам гуцульським.

С. Руськова. 1. Евангеліє, Львів 1670. Запис дѣчѣ (1697).
— Тепер находится в Петровій-Красній.

Ко имя ѿца і сна і стаго дѣа Ялинъ. Сїю книгѣ зовемѣсѣ
 Сѣлаіе на престолное кѣшии раби бжїи обивателе села рускова на ймя
 каси^а кокова^а Фѣлигъ ікни^ако за ѿпѣщенїе грѣхо^а родичо^а свои^а
 та^а те^а и за свое здравїе и сїиїе и ѿпѣщенїе грѣхо^а жо^а и дѣ-
 те^а свои^а и дали за не^а Фѣлигъ конга оу вї золоти^а воскѣ за зо-
 лоти^а фєрдна¹⁾ шиїицѣ а каси^а кова^а да^а патєро дробѣ дѣїиакѣ
 і придаемо сїе Сѣлаіе до церкви и храмѣ в то^аже сєлѣ рѣсковѣ с^а
 ієра^аха Хѣа нїколаа вѣчныи часы, авы ей не важн^аста нѣхто ѿ
 того сѣаго храма ѿдалити нї погѣ а нї да^а, а нѣ жаде(н) человек,
 а которы^а важн^а ен оукрасти, бѣди проклат^а анадєма. Чинїлѣ ста
 сїй запи^а в домѣ чєс^а гѣна оїца Васиїа на то^а ча^а бывшаго
 сцє^анїка наше^а в рокѣ дѣчз мїца марта дна і Гавриє^а Грекеви^а о-
 биватєа всего свѣта сїй запись записовалѣ.

Запис із 1697 року доволі старий, як на ці околиці і був зро-
 блений в селі Руськовій, котрим кінчиться етнографічна та язико-
 ва українська область. В нїм можна находити ці діалектичні при-
 кмети, що єще нині живуть у Бичкові, як перехіднім говорі межі гу-
 цульским і долішномарамороським. До них належать: 1) щєзнення **ы** та
 перехід його до **и**, що находим лиш в деяких словах: золоти^а, за
 золоти^а, обиватєа. 2) Перехід етим зам. **о—у**, характерестичний
 долішним говорам марамороським, жив єще і в Руськовій і у нашїм
 записі приходить раз в слові: дѣїиакѣ. На основі цього явища мож-
 на зробити заключєннє, що говор сєла Руськової не був гуцуль-
 ський але перехідний, як бичківський. Серєдне **л**, пануюче нині в
 цілій Мараморошині, слїдне в словах: Каси^а, обиватєа. 4) **е** по ж
 переходить на **о** в слові жена gen. plur. жєн. 5) Приголосний **к**
 в групі **кт** переходить в спіранс **х**: хтє.

С. 2. Евангелїе, рік? Запис 1662.

Сна книга реколии Сѣлаіе коґни ен мѣж алекса в рѣскон сѣ
 подрѣжню своєю Єрина и даде ен вѣ свѣжѣа црковѣ идиже вѣ хра^а
 прѣвѣнни параскыва да вѣдє^а и^а вє^анаа памє^а родитєлє^а и^а (= родитєлєи
 нѣ розвязані румунські букви) Тєѣдорѣ и мати єго мїрѣа и подрѣжїа єго

¹⁾ Зрумунізованє нїмецьке слово Viertel = четвертина; ту четвертина кобла
 або мїа.

ѣднина и ч^ди ихъ грегѳрїи агаѳїи мариї козїи сарїи магдалїни порѳїрїи
и цїтїи ѣ пеза Іоана^{ко} басмыїе агелїиъ на^с тасїа Ѳеодорк да вжде^т
и^в вчнаа памє^т даже до сє^{ма}го рѳда али^и акто ен поксеи^т вкзе-
ти оукра^с ти или прода^с ти ѿ сен светон цркви къ нїиъ
странїи ѿ^и да вѣдет проклетк съ късем родом своим ѿ кѧ и ѿ
врїи^т тїи его Аїтрїи и ѿ вї в^х ан^с тло^и и тїи (=318) сїти^х ѿ-
тицъ и наат ча^с ськ^сдое икарїѳскы^и али^и кшнїа^к сїа ївгелїе егда
вы^т на^с тирк сен сїтѳн црккє Бренїѳн рекомн гедєѿ^и Къ л^к зрѳ.

Запис замітний румунською ортографїєю. По к все стоїть **ы**:
враскыка, ікарїѳскы^и, а **ы** замїнюєся через **и** та наоборот: прѳдвзїи
чдї, свѧтихъ ѿтицъ, пастирк, В написаннї басмыїе належить добачати
пересуенення артикуляції **и** до **ы**, що є характеристичною чертою по-
граничних з румунською областєю етнографїчною (Ядор:
Русько крайнська бїбліотека Ч. 1. Читанка, Мукачево 1919,
стор. 38.) Крім того стрїчаємо болгаризми: басмыїе, кьзєти, вचना,
вмїт.

С. Леурдина. Апостол, Львїв 1666. Запис дхѳѳ (1669).

По наша ѿца и сїа и сїго дхѳа али^и. Кшнїа^к сїю кшнїс реко-
мїю аїлѧ, Ракъ вкїї сєлнои^к Кирианъ и рак Бжїи грегѳрїи оно-
фрїи си^и за своє ѿишциїе грѳкѳе^и и за своихъ родитєлїи живи^и
и оумєри^и ко [с]їго^тско^и поккѳк к тарани и вїшнє^и к сєлѧ к ле-
урдинѧ, за на^стєва оугєрски^и пано^и за королю наѳѧ мїга^и, за-
вѧдки Архїєпїскопа сави, за пна^стєва Бєго мѧти пога^и Кс^дїї и за
сїцє^иника аногєгрѳкшнїаго пана игнатїа и дали ен до храмї сїго
архїєстратїга мїханаа и дали за кшнїс сїю рекомїю аїлѧ заєти^и
зї оугєрски^и. Я хрѳѳы ен лѧкѧ ѿдаати ѿ сїго храмї прокнѧ вѣдї
шадєма арамада сїли ѿци тїи иже к некен рохѳ вїкого дхѳѳ мїца
фєврїарїа дна ѣ по^иписалєси.

Запис леурдинський визначаєся більшою скїлькостю примїрїв
за затрату **ы** і перехїд його на **и**: си^и, живи^и и оумєриши^и, в вїшнїи^и,
сави і т. д. Явище це звязує Леурдину із говорами гуцульськими.

С. Луг. 1. Антологїон, Львїв дѧли (1738). Запис рїк?

По наша ѿца и сїа etc. Сїю кшнїс рекомїю треѳолой кшнїаа

громада лужанська до храму святиї хіа николаїа за своє здор-
віа наймилшої и за прѣтаванихъ сіа родителїа сконхъ до цркви
своєи клаженой и далисмо за шо золотихъ трицять і шать а хтѣ-
ви хотѣаць ен ѿдалити ѿ сего храму сього, да дсдетъ проклат
анадема алин.

С. 2. Тріодъ цвітна 1762. Запис рік?

Во имя etc. Сию книгу рекомію триодъ цвѣтнїю совѣк ку-
пиль анхайло шаркаакъ зать дѣлайки продаи со женою своєю
Гафкею и со чадом своим касианем за дванацать сорокцїю жєви
была на послѣдъ и цркви и емѣ и по смерти его жєви инии.....

З двох записів лужанських запис Тріоди цвітної, що повстає
мабуть в другій половині 18-століття, судячи по виданю цієї книги,
дає приміри: 1) на перехід етимолог. зам. о на у: продаи (= про-
данов), 2) етим. зам. е на у: дванацать сорокцїю, а також 3) на
перехід ы на и: жєви была. — Другий запис на Антологїонї, мабуть
з першої половини 18 стол. по році 1738. кромї, примірів на пере-
хїд ы на и: хтѣви, золотихъ дає і приміри з конюгації на окїв-
чення першої особи множини, що кінчиться на мо: далисмо. Вє
ті прикмети суть і нинї характеристичними для говору лужанського.

С. Великий Бичків. 1 Тріодъ цвітна, Київ-Лавра 1724.

Запис з р. афам (1742.)

Во имя о. и. с. и. с. дсха животворящой и нераздѣлимой
Троици в честь и в славу прчтой и преблагословенной Гжи дкци
Мрии ісусаха хіа Николаїа и собор Архистрми Михаила стых и су-
родников ежє. Книга сіа написанаа Тріодъ Цвѣтнїий ѿ мана-
стыря или од обители ст Бичкѣвскон коздвиженїю чыю
и животворящого крт, положено и ѿфїркованной его милот на
Грегорїй Окренчхъ цемерман и совывател бичкѣвскїй из своєю ма-
жонков нацокъ на имя Будоѣїа или Одеток и вощники поклї-
ника Буч мала донька за своє и свои сконхъ строн родителїа и
покрєвныхъ грѣхок ѿвѣщанїе и дшєвное спасенїе к родъ вкнїе и
род на хвалѣ ежє. Рокѣ афам. кшина за зі си є ишєнацят золот
оугорекнїх и тогоже текдшого рокѣ написанного лица мала дша з

пред оного (?) Григорієм Бѣлака Пр. и кикарієм Мараморошн, при чиймъ
 щѣсѣ Андрію (?) пароухѣ Бѣчкѣвскѣм и прѣвелебнымъ ѿцѣмъ Гедѣвонѣмъ вышн
 описанномъ ѣ в опытелкѣ Бѣчкѣвскѣй Пѣдламенѣ: Крежницѣкомѣ и на жды
 (?) заплаченна естъ вышн описаниѣю интенцію... часъ записанна и дарованна
 на пожежно сѣфированна (до) Монастыря до вычкова до новой вышнїѣ (и),
 то е короухтинной¹⁾ цѣкви до хралаѣ совора архистратига Михаила
 нажежныи и кѣсѣ оугродный оуч... вѣтъ на да прѣсти и вѣ еѣкви
 вѣкоѣ амин. Я кто вы тыже выше описанныхъ добродѣлюетъ про
 тив колкѣ и интенцікѣ а сѣго монастыря бѣчкѣвскѣго ѿдална, нех
 вѣде проклат и амарага и во еѣкви еѣкомѣ амин. Дѣлалосѣ оу тон
 тѣкѣмъ гсѣ или рокѣ дѣшмѣ коли лѣрка пшеници была по з маріи
 шн и великий малай по з маріашн и было много огнии.

Діалектичні явища: 1) Етим. замкнене о = у: бѣчкѣвскѣй, щѣкѣ.
 2) Етим. замкнене е = ю: добродѣлюетъ. 3) По к все пишется н: кѣ еѣкви.
 4) Звук ы зберігається, хоть там його нині зовсім нема: монастыр, выши,
 кѣкы, бѣчкѣвскѣй, що приписується орографії церковнославянскѣй.
 5) Грецькѣ еѣ = о: Одетіюв. 6) Середнє л треба добачати в напи
 сани: собивати. — 7) inst. sing. — ја та—а пнїв кінчиться на ов:
 малжонков паніюв. Відносно ортографії s—y запис неточний.

С. 2. Тріодъ постна. Львів. Запис дѣшм (1740.)

Рокѣ дѣшм дна кв. ноєкрїа. Сїа книга глаголемата Тріодъ по
 стна кнїлена бѣчкѣвскѣмъ коговоинымъ по р а рї кн и о м²⁾ Ксзликъ Ан
 дремъ который далъ золотъ оугорскїи ї си ѣ десѣт и честь ѿцѣмъ
 Бѣстафїемъ Чиколовичомъ пароухомъ бѣчкѣвскѣмъ который далъ золотыхъ
 д си ѣ чотыри, прочїю пак сѣмѣлѣ котра выхѣдила члан їз цнлн
 на їдъ золотыхъ оугорскїихъ чѣна громада Бѣчкѣвскѣа доложила, ко
 тораа то Тріодъ во кичнїе роды и роды е кнїлена ѿ памѣтнїихъ
 выгодѣтелей и придана до старѣй церкѣи Бѣчкѣвскѣй сѣго іерарха
 Хла Нїколаа, а хтѣвы... Марамара. Дѣлало сѣа при мнѣ Григорїи
 Бѣлако кикарїа и при чнїихъ ѿцѣхъ всѣхъ тойже церкѣи.

¹⁾ Ворохта Андрей упоминается как священник в р. 1755. епископом Мануилом
 Ольшавскѣм при його візїтації р. 1755. — Гляди: Др. Гаджега Василїи: Додатки
 к исторїи Русинѣв и руськїихъ церкѣвей Мараморош. жупи. Науковий Зборник тов.
 Просвѣта в Ужгородѣ I. (1922) стор. 174. — ²⁾ має стояти: пароуханїномъ,

Діалектичні явища: 1) етим. зам. **о = у**: кычкѣвскым, кычкѣвска, 2) м'яккість **с** в наростку **-ск**: громада кычкѣвська, церкки кычкѣвської, 3) група **кт = хт**: а хтовы, а це вирізне говір бичківський від говору ріки тересвянської, 4) в instr. sing. муж. жі пнів зберігається окінчення — ем за виїмкою по ч: ѿцем ѿстафѣм Чиколовичом. Написання групи **кы** (кычкѣвскым) один раз супротив дальших трьох примірів на **ки** не відповідає нинішному станові, бо в Бичкові нині пануюча група **кк**.

С. Сигот. Постанови церковного собору в Сиготі р. 1692. Учительне Евангеліє, Крилос 1606. Запису Вульхивця або в Углі. XVIII. стол. Книга тепер у Вульхивцях.

Слиренный и многогрѣшный ракъ кожій Миклокигъ, пона Микло^{ни} о҃го^{ски} Берничъ

Свобо^р великий імає бити о҃ Сигот^к.

1. Паница... а козме причастя та зкаѳе из шеска, да не причащаетъ ся доки не лишигъ пити (и) за бі дну(ѳ) поклоиѳ тѳ.
2. Ненавиди чловки ѿк ѿ поклои ѿз.
3. Чловкк аще шѳрадег чужу дѳтину: рѳцѳк елиѳ кудѳтити.
4. Аще кто розкоиник без вѳети о҃внигъ кудетъ, да шѳто же на дѳ шлагъ не поютъ; ни памати не творятъ.
5. Єрей аще хѳцетъ анторѳгисати и желає шѳт (?) на жиѳ, да поетъ ѳ.ѳ. и тѳтоє Гі полнаѳи, поклоиѳ дѳ.
6. Кто затангъ чуже, та не повѳетъ, ѿ лиѳк поклои дѳ.
7. Аще шѳкаи жена данто о҃краде, ѿк ѿ да покаетъся поклоиѳк ѿ.
8. Жена аж пона о҃даритъ, ѿкѳ ѳ да покаетъ ся поклоиѳк ѳ.
9. Аще не кѳщана (?) дикатъ, (?) междѳ собою ѿк... (переплетником відтато)
10. Аще ѿ братя из одновъ жѳнов, или сестры (витятю, малоби бути: из двома браталин жѳютъ), да каютъ ся лѳк ѿ аще вѳдени... лѳк ѿ поклоиѳк ѳ.
11. Ажкѳ одбе чловкка не нароком, то во середу и ко шѳтокъ поклоиѳк тысячѳ, а во церкогъ косехѳда когодитъ.

12. Мужъ аще оубиетъ женѣ свою и другую возме, да покаетъ ся л'кѣ ѿ и да творитъ, якоже прежде писахомъ.
13. Аще ли шверганетъ съ никимъ прелубод'кующу, и оубиетъ овоухъ, семѣ законъ не сѣдитъ.
14. Аще ли виемъ кто вѣдет, и три дни потомъ оумретъ, л'кѣ ѿ да соблюдет оубуви ѿ перваго...
15. Жена, котра оуморитъ д'ктину, коли ся назродит, да покаетъ ся ѿ л'кѣ поклоновъ ѿ.
16. Еврей да не вобнаетъ млеко оу кравы, коли ся штелитъ, до ѿ днѣ.
17. Еврей аще еда р'кжетъ сѣи агнець и падетъ ѿ него мала-та троха, имаетъ сотътворити поклоновъ ѿ.
18. Еврей аще сажитъ анторгию, потомъ шб...и шпе" ся, да штаучитъ ся, ѿ мѣць поклоновъ тисаща и въ сакъ днѣ.
19. Аще котри еврей посягне другую жену, котрого оумре жона и вудетъ молоди, може оузати другую; аще ли вудетъ старъ и второю посягнетъ жону, такови" прогн'кае в'а, (да вѣдетъ) ѿлвченъ л'кѣ ѿ поклоновъ ѿ.
20. Аще кто не родитъ съ перкою жонюю, [а и] со другою не вудутъ д'кти, да штавитъ сѣ женити.

Постанови ці подаємо з огляду на їх історичну вартість. Діалектичних прикмет в записі дуже мало; 1) Етим. зам. о = у: вѣдхтати. 2) Група чт = шт: даштѣ. 3) Голосовой е по ж = о: жона але не послідовно. 4) Instr. sing. fem. = ов: однок жинѣ. 5) ы = и: оу крови, из писка, тисаща. Тверде окінчення в 3. sing. і plur.: тз може бути уважане за церковнославянське або за живе окінчення, що єсть характеристичним для марамороських говорів взагалі. Всі вичислені явища свідчать за цим, що цисець походив із околиць Бичкова.

В книзі „Бесіди св. Івана Золотоустого, рік (?), в бібліотеці сигітського ліцею, записаний один звичай при буренню дому.

Б'ягы" газда когдa хощет дом розкалити, вубодит конъ челяд свою, авы порох, або инший гозъ не внав на н'к, а потом изноу приводит их во дом.

С. Терново. 1. Тріодь Львів, 16(?)4 (ах(?)л) Запис 1701.

(Початок заліплений). а ѿ рѣтка Хва аѿа до села Тернока купили ен за отпущеніе грѣхѡвъ до храму стараго ієрѣя Хѣокого Николая пак потыта ради кѣткѣ так церквѣ рада книзѣ а хтѡвы ен отдали от церкви на(га)й вуде проклатъ анафтема и араманада (sic!).

С. 2. Евангеліе, Львів 1670. Запис аѿв (1702).

аѿв. мѣ(?) днѣ(?)¹⁾.... пак вжи влекса хромни з женою etc. купили крест циноки за отпущеніе грѣхѡвъ спѡх і всего рода своего і дав за него 5 золотих зі зеху и придали его до церкви тернѡскои до храму свѣтаго Ієрарха Николая..... і кнѣиен при свѣщеннѣху Іван презвитер.

С. 3. Апостол, Львів 1654. Запис аѿг (1703.)

Року кѣкого аѿг мѣца июлиа было дрѡгоє знаменіе: посла вѣтъ на нас шишкѣ велнкѣ котрага овоці поила поїла и велнкѡю шкѡдѣ урѡвила. Мѣца аугѡста днѣ вѣ на усненіе прѣчѡй Бѣи нерей Стефан пресвитер церкви тернѡскои.

С. 4. Октоїх, Львів 1739. Запис 1756.

купила громада за золотих чотирнацѣть и за один марнѣан за отпущеніе etc. року Гожего 1756..... Дѣлѡ ста к селѣ Терновѣ при людѣх чесних кожених дѣак Василиа игнатикѣ сѣкъ вѣрокѣ сѣлскій Михайло Ивана Шкорчиного Данѣкѣ андрѣй боженикѣ Васили Федорѣ Стѣнавского коженик церковникѣ Иван Десятникѣ и Гнат Васили Шкорка Шавадишѣ Васили Игната Даврокого Иван рѣнакѣ Юра тни люде были притомѣ въ селѣ Терновѣ дѣкалѡса и за попа Стефана Мовдавского а хтѡвы макѣ отдали... etc.

Межи всіми чотирма записами находимо значні різниці язикові.

В першій записі находимо: 1) написання хтѡ місто винишнього живого в цій селі ко або тко, 2) слово народне: потыта = птиці та 3) перехід л на кінці складу на в = отдалиє.

¹⁾ Має бути мѣ днѣ.

Другий і третій запис з р. 1702 багаті лиш двома явищами: 1) Етим замк. **о** = **у**: до церкви тирнської, що відповідає нинішному станові. 2) Голосовий **ы** = **и**: gen. plur. adject. золотих, що єсть по нинішному станові явищем чужим для села Тернова, де **ы** нині зберігається.

Четвертий запис виказує явища зовсім чужі для села Тернова. 1) Передовсім там, де ми чекалибы **ы**, пишется майже все **и**: золотих, чотирнадцять, люди били при том. 2) Етим. замк. **о** = **і** місто **у**, писане через **и** або **ѣ**: Игнатие синъ, Данцкѣх Индрѣй. 3) Заіменник **кто** пишется через **хто**, як в записі другім. 4) Перхід **л** на кінці складу на **в**: мовдавского, а хтобы мав. З того слідує, що писець був походження чужого, може із Молдавії, бо згадується, що діялося це за попа Стефана Мовдавского.

С. Бедевля. Трефологіон без дати. Запис р. 1669.

Принесена сія книга ко храмоу сѣтого Іерарха Хѣа Николаа до села Бедевля тѣх же и ксплен^а и приданна вѣчными часки, абы хвала Бжата оуставичне ѿправовала ся за доброе здоровя и за ѿпѣрніе грѣховѣхъ всѣхъ ктигоревѣхъ сего добраго потрѣдившихъ ся, за што мздѣ достойную сподоби ихъ Гди Боже восприяти ко животѣхъ вѣчнои со избранными твоими аминь.

Ксплена за державного пана Арделского и Мараморыского Его милости Папафи Мигала и за настоятеля Архиепископа Сава Бранкович, и по немъ вѣдѣщаго тоутѣ в Мараморыши Епѣпа Іоанниа Моукачовскаго, котрый за пракосицю церковѣхъ наче изколи из столицѣхъ изыйти, нежели востокъ охавивши заходному папѣ поклонитися, што ся потом и азѣ недостойный Іерей Михаил Оросвиговскій споденѣхъ ѿ тыхъже Римлянѣхъ первѣи оузѣ, а потом и вѣганіа Хрѣта ради вѣхъ дрѣгана предѣлан и вси ѿ лица вражіа и тоу шверѣтохся немлюущимъ мѣа за благословеніемъ ихъ милостей швохъ настоятелей праволавныхъ. Гди ихъ спаси ѿ всѣхъ вѣдѣхъ и всѣхъ православныхъ христіан оутверди со Лазоремъ тоутѣ кса прегерпивати, а по семъ жити прѣйти со нимъ же всѣхъ насъ аминь.
Irtam Myhally Pap 1669. Mensis 8 bris

Запис не має признаков діалектичних, що відносилися до села Бедевлі. Писець сам звістний молеміст против латинян Іван Оросви-

гівський походив із Оросвегова коло Мукачова, а обставинами був змушений попувати в різних місцях Угорчі і Марамороши. Про це гляди мою статтю в IV. річнику „Наук. Зборника“ тов. „Просвіта“ в Ужгороді під титулом: Михайл Θεодул чи Михайл Оросвегувський.

С. Вульховець. 1. Літургіяріон, Львів 1691. Запис дѣла (1701.)

Єно книгѣ зовилюю литургию кѣшиан благородни титори церкви кѣлухѣской храма сѣго Іерарха Хва Николаа і придали ен кеніе реченомѣс храма що кила там памнат их до скончаниа свѣта. Я котри скиценік кѣдет на ней справовати бѣдет должен зостати за титором Гда Баа кагати. Я кто бы ею маа украсти... etc. анафѣма, со недою і со арні (?) шчюлоу огню предан, дѣла лица Іон, кд Іван презвитер кѣлухѣский Нутарни Собора Марамориского.

Діалектичні явища: 1) Етим. зам. о = у: церкви Кѣлухѣской (= вольхѣвской). 2) Ассимиляція білябіяльного в до у, що стояло перед ним: Кѣлухѣской. 3) Поява и по губних перед й: памнат. Всі они відповідають зинішньому станові вульхівського говору.

Крім того находимо в записі повну відсутність ы, що зраджує чуже походження писця Івана презвитера вульхівського, та нотаря (= секретаря) собору марамороського, котрий, як доказує Др. Г. Стрипський, був редактором постанов собору сигітського, які подалисьмо перше.

С. 2. Антимінс. Запис р. дѣчи (1693.)

Бжествении и сицини ватарѣ га Ба и сна нашего Іса Ха вшциѣс кадтію всестго и животворящего дѣха рѣк.. жетвен же и вавені благолюкиним геднолѣм штцѣм Іосифомъ Отонка мастію кжією православних а епископ марамориским еѣрхою стакронїїи патрїаршескои царнѣр. администраторолѣм митрополїи белградскои седмнградн etc. Рѣкѣ дѣчи Никодимѣ

Запис не виявляє діалектичних особливостей говору вульхівського, бо походить із канцелярії єпископа марамороського Йосифа Стойки. Замітне, що канцелярист, що виготовлював письма, не уживає ы, но місто нього и. Цим указується його походження із області на схід від ріки Тересви.

С. 3. Каліст. Запис друга половина XVIII ст.

(Почерк письма XVII. віковий).

- 1) 1. стор. Єво книгѣ рекомую Калкетъ азъ Іерей Іоанъ Чонка нада до храму иже ко стыхъ ѿца Николаа вси Бѣлѣвци да на ползу дѣшевну всѣмъ правобѣрнымъ служитъ изъ такимъ прилош... да никто ю ѿ храму ѿдалити сковаденъ будѣ. (Попом був по 1776. рік. Зам. Стрип.)
- 2) 66 стор: Боеръ монахъ ченны ѿче парделиме здравые телеѣнаго і найначе же дшеѣнаго ѿ Хѣа змаччы ваней мѣти пратѣлкоуъ але преілукте наного хлоуца на манѣтиръ.

(Іншим почерком:) лѣтне ко ѿгни жєлѣзо варити, іакъ изъ лухою жєною жити.

- 3) 163 стор. Дѣланъ Берчскоуъ Басѣ дѣкєє, та не носла перстєнь ікколи инѣда.

С. 4. Учительне Евангеліє, Крилос 1606. Запис XVIII ст.

- 4) 25. стор. Смирєній и многорѣкшій ракъ кожій Микловшъ Оуголѣски Берчичъ
- 5) 99. стор. Два годы іакъ оумєръ іспѣкъ Берчечъ Басѣ
- 6) 214. стор. Смирєній пона Микловшъ згоѣскій
- 7) 392. стор. Смирєній и многорѣкшій ракъ кожій Берчичъ Микловшъ

Запис попа Чонки дає мало признаков діалектичних, хоть він походження марамороського¹⁾ а так само запис Берчича Микловша в крилоськім учительнім Евангелію. Від руки священика Чонки походить лиш перший запис в книзі Каліст на стор. 1. В цім записі передається: 1) перехід етим. зам. о на у в назві села: Бѣлѣвци, 2) середнє л в цім самім слові та в слові: ползу. Пересунення артикуляції к в зад не передається та пише по к—и: изъ таким. Дальші записи в Калісті походять очевидно з иншої руки, бо й уживає иншої правописи ато: 1) и місто ѡ: монастиръ, 2) а по ч місто и пише ѡ: змаччы.

Другий писець Берчич Микловш, котрий, як перед цим указано було, переписав постанови собору сигітського на цій самій книзі, мусів писати свої маленькі записи такаж по соборі сигітськім т. д. десь найскорше з початку XVIII століття. Запис на стор. 99. кри-

¹⁾ Фамілії Чонка зустрічаються в селах Бедевалі та Вульхівцях.

лиського учит. євангелія про смерть попа Берчича Васі свідчить, що в селі Вульховець одночасно був і другий піп з родини Берчичів. Явище се не дивне, бо в цім часі в поодиноких селах стрічається і більше попів.

Під оглядом язиковом ці короткі записки Берчича не виказують ніяких діалектичних особливостей крім переходу етим. зам. **о** на **у:** пшп. Відносно зберігання **ы** замічуємо хитання, бо на стор. 25 зберігає його а на стор. 392. ні.

С. Новоселиця (коло Нересниці). Апостол, Львів 1696. Запис дфк р. (1702).

Рокс дфк лица фекрсаріа дна кі Ми громада покоселанцкє кшпансємо сїю кшпє рєколєтє апостєла до дому Гожего а до храму сїєго архїєстратїга Мїханаа ѡфкрєчєчї Гдїи а сїєму арх. Мїханау на чтї и хвалє за скєє здравїє и за отїщєнїє гркхєвє скєнє. Кєтрїк нє жалєкєли и к прєцк рєкє свєнєх наложїти на тєтє сїєму кєрєсїємо дали за нє такє много як нєкдєсєтє золєтого угорєкого тєтєкє и напїсалїємо рєтє. Мї на тєтє часє рєдєчї нарахїлє Пєкрїгї Юра Кєвачєв.

Діалектичною особливістю запису відповідаючою нинішньому станові являється лиш перехід етим. замк. **о** ан **у:** нєкдєсєтє золєтого, — Окінчення дієслів в 1. plur. на **мо:** кшпансємо, напїсалїємо сьє нїнї нє лиш в згаданїм селї а лє і на ріцї Терєсвї чужї. Окінчення ці появляютьсє вє в недалєких селах від ріки Терєсвї в В. Аппї, Бичковї і далєше на сїд.

С. Дубове. Тріодь, Львів 1701. Запис з р. дфкє (1726). Книга находїтьсє в Малїм Бичковї.

Бо наша сїтца... Сїю кшпє рєк. трїєдє кшпє рєк кїїї сїїшї Ієрїє Кєсїпан нє скєє жєнєю Нєстїєю и зїєтє єго etc. за отїщєнїє гркхєвє и за нєкє родїчєв кєкєхє помершїхє и дали за нє парє колє и прїдали єн до сєла Дєповєго до храму сїєго архїєстратїга Мїханаа и хтє бєдє нє нї ѡпрєкєватї повнїєн за нєкє Гдє бїдє прєсїтї, а хтє кє єї лєкєлє ѡдалїтї, да єсдєтє кєлєтє и прєкєлєтє мєрєндє и сїнєхє ѡцєкє трїєтє и нї кшпє рєкє Гожего дфкє лица мєнє днє кє.

¹⁾ має бути *ѡпрєкєватї*

Діалектичні явища: 1) етим. зам. **о** = **у**: парѣ колѣ, 2) асси-
міляція кінцевого білябіяльного **в** до попереднього **у**: парѣ колѣ.

Написання **ы** місто **и**: сѣни, сѣнѣ не відповідає нинішньому ста-
нові місцевого говору говору.

С. Золотарьово: Евангеліє, Львів 1636. Запис р.
дѣла (1701), дальший запис мабуць 1812 року.

Ко нана ѡца... Єна книга Євгеліє кѣшла чѣнага громада
золотарьскага за своє здравіє и сѣни и ѡсѣщеніє грѣх(ов) и за прѣс-
ташних родителѣй своихъ въ року вѣжол дѣлогъ лица мага дна іє
и дали за ней злати^е Бѣгерски^е ѡсмнацѣт и придали ви в томже
сѣлѣ до храму є собору Іѡана крѣсти вічними часы, а хтѡбы ся
важи^е ѡ того^е лѣкца ѡдали або украсти кѣди кля^т и проклят
стали ѡтци ти и^е Б^о іїкей а пошисѡа ви в^ь дому чѣт^ь Г^од^ьна отца
Івдрна Козаковаго сина по направѣк в року дѣла лица юна з^ь Га-
вриѣ^а Грекієви^а дѣл^ь заднпрски^а.

Годѣ (витерто) стѣако гроши было так тракы оѣ одной бакы
тѣако было чѣо оѣ дрѣги раз оѣ гѣзды авад^ь¹⁾ оѣ нана тѣако не
было. Тѡгда пѣгѣ^т бѣв дѣ гѣдѣ за трицѣть сорокѣцѣ а вѣкѡ
пшеницѣ 30 сорокѣцѣ и мѣлай 15 сорокѣцѣ и вѣкѡ оѣса з^ь соро-
кѣцѣ копалинкѣ з^ь сорок. косарѣ 5 R. гѣна 50 R. холоник 30
R. крисана 20 R. постѡлы 5 R. чѡкѡты 30 R. сѣредикъ колы за
тисѣнцѣ, корока сѣредна 300 R. пара ѡвѣцъ стѡ сорокѣцѣ, заѡцѣ
7 R. Лиснѣца 25 R. Сѣрна 10 R. Бѣд^ь динка зѡрѣлкы 4 R., Пѡто-
кы²⁾ вѣкѡ стѡ R. Глинана... сорокѣцѣ, Кѣрицѣ 4 R., гѣска годовѡ(на)
10 R. хѣда 6 R.

Перша часть запису походить з руки Гавриѣла Грекієвича, дяка
заднпрьского т. зн. ізза Днѣпра. Через це не виказує ніяких діалек-
тичних прикмет золотарѣвського говору. Відсутність **ы** в більшо-
сти случаїв потверджує походження писця не з околиць Золотарьова.

Другий запис звязаний тісно в язовими явищами села Золота-
рьова і околиці. Діалектичні прикмети обявляються: 1) в переході етим.
зам. **о** на **у**: стѣако, тѣако, сорокѣцѣ = сорокѡвцѡв, оѣса = вѡвса, 2)
в ассиляції білябіяльного **в** до **у**, що стояло перед ним: сорокѣцѣ = со-
рокѡвцѡв, оѣса = ѡвса, 3) в зберіганню **ы**: постѡлы, колы а также

¹⁾ Мадь. vagu=або; ²⁾ патока=чистий мід.

по к: зорѣакы, пагокы (меду), 4) в окінченнях а) gen. sing. fem. пнів—ѣ: вѣкко пшеницѣ, б) nom. plur. masc.—jo пнів: на ѣ: холеш в) nom. plur. adj. мягких на ѣ: середнѣ волы.

П. Драгово. Тріодь цвітна 1688. Запис рік?

Сню книгѣ кѣпиль рабѣ вжи^н Іеромона^х Гераси^н Шуттакѣ тот ча^с игѣмено^н вивши до монастиря драговецкого квѣсовицѣ тѣкѣ за ѡшѣщеніє грѣхѣ^н свои^х І родителе^н свои^х а ѣжели би мѣ хто ѡ швигелѣ стои іаковим ко^нвек спосѣвомѣ ѡдалити да бѣди проклатѣ семдесятими соборами сти^х триста ѡсмандеса(т) ѡ и оучасти да имѣетѣ со Юдою Яминѣ.

Книга находится в Кальнику бер. ж. Запис визначєся відсуттю **ы** а писанням місто ньго **и** у всіх случаях. Прадоподобно сець походив із околиць на схід від ріки Тересви.

П. Волове. Печатані проповіди. Починаються стоѣ Кѣ недѣлю пасхи на вечерни. — Запис із р. 1793. Книга ця ходиться в селі Дубровці коло Середнього.

Початок видертий а запис зачинаєся стороною тою: ...то чинить золотых оугорскихъ кі то есть шеснацат й марашѣ за не дадѣ(тѣ) вѣкса... й ѡсемѣ дѣдокѣ... предречи паро^х за власнѣю своєю сѣмѣ или грошым кѣпиль сїю книгѣ рок коплоненіа хрѣтова дафчг ѡктоврїа а-го оубо нїктоже господ ес^т сєа книги лємѣ Фѣцѣрѣ паро^х волѣвскїй.

Діалектичні прикмети: 1) Етим. зам. **о**=**і** (ѣ): вѣксєн, волѣв нині однак панує в цїм случаю: **ї**; 2) по к пишєся **ы**: оугорск книгѣ, що одповідає і нинішній в зад пересуненій артикуляції ньопіднебінних **к**, **х**, та гортанного **г** цього говору. Написання: гр т. е. **ы** по **ш** не одповідає нинішньому станові.

П. Липецька Поляна. Евангеліє, Львів 17??, Запис І

Сїю книгѣ рекомою Єванѣгеліє кѣпиль рабѣ вжїй Юра рецѣ ѡленча(к) Нєрецѣ за золотих оугорскихъ дваца^т: і и дали єи до храмѣ преподобнои Праскевѣї села Полана за ѡт щеніє грѣховѣ свои^х І родичев свои^х а хто би такови^н вилѣ

вї ѿ тон церккѣкѣ і громади ѿдалнѣ да вѣдетъ клятѣ І про-
клятѣ го 1736.

Діалектичних признаков нема. Відсутність **ы**: золотих, вил... а також по **к**, свідчить, що писець не походив з околиці Липецької Поляни, а скорше з Галичини, або з області на схід від Тересви.

Б) Жупа Ужочанська.

С. Кумяга. 1. Рукописне Євангеліє рік? Запис дхми (1648):

Р° Бж° дхми. По смѣрти вѣх крѡла имене^н Гладислава по^аского и^нковкалаи козаки по^ащѣ. Почали палити варни^к и села ѿ рѣки Днѣпра ѿ слаконого варона Києва и махо^н истинати и Рѣснако^н ажъ до рѣки Ки^алы. Старшомѣ козакови има вьло Хмѣль.

Заразъ по то^н во^ник гла^а вь^а вѣ^акій оу Рѣси и у угорско^н зе^али и в и^нкме^нко^н странк, аж не Тѣро^н вѣ^али просо и пшеницѣ однако продавали пшеницѣ и просо по ша^т золоти^н Селюскій четвертокъ сирѣчъ лѣкрѣ единѣ ро. вж. дхмѣ. Tomasz Bakaliar Koranskiy.

С. 2. Рукописне Євангеліє 1653. Запис дхмѣ (1653)

Рокѣ вжго дхмѣ (1653) мѣца декабрѣ дна зі вѣсна сїю книжѣ имене^н зовемѣю Євангеліє виро^к сѣлскій Кѣматскій Станко Уман за сѣлскій и^нкшазъ за д золот оугорскихъ. вьли притой токарѣ погарѣ¹) кѣматскій ѿ Станко виро^к вьл тогды, і Єнако Горбат виро^к і Рѣскомскій (?) Михалко и тот виро^ком вьл тогды, ѿ Гаврило Станик панскі виро^к вьл тогда. Я при том вьло коаше погарок: Петро Маркин, Басил Маркин, Костъ Маркин, Таманко Петро, Индран Белѣй, Мазак Федор, Шерка Иван, Ідши Серигаза, Котельѣ Лѣцъ, Гѣна Юрко, Чиркѣн Димитръ. Дѣкалосѣ оу пона Лѣца оу Коматѣкѣ и придали си до церкве Кѣмат(скои) до сѣтого Архангѣла Миханѣла. Я кто^нбы тотѣ книжѣ оузьлѣ из церкве Кѣматскои, або дав комиѣ, або продав, да вѣдет проклат Анарѣма и маранафта.

¹) З німецького: Bürger а малярське: polgár = горожанин.

На кінці Матієвого Евангелія киноварем.: Коцецьк иже ѿ кад... Тимодей писарь а на оборотній стороні: „Тимодей даскаль Копаньскый. – На кінці Ев. св. Івана:

Глава ПгѢ в Тройци честь и хвалѢ ѿца і сына и ст҃ома Дх҃а на вѣки вѣчныи; иже такъ кѣизволившему начати начертаниѢ преможественное благоукрѣтїе и пренайст҃кѣйшю(?) сложеца Гда нашего Іс Ха и ч҃л҃вотворенїа ст҃го; лик малѣшнемѢ ѿ перкых а вошьмѢ ѿ лѣшних вренною рѣкою начати начертаниѢ и совершица РокѢ Пѣго ѿ створи. свѣта зрѣ (7160) ѿ рожд. Хва дх҃ни (1653) мѣа маа дна ѣ.

ѿци чѣныи и вы братїа даскали читайте и спраклай(те), аще что изъ грѣки сирѣкѣ ненаписаѣ проше исправлайте; бо не писал дх҃ъ ст҃ый, лик а҃глы, но вреннаа рѣка, бо писалъ в великихъ журахъ и страднїаѣ скитаючися в иноязычнѣхъ странаѣ, якъ мовитъ а҃ла навекъ вѣда в горахъ, вѣда на звѣли и во аже братїи и проч. Тимодей Даскаль Краснопоѣскїй рѣкою клаѣ.

Пізнїйша приписка: Многогрѣшнїи Йереѣ Мїханаѣ оудїагъ рѣка клаѣна Рѣ дѣтї актоѣ дна а списал.

Оба записи походять із руки бакаляря Томаша Копанського. Іншим разом він зве себе писарем або даскалем. Підпис Tomasz та інтерес і знакомство із історичними подїями на Русі і Польщі та і з географії вказують на походження писця галицьке. Це в очевидне із кінцевого запису, де він признає, що скитався в чужих землях, коли писав цю книгу а за цим зраджує своє правдиве імя і прозвище а з цим і походження: Тимошей Даскал Краснополскый. Краснопіль находится в Галичині. На области Підкарпаття не зустрічаємося зовсім із назвою бакалярів або даскалів. Можливо, що згаданий бакаляр, перейшовши до Копані, заложив якусь школу або був переписчиком книг церковних, що йому ішло доволі скоро, бо за два місяці переписав четвероевангелїе очевидно уставом. Длятого в його записах не зустрічаємо діалектичних явищ кумятського говору а противно такі явища, як заміну **ы** на **и**, що живе було аж на території галицькій на долах.

Другий запис роблений мабуць місцевим попом Яцем. Виріжняється він від двох попередих цим, що **ы** виступає правильно, однак по **к** пише **и** а не **ы**, як це чути можна в говорі кумятським: с'кльскїи п'к-шазк, оу'горских. Впрочім запис вказує і на перехід кінцевого **л** на **в** в часі минулім: оу'зав, дав, продав.

П. Раковець Великий. 1. Евангеліє, Львів 1643? Запис ,ахліе (1645).

ро^к,зрїк а ѿ ро^к іє хїа ро^к ,ахліе кшпили сїю книгѣ реколуцію б҃гаіє раки вжїи мѣжове ракове^ккїи оу рака оу попол' каме^кского оу ѿца ан^дрѣа оуск' так іа когатыи та^кже и оубогїи за свое ѿшдице-нїе грѣх^о и за своїх родителїи и дали за шо золотї^к і и два и положили еї на прѣ^тго^а во храмѣ ро^к прѣстыва вїци пр(и) сїїеникѣ раковецко^к іванѣ сїа ѿлежїи^к(?) и при всѣ^кх людѣ ракове^кки^к игна^т попови^к ива^к кокрин^к горо. Димитриша^к іа^кчкїи свѣдомы тын люде а хговы сав^ка сїю книгѣ ѿдалити ѿ нѣтла ракове^ккои цркви клат прекла^т анафема маранафа в си^к вѣ^к и во вѣдущїи аминї.

П. 2. Октоих. Львів ,ахпз (1686), Запис ,афї (1701).

Ро^кс вожа ,афї мїца ма^р дїнь з. Бо има ѿца и сїа и стого дхїа амингѣ. Кшпи^к сїю книгу ра^б во^к Пѣро Тырею^к изѣ своєю ма^ккою Полагнею за ^коего го^кподара прѣ^та^кшаго^к Иѿана Тирѣа и за вши^кки^к родичо^к своїх прѣ^тавших^кса по именемѣ ихѣ за золоты^к дї и прида^к еї до цркви раковецкой до храма рождества прѣ^тгон Бци до цркви раковецкой. Ащевы кто бы^к такий або братѣ мой а хочан кто: шбы не бы^к такий шобы еї свонгѣ и авы еї оу^кзл^к ѿ цркви раковецкой, во ажѣ ви вошмѣ^т да будѣ^т клат и про^клат анафема и амаранад во си^к вѣ^ккѣ и во вѣдущїи аменѣ. Дѣтало^к пр^к щекомѣ Іерею Ігнатїо и при шцен^кникомѣ Іерею Іванѣ а поты^к стоклилѣ ви свонгѣ^к конто^к рабѣ вжїи алежїи Феронецѣ за ѿпущенне грѣх^овѣ

П. 3. Апостол, Львів ,ахчз (1696). Запис ,афї (1708.)

Бо... ѿца и Сына и Стара Дхїа амингѣ. Сїю Книгѣ кшпїи штефанѣ Тырїи за золотыхѣ кї за с^кое ѿшдищенне грѣх^овѣ и

за своиѹ рѹдичовѹ живыѹ и мѣрѹткы^(с) и придалѹ ей до х'рамѹ рѹждѣтѹ прѣтѹи двѹ до цѣркѹе раковецѹкои рѹкѹс кѹаго дѹи. Дѣялѹсиа при ѿцѹс Игнатѹи и ѿкы такыѹ не выѹ ѿбы еи ѿдалѹиѹ ѿтоѹ цѣркѹе х'тѹовы вѣкѹ такыѹ оы еи сѣлѹкѹкѹ ѿдалѹити нехан кѹдетѹ порокиатѹ(!) анаѹема и мараѹаѹа во сиѹ кѹкѹкѹ и во бѹдѹщи(и).

П. 4. Трефологіон рік? Запис 1709 ?

(хиблять картки)цѣркѹи нараѹѹка и дали за ню ѹ и Ѣ золо-тыѹ. Дѣялѹс при ѿцѹс Игнатиѹ и при ѿцѹс Іванѹк и придала еи громада раковецѹкѹа до цѣркѹи раковецѹкѹкои до х'рамѹ рѹждѣтѹ прѣтѹи колорѹдѹи аы не выѹа заворѹна ѿ сѹиѹника и еѹдѹ еѹнаго кѹдѹ кѹрѹи еѹдѹ сѹиѹиѹ таѹ коратыѹ таѹ сѹогыѹ кѹноваѹ за своє ѿиѹциѹе грѹкѹѹ а х'то вы сѹкаѹ сѹю книгѹ ѿ цѣркѹе раковецѹкоѹ ѿдалѹити хѹѹ ноѹ хѹѹ прѹтоноѹ хѹѹ даѹ аѹ вы тоѹко еи за село кыноѹ токы справа цѣркѹкѹнаѹ ѿстала черѹ тѹкого чѹвѹка да еѹдѹ каѹтѹ тай прѹладѹтѹ анаѹема и мараѹаѹа ко сиѹ вѹкѹ и во бѹдѹщѹи алыѹ. anno domino.

Всі чотири записи дуже характерні для великораковецького говору. Зберігання **ы**: свѹдомы, тын люди, х'то бы, щѹбы, шѹмы а лиш раз в першій записі золотнѹх, писання **ы** по **к**, **ж** для передачі більше задньої артикуляції **к**, **х**: раковецѹкѹх, вшиткѹх, оѹкогыѹх, уживання слова **обы** місто **абы** суть і нині характеристичними прикметами раковецѹкѹого говору. Крім цього находимо там незвичайно цікаве являще переходу етим. замк. е на ю місто теперішнього **ѹ**: Петро Гірюе запис другий з р. 1701 та кыноѹс, вѹдѹз = ѹтѹз. Єслиби цю фонему прийняти дійсно так, як она графічно представлена, ми малиби доказ історичний, що з початком XVIII ст. на області нинішнього „ѹ“ говору, панував говір „у“. На сторони 139. ми привели приміри історичні, що на близьких околицях в XVII. столітті у місто етим. зам. о було дуже поширене а також і нині оно зовсім не щезло, про що свідчать приміри записані І. Верхрѹтським таки з В. Раківцѹя, згідні з одним приміром нашого запису з р. 1709 уд—вѹдѹз.

Межи тим і лексиканьна сторона інтересна о та уживали слова незложеного *своити* місто *присвоити*. Слово *господарь* нині там зовсім чуже, місто нього уживається *саѹда*.

В) Жуна бережська.

С. Білки. Служебник, Львів 1666? Запис ,дох (1672).

Ко йана ѡца ї сна і сїаго дха прчгїа его Пго мїрм. Къ
Бїоспасаето" слак Бїклицко ѡ сїзданїа мїра зро и ѡ ро" хва ,дох
за держави Его мїти Пана Гїдзїкиского за пана константого сїа
столикового за пачкїйнаго короля нїего Мїхана за Бїкена
нїего Іеромєд..... (вїтерте) за сїїнка ѡца..... (вїтерто)
родича. Сїю книгѣ реколмѣ служебник кднїе рабѣ кжїї Стефанѣ
из братом своим..... (вїтерто) и з женою своею Яшною и з
маткою своею Марїєю из чадам своим Іванном і Катерїною
за ѡпущенїе грѣхов своих и родителей своих и прида ви до сїого
храмѣ сїого Николая архїєпископа Мирлицїйскаго до села.... (вї-
терто) которїї сїдникѣ аакѣ дїакон будет ѡправокати, молю
зас чгкте а за мене Гда Пга гркїнаго проскте а хто ви мѣлаѣ
сїю книгу ѡдалити ѡ сї прѣгола на нїю странѣ, будет проклат
сїымн ѡци нж к Пикен тїї в сїї вкк и в вѣдшїї вкк анафема
марамашта даа за ню злоїтїх полскїх.... (вїтерте)

С. 2. Тріодь, Львів 1666. Запис рік?

Гне дако кто зана така твердь зима до Погокїцїе.. прѣстѣ..
Бдцк а дцкото(с)нїнн пачокѣ грккккк.

С. 3. Тріодь, Львів 1664. Запис ,дох (1684).

.....до церкви вклицкой а за наукою чїного іеромонаха Тео-
досна Бїклицкого Юрканча снї соверши сїа снїа книга ко слакѣ
Бїа аакнїе року ,дох мїца мнѣар. днїа 15. мїхана поповнїчѣ.

С. 4. Тріодь, Львів 1688. Запис ,афн (1708).

..... а за надкою и наводом ѡца мїхана презвитера вклиц-
каго на той час прото..... ом (в серединї вїтерте) будшїого
мгочѣ варлїкскїм вєрежавскїм року ,афн ко слакѣ... та нїсаль
їїї мїхана вклицкїнн рѣкою власною.

Перший запис був учинений в границях Польщі, бо споминаєся король польський Михайло, розуміється Вишневецький, і цим самим не може мати діалектичних прикмет білецького говору. І назва села „Білецько“ не відповідає селові підкарпатському Білки.

Другий запис на Тріоди, хоть короткий, зато дає до тепер найдавніший запис метатези групи приголосних **кт** в заіменнику **кто** — **тко** а дальше **ко**: (*дако—дахто*). В фонемі „грѣмѣло“ треба додати фонетичну асиміляцію **и** до **і** (ѣ).

Третій запис з р. 1684 дає нам свідоцтво на зуження **е** перед слідуєчим м'яким складом **ѣь,—дѣь**: б'кланцкѣго, карм'кским, що вправді в першій случаю графічно не зазначено, но **ѣь**, перед наростком **ьск** — як все в підкарпатських говорах — м'ягчитьсѣя. В другій случаю **е** зм'ягчилося перед слідуєчим **дѣь**, бо наша фонема повстала з *вармедьською*¹⁾.

Четвертий запис, хоть писаний рукою того самого священника Михаїла 24 літ пізнійше (1708), не виказує ніяких діалектичних прикмет, Писання **и** по **к** місто діалектичного **ы**, характеритичного для білецького говору, вказує на своєрідну ортографію, що так часто виступає в покрайних записах Марамощини, котра виминала писання **кы**.

П. Кивяждь. С'клал слова кѣжѣл. Почаїв дѣтїа (1785).
Запис дѣке (1825).

Сїю книгу рекопїю С'клал слова кѣжѣл прежде пароха К. копанского Івана Тсколт'къ выкнїю кшнїѣ аз Іерей Іванъ Гаджїѣа за золотыѣ десѣт'к на всегда ѿ сѣрѣжнїцы тогожде и. прѣк. Тї колга нїѣк же кнїгнїѣк за лѣшкач'ком ѿдатой дѣке^{то} лїцѣ фѣвр'рѣар'ка днѣ кѣ^{то}.

Запис виявляє лиш загальні признаки підкарпатські: 1) асиміляцію **jo** пнїв муж. р. до **o** пнїв в instr. sing: за лѣшкач'ком, 2) gen. sing. fem. — **ja** пнїв окінчення — **ѣь**: кнїгнїѣк за лѣшкач'ком ѿдатой.

С. Мукачево. Рукописне Евангелїє Чернечого монастиря. Запис р. дѣт'г (1703).

Рокѣ Іѣжого дѣт'г того року ракоцїи Фере^нц'къ прїшек ис полицї до мукачѣвского кароша и выѣк три днї та^н, али пото^н прїшо^н в'ного днѣ карзо рано енорѣ лѣо^нгнїѣкѣдан из сконѣгъ рѣѣлїе^нтол'к

¹⁾ Прикметник цей повстав з малярського іменника: vártegye = жула.

и вѣгна" оуши"ко из кароша и линого люда постиналъ ко"рни и не ви"ны были про"таки и из навожденіемъ дѣяколки" цѣкѣъ карошскѣ и роски"овскѣ розвнани, карошъ запалани из сен книги листя повѣр'кзовали.

Із діалектичних признаков заслугує на увагу то, що дієслова місто приставки **вы** прибирають приставку **у** згідно з початковим **в** перед самозвуками — **ву:** вѣгнав, повѣр'кзовали. Признак цей поширений вельми від ріки Ужа аж до Боржави до Марамороша. По заднепіднебіннім **к**, та гортаннім **г** пишешся **н:** про"таки, книги а не **ы**. Саме в цім місці граничить це явище із більше задньою артикуляцією **к**, **г**, **х**. Передача чужого **g** дієся буквою **г:** рѣгнмидомъ. Лексикально замітне уживання слова *листя* в книгах місто *листки*.

П. Купиновці. 1. Тріодъ цвітна, Львів ,афмз (1746).
Запис ,афм? 174?)

Гно книгѣ Іванъ Штефьцка свѣщеник кѣпиаъ емъ совѣк за золоты(х) нѣ оугорскіхъ ,афм. ходилъ емъ за нею до Польщѣк и кел.....

П. 2. Триписнець, Львів ,афзі (1717). Запис ,афмз (1746).

Гно книгѣ кѣпиаъ емъ совѣк свѣщеник Іерей Іванъ Штефьцка ѿ книгара Петра Полака за золоты" нѣ оугор'скіхъ нѣз тріт'цѣт'ко(ю) ,афмз.

П. 3. Тріодъ постна рік ? Запис ,афми (1748):

Гна триодъ по"на кѣпиаена за десѣткъ златы" до храмѣс сѣго Каспѣта Великого до веси Кошнѣокацъ Ялинѣ до Пѣо.... ,афмй а гтовы ви мѣкѣ ѿ того храмѣс.... нехан вѣдетъ проклат до третѣго рода и четвѣртаго.

Перші два записи походять від одної руки священника Івана Штефицки та й правдоподібно одного і того самого часу 1746. Діалектичних особливостей крім писання **н** по **к:** оугорських та сліду середнього **л:** до польщѣк не находим в цім записі. Написання **совѣк** явище загальне а не діалектичне. Замітне правописання *gen. sing.* —**ја** пів на — **ѣ** до польщѣк, як то загально в цім часі зустрічаємо.

Третій запис походить вже від іншої руки, бо місто золотых написав словенске златых а до того не виказує ніяких діалектичних особливостей.

П. Тростяниця. Рукописне Четвероевангеліє. Запис дх҃їи (1668). Рукопис находиться тепер в селі Новоселищі коло Перечина.

Кждо мо чини^м си^м писаніє^м иже прине^сан два кратиа ро^бныи и^м за Бєскида из села Красного единъ Мат^к дрд҃ги Ю^рко врд҃горовы рызы и сти^ха^р петра^хи и нара^ввиц^к до села Тростяниц до той цѣр^ко^ной ѿде^дды зобра^нинста четнаа громада тростянскыа и выкрали єю з лежи ин^х боголюбивыи люде єде^м Іоа^н йм... князкы^м сїом лскачє^м й маткою своєю ка^ккою й йвано^м ко^чни^м? (тяжко до прочитаня) а даан за тоє дї зо^л а по^л єдин зо^л. кшнли за своє здравіє и ѿнбидишїє гр^кх^о свои^х и за прѣставленнаго рака кожїна мадел и вс^кх^а прѣставани^сса родичов своих д^кдо^в и пра^дк^дов вс^кх^а по имени и^х поманы и^х к цр^тк^к нс^но^м: а х^то ма^(вм) ѿ храмїс с^того Николы и тростянско(и) цѣрккє украсти ти проклат в сен к^кк и в б^уд^ущи^м

Дальше як продовження: При люде^х куповано были поп Ика^н Ло^хо^{ск}ий дїак Феделенокскии и Иван и Ксаник Иван и Федор тростя... и Марѣша Делканга и Гавриака Марта и Гриц Па^гичич рек. дх҃їи мѣс^я августа є ден Іоан презвитер Ло^ховски р^дкою власною.

Послідовне писання по задньопіднебіннім к, та гортаннім г голосовоїи а не ы: из за єскида, дрд҃ги.. за виїмком одного случаю: князкы^м сїом відповідає цілковито нинішньо̑му говору села Тростяниця. *Not. plur. fem.*—ја пнїв кінчиться на ѣ: параквиц^к. Назва села була мабуть Трстянець а не Тростяниця з узким є перед слїдуєчим м'яким складом, що і передано буковою и: до села Тростяниц.

П. Кальник. Октоих, Львів дф (1700). Рїк запису дф (1700?).

Сїю книгу (рекол)сїю (Джгоухъ кшнлѣ ... єкий на имя Димитрій Ханас за золотых рї угорски^х и придал єи до цркки ка^ницко^н до храмїс рождєствк прєс. Пїци. Я ктокы єи малѣ ѿдалити ѿ того храмїс и цркки да єсдє^т проклатѣ анадєма и ма-

нафа и в си в'кк'к' и в в'д'д'д'д'д'. Д'в'талос'а при чесны'х люд'х а́
 О́лекса Паша в ієре'н Θεωдор'к' наро'х калницки", г' П'взак'к' тац'ко
 д' Скидар Іван'к' є Мигал'кинка Андрей Рок'у д'ψ...

Кромі писання и по задньопіднебіннім к' угорских, калницкий
 та середнього л: калницкий, що відповідає і нинішньому говорі
 цього села, в записі нема нічого замітнішого.

П. Зняцьово. Євангеліє, Львів (1744). Запис д'ψ'а'д
 (1749).

(Рок)с' к'ж'ї'а' д'ψ'а'д' м'ї'а' ф'є'к'р'а'а' д'н'а' є'ї' за' п'а'н'о'к'а'н'а' п'а'с'т'к'а'
 м'є'к'а'ч'о'в'є'к'(о)г'о' є'г'о' м'а'... н'а'н'а' П'и'т'к'в'а'н' Ф'о'р'к'г'а'ч'н'а' і' є'г'о' м'а'т'и' Б'ар'
 к'о'в'ч'и' і'а'н'о'м' за'... в'и'р'о'н' Д'о'к'о'ш' Ш'а'д'о'р' в' с'є'л'к' З'н'а'ц'ї'о'в'є'к' с'ї'ю' к'н'и'г'є'
 Є'в'а'н'г'є'л'ї'є' к'є'п'и'а'н' д'о' с'є'л'а' З'н'а'ц'ї'о'в'а' ...а'н' є'ї' д'о' ц'є'р'к'в'и' с'є'л'а' З'н'а'ц'ї'о'
 в'а' л'и'ч'к'ы' о'у'г'о'р'є'к'о'н' а' х'т'о' в'ы' м'є'к'а' с'ї'ю' к'н'и'г'є' в'ї'д'а'л'и'т'и' а́'в'о'
 о́'к'р'а'с'т'и' в'ї' ц'ї'р'к'к'и' с'ї'ю'н' к'а'д'т' і' п'р'о'к'л'а'т' а'н'а'д'є'л'а' ...а'т'и' с'є'д' п'р'є'д'
 л'и'ч'є'м'к'р'и'л'ы'м' с'є'д'н'ї'є'м' з' п'а'м'и' і'в'а' Д'є'к'р'є'с'к'и'н' Б'а'р'н'а' д'а' за' в'ї'
 п'ї'щ'и'н'ї'є' г'р'є'к'о'н' в'ї'ц'а' с'є'г'о' І'а'ї'а' і' за' и' в'ї'п'ї'щ'и'н'ї'є' г'р'є'к'о'н' в'є'к'є'
 п'р'и' в'ї'ц'є' м'и'х'а'ї'а'с' с'ї'ї'є'н'и'к'є' ч'о'п'є'к'є'с'к'о'м'.

П. 2. Тріодь, Львів д'ψ'м'є' (1746). Запис д'ψ'ї'є' (1769).

К'о' п'а'н'а' в'ї'ц'а' и' с'ї'а' и' с'т'о'г'о' д'х'а' л'а'н'и'г'є' с'ї'ю' к'н'и'г'є' р'є'к'о'м'є'д'ї'ю'
 т'р'и'ї'є'д'ь' ц'в'(к)т'и'є'ю' к'ї'п'и'а'а' ч'є'с'н'а' г'р'о'м'а'д'а' з'н'а'ц'ї'о'в'є'с'к'а' за' т'р'и'н'а'ц'ї'а'т'ь'
 з'о'л'о'т'ы'х'м'є' с'т'о'г'о' О'ў'с'н'ї'ї'а' Г'и'ц'и', а'н'ц'є' к'т'о' в'ы' в'а'ж'и'а'с'я' с'ї'ю'
 к'н'и'г'є' в'ї' с'є'г'о' х'р'а'м'є' в'ї'д'а'л'и'т'и' д'а' в'є'д'є'т'ь' п'р'о'к'л'а'т'ь' и'(а)ф'є'л'а' м'а'
 р'а'н'а'ф'а' р. в. д'ψ'ї'є'

Запис зняцівський замітний: 1) переходом етим. зам. о на у:
 Іван Дєкрєсєкин, при в'їц'є'... ч'о'п'є'к'є'с'к'о'м', 2) переходом етим. зам. є в ю:
 громада зняцьовєсєка (зап. 1669 р.), 3) в писанні по к—и. дєкрєкєкєм.
 Всі ті явища живі і нині в говорі цього села. Передача довгого ма'
 дярського б передаєся через—ов: Баркєкчє (Borkóczi) — як то і тепер
 всюдє в підкарпатських говорах чути (szabó—сабов, tót = товт.

Г) Жупа ужанська.

П. Дубровка. 1. Тріодь постна, Львів д'ψ'ї'ї' (1717).
 Запис д'ψ'ї'є' (1724).

Из'воленієм ѿца и совершенієм Сїа и поспѣшествіем сїго
 Дѣа аминь. — Сїю к'нигѣ зовемлю трийѡдѣ постнлю кѣшла
 че'наа парахїа дѣбрѣвѣская черезъ прик... Індриа Гладкого ѡ
 зпата роїто..кого на которою да' сам свои праці рѣкъ зо'ти'
 ѡ вгор'кои личи и гроша зї ѡ дрдгое че'наа парахїа дѣбрѣвская
 доложила за которю сїю книгѣ да... вгор'скои ли'ки се' (м) надеся'....
 за здравїе свое ѿ за ѡпущенїе грѣховѣ свои и за преставшихся
 родич... своих поки на свою церковѣ не зможемста и потомѣ до
 свои церкви ей ѡ... ежели на' Гдѣ споможе во до ней знаціовци
 не при... еди' припаз ти'ко сама дѣ... кѣшла а хтоки ен йма'
 ѡдалити з села дѣбрѣвѣки кля' ѿ прокля' ана... ѿ марапада во
 кѣки е'кко' аминь.

Дѣялоста при че'но' ѿци Іѡанѣ родичѣ дѣбрѣвско' рокѣ кѣша
 афѣд мїца декаб. дна 2. Ѳеодор Мар...

П. 2. Апостол, Львів ,ахчз (1696). Запис рік?

Из'воленієм ѿца І совершенїем... Сына поспѣшеством С... кѣши'
 сїю книгѣ..... рабѣ вжїй Юрко Гладкїй з Дѣбрѣвки дал чотыр(и...
 (и'к)мецкїе золотїе з жоною своєю Інною. Іншіе люде з Дѣбрѣвки
 дали на сїю книгѣ до..... золотих девят... І придали ен до храмѣ
 Іерарха хрѣ Никола... до села Знаціова придали ей ѡб'к села а
 ежелики да' Бї'к в Дѣбрѣвѣк церковѣ потом покїнии дѣбрѣвци
 знаціовци поклястиса а хто би мал ѡдалити сїю кнїгѣ ѡ сїх
 двох е'ка' да вѣдет прокля' анадема І марапафа.

П. 3. Трійодѣ квїтна, Львів ,афїіз (1746). Запис ,афмѣ
 (1749).

Из'воленїем ѿца и совершенїем сїа и поспѣштенїемъ сїго
 Дѣа аминь. — Сїю книгѣ рекомлю трийѡдѣ квїтна кѣши' рабѣ
 кѣжїй Іѡанѣ Шонтак ѡбывател' дѣбрѣвѣскїй до цркве дѣбрѣвск...
 до храмѣ сїаго Іерарха ѿца Николаа за свое здравїе ѿ за свои
 родичо' и за померших родичов своих ѡпущенїем... за золотых еї
 конашѣ без мариана а хтовы малѣ ѡдалити ѡ цркве кля'т и

проклят тако знадема. Рокъ кожного а҃фаа лица дѣка҃вкрина дѣа
 љ за великодержавкѣнои царицк маркѣ Терезѣи за епископа
 Мануїла Шакшаккѣсково҃го вѣлк при томъ ѣ. Глаткѣй Андруй
 Банок навелъ Третиникъ Иѡанъ

Три записи з Дубровки відносно багаті в діалектні особливості. Часово они походять із першої половини XVIII століття. Всі три згідні відносно писання и по к: Дѣрѣвки, пеки, дѣрѣскѣи, що відповідав нинішньому говорові. Різняться в неконсеквенції зберегання **ы**; перший: золотѣх, вжланки, ахтоки, другий: золотѣх але зато: лички (два рази), третій: золотѣх, при чім в другім зазначений правдоподібний писець як родич цього села: дѣкалосѣи при чисном іци Іванѣ родичѣ Дѣрѣвском. У всіх трьох записах етим. зам. **о = у**: з дѣрѣвки, дѣрѣвском, дѣрѣскѣй. Крім цього запис з 1717 р. подає примір заміни **у** на **в** в наслідок переміни голосової **у** на білябіяльний приголосний: вгорскѣи лички (два рази). Група **кѣ** перед **ѣ** не змінюється в це: Триѡд' кѣѣтна. Ассимиляцію звонкого **д** до глухого **к** видно в написанні: Глаткѣй.

У формах замітити треба: 1) писання окінчення gen. sing. f.: ја пѣв через **ѣ**: царицк (запис 1746), 2) nom. plur. appellativa: Дѣрѣвкѣи, Зницѣвкѣи (запис перший), 3) 1. plur. дієслів кінчиться на **мѣ**: змежѣмѣи (перший запис).

В кінці лексикальна замітка, ужиття слова: покластѣсѣ з змислі погодитѣсѣ: дѣрѣвкѣи зницѣвкѣи покластѣсѣ (запис перший), що і нині подібно уживаєся.

П. Середнє. 1. Тріодь, Львів 1746. Запис без дати.

Сѣю книгу куплено за дѣ златъ сгор. Сами Миклоши сѣюве Іванко и Андрукѣи за сѣсеніє своє до црѣкѣ середнанскѣи. Ктѣомъ ю ѡдалѣи ѡ сѣон црѣкѣ середнанскѣи той най вѣдет проклят на вѣки ам(инъ).

П. 2. Октоих, Львів а҃фаа (1739) Запис без дати.

Сѣю книгу куплено з^а дѣ златъ сгорскѣих до црѣкѣ середнанскѣи на вѣчноє время кто ю ѡдалѣи^т ѡ вжого храма той сдалѣи^т себе ѡ лица вжѣи и да вѣдет проклят на вѣки ам....

Оба записи виказують лиш дві діалектні особливості середнянського говору а то етим. зам. **о = у**: ѡдалѣи^т з ассимиляцією **т** до **д**, 2) по задньопіднебінім **к** пишєся **и**: на вѣки, сгорскѣих.

П. Лівці. Тріодь цвітна рік? Запис рік? (XVIII в.)

Ко има ѿца І сїа и сїого Д҃ха Ямин҃к. Сню книг҃с рек҃амсїю трїод цвѣтн҃ю к҃шиаь раг҃кь вжїй Θεодор҃к обывате҃ л҃кинскїй на прозвище Кочак҃к за цѣрквни грѣшк за зї золотых҃ь конанс до л҃кинскон цркве до храму ѿ Іера҃р҃ха х҃ва Николаа во слав҃с как҃у ко трїоци ѿцс І снс и с Д҃хс Ямин҃к. Я кто вѣдет на ней читати, авы Гда просна҃к за его здоревла и за нх҃ь ѿпшцїнї грѣхѡв҃к. Я кто вы мїаь¹⁾ ѿдалити ѿ храма ѿ Николаа а ѿ цркве л҃кинскон проклаят анадема и маранафа.

За симнацят ко нанс.

Запис виказує більше діалектичних особливостей: 1) етим. зам. **о** = **у**: цѣрквни грѣшк, симнацят конанс, 2) по **к** пишешя **и** відповідно нинішньому говорові, 3) корональна артикуляція **с** перед **ѣ**, як її нині чуємо в говорі цієї околиці, передана через **и**: симнацят, 4) поява **l** *erenth*. по **в** + **й**: здоревла.

Крім того зазначити треба й написання окінчення *nom. plur. муж.* — **ю** пнів через **ѣ**: грѣшк.

П. Ляхувці. Тріодь цвітна, Львів д҃хн (1688). Запис д҃хїд (1689.)

Ко има ѿца и Сїа и Сїого Д҃ха. Сню книг҃с зовемсїю Трїодь цвѣтн҃ю к҃шиа громада ляховската за золотых҃ь дванацят й прыдали ю до цѣркве и то҃же сел҃к Ляхов'цех до храмс сїх҃ь вс'зрєкнїк҃ь Козма и Димнїан за сщїка Івана Калнїцко҃го Я кто вы е҃ л҃каь ѿдалити ѿ того сїго л҃кста проклаят анадема Рокс вїа д҃хїд мїа мурта дн҃а....

Запис виказує заміну **ы** на **и** в окінченнях деклінаційних прикметників: золотих҃ь, що противиться нинішньому говорові Ляховець. Причини цього напису треба шукати мабуть в цім, що пишець був священник з Кальника (за сщїка Івана Калнїцко҃го), де дійсно нині можна замітити пересуення артикуляції **ы** до **и** саме в окінченнях прикметників. В написанні Димнїан належить добачати знак зуження **е** складу **де** перед слідуєчим м'яким складом, як це загально поширене в підкарпатських говорах.

¹⁾ Місто м҃каь.

П. Лази. Октоїх, Львів ,афад (1739). Запис ,афад 1769.

Гїя́ книга́ рекома куплена встк до хра́мс сїаго Іе-
рарха́ хва́ Ныкола́а до весы Лазь за єї золотых оу́горскихъ ѿ
палакѣ. Е' л'кго ѿ вытнїа мїра ,зеп ѿ хрта же ,афад л'кца
апрна д при селъ аще вы кто дерзидатъ затанты Іамь загънты
да буде проклатъ на селъ сектк І на ѿномъ Георгн Радкаскн
дїакъ ласки в той часъ вѣдѣчи дяковакъ и прочна.

Запис характеричний попутанням **ы** та **и**, бо аж шість ра-
зів місто **и** пише **ы**: книга Ныколая, весы, затанты, іамь загънты.
Ясно з цього, що писець різниці між цими обома звуками не від-
чував. Дійсно нині в селі Лазах та околиці **ы** щезло і перейшло
на **и**. Писець сам походив з села Радванки біля Ужгороду, де нині
також нема **ы**. Правильно по нинішньому станові говору ласького
пишеся по **к** — **и**: оу́горский дяк, ласки, та місто етим. замкн. **о** —
у: ѿ палакѣ. Случаї ассиміляції: 1) білябіяльного **в** до **у**: палакѣ, 2) зуб-
ного звучного **з** до глухого **с**: дяк ласки 3) та **й** до **и** в окінченні
пот. sing. m. прикметників: ласки радва(и)скн. Окінчення 3 sing. praes.
— **ть** відпадає: да вѣде.

П. Дравці. 1. Апостол, Лавра Почаївська (1759). За-
пис ,афод (1774).

Гїю книгѣ аїаъ рекомїю кѣшлаъ до цркве дравецкой Ка-
сїїи Селелукискїи из некетюю своєю Анастасїюю за ѿнщїенїе
грѣхѣ^о своихъ за золоты^о єї Рокѣ ,афод лица покрїа дна д.

П. 2. Літургікон, Львів ,афїа (1759). Запис ,афов (1772.)

Гїю книгѣ савжевинскъ рекомїю до цркви дравецк... до хра́мс
сїаго Архїстратїа Анханаа кѣшлаа рава кжїа Єлена Панконъ
за ѿнщїенїе грѣхѣ^о сво... Рокѣ ,афод.

Крім писання **и** по **к** в першій записі: оу́горскихъ нема ніяких
діалектичних признаков.

П. Невїдкє. 1. Тріодь постна, Москва ,афїа (1751). Запис
,афїї (1753).

Гїю книгѣ рекомїс Трїодъ постнаа кѣлена до села Невн-
цкѣ до хра́мс покровъ пресїаты(та) Д'ккы за ѿнщїенїе грѣхѣ^о
за златы^о трїнацїа^о и'клицкнхъ рокѣ в. ,афїї лїсїаца ма^ота.

Дальше на картці і на другій стороні запис р. лаве (1815).

Рокс книга лаве мица Іанбаріа да гі така кода вўпала же ледомъ вшитко село занхало и такъ кода едностайно йшла а по^а замколъ завило ледо^а рѣкс и тримало до дня Іанбаріа ді а по^а то^а завило вшиткс ровень по^а винницями ледомъ, а такъ оўрвало. по^а замколъ ледъ.

П. 2. Псалтир рік? Запис лфійз 1757.

Сна книга Псалтыръ кшина Маріа Пастиракова... д'кка за шемъ марьяны^а за ѿвщєніє грѣхѡвъ своихъ до села Невницк до храмс покрова (мало читке) прєсвятна Богородици. Рокс божаго лфійз.

П. 3. Антологіон, Львів лфлі (1738). Запис рік?

Ко нана ѡца и сїа и с'аго Дха. Сню книгъ рекомію Трєфолой кшини чеснѣ парохїанє некича^аскѣ за золоты^а лѣ и копникъ вѣса и придали ен до црѣве невич^аскон на то^а ча^а парохъ вѣдсчомѣ оў Невницк нана Силога до храмс покрова прѣѡн Двѣ(!) и хтѡбы ен ѡ толс(!) ѡдалити дерзидакъ да вѣдетъ проклатъ. Коц'кданчъ Ян'дрѣ далъ золоты^а з со жєною своєю Ѡленою Да^ако со жєною своєю дали Ѡленою золоты^а ѡ.

П. 4. Октоїх, Львів лфлѣ (1739). Запис лфійз (1757).

Ко нана ѡца и сина с'аго дха Ям^анъ — Сню книгъ рекомію Ѡхтон дав вєстрианьнѣ десѣтъ золотыхъ а потомъ чєсна парѣкѣа колъко хтѡ могалъ до села Невницка до храмс покровѣ прєсвятна богородици шатнацѣтъ золотихъ и два лѣркѣи ѡвєсѣ за здравїє и за ѿвщєніє грѣхѡв своихъ рокс божаго лфійз

П. 5. Трїодъ цвїтна, Львів лфліз (1746) Запис рік?

Сна книга Трїодъ речєнна цвѣтна кшина за золотихъ ді вѡнаши до храмс покрова Прєстой Двѣ(!) Гїци до вєси Невницка ч. сокѡра оўнѣка^аскаго.

П. 6. Антологіон, Львів лфлі (1738). Запис 1782.

Поправлен^а є кнїга сїа за д рїи мѡриани рокс 1782 Івєнѣо^а

Івано^м Нонколіч парох^м некича^мскнагъ alias Дѣнакаціагъ, во
прѣм^ѣ из маны стародавней еднородної старої карзъ, же невицко
древле звалося Дѣнакецъ, а йнач Невіцкѡ ѡ колоского слова
(витятѡ) на инше значит лѣм... (не читке).

Сім записів села Невіцке коло Ужгороду походять із другої по-
ловини XVIII. століття. Хоть они писані бігом 50-ти літ, їх ортографія
не однакова у відношенні до місцевого говору нинішнього часу. За-
писи із років 1757 на Псалтирі і Октоїху однородні під оглядом ор-
тографії, бо зустрічаємо кілька случаїв заміни **и** на **ы** і противно — по-
дібно, як в Лазах: книга, прѣсѣтыи книгѣ, вѣстрияны; — золотихъ (Окто-
іх). Писець не відчував між цими звуками різниці, хоть они в цім
селі дуже різкі, бо **ы** дуже задне і лябіялізоване. Мабуть мусів він
походити із сіл низше Ужгорода, де **ы** = **и**. Запис в Псалтирі дає
нам свідоцтво пересунення артикуляції **ш** взад, налітком чого група
ши переміняєся на **шы**: *всѣмъ марышныи*, як тепер чуємо почина-
ючи від околиць Середнього аж по Спиш. Всі прочі записи сего
явища не передають. Крім того в записі 1757 в Октоїху даєся до-
каз на уживання числівника: два для всіх трьох родів: два мѣрки,
що нині там загальне. — Запис на Літургіконі з року 1738 дає нам
докази: 1) переходу етим. зам. **о** на **у**: *кѡпанкѣ вѣса*, 2) м'якого окін-
чення в пот. plur. adj.: *чеснѣ парохъныи невичанѣ скѣ*, 3) переходу зад-
ньопіднебінного **к** на спірант **х** в заіменнику: *хто*, 4) форму genet.
від прислівника: *ѡтолѣ = ѡтолѣ*, 5) окінчення partic. praes. на **чий**: *вѣ-
дѣчѡмѣ*, 6) на переміну білябіяльного **в** на **у** в приіменнику **в**: *Оу Нѣвиц-
кѣ*, 7) ассиміляцію **в** до попереднього **у**: *кѡпанкѣ вѣса*. Запис з 1805 на
Тріоді з 1751 р. подає доказ на зложення дієслів з приіменником
у (**ву**) місто **вы**: *вода вѣвала*. Впрочім всі записи згідні в писан-
ні **к** + **и**.

П. Туря Пасіка. Октоїх, Львів дѣф (1700) Запис дѣфз
1706. Книга находиться в сусіднім селі Ракові.

Изволени^м ѡца и совершени^м Сїа и поспѣшество^м сѣго
Дѣа: Сїаи книгѣ глаголемѣс Ѡх'тан кѣшала рака вѣжа Фѣдѣ Шеѣка
из'свою дѣккою Фѣдїю Понади^мцкою Дѣцк жѡна за анрокѣткѣ
назѣк што стѣцѡвѣкѣ анриѣ за своего сїа Ѡлеѣс которы оуниѣ
за ѡншциѣтѣ грѣхѡкѣ. Дали за тотѣс книгѣ тринацѣтѣ вѡнашѣкѣ
кѣшала ей ѡ кѣспрокѡн понадѣк.

На тій самій книзі дальше скорописом:

Ізколеніє^м ѿца за вач^ювнїє^м Сїа и Сно^ут^юркшес^тко^м стого Дх^а. Сїю книг^у рекомбю (Фухта(и) кднн^а раг^к пжн^а Іере^м Іакв^о Сїг^к Гсгерок за свон пкнлзк в селк Паскцк Тсрта Ро^х вжа дфс лиц^а ш^врїа дн^а ѿ.

Діалектичні особливости: 1) переміна етим. зам. **е** на **ю**: стеацюзь, а етим. замкн. **о** на **у**: тринацять конанѣвх. 2) переміна **е** по **ж** на **о**: жона, крім того писання окінчення gen. sing. f. —ja— пнів асс. plur. —jo— пнів через **ѣ**: ѿ вѣгирокон попадѣ, лицк жона, за пкнлзк.

П. Раково. Празднія, Почаїв дфиз (1757). Запис дфнї (1758).

Ізколеніє^м ѿца І сїа І сїаго Дх^а. Сїю книг^у кднн^а ра^б Бжн^а Федс^р С^кк^с з брато^м Василе^м І с^р прочн^а родо^м: Василе^м, Грнцо^м, Стефане^м: Грнцо^м, Ко^то^м за^к кое^м здоро^вїа І за помершн^х роднч^о Анд^рк^а, Федк^а, Матк^а, Івана І придали до храмс С^тїтелеа Николаа до весн Ракова а хто бы сїа важн^а Сїю книг^у ѿдалнн ѿ того храмс да вѣде^т проклатѣ дфнї рокс лиц^а дек^ерїа ѿ дн^а

П. 2. Тріодь, Львів дфнї (1653). Запис дфнї (1758).

Ізколеніє^м ѿца І сїа І сїаго Дх^а ашн^к. Сїю книг^у кднн^а ра^б вжн^а пав^к гравс^р з вѣтцо^м сво^мг^к Га^рило^м з жоно^ю Нат^о за^к кое^м здоро^вїа І за помершн^х роднч^о Мнха^ла Я^ны Га^фы Я^ндр^кта Нат^к Мнха^ла Прокс^{па} Васн^а І прида^т до хра^м: С^тїтелеа Николаа до весн раковекон. Я^н хтобы сїа важн^а ѿдалннн ѿ того храмс да вѣде^т проклатѣ. Рокс дфнї лиц^а дек^ерїа ѿ дн^а.

П. 3. Тріодь. Почаїв дфиз (1747). Запис дфнї (1758).

Ізколеніє^м ѿца І сїа І сїаго Дх^а. Сїю книг^у кднн^а ра^б кжн^а Басн^а Маг^с з брато^м Івано^м І з мамок Нат^о І брато^м Снлко Яндр^кта Авкача за^к кое^м доброе^м здоро^вїа І за помершн^х роднч^о Авкача, Івана Га^фы Ма^р: Іва^н: І прочн^х родн^н: которс^ю придали до храмс стого Николаа до весн Ракова, а хтобы сїа важн^а ѿ того

хрѣст ѿдалити да вѣдетъ проклатъ. Рокъ аѣни лица декакрѣи
з дна.

Всі записи села Ракова походять із року 1758 та виказують подібну ортографію та ідіалектичні явища. До них належать: 1) перехід етим. зам. **о** на **у**: Фѣдѣр Гѣкесе (Празднія), Павел Гракск, з вѣтцом своимъ (Тріодь 1753), Касна Марск (Тріодь 1747), 2) затрату **l erethl:** зрѣковѣ (у всіх торбох книгах), 3) ассиміляцію муж. м'яких **о** пнів в *instr. sing.* до твердих **о** пнів: Касном, Грицом, Костом = (-тьом) (Празднія), з вѣтцомъ своимъ Гакриломъ (Тріодь 1753), 4) *instr. sing. fem.* окінчення **ов** так у твердих як і м'яких **а** пнів: Из мамов Пас то (Тріодь 1747), з жѣнов Пастов (Тріодь 1353), 5) переміну **е** на **о** по **ж**: з жѣнов (Тріодь 1753), 6) всі три записи пишуть заіменник односний: кто через хто, 7) *gen. sing. fem.* ја пнів кінчиться на **ѣ**: Пастк (Тріодь 1753), Фѣлк (Празднія 1757).

П. Хуньковець. 1. Октоіх, Львів аѣд (1739). Запис аѣд (1794).

Рокъ аѣд така тѣснота была къ крайнк цѣлон оугорско жѣ кобел жыта бы по кі золѣты оугорскі Пѣс благодреніе тако рокъ аѣче кобелъ жыта кѣккъ по скакъ маркѣцѣи. Такоє Пѣкъ далъ ѣзвѣіаіе своє всемогѣцѣко оуказал

П. 2. Тріодь, Львів дѣни (1688). Запис аѣд (1709).

Рокъ кѣкого аѣд на вѣханіе то е на кѣкты коли сіа зарѣкало велнка тѣча сіа сѣоніла со велнкима громами бланканіе и градо егда в Пѣкицко громяк в понѣкно оударн и запали и едно дѣкча заби дрдѣс чѣла по калкчи, погладшило оу Радванцк дрдѣс хижѣ спалило оу Фѣкишокцо третю дѣ вшитко погоркло и жѣна понекласа оу Рѣкиццо четвѣртѣс.

Перший запис села Хуньковець з р. 1709. крім переміни етим. замк. **о** на **у**: громъ в понѣкно оударна виказує і деякі признаки формальні а то: 1) в *instr. plur. adj.* — **има**: со великими громами, 2) в *loc. plur. masc.* — **ох**; оу Фѣкишокцох, оу Рѣкиццох. Крім того приіменник **в** заміняєся на **у** в наслідок його білябіяльності. Всі ці явища питомі тамошньому говорі. Зберігання **е** по **ж**: жѣна єсть явищем западнім.

Другий запис з року 1794. указує на пересунення артикуляції **ж**, внаслідком чого **и** по нїм перейшло на **ы**: кобел жыта.

Оба записи суть однакі відносно писання **и** по **к**: сугорскѣхъ 1704, со великими 1709, що відповідалоби приблизно лиш говорам о-количним північним (Грабовець), бо нині говір села Хуньковець пословачений та в наслідок цього по **к** місто **и** чуємо **і**.

П. Хлівіще. Евангеліє, Львів а҃ч (1690). Запис а҃зі (1716).

Сю книгу глаголемю Євѣаіє кнѣагъ ракъ кжѣи Іванъ Шидскъ провѣсноко за свои власны гроши не за склаки ани за церковны а в кнѣагѣи(а) за ѣи золоты сгорски рокъ вжѣи а҃зі на село є Дѣа на краіно бродѣ при ѡцѣ Стефанѣ каснаѡкичѣ фарѣ хлѣвнѣкон и до тойж церкви є придана храмѣ є. ке. мѣченика Геврѣа акы на нѣго не важнагъ т(ѣ)ю стѣю Євѣаію ѡ церкви тѡж ѡдали™ по кнѣагою кжѣю по стран. сѣдо кжѣиа.

Запис виказує мало особливостей діалектичних. По **к** пишеша **и**: сугорскѣхъ, що нині чути еще у старих людей, бо молоді вже пословачилася. Запис слова: фарѣ ледви чи одповідає місцевому виговорові, бо у старшої генерації „**ы**“ еще живе. Так само писання по **ш**—**и** не відповідалоби давньому станові, коли нині у старшої генерації чути еще звук близький до **ы**.

На увагу заслуговує написання: Геврѣа місто Гюргіа. Се написання булоби зближене до вивовору цього імени в народі *Дюрйо*.

П. Німецька-Поруба. Метрика парохіяльна 1777. Заголовний лист.

Сѣа матѣрика церкви ікметѣ пороуба"скої сѣксася м'ною Андѣеагъ Раначѣ на сѣ чає парохолѣ тѡжє цер'кѣкѣ котѡр сѣксана ѡ рока а҃хѣ?

Написання: церкѣк (gen. sing.), сѣксасы, сѣксана указують, що середньопіднебінне **и** пересунулося до переднього **і**, переданого через **ѣ**.

П. Йовса. Тріодь рік? Запис рік? (XVIII ст.).

...кѣагъ ю ѡ дѣск за свои власны грошы до храмѣ святаго Андѣа Пѣровканого за свое ѡпѣщеніє грѣховѣ за златыхъ ѡ ікметѣкѣхъ. Хто вы єи ѡдалигъ ѡ храмѣ сего да вѣдетѣ проклатѣ анафѣма

Нинішній говір Йовси пословачений. Тим більша цінність запи-

ту з XVIII в., з котрого виходить, що артикуляція приголосних **к**, **ш** була пересунена в зад і длятого писали по них місто **и**—**ы**. Середньопіднебінний звук **и** пересунувся вже вперед до **і**: кшкляз ю. За́меник односний як й нині звучав не ктo а хтo.

П. Клокочово. 1. Служебник рукописний. Запис аф'я (1739). Титул не читкий:

.....си естк како сажитк діаконк зк Іеревалк на великой вечерни үтр.. к антѣр...

Сложешное и издание сткйшшиа кселенския патриархом Філодеемк.

Ко наша ѿца и сїа и старого Духа аминк Сїно книгс рекомію сажкевикк кшшиа рака кожа Гсдакк Яша рекс ко^н аф'я за е... допрое здрав'ке и за ѿншцїенїе гркх... свонхк. Кшшиа єю на монастырк за вол.. д сгорскїхк и прїдає тѣю книгс рекомію сажкевикк до с... Клокочока до х^ррамс сепенїа ккчгьными часы. Кто з ней куде ѿправовати, покниєк Гда Б҃га просїтї за Гсдакк шккк за єн допрое здравне и за єн мѣжа Игька, и за єн ѿца ѿншдрєн, за єн матккк и за вскхк роднїєкк свонхк. Кто кы тѣю книгс рачїалк ѿ клокочеккой ѿдалити да ксдетк проклатк мадхдєма наарада аминк аминк.

Цей запис кромі переходу **е** на **о** по **ж**: Клокочова, та переходу **а** на **о** на початку слова під впливом словацьким: ѿншдрєн не виказує ніяких других діалектичних питомостей.

П. 2. Апостол, Львів аф'я (1709). Запис рік? (XVIII. ст.)

Ко наша ѿца I сїа I ск҃лаго Духа. Сїна книга Яйтголк речена кшшиа чна громада клокочекка I калс^тка до хр҃амс сепенїа цр҃кви клокочеккой за вї златы за і корци ѿкса да^т спшакк два шрїпаны, Чсхр҃а^тка і, Чсдоковк Касїа ѿ Тсраков Кашца зї, Ромачак' и пон зї.

П. 3. Трефолой, Почаїв рік?? (1735?). Запис 17?? (XVIII ст.).

Сїна книга рекоміа Трефологїонк..... кшшиа... до села Клокочова до хр҃амс сепенїа Пр҃҃҃ои Бїци ѿ полскы^х люди и ѿ Михан-

ла... ѿ дрѣвгого Івана Чемаєр.... за золоты^х згорскы^х і штир^к
Р. Б. аѣ.... (видерто) ... презв^ктера нашого... клокочовского за
цер. п^кша(з^к) д. золо^х у і грошы дрѣвгы е^н са^н свон^н стара
нїе^н приокр^кла. І преда^н е^н ен до тогож храмѣ.... а ктобы ен
хот^кла ѿ тои церкви.... да вѣде проклат^к надела з в^кры годны
при самы^х ты^х люде^х ѿ котры^х кшлено І при ц^кковника^х при Сп-
шакѣ Ялєжїю І при Дшненкы Ялєжїю.

Ці два записи з першої половини XVIII ст. зберігають дві особливості колишнього говору клокочівського нині вже пословаченого: 1) пересунення артикуляції приголосних **к**, **г** в зад, наслідком чого слідує за ними **и** перейшло на **ы**: згорскы^х, полскы^х, дрѣвгы, дшненкы (Трефологїон, Почаїв), 2) пересунення артикуляції приголосного **ш** два марїашы (Апостол 1709), і грошы (Трефол. Почаїв). Читання між повноголосними формами вже можна замітити в написаннях: златы^х (Апостол), золоты^х (Трефол.) Крім того словацизм явний оказуєся в написанні числівника: штир^к, нині = štiri, де замітний перехід **ы** на **и** а **и** на **і**.

Д) Жуна земплинська.

П. Давидово. 1. Апостол, Львів ,ах^аз (1666). Запис ,ах^е (1695).

Рокѣ Бжго ,ах^е. Сно книгѣ глаголемїю на имено апостола кшшили поцливыкы вала¹⁾ да Давидова до храмѣ с^гого архистратига Михаїла і люди дали і златы^х. Фен^кко иван, і стираник^к, і цимбала петро, д^к петро ганик^к, є снско цан^к, з махар^к павел^к, з его истороко иван^к, і тидор^кчак^к петро а при то^н тоты поцливыкы люде просили, ктобы бы^н помочен^к тотѣ книгѣ заплатити теде^к они прикели же та^н давали, кто да^н пок^н золотого кто чва^н-так^к кто который священїк^к²⁾ вѣде^н на и ты^х книга^х или дяк^к вѣдет^к ѿправовати за ты^х люде^х покни^не^н гос кїа просити а хотovyсно книгѣ ѿдалит^к ѿ тои ц^ккве проклат^к вѣдет^к андела и

¹⁾ Слово словацьке ' село. — ²⁾ Мабуть ошибочно місто: священїк^к.

мародк. мѣца дѣкѣрѣга дѣна ѿ записова^а Дѣскачкѣ Дѣворѣ^аскѣй дѣа^а ва^ачанкѣскѣй.

П. 2. Євангеліє, Львів дѣч^а (169?). Запис дѣф^адѣ (1719).

Єно кнѣгѣ кѣшиа^а лѣтѣанскѣй дѣо храмѣ С. Архѣстратѣга Мѣнхѣлаа вѣкѣ сѣлкѣ Давѣдорѣкѣ. Подѣнскѣ вѣстѣкѣ презѣкѣ мѣнѣ Івана Шандѣскаго архѣдѣакѣнаа стѣолѣнѣцѣи вѣланѣн^аскѣи ѿ шарѣнскѣи дѣф^адѣ.

На чашѣи вѣрѣзано :

Ієрѣа Гѣворѣга Кѣкѣнчакѣкѣ тѣцѣанѣлѣкѣ соѣѣрѣжѣнѣа кѣлѣнхѣкѣ сѣй рѣкѣ Гѣжѣіа дѣф^адѣ.

Записи села Давидова писані не одною рукою. Запис з р. 1695 на Апстолѣи робѣв дѣакѣ з сусѣднѣго села Банскѣго Лукач Яворѣвскѣй, села пѣд оплѣадо^м язѣковѣм однакѣво^{го} з Давѣдово^м. Другѣй запис робѣв свѣщѣнѣк Іван Шандѣльскѣй із Шандѣлю пѣд Стрѣпковѣм, села дѣже далѣко^{го} на пѣвнѣч положѣно^{го} вѣд Давѣдова, якѣ по данѣм етнографѣчѣчноѣ мапѣ А. Петрова з р. 1773 було словацѣкѣ. Через сѣ будѣмо розгѣдѣати лѣше першѣй запис, якѣй крѣм написѣн^а: 1) групѣи кѣ, хѣ: вѣписѣвалаа дѣскачѣ Дѣворѣвскѣй, архѣстратѣга 2) хѣтѣ мѣсто кѣтѣ але лѣш одѣн раз, а трѣи раз кѣтѣ, 3) окѣнчѣннѣа 1. 2. 3. особѣи sing. праѣт: — л: вѣдповѣдаючѣго і нѣнѣшнѣму станѣвѣ гѣдвору цѣього села, маѣ і сѣднѣо словацѣзѣмѣи у фонѣтѣцѣі: а) затрѣа повнѣголѣсу: златѣх, б) ар: мѣсто ер із ѣр чѣвѣртѣкѣкѣ; = грѣш; в) у словарѣі: поцѣлѣкѣннѣа вѣлаа (= село), тѣдѣкѣ, жѣ там даѣкали мѣсто шѣтѣ там даѣкали.

П. Порубѣа (коло Давѣдова). Слѣжебнѣк рѣк^а? Запис дѣф^амѣ (1745).

Єно кнѣгѣ сѣдѣжѣнѣк^а кѣшиа^а Йѣванѣкѣ Грѣмоскѣу парѣ^а порѣвѣнскѣу за сѣдѣлѣкѣ златѣх^а мѣнѣ власнѣх^а пѣнѣлѣзѣй сѣво(н)м сѣнѣнѣлѣкѣ^а) рѣкѣсѣ кожѣго дѣф^амѣ...прокалѣ^а наѣдѣла +ара+ сѣна мѣєго хѣтѣкѣкѣ ѣдѣлѣнѣтѣі ѣ.. мѣ(н)х^а дѣкѣтѣіи клѣснѣх^а сѣн сѣдѣжѣ.... I. Ioannes

Окѣнчѣннѣа gen. sing. adj. masc. на **ого**: рѣкѣсѣ вѣжѣго є важнѣою прѣкѣметѣою з оглѣадуна сусѣдѣство словацѣкѣ, дѣ маѣмо в цѣім слѣчаю—**eho**,

П. Товѣрно-Полянкѣа. Рукопѣснѣй Ірѣмолой рѣк^а? Запис з рѣку дѣф^адѣз (1737). Скорѣпѣс.

¹⁾ Очевѣдно ошѣбка мѣсто сѣнѣнѣлѣкѣ.

Єно книгъ рекомѣю Ірмолой кѣниагъ Іерей Миѣана¹ Балкович парохъ Товарно поланичански ѿ аглаѣа за пѣт^ь златыхъ икмицкыхъ рокъ вкого дѣлѣз лица мѣа дна кѣз

Книга находиться в селі Давидові, що лежить не далеко на захід від Полянки. Запис виказує непостійність в писанні **и** або **ы** по **к**: поланичански, златыхъ икмицкихъ. Котра фонема віддає говір цього села, тяжко сказати. Судячи по нинішнім говорі сусідних сіл Банського та Давидова, де панує фонема **ки**, можемо говорити, що сполука **к+и** панувала і тоді. Супротив пословаччення області округи вороновського та сачуровського ми нині не можемо сказати, коли настала переміна групи **кы** на **ки**, що панувала правдоподібно всюди, про що давали би свідцтво, записи інвентарів округи вороновського, котрі я проаналізував в II. річнику „Наукового Зборника тов. Просвіта“ в Ужгороді.

П. Сачуров. 1. Євангеліє, Львів дѣч (1690). Запис дѣаї (1711).

Єно книгъ кѣниа е^м радї спасенїа ѿ потрѣки¹ (!) во^мкел^ькчїаїа Гднїа ѿ чадъ сконухъ которїи годѣ^т вѣдѣ^т гдѣколѣкѣхъ во^мгаватї вѣдѣт^ь власнї^м коштѣ^м навкїа^м рокъ дѣаї Іѡа^н Ставрокскї през Сачѣрок^ькн.

П. 2. Літургіаріон, Львів дѣкї (1712). Запис дѣвзі (1816).

Єно книгъ сѣжкѣвнїкѣ речен^їю за ѿнѣщїнїє грѣхѣ^м своухъ власнїма сконїма икнѣзїамї сї ет^ь за икмицкї златѣ кѣнїла Марїа Канраа^т обикатѣлнїца Сачѣрокска до храмѣ Бжествен^ного Сачѣровскаго Покрова Пр. Бїцї рокъ дѣвзі.

Запис із р. 1711 виказує хитання відносно зберігання **ы**, бо є аз два случаї, де місто **ы** пишеся **и**. потрѣки (= потреби), власним коштом, і так само і запис із р. 1816: власнїма дѣкнѣзїамї, обикатѣлнїца. В записі з р. 1711 зазначена переміна **и** на **і** через **ѣ** козвѣл^ькчїаїа. Запис з р. 1816 зазначає і западні форми instr. plur. adj.: власнїма сконїма икнѣзїамї. По **к** пишеся **и** Іѡан Ставрокскї през Сачѣрокскї.

П. Руїна. 1. Літургікон, Львів ? Запис дѣкї (1722)

...до села Рѣснїг^ь (!) до храмѣ покро^в прїстѣе за своїє здравѣ

¹) Очевидно ошибка місто потреби.

и за ѿпущеніе грѣхоу своихъ рокѣ бжого ,аѿвѣ. И дано за нѣ золотыхъ ѣ угорскихъ.

Запис села Рунина замѣтний лиш групою кы: угорскихъ. В написаннїи назви села зайшла якась ошибка, де мабуть мѣсто в написано е, бо село називалося імовірно: Рувнина, а тепер: Рунина.

П. Ковбасово. Євангеліе, Львів аѿѣв (1775). Запис рік?

Сїю книгѣ зовемдо Євѣліе кѣпна' рабѣ вжїи Сїїенный єрей Касилїй за Ракѣв' ѿз' женою своєю Федею ѿз' тестеу своимъ Иваноу и женою своєю Яндою такъже ѿз' сѣсѣдѣю(!) своєю Яндою на прозенице Кроткою из зятѣу єї Иваноу и сїем'(!) єї Блакомъ ѿз' женою єго Яною ѿз' дѣвкою єї Федею за ѿпущеніе грѣхоу своїхъ до села Ковбасова до храмѣ сѣго Николаѣ дала золотыхъ пѣть.

Запис села Ковбасова виказує: 1) перехід етим. зам. о на у: зат ракѣв, 2) ассиміляцію о до у перед ю: ѿз' сѣсѣдѣю Яндою, 3) перехід л в замкненім складі до в: ковбасова. Звук г графічно передаєся через кг: кроткою.

П. Колониця. Метрика крещених. Запис ,аѿпд (1789).

Титул: Сїя книга матрика речената гр..... кѣплена є до церкви колоницкой за грошы парохїанъ до храмѣ сѣго Касїліа Великаго чрезъ пароха Симѣона Фалатовичъ за котрѣю данно єсть грошы ѣ маріашовъ ко Унгварн Рокѣ ,аѿпд дна є іандарїа.

Першїй запис зачинаєся 1789 роком.

Рокѣ ,аѿпд Іандарїа. Язъ Іерей Симѣонъ Фалатовичъ парох колоницкый ѿкрестихъ и мироу стѣ помозахъ мѣца Данила ѿ родителей законно вѣччаныъ Михаїла Сидорового и жены єго Янны Козїовои. Кспрїемникъ былъ Ялѣїй Сарка Коспрїемница Татїана Шокиранга.

Рокѣ ,аѿпд мѣца кд.

Язъ Іерей Симѣонъ Фалатовичъ парох колоницкый законно вѣччнахъ раба бжого Георгїа Дарганина со рабовъ бжовъ Янаста-

сївѣвъ Хомововѣ. Свѣдїтелїе быше Павелъ Чонювъ Чутковѣ и Оублѣк.

Записи колоницької метрики замітні цим, що передають характеристичні черти цього говору та села Ублі а то: 1) перехід етим. зам. о до у а е до ю: Павелъ Чонювъ, Чутковъ (ю в останнім слові без основи написано місто у) — це прозвища з села Ублі; 2) пересунення артикуляції к, ш в зад, наслідком чого сполученне з ними и переходило в ы: за грошы, грошый, колоницькый — хоть раз написано ки: Татїана Шокиранна а в записі під 13. фебр. 1795; Шоковыа, 3) istr. sing. fem. subst. і adj. так твердих як й м'яких а пнів кінчиться на ов: со раковъ вожовъ Анастасївкъ Хомаков. — Чоловікіз села Дари називався Даричин.

П. Старина. Євангелїе рік? Запис дѣке (1725).

Во ѿмѣ ѿца ѿ совершенїе сїа и споспѣшенїе стаго дѣла мнѣ. — Создана книга сїа вѣствен... Євгелїа ксїнна рава вкниа Натїа сщ҃наго Іерея Андѣрея презвитера старинскаго сопрѣжнїца до церкви стои храмъ прѣвѣтлаго празника Вознесенїа Гдѣ Ишого Іс Хр за сумѣ златыхъ оугорскыхъ монетокъ зълатихъ шатнацать и придала ю в рѣкы щеникови своємъ которю не ималъ никтоже тако враго вжнїмъ ѿдалити ѿ того стога мѣсца церкви стої старинской жаднїмъ спосовомъ.

Ище ви ѿнсю кто мѣлѣ ѿдалити неадшнїмъ спосокм ѿ того стаго мѣсца вѣдѣ снїмъ имѣти суд... Іс Хс Гдѣ станетъ сѣдїти справѣливи на страшно и нелицемѣрно мѣ сѣдѣк второмъ пришествїи судити живыхъ ѿ мертвы и воздаѣтъ каждому по дѣло его и проклатъ вѣдетъ анадѣма и марада. Рокъ вжїа дѣке мѣца септѣриа дня нї пописалъ шнѣю мѣнець Василии бакаларь старинский дѣдиска самборский катедрн перемискои I anno dmne 1725

Запис старинський учинений рукою бакаляря старинського Василя, котрий був дідакалем самбірським. Значить походження його не відоме, чи старинське, чи може галицьке, бо покінчив школу в Самборі. Галицьке походження зражує постійне писання и місто ы: златныхъ, жаднїмъ спосовомъ, шцї кн., бо в говорі села Старини та в околиці зберігається ы до нині. За то однак передає пра-

вально сполучення **кы**: оугорскыхъ, в рѣкы, старинскыи за виѣмкою одного случая: самборскыи.

П. Острожниця. 1. Рукописне Євангеліє. Запис із р. 1492.

Єно книгоу писа^а дѣкѣ лигалѣ пыхынскы изъ диаконѣ иканомѣ ищи писа^а иоа^н диаконѣ ...петрикоуѣ не единого то родоу бѣли оушитки единѣ бѣ^а костѣж(!) а ддрѣ^г бѣ^а качюрюѣ а третии бѣ^а понокать(!)¹⁾. Ыкы стѣи ѡици читѣте але не к(а)никтѣ которое емѣ слово... ѡишсал а которы... мѣ^ѣ естѣ лѣ^ѣше опракалѣте. писа на во роцѣ^ѣ $\frac{1}{2}$ а. ѣ. і. ѡ, ѣ, и, ѡ а.

П. 2. Рукописне Євангеліє. Запис дѣз (1707).

Єно єваліє кѣшилѣ рабѣ кѣий Касилѣ Станинѣ и рабѣ бѣий Лѣцко дѣк до веси Острожниця до храмѣ Касилиа за своє здравіє и за ѡишценіє грихов своихъ дали за шо ѣ и ѣ золотыхъ бѣгорскыхъ р дѣз а кто бѣ єі хотѣлѣ ѡдалити да вѣдетѣ проклат маранафа.

В острожницькій церкві находяться два рукописні Євангелія. Перше in folio середньоболгарської правописи походить, судячи по зазначеній на кінці даті $\frac{1}{2}$ = 7000 від сотворення світа, із року 1492²⁾ (за нею слідує букви — це порядок азбуки). Друге малого формату писане пізнійше а куплене до церкви острожцької 1717 року.

Писцем першої рукописи середньоболгарської правописи був Мигаль Пихинський з помічниками. Прозвище Пихинський указує, що писець був походженням із села Пихонь, положеного на полудневий захід від Острожниці у віддалі кільканацяти кілометрів. Значить в першій мірі в записі повинні відбиватися особливости говору рідного села писця. Із особливостей діалектичних запису піднести належить писання груп **кы**, **хы**: пыхынскы, хоть дальше маємо фонему з **кн**: оушитки. Група **кы**, **гы** жиє і нині в говорі села Пихонь. Важною особливістю цього часу єсть поява **у**, **ю** місто етим. замк. **о**, **е**: петрикоуѣ, ддрѣ^г бѣ^а качюрюѣ. Сюди мабуть требаби зачислити єще і скажене написання: єдинѣ бѣ^а костѣж = костѣв. Тепер в говорі

¹⁾ Може понок заць.

²⁾ У вступі ня стор. 152 через помилку зазначено 1592.

села Пихонь панує в сих положеннях і місто **о, е** Написання **ы** по **х** місто вставочного **о** у прозвищу Пыхынскы єсть нам загадочне, бо, як дальше в записі з села Пихонь буде видно, чоловік походженням із Пихонь називається Пихонський.

Мягкість шипячого **ч** зазначана через написання **ю** по **ч** (качурюк). Узкість **е** перед **і** по мягкім **щ** зазначена через **и**: ници, що і тепер єсть там живе. Переміну **в** на **у** добачаємо в написанні: оушитки.

В другім записі маємо зазначену групу **кы**: згорскыхъ, переміну **и** на **і** бо замінює **ѣ**: грихов.

П. Звала. Євангеліє, Львів дѣкї (1728). Запис дѣмд (1744). Рокѣ вкїа дѣмд днѣ кї іансарїа Ан'дрей перелѣникъ шѣтѣ зѣмал'скїи з' кратѣ Касилїѣ кѣпїлї кнїгѣ сїю глаголемѣю ева'гїлю за сїнїѣ дшное ѣ за т'клесное здравїѣ в'рѣчилї єї до цѣрквї зѣмал'ско до храмѣ свѣтого ар'хїстратїга хѣа Мїхїайла..... за златыѣ оу'горскїѣ се'манѣца¹⁾ дїко¹⁾ зї а кто єм ѣ хот'ка ѣдалитї ѣ цѣркы зѣвалскїи и храмѣ Іѣ хѣа Мїхїанїла ...тон вѣде^т проклад' надѣма ѣ марадта и на в'ккїи в'кко^т дшнїгъ.

Наперед треба зазначити відмінну назву села в цім записі *Зуяла Зувала* місто Звала.

Запис не передає зовсім своєю ортографією звукових особливостей села Звали. Місто живої нині групи **кы, хы** пише писець все **кн**: оу'горскїх, на в'ккїи, ар'хїстратїга. В однім случаю маємо і **кы**: ѣ цѣркы зѣвалскїи. Асс. sing. заіменника *она* звучав правдоподібно і: а ктоєм ѣ хот'ка ѣдалити.

П. Пихні. Євангеліє, Львів дѣхо (1670). Запис дѣнд (1689).

Сїа кнїга рекомаа єв'гїлїа кѣпїана до села пыхонь до цѣрквї с'їаго нїколы за злотыѣ ѣ оу'манастырїи красновроцкомъ кѣпїлѣ єн рабѣ Бжїи Іѣанѣ Бар'на ѣ жена єго Федѣ за своѣ здравїа і сноєѣ своїхъ ѣ дѣвокъ Стефана ѣ Авкача и Федора Мїрїа ѣ Анна ѣ за ѣпшценїѣ грѣховѣ ѣхъ престав'шїхъса роднїчѣвѣ ѣхъ поманїи Гдїи Фїлїппа Ганю Сѣлѣѣс Настасїю Федю Федю Романа

¹⁾ = латинське dico.

Настасію. Я кто вы ей хотѣлъ ѿдалити ѿ церкви пухонскої про-
клатъ естъ во вѣки. Рокъ вѣкого аѣидъ Іѡанъ Болѣ"скій през'ви-
тер' пухо"скій.

Похонський запис лиш в однім підписі передає живу там групу
кы: презентер пухонскы, впрочім уживає всюди писання кн. Рід асси-
міляції та злиття приголосного д+с в зубний ц можна видіти в на-
писанні: оу манастырї красновроц'комъ.

П. Гуменне. Тріодь цвітна, Львів дхпн (1688). Запис
дхче (1695).

Благоволитѣ" во трійци сѣой славінего(!) Бѣа поспркшество"
Сѣа Совершиитѣ" стого дхѣа кнѣса сѣа кнѣга гѣголемана Трїодѣонъ
цектнага за златы" угорски" зі до храмѣ сценїта Прѣ"истыма дхм
Бѣа кнѣїї ей крат'цтво и ин'шїи парохїане ѿколїчкыи цркви то-
и" и храмѣ кнѣї аркнованого за ѿвѣщенїе гр'кхѣв' скон" за прїко-
до" прокелевнаго ѿца Івана Долїновїча, (С)славїцкого наме"ника Гс-
ленского, который ин'не стара"ся о то: рокъ вѣкого дхче лиця апрї-
ліа дна аї вѣс" слава во вѣки ачуп Іоане de Osla Dolinigen-
sis A R die P: Humenne. (Дуже красний скоропис).

П. 2. Апостол, Почаїв дхпд (1759). Запис дхпд (1759).

.....си Яїлѣк заплаченый кнѣлана(!) є за златы" вї оугор(скых)
до цркви Гс"ленскон рокъ вѣїа дхпд лиця августѣа єї

Записи села Гуменного різняться часово а також і походжен-
ням. Перший написаний р. 1695 намістником і парохом гуменян-
ським Іваном Ославїцьким, що походив, як видно із прозвища, з Га-
личини з села Ослав, що лежало недалеко від Бескида. Вихований
в шкільній правописній традиції не передав ніяких особливостей
говору гуменянського. — На вістку про існування церковного братства
уже була звернена увага на стор. 132.

Другий запис походить із р. 1759, но не виказує в своїй корот-
кій формі також ніяких особливостей місцевого говору.

П. Гажин коло Гуменного. Апостол, Львів дхдї
(1719). Запис рік?

Во наша ѿца и сѣа и стого дхѣа Яли". Сѣа кнѣга рикоман.
Іюстоль кнѣлѣ"на ест' до храмѣ сѣого Архїстратїга Міхѣїла

всѣи Гажына за стараніемъ и трѣжденіемъ ѡбывателѣи гажынскы^х Іѡана Отрошыны и Димитріа Козеа прѣѡбритенна естъ за златы^х оугорскы вѣ ѡ благокрныхъ людѣи выпрошенихъ а кто бы еи хотѣлъ ѡдалити да вѣдѣтъ клятвѣ проклатвѣ

Запис интересний цим, що репрезентує одоноко в околиці діалектичні особливости говору, окруженого із всіх майже сторін словацькими селами (сотаками). Ними суть групи: **кы, жы, шы**: ѡбывателѣи гажынскыхъ, за златыхъ оугорскихъ; — Гажына, ѡбывателѣи гажынскыхъ Іѡана Отрошыны. Також звук **и** перейшов на **і=ѣ**. через що и **ѣ** замінене на **и** в написанні: прѣѡбритенна естъ.

П. Вышня Радвань. 1. Рукописне Євангеліє XVI—XVII. ст. Запис XVII ст.

Сію книгѣ глаголемѣ Євангеліа кѣпша рабѣ вѣжій Гаврина Бакѣ изъ женокъ своєкъ Яновъ за ѡпѣщеніє грѣховъ своихъ и за радость дѣтти своихъ и за ѡпѣщеніє старьшихъ своихъ ѡтца¹⁾ матери и свѣхъ) што ихъ Гь Бгь завралъ изъ сего свѣта. Прѣдѣтъ еи до села Радвани до заложини цѣкви сѣго великого мѣченика Демитріа до прѣтаа стаго. Кто бы еи ѡдалилъ вѣдѣтъ з нимъ сѣ^а и мати вѣжій.

П. 2. Євангеліє, Львів дхч (1690). Запис дхчз (1697).

Бо имѣѣ ѡца І сїа и Стѣго... Яминъ. Сію книгѣ рикомѣю кожескеноє Євѣгеліє кѣпша громада Радьва^аскаа за золотыхъ шкѣснацятъ ѣ придали ко храмѣ Сѣго великомѣч(е)ныка Хѣа Димитріа кѣчѣниши часы до прѣстола кожественного на той часѣ вѣдѣчы прѣзѣвтеромѣ Гіріно Іерен Іаковѣ сынѣ Іерен Мнѣанла тогож храмѣ ѣ ѡго кожественного прѣстола и ѡ храмѣ сѣго велико хѣа Димитріа клятвѣ ѣ проклатвѣ ѡнадема ѣ нарымада илѣкти вѣдѣтъ сѣдѣ прѣдѣ сѣдию справѣивилуъ котори вѣдетѣ вѣдиты живихъ и мѣртва^х и на вѣкки вѣчистые Яминъ. — Рокѣ кожного дхчз дѣ вѣ мѣца сенѣте^брыа.

¹⁾ Має бути всѣхъ.

П. 3. Тріодь постна, Львів дхч? 169? Запис дхчи (1698).

Сню книгъ рекомію Тріодь постною кспілкъ ерей ййковъ за шюстнацать золотыхъ до храмъ Свѣтаго велѣкаго мѣченика Хрїтѣа Демїтрія до пох'валы церквей свѣтой Радван'ской. То га пшїсїю рѣкою своєю класною Лѣкачъ Поповичъ Радван'скыѣ. Рокъ божего дхчи м'ксѣца феврѣвариа дїа д Ямїнь: замоукъ.

Всі три записи села Радвані різні часово, хоть дві є близькі себе, бо віддалені лиш одним роком (1697, 1698). Перший запис на рукописнім середньоболгарськїм Євангелїю або кінця XVI. ст. або початку XVII. столїття замїтний зберїганням юсїв (ж) та замїною ъ через ь.

Найважнїшою особливостю запису єсть замїна етим. замкн. о на у: Гаврїна Бакѣк, чим пїддержуєтьсѣ стїйнїсть подїбногo запису села Острожнїцї, походячогo з руки писця Пихонського. Нинї в Радванї подїбно як і в Пихнях етим. зам. о = і. — Instr. sing. fem. кінчїтьсѣ на ов-ев: нзъ женовъ своєвъ йноєвъ. Голосовий е в окїнченнї — еньє переходїть в і: до заложнїнї цркви. — Запис на Євангелїю з р. 1697 з причини частой замїни и мїсто ы, а інодї ы мїсто и: за золотїхъ дхто ки, прѣдъ сѣднєю справедлївнїмъ — кланкомѣчнїка, кѣдѣчы, сп'їткрьмъ здраджує галїцьке походженнѣ писця.

Запис третїй, хоть рїзнїтьсѣ лиш одним роком від попереднього, походїть від іншой руки. Писецъ уживає середньоболгарськoї ортографїї (на кінцї пишє все ь мїсто ъ). Єсть він й походженнѣм з Радванї та у своїм пїдписї проявив й особливїсть говору радванського а то групою к + ы: лѣкачъ поповичъ Радван'скыѣ. Замїтнїше єще написання шюстнацать мїсто шѣстнацать. В цїм написаннї треба добачати дійсно й виговір живий. Примір переходу ѣ в цїм словї на другий звук а то на ѣ, т. є лабіялізованє і, находїмо в говорї села Звали. Може й написання ю передає близький звук до ѣ, який мїг на околицї бути поширений а також в самїй Радванї. Подїбне явище маємо в селах на пограничу Спиша і Шариша, де шїсть звучить ѣyjst — (Блажїв).

Замїтна також неоднаковїсть писання того самого іменї: Деметрїй. В рукописнім Єван. писано Деметрїй а в записї 1698 Демїтрїя. В цїм послїднім можна добачати передачу малярського виговору із узким е, що в пїдкарпатських говорах переходїть в ей.

П. Біла Октоїх, Львів дф (1700) Запис дфнїа (1781)

Д'кїааосїа Рокъ в. дфнїа мїца сїптевра ко. кїстѣ гроу' велїи и клїкнїє келе и ѿ вост... до запада ѿ юга до скверѣ на лаворци с вар'медн землїа(нскої)....

Інокъ или дїако^н и дїакъ любо простый члвкъ ꙗко проклатъ ё до кѣкка и надемѧ и марапафа ѡ сѣдѣхъ з нимъ хочѣ имати на праведно^стѣ сѣдѣхъ хвѣк. Яце кто вѣдѣт сїе евангелїе читати покиннѣн Гда Бга просїти за раба вжїѧ Іѡана и за рабѣ вжїю Ганїєю за ѡпшщїе грѣхѡвѣхъ ихъ Бгѣ нашимѣ слава на вѣкки Аминь.

Запис не виказує ніяких особливостей, відповідаючих нинішному говорі і єсть держаний по правописанні церковно-шкільнім. Заслуговує на увагу перехід етим. зам. **о** на **у**: по^кк^тѣ старпковського. Ужиття слова **повѣт**, як термину адміністраційного тут не уживаного, указує на галицьке походження писця.

П. Руська Поруба. 1. Антологіон, Львів а҃лїн (1738). Запис а҃л҃д (1739). (Скоропис).

Рокѣ вжїѧ а҃л҃д мїѧа апрїла дна ё... Кѣпн^а книгоу сїю глаголемѣю Трифологію рабѣ вжїѧ Ѳеодор Чокирда. Прѣстакн^а сѧ ко гдоу в оупокоенїе дши своє^н родителе^н и сороднїко^н своѧ. Прѣдана ё в цркви порубянскоу Рождѣства Прѣто^н Бїѧ. Кто вѣдѣт сѣжити повиннѣхъ вїѧ молити. Ко(у)пн^а ё за златы^ѧ оугорскїхъ лї. Кто бы хотѣк^а ѡ цркви ѡкривдїти про(к)латъ анадема и марада.

П. 2. Тріодь, Львів а҃л҃зі (1717). Запис а҃л҃д (1739). Почерк инший, як в попередній записці, схожий на устав.

Рокѣ а҃л҃д мїѧа апрїла дна ё кѣпн^а сїю книгѣ глаголемѣю Триодь кѣпн^а рабѣ вжїѧ Ѳе(о)дор Чокирда прѣставилсѧ ко Гдѣ оупокоенїе дши своєѧ родителе(н) и сороднїковѣхъ своѧхъ прѣдана ё до цркви порубянскої до храмѣ рождѣства прѣтої Бїѧ. Кто вѣдѣт сѣжити, повиннѣхъ Бїѧ молити. Кѣпнѧ ен за золотыѧ оугорскыѧ вї. Кто бы хотѣк^а ѡ церквї ѡкривдїти проклатъ анадема и марада.

Оба записи на книгах порубянських, хоть походять із того самого року, не писані одною рукою, що видно так із почерків як із ертографїї. Запис на Антологіонї держиться правописання церковно-славянського тодішнього часу і в нїм не відбиваються признаки порубянського говору. Зате в записї на Тріодї з того самого року надїмемо один признак а то передачу пересуненої артикуляції **к**, що

видно в написанні групи **кы**: Өдөр Чокырда, за золотых оҗгорских си. По **ш, ж**, пише лише **и а не ы**. Написання кѣпил, хотѣла передають також живе окінчення **1. особи часу минулого**.

П. Завадка. Рукописний помяник: Поміаникъ оҗсовшы^ѣ дшгь.. Тепер находится в Р. Порубі. Запис 1779.

Сїя книжка глама грамота цркви завадка^ѣскон списана ракомъ вкниагъ священны^ѣ Іереемъ Михаиломъ Завацкы^ѣ парохо^ѣ заваданскы^ѣ рокѣ вкниа дѣфѣд лица ное^ѣврїа кѣ.

Поміани Гди дшы оҗсовшы^ѣ рако^ѣ вкы^ѣ ѿ Ядама ажъ до сего дне.....

Наводжу кілька імен: Катренѣ, Матренѣ Ганю, Аскача Фенѣ, Полагѣ, Кендрата, Силака, Грїца, Миксас, Єленѣ, Грїца, Ко^ѣдрата, Настасію, Анкитѣ, Фенѣ, Федора Танкѣ, Татїана^ѣнү, Івана, Ігната.

Орфоґрафія помяника передає вірно особливости говору села Завадка через написання груп: **кы, шы, жы**: Михаилом Завацкым, парохом заваданскым, дшы оҗсовшы^ѣ раков вкы^ѣ. В написанні імени Кендрата зберігалось мабуть **у** на місто етим. зам. **о**. хоть теперь маємо там **і**.

П. Рафаївці. 1. Требник, Львів дҗче (1695) Запис?

Сїя книга рекоміа Требни^ѣ. Кѣпил^ѣ ен ѿць Іванъ Качи^ѣки за своє ѿщїенїє грѣхов со женою полагїною за лы^ѣ (?) ѣ до села (...Рафа)ювецъ кѣ..... храмѣ..... и шкитѣл стон Гоше^ѣтвїе стого дҗа и ро^ѣво прїа Бцѣк а храмѣк. Я хто вы ен важи^ѣ ѿкїрати ѿ сно^ѣ мон^ѣ і: Касїана и Сїмѣона и Стефана... Занїсїю си требник... Я хто вѣде на не(м)...

П. 2. Трїодь, Львів дҗа (1701). Запис дҗкѣ (1736). (Скоропис).

Рокѣ вкниа дҗкѣ. — Сїю книгѣ рекомію Трїодъ кѣпилъ ен ракѣ вкї Петро Боднар за златы^ѣ десїатъ за своє докро здравїїа и за ѿщїенїє грѣховъ своїхъ. Кѣпилъ ен до села Рафаївцѣ до храмѣ рождѣства прѣтон вцї. Я кто вы ен хотѣкаъ ѿдалити ѿ цркви рафаївскон вѣде прокїатъ анадема амнїгъ.

П. 3. Октоїх, Львів дшід (1739). Запис дшні (1758).

Гіа кніга глаголемана шхтай кшпаена ё до церкви рафаю^оскон до храма Рождства Прётей Бци за златы^х ёї оугорски^х за гроши црковны. Рокс кшпа дшні сеп^те^рїа дна ёї

В записах на книгах села Рафаївці, що походять з різного часу, замітити можна послідовне писання груп: **ки, ги, ши, жи**, що відповідає і нинішньому станові говора цього села: Полагиню, Іваня Бачи^оки (Требник 1695), за златы^х ёї оугорски^х (Октоїх — запис 1758), — а хто бы ен кажна швирати, за гроши црковны (запис 1758). В написанні: **ментель** (запис на Требнику 1695 р.) можна добачити слід затрати **ы**, що і нині в говорі цього села переведено, хоть прочі записи зберігають всюди **ы** та навіть в окінченні *nom. plur. adj.*: за гроши црковны. — Окінчення 1. особи часу минулого на — **лх** відповідає і нинішнім формам: кшпа (Требник 1695, Тріодь, запис 1726). — Не можна не запримітити ёще одного явища а то сліду переходу *etim. zam. e* на *ю* так в Требнику 1695 р., як і в Октоїху 1758 р.: до села (Рафа)ювецз (Требник 1695), до церкви Рафаювскон (Октоїх 1758 р.), колижбо запис із р. 1726 пише назву цю етимологічно: до села Рафаевецз, ш цркве рафавскон.

П. Седлисла. Тріодь цвітна рік? Запис дшдз (1767).
Книга находиться нині в Ременінах.

Гіа книга зовемана Тріод цвітна ё прокшрована мною многоркшны^х Пєрєем Стефаном..... на той ча^о парохом седлицкым до церкви тоиж... и ко храма покровы Б. Дкы за грошы црковны сшмою ёї златы^х і..... а еси кто бы ё хтк^а шдалити ш тоиж црке да бшдет прокшат маранада. Рокс ш ха дшдз марта ки дна.

Еслиби писець священник Стефан віддавав дійсно говір села Седлиск кола Вранова, або хоть і його околиці, що вже нині словаччена, то малибисьмо в писанні груп: **кы, шы** (парохом Седлицкым за грошы црковны) доказ, що в цім часі говір села Седлиск не різнився від нинішних говорів повисше Рафаївецз та Ременін (Пискорівці — Кобильниця) і творив з ними одну цілість.

вожого ахри¹⁾(!) а кто вы тѣю книг(с) ѿ вол'шав'скои цер'кви ѿдала то всде^т кладѣ и прокладѣ и анадана Яминь.

П. 2. Літургікон, Львів аџи (1780). Запис 1819.

Сїю сажжевникъ вол'шавскои цер'кви которий оф'кровалъ до храми стыхъ братовъ бесрeverникъ чсдотворицъ Козмы и Даміана за ѿпшцие грѣховъ и кшналъ ѿн сїю книжїцъ такъ рекомый сажжевникъ за 40 золотихъ рокѣ вожїа 1819 декемвриа зі-го дня.

Оба записи дають мало для пізнання говору ольшавського в тодішнім часі, бо деякі церковно славянїзми покриваються із живим говором як: 1. окінчення часу мин. ѿдала 1678, кшналъ, (1819); 2. gen. sing. adj. fem. на ой: ѿ вол'шав'скои цер'кви (1678), 3. ы зберігается за виїмкою одного случаю в записі 1816 р.: золотихъ. Се покривається з нинішнім станом говору цього села, бо в окінченнях adj. masc. sing. та plur. ы по зубнихъ пересунулося в артикуляції до переду, наслідком чого чуємо там нині: dobryj viz, molodyj ѿlovik.

П. Чорна. Літургіарїон, Львів аџве(?) (1725). Запис аџмз (1746). Книга находится в сусіднім селі Ладомірові:

Рокѣ ежеа аџмз. Сїа кника рекомаа Сажжевникъ кшнала до села Чорного к храми ѿвер'занїа за грошы црковны, за которѣ дано златыхъ згорскихъ поддесага. Ктоколевкъ вы хот'какъ сїю книгѣ нарикомїю сажжевникъ ѿдалити ѿ церкви Чер... сдити го Пїкъ всде.

Запис замітний зберіганням нинішних особливостей говору а то: 1. пересуненням артикуляції ш, к в зад, що передається в написанні через шы, кы: за грошы црковны, златыхъ згорскихъ, 2. окінченням пот., асс. plur. adj. на ы: за грошы црковны. Читання в ортографії видно в написанні імени села Чорного через Чер... і Чер...

П. Банядиківці. Антологїон, Львів аџли (1738). Запис аџмз (1746). Тепер книга в Щавнику.

Сїю книгѣ гїамїю Трефолой кшналъ валавѣ зокемый Бена-

1) Тут очевидно ошибочно написано р мїсто ѣ або може е.

дыко^овци за црковны грошы за златы оугорскы трицетъ и шестъ.
 Я на той часъ былъ црковнымъ гзвда Шотъ Грнцъ и Гзла Иванъ
 и Сїенїкъ парохъ Іоан^н Романовичъ и Деметрїй парохъ. Я кто бы
 ен хотѣлъ котрый сценїкъ албо гзвдѣ црковный албо иркоторый
 гзвда з валавѣ ѿдалити ѿ цркви Сѣгаго архистратига хїа Миха-
 йла да вѣдетъ клят и проклят анадѣма.

Рокъ вжїа дѣмїа Яминъ.

Запис бенядиківський крім зберігання групи **кы, шы**: црковны грошы, за златы оугорскы, та окінчення *pot. plur. adj.* на **ы**: за златы оугорскы виказуе до тепер не замічвані особливости а то: 1. переміну приголосного **л** на **в** не лиш в закритім складі а також і у відкритім: валавѣ (= село) з валавѣ, чим зазначивбися перший ступінь переміни **л** в кожій позвиї на **в**: *vavav*, як то є і иинї; 2. окінчення *pot. plur. appellativa* на **и** = і Бенядыковци, 3. словацизм в числівниках: трицетъ шестъ.

П. Шавник. Євангелїе, Львів дхч (1690). Запис около 1715 р.

Язъ Іерей Андрей приланкъ Днѣпровѣ водѣ и глѣвинѣ і глѣвинны излѣкрикъ днѣпровѣмы и пакн возвратнєса ко својаси страны и приланкъ нарицаемаго Шавника до сѣо Архїа Михаила сты^х везно^ххъ.

Рокъ вожїго дѣсї мѣсїаца мая 8 днѣа постаки^х долъ сєн.

Запис шавницький не передає нам нїяких особливостей говору цього села.

П. Герляхів. Рукописний Требник кінця XVII. або початку XVIII. стол. Під датою: Anno dmi 1729 die 16 Aug. стоїть:

В тїа часѣ вишолъ зо школи Іванъ Нижїаловски поповичъ Герляховски з Зїгелє практиующєго кончивши шчаслике школѣ грамматицѣ за благословенїє^о вжїимъ и за... моцѣ а за протєкцїонкѣ его великости Пїа Івана Іосифа Годєрма^рского Архимандрита С... и викарїа енералного и Єпїа мѣкачок....

А під роком Anno Dmi 1739.

Іванъ Нѣжаловський парохъ малцовський прєставїлєса ко скї-

ніта праведных юніа д в денъ шатковын тыжнемъ прет Гошествїемъ С. Дсха, причина смерти его про неопатрностъ свою пострїлїа сїа под лївѣ перс¹⁾) и жылъ тыжденъ.

Перший запис з року 1729 визначається цілковитою затратою **ы**, що не відповідає ні дійсному нинішньому станові, ні слідуючому за ним 10 літ пізнійше писаному записові з р.1736. Мабуть писець походив з околиць на пограничу словацькім, або із двох сусідних сіл пословачених: Ленартів і Мальцов. Про це свідчилиби заміна **ѣ** на **и**, що означає перехід **и** до передньоязичного звука **і**: Іван Нижаловский супротив Іван Нѣжаловский запису пізнійшого. Не зазначається також в записі група **кы, шы**. Зазначений тут також loc. sing. adj. masc. на: нмз: к тимъ часѣ, котрий рівний instrum.

Другий запис натомість зберігає загально **ы** та відмічує групи: **кы, шы**: Іванѣ Нѣжаловский пароух малцовский, и жылъ тыжденъ. Крім того зазначає: 1. отвердїння зубних приголосних на кінці слів: неопатрностъ, тыжденъ, денъ (в денъ шатковын,) 2. асиміляцію зубного **д** до **н**: тыжнимъ, 3. асиміляцію звонкого приголосного **д** до глухого **т**: прет Гошествїемъ С. Дсха, та 4. **и** = **і** (**ѣ**) пострїлїах сїа под лївѣ перс'.

П. Блажів. Метрика крещення від р. 1732. Писана курсивом на папері аркушевім, зложенім вздовж в двоє.

Записи метрики не однакові під оглядом ортографічним а цим самим під оглядом передачі звуків даного села. Це зависіло чисто від писців священників. Першим був Василій, прєзвітер Блажовський, як він сам на переді підписався: За прєзвітера Василя Блажовского. — Ним почата метрика 1732 року так:

Рокѣ афлар септемвриа кс.

А* нєрїя Баснай: прє* витерь церквы Блажовскєй шкрєстихъ ко церквы раба бжїа Мїханаа цєркѣ йменє* Гал'жѣ. Были крєснїи ѿць Андрей Юрчїшїн крєсна матка Марина ма*жен'ка Гнаток*.

Рік 1735 приносить нового священника Антонїя Яромїса, який зазначає: Рокѣ афлє Мїц Маї: ѿ сєго рокѣ починаєт метрика Сїї: Ієрєа: Антонїа Йромї(са) прє*: стє*васкїй, викарїй блаж.

¹⁾ врс з польського рієтс—груди.

Рок то^о марта њ. ѡкрє^с: цорка То^ока Грена, кре^с ѡц Юрий
Икѡка Млїнарїа, кре^с: матка Марїна Юзїюкка Стє^баска, ѡ
Шоктыска Єлена

Року 1737 приходить знов новий священник Иван Манкович,
котрий зазначує: Рокѡ аѡпѡ записѡсѡ метрика кре^сченїа нарохїи
Блажѡв^кѡ на сѡ ча^с на^стаюцѡго мене нароха Івана Ман^кковича.

Цего самого року дня 24. марта записано:

Кре^стиласта цорка Єліана Икѡван^ского на имено Марїа.
Кре^сны^с ѡцъ былъ Кѡстъ Икѡван^скы^с, кре^сна матка Марїа мал-
женка Андреа Юрчишиного.

Рокѡ аѡлд дня ѡ ианѡа^с кре^стиласта рака вѡїна Марїа кре^сны^с
ѡцъ былъ То^око Жакъ сїѡ Галадеѡвкъ, кре^сна матка Катрина
Иичишына.

Не без інтересу язикового будуть записи пізнійші з років
1785, 1788. Під 1785. р. стоїть записано:

Мїстаца ѡктѡбрїа аї ѡкрї. и мир. Иинѡ цоркѡ І^ркѡн^кта ѡукча-
ра и Іакы к ѡ Берно Баюсик к м¹) Гаажа ма^лженка Іанка Качмар.
1788. Тогож де 26: ѡкр. и мир. Іван снъ пр. ѡца Мїхана
Ма^кковичъ через Іерїа Мїхана Іеромисъ к ѡ Іухъ Мїлости панѡ
Іанѡвкъ Блажѡвскы Герзєвици к м Зѡска панѡ матка Бѡйровска.

Ортографїя презвітера Василя Блажѡвського крім зберїгання
ы, форми gen. sing. fem. на ей: цєрккєи блажѡвскєй, та випаду при-
голосного т в групі стн: (крєсный ѡцъ) не зазначує инших особли-
востей говору блажѡвського.

Ортографїя наслідника Василя Блажѡвського Антонїа Яромїса
подїбна до першої з тою виїмкою, що приголосний л в замкненїм
складї переходить на в: Шоктыска Єлена = Шѡлтыска, (побїч Стѡ-
баска), що нинї в цїм говорї перейшло на в в кожнїм положеннї.

Третїй писець 1737. року Иван Манкович вже передає живї
ї нинї в цїм селї групи кы, шы: Кѡстъ Икѡван^скы^с, Катрина Иичи-
шына. До того треба єще додати прояв отвердїння зубного т на
кїнці слова: Кѡстъ Икѡван^скы^с.

¹) к ѡ скорочення слів: крєсный ѡцъ, к м — крєсна матка.

В записі з р. 1785 маємо незвичайний прояв останку у із етим. замк. о в слові: оубчара разом з отвердінням р (ра), за цим знов свідоцтво переходу етим. зам. о на і: Бєрше Баксик. В цім самім записі і в слідуючій зберігається признака говору цього села а то група **кы**: Ілкы (=Єлени) (1785) Інош Блажовскы (1788).

До того послуговуються всі полонізмами в лексиці, уживаючи всюди слова *цорка* = польське *córka* місто *дочка*. Імена крестні говорять самі за себе і вирізняються сильно від крестних імен, уживаних даліше на схід.

Є) Жупа спишська.

П. Нижні Репаші. 1. Євангеліє, Львів дх^о (1670).
Запис дх^{ііі} (1681).

Ко мене ѿца и сына и свѣтаго дха Р Б дх^{ііі} Сию книгѣ гл҃амѣ Єѡа кѣпїл^о раб^о Божї Дани^а Тар^овай раб^о божї Іно^ш Марїа раб^о божї Ін^дрен до церкви рипавкон за золоты^х к̄ за своє ѿпшценїє гр^ѣх^о.

П. 2. Трефолой, Львів рік? Запис дх^{ѣд} (1669). і дх^{ѣе} (1665).

Ко ѿмнѣ ѿца ѿ сїна ѿ ст҃го Дха ами^о ро^о дх^{ѣд} февр^а. — Ії Петръ Попокї^о годы^о марскїй на той ча^о Петръ црєзвїте^р рипавкїн и ш^ошавїцкїй кѣпїл^о сїн Трефолои за к̄ злоты^х оу^ггорскїх і за мой влѣннїй грошы рокѣ ко^о дх^{ѣд} по мои слїрти не має врати нїкто той трефолой (Нижній ряд відтятий. Даліше нечиткий почерк та другою рукою писаний) ктѣ вѣдє ѿправлѣ^а с то^о книги покїнѣ^о вѣдє за то^о грїгорїа Гѣ Бѣ мѣнти а та на то мѣсце ѿказ... (вїтерто на двох дальших сторонах) оу Івана Горвалла д̄ злѣ^т оу мїка го... е. злѣ^т. Та та на цѣковѣ с. порѣчаю про тѣю причїнѣ авы то^о трифоло^о не ѿвїрано ѿ мои^х дѣкнїй по^а анафѣмою по^а прокляцтвомѣ. (Даліше иншим почерком):

Рокѣ дх^{ѣе} на ѣспенїє прѣтон Бїци вы^шшей писаный Грегорїй с па^тїно^о(?) во^оного прокопа сы^о да^а на тѣю книгѣ вї злѣ^т вы^шше писаны^х а тепѣ^р зновѣ да^а ѿ злѣ^т що ѣчїнї^т к̄ злѣ^т а та^к цалє запла-

ти^а тѣю книгѣ, которѣю порѣчы^а ѿда^а кѣ храмѣ священна стѣи Анны.
А которы^а сицик кѣде ѿправля^а стого трефолоа повинѣ^а кѣде гѣ
кѣ мѣити за рака вѣна Гри... за его здравіє сѣнїє и ѿшцаїє
грѣхѣкѣ. Дальше новий почерк:

Сѣа книга речена трефоло^а ѣ шправле^ана рокѣ кжого дѣмд
за прѣвѣтѣства Михаїла Смирковскѣи котра ѣ вла^атна цѣкви
Нинѣ Рина^акѣи якѣ розѣмити ѣ вѣшнен.

Перший запис репаський з р. 1681 важний цим, що зберігає
на самій етнографічній границі словацькій повноголос: *золетѣ^а*.

В лексикальнѣм огляді замѣтити треба словацьке слово *мно* мѣсто
нма.

Другий запис з р. 1669 і 1665 не зазначає пересунення артикуляції
в зад задньопіднебінного *к*, що єсть питоме говоріві цього села а пише
по *к—и*: *ѡугорски^а*, *книги*. Пересунення артикуляції *ш* однак зазначає:
грошы. Писання *ы* по *ч*: *причмыѣ*, *ѣчмыт*, *порѣчыл* єсть лиш ортогра-
фією, но нїяк зазначенням твердості *ч*, котре там все єсть м'яке.
Кромѣ зазначеної горѣ пересуненої в зад артикуляції *ш* треба за-
мѣтити єще як діалектичнѣ признаки: 1. применник *кх=кѣ* під
впливом словацького *gu*: *ѿдала кѣ храмѣ*, (1665), 2. *и=i* (**k*): *розѣми-*
ти (1665), 3. творення часу будучого при помочи *part. praet.*, як то
єсть в польській мові: *кѣде ѿправляла* (1665).

Ю. А. ЯВОРСКИЙ.

Пѣсня-баллада о козакѣ и Кулинѣ и духовная пѣснь грѣшныхъ людей.

Полусатирическая, полубытовая, старинная пѣсня-баллада о козакѣ и Кулинѣ, привлекавшая къ себѣ съ давняго времени, въ связи съ все новыми находками изъ области ея, болѣе, чѣмъ трехвѣковой, литературной традиціи, настойчивое и разностороннее вниманіе въ наукѣ, принадлежитъ, безспорно, какъ по своему оригинальному и интересному характеру и складу, такъ и по особеннымъ и незауряднымъ внѣшнимъ литературнымъ судьбамъ своимъ, къ ряду самыхъ замѣчательныхъ и яркихъ явленій малорусской народно-исторической поэзіи вообще. Исключительно выдѣляясь изъ общей пѣсенной массы, съ одной стороны — своимъ причудливымъ и красочнымъ внутреннимъ содержаніемъ и тономъ, съ другой же — изумительно стройной и вмѣстѣ затѣйливой, внѣшней ритмической формой, чрезвычайно легко и удачно соединяющей въ себѣ при этомъ повѣствовательно-эпическій запѣвъ съ живыми переливами свободного діалога, — своеобразная пѣсня эта, восходящая въ древнѣйшихъ своихъ вариантахъ къ началу XVII-го вѣка, повидимому, пользовалась въ свое время весьма значительной извѣстностью и популярностью, и не только въ мѣстной, малорусской средѣ, гдѣ она удержалась въ цѣломъ рядѣ народныхъ вариантовъ и отзвуковъ и до сихъ поръ, но также и въ пѣсенныхъ репертуарахъ сосѣднихъ — великорусскихъ и польскихъ — любителей малорусскаго пѣнія, причемъ она также и здѣсь, въ свою же очередь, спустилась со временемъ внизъ и, соответственно претворившись, осталась понынѣ въ народныхъ устахъ.

Этой-же исключительной популярностью пѣсни, въ связи съ необычайной яркостью и легкостью ея стиха и склада, объясняется также, повидимому, и тотъ знаменательный фактъ, что она, именно, Научный Сборник. Том. „Просвѣта“ в Ужгородѣ т. VI. (1929).

первая изъ всего малорусскаго пѣсеннаго состава, не только тутъ же была зафиксирована, да притомъ же — въ чужезначной печати, но и вообще неоднократно такъ или иначе отражалась въ ней, въ то же время обращаясь также и въ отечественныхъ рукописныхъ сборникахъ, и преемственно переходя изъ нихъ, въ особой передѣлкѣ, и въ великорусскіе печатные пѣсенники конца XVIII-го и начала XIX-го вѣковъ.

Имѣя здѣсь ввиду, ближайшимъ образомъ, лишь самъ вопросъ о загадочномъ происхожденіи пѣсни, съ одной стороны, а объ ея первоначальномъ текстѣ и старинныхъ разночтеніяхъ, съ другой, мы остановимся прежде всего на упомянутыхъ старопечатныхъ и древнеписьменныхъ ея запечатлѣніяхъ или лишь упоминаніяхъ о ней.¹⁾

¹⁾ Важнѣйшая литература: W. A. Maciejowski: Polska i Ruś aż do pierwszej połowy XVII w. pod względem obyczajów i zwyczajów, С.-Пб. — Варшава, 1842, II, 116 — 117; И. Франко: Козак Плахта. Укр. нар. пісня, друкована в польській брошурі з 1625 р. — „Записки Наук. Т-ва ім. Шевченка“, 1902, XLVII, 1—28; его же: Студії над укр. нар. піснями, Львовъ, 1908 — 1913. I, 110—114, 181—182; Ю. А. Яворскій: Два замѣчательныхъ карпато-русскихъ сборника XVIII в., Кіевъ, 1909, 27, 40—44; Н. Ф. Сумцовъ: Малюнки з життя укр. нар. слова, Харьковъ, 1910, 56—57; K. Waclawski: Pisma Jana Dzwonowskiego, Краковъ, 1910, 23—24, 93—98; его же: Literatura mieszczańska w Polsce XVII w., Льв. 1925, 338—344; A. Brückner: Pieśni polsko-ruskie — „Pamiętnik Literacki“, 1911, X, 186 — 191, 417—418; М. Вознякъ: Матеріали до іст. укр. пісні і вірші, Льв. 1913, I, 1—3, 113—114; его же: Старе укр. письменство, Льв. 1922, 435; его же: Історія укр. літератури, Льв. 1920—1924. I, 24—25, III, 65—71; К. Квітка: Укр. пісні про дівчину, що помандрувала з зводицею, Льв. 1922, 26—28; Колесса: Укр. нар. пісня на переломі XVII—XVIII вв. — „Україна“, 1928, II, 53, 58, 63, 64.

I.

Какъ это ни неожиданно и странно, но первые слѣды о нашей пѣснѣ, подобно, какъ и первый же образчикъ текста, встрѣчаются не на ея природной, малорусской почвѣ, а въ совершенно чуждой ей польской печати, и къ тому-же — даже раньше, чѣмъ самъ текстъ, насколько можно было выяснитъ покаместъ, впервые появился въ свѣтъ. Такъ, въ вышедшей въ 1622 г. въ Краковѣ, безъ имени автора, польской брошюрѣ „Mięsorust abo Tragicosomoedia na dni mięsorustne“, одинъ изъ дѣйствующихъ персонажей — „Лапикуфель“ — приводитъ, между прочимъ, ея начальныя — по названному чтенію — слова: „No j, k o z a s z e j k u, r a p e s z m o j!“¹⁾ Точно также и въ другой подобной анонимной польской брошюрѣ „O stacieu żołnierz z theologiiem“, 1624 года, ксендзь, насмѣхаясь надъ солдатомъ, что тотъ ничего не умѣетъ дѣлать, говоритъ: „Chyba w dobrej chwili concert o kozaczynku ten byście trafili“, — на что солдатъ въ своемъ отвѣтѣ опять-таки приводитъ выдержки изъ той-же пѣсни, хотя, по видимому, и по другой, чѣмъ изданная годъ спустя, редакціи: „Abo to zła? Zaczniij. chłopcze, płaci, y sam xiądz poskoczy: Ноу же, бре, бре, та҃та҃та, дрыш, дрыш, брызелиа“²⁾ По всему этому, естественно, и слѣдовало-бы предполагать, что и самая пѣсня, изъ которой заимствованы приведенные стихи, была въ Польшѣ ужъ раньше известна въ печати, какъ и догадываются въ общемъ нѣкоторые изслѣдователи, однако, къ сожалѣнію, подобнаго, болѣе ранняго текста ея пока не удалось найти.

Какъ бы то ни было, впрочемъ, достоверно известно пока-что,

¹⁾ St. Windakiewicz: Teatr ludowy w dawnej Polsce, Краковъ, 1902, 159, 214; K. Badecki: Pisma Jana Dzwonowskiego, 23—24; его-же: Literatura mieszczańska, 195; A. Brückner: Pieśni polsko-ruskie, 187; М. Вознякъ: Матеріали, I, 2—3.

²⁾ W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie, Варшава, 1852, III, 119; A. Brückner: „Pamiętnik Literacki“, 1913, XII, 91; K. Badecki: Literatura mieszczańska, 341.

въ качествѣ перваго, только позднѣйшее изданіе пѣсни — 1625 гда, нашедшееся не такъ давно въ составѣ сатирическаго сборничка Яна Дзвоновскаго „Seymu walnego domowego artykułow sześć“, въ концѣ котораго и помѣщается она, какъ непосредственное и наглядное дополненіе къ предшествующей польской виршѣ „Konterfet cudowny u siła kozaka Płachty, Ukrainca“, съ притяжательно-созвучнымъ заголовкомъ „Pieśń kozaka Płachty“, какъ соединяющимъ звеномъ. Самъ текстъ пѣсни, приведенный въ подлинномъ, малорусскомъ чтеніи, но въ диковинной польской транскрипціи, состоитъ изъ 13 строфъ, въ общей сложности — 130 стиховъ, приче́мъ въ немъ заключается только одинъ діалогическій узоръ, безъ всякихъ признаковъ какой-нибудь эпически-повѣствовательной канвы.¹⁾

Вѣроятно, изъ того-же сборничка Яна Дзвоновскаго, только съ незначительными разночтеніями и съ новымъ (или-же, напротивъ, старымъ?) надписаніемъ „Pieśń o kozaczkę“, наша пѣсня была перепечатана нѣсколько позже также во 2-мъ изданіи другой сатирической польской брошюры „Prażonka albo Nawara dla zabawy uszcíwey družynie“, вышедшемъ тоже въ Краковѣ въ 1640 г.²⁾

Чтобы въ полной мѣрѣ исчерпать все, относящіяся къ нашей пѣснѣ, данныя на старой польской почвѣ, слѣдуетъ еще упомянуть, что въ одномъ изъ сохранившихся экземпляровъ первой польской

¹⁾ См. Приложение I а. — Данный текстъ, впервые найденный проф. А. Брикнеромъ, былъ воспроизведенъ въ фототипическомъ снимкѣ и въ нѣсколько вольной современной украинской ретранскрипціи И. Франкомъ: Козак Плахта, 9—12+3 стр. снимка, а затѣмъ буквально изданъ также, вмѣстѣ съ дѣйствительными, польскими сочиненіями Яна Дзвоновскаго, К. Бадецькимъ: Pisma Jana Dzwonowskiego, 93—98; наконецъ, довольно неустойчивую реконструкцію первичнаго текста предложилъ недавно М. Вознякъ: Іст. укр. літератури, III, 68—70. — Библиографическія и историко-литературныя данныя и замѣчанія о немъ см. въ указанныхъ трудахъ И. Франка (4, 9, 12—14, 27—28), К. Бадецькаго (5—23) и М. Возняка (65—67), а также: А. Brückner: Pieśni polsko-ruskie, 186—191; К. Vadecki: Literatura mieszczańska, 338—341; М. Вознякъ: Матеріали I, 1—2. — Слѣдуетъ замѣтить кстати, что самъ „Seym“, безъ дополнительныхъ статей и безъ имени автора, появился впервые въ 1608 г. и былъ въ такомъ-же видѣ повторенъ еще дважды въ 1625 г., а также, что наше полное изданіе 1625 г., но уже безъ всякой датировки, было переиздано еще разъ (К. Vadecki: Literatura mieszczańska, 333—338, 340—341; его-же: Nieodszukane pierwodruki lit. mieszcz. w Polsce XVII w. — „Pamiętnik Literacki“, 1925—1926, XXII—XXIII, 675).

²⁾ См. Приложение I б. — Въ 1-омъ изданіи брошюры, 1615 г., подобно, какъ и въ предыдущемъ случаѣ, пѣсня тоже еще не была помѣщена. См.: W. A. Maciejowski: Polska i Ruś, II, 116—117; А. Brückner: Pieśni polsko-ruskie, 187; К. Estreicher: Bibliografia polska, Краковъ, 1913, XXV, 229; К. Vadecki: Liter. mieszczańska, 275; М. Вознякъ: Матеріали, I, 2—3.

печатной кантички „Symphonie anielskie“ Яна Дахновскаго (1631 до 1641 гг.), при двухъ духовныхъ пѣсняхъ — „O, Jezu, mój synu drogi“, и „Pastuszkowie, bracia mili“, — современною рукою приписана музыкальная помѣта, что ихъ надобно пѣть „na pułę Kozaszeńku“, — изъ чего, въ свою же очередь, необходимо заключать, что не только самъ текстъ пѣсни, но также и ея мелодія была въ Польшѣ въ первую половину XVII-го вѣка очень распространена и популярна, и не только въ свѣтскихъ (ср. выше — Лапикуфля и солдата), но также и въ духовныхъ кругахъ.¹⁾

Что же касается, наконецъ, не менѣе распространенной въ польской литературѣ того-же времени, ужъ подлинно духовно-покаянной польской вирши „Kozaszek duchowny“, построенной точно по тому-же плану и размѣру, что и наша пѣсня, и поэтому производимой проф. А. Брикнеромъ, какъ будемъ видѣть ниже, отъ послѣдней, то о ней, но только съ нѣскольکو отличной точки зрѣнія, будетъ дальше еще особливая и подробная рѣчь.

На отечественной, малорусской почвѣ пѣсня о козакѣ и Кулинѣ сохранилась, кромѣ ряда устныхъ вариантовъ, лишь въ немногихъ рукописныхъ текстахъ, переписанныхъ довольно-таки поздно, болѣе столѣтїя спустя.

Самый старый и самый исправный изъ этихъ отечественныхъ списковъ, найденный мною въ галицко-русскомъ сборникѣ Кіевскаго университета № 21, относится къ началу XVIII в. (до 1721 г.) и состоитъ, въ отличіе отъ сохранившейся въ польской печати редакціи, изъ краткаго эпически-повѣствовательнаго вступленія (ст. 1—6) и собственнаго діалога, причемъ этотъ послѣдній, съ одной стороны, содержитъ опять-таки 11 лишнихъ, по сравненію съ упомянутой редакціей, предварительныхъ, общихъ стиховъ, съ другой-же, въ дальнѣйшей своей передачѣ, значительно сокращенъ, представляя въ общемъ, кромѣ повторяющагося музыкальнаго припѣва, только 79 (вмѣсто 130) стиховъ²⁾. — (Вариантъ А.)

Почти одновременно съ этимъ спискомъ мною-же былъ найденъ и другой подобный, старописьменный галицко-русскій текстъ, точно также вполне сохранившій, какъ повѣствовательный запѣвъ, такъ и вводныя черты діалога, въ остальномъ же еще больше сжа-

¹⁾ M. Wiszniewski: *Historia literatury polskiej*, Краковъ, 1844—1845, VI, 498, VII, 11—12; K. Badecki: *Literatura mieszczańska*, 341.

²⁾ Ю. А. Яворскій: Два замѣчат. карпато-русскихъ сборника XVIII в., 40—42.

тый — до 74 стиховъ, оказавшійся въ принадлежащемъ мнѣ Тыличскомъ пѣсенникѣ первой половины XVIII в.¹⁾ — (Вар. Б.)

Наконецъ, послѣдній, ужъ совсѣмъ поблекшій и краткій вариантъ, состоящій въ общемъ (безъ припѣва) лишь изъ 31 стиха, но все-таки тоже сохранившій и слѣды эпической основы, и сбывки вводнаго діалога, опять-таки встрѣтился въ галицко-русскомъ пѣсенникѣ 70—80-хъ годовъ XVIII в. Товарищества им. Шевченка во Львовѣ № 345.²⁾ — (Вар. В.)

Такимъ образомъ, указанные рукописные тексты въ общемъ представляютъ для исторіи пѣсни два весьма существенныхъ момента. Такъ, первое, всѣ они имѣютъ — въ природномъ и гармоническомъ созвучіи съ собственнымъ діалогомъ о будущей совмѣстной жизни дѣвушки со сманивающимъ ее козакомъ — какъ эпически-повѣствовательный запѣвъ объ ихъ случайной встрѣчѣ, такъ и вводный, справочный діалогъ о нихъ самыхъ, которыхъ, какъ ужъ сказано, въ древнѣйшей польской передачѣ почему-то совершенно нѣтъ. А вторыхъ, всѣ они, опять-же, завѣдомо относятся къ одной лишь Галицкой Руси, въ другихъ же малорусскихъ областяхъ, за исключеніемъ новѣйшихъ устныхъ записей, не то совсѣмъ въ письмѣ не запечатлѣлись, не то еще не обнаружались до сихъ поръ.³⁾ — (Сводный древнеписьменный текстъ см. Приложение II.)

Въ области старинныхъ воспріятій пѣсни о козакѣ и Кулинѣ слѣдуетъ еще установить, — на что пока совершенно не было обращено вниманіе, — что она - же пользовалась также рѣдкой популярностью и въ великорусскихъ печатныхъ пѣсенникахъ конца XVIII-го и начала XIX-го вѣковъ, гдѣ она зачислена, естественно, въ разрядъ „малороссійскихъ“ пѣсень и, дѣйствительно, наружно сохранила, несмотря на рѣзкую переработку, подлинный характеръ и языкъ. По сущности, однако, эта передѣлка, коснувшаяся, впрочемъ, лишь начала пѣсни, а именно, лишь самой сцены встрѣчи и вводныхъ фразъ діалога при ней, настолько коротка и

¹⁾ Тамъ-же, 42—44.

²⁾ М. Вознякъ: Матеріали, I, 113—114. — Выражаю М. С. Возняку искреннюю благодарность за любезное предоставленіе мнѣ копія съ этого текста.

³⁾ Что касается предположенія И. Франка (Козак Плахта, 21, 27), будто-бы украинскій вариантъ П. А. Кулиша, напечатанный П. П. Чубинскимъ (Труды этногр.-стат. экспедиціи въ западно-русскій край, С.-Пб. 1874, V, 954), является „какимъ-нибудь отрывкомъ писаннаго текста“, то оно настолько шатко и случайно, что едва-ли можетъ тутъ сколько-нибудь идти въ расчетъ.

произвольна, какъ въ отношеніи внѣшняго облика и склада, почти совершенно потерявшихъ вчужѣ всю свою естественную стройность, выпуклость и пестроту, а къ тому же сократившихся до крайности — 15 стиховъ, такъ и въ самомъ содержаніи, орнаментъ и смыслъ своемъ, лишившихся тоже, хоть и нѣсколько грубоватыхъ, но своеобразныхъ, жизненныхъ и яркихъ красокъ и примѣтъ, — такъ что, собственно говоря, это — даже уже не самая пѣсня, а только сухая и праздная — для надобностей пѣнія — частичная выборка или схема ея. — (См. Приложение III а.)

Изъ числа означенныхъ великорусскихъ пѣсенниковъ, помѣщавшихъ пѣсню, въ этомъ краткомъ и выщѣтшемъ видѣ, въ продолженіе 1790—1822 годовъ, укажу здѣсь только на нѣсколько слѣдующихъ, вывѣренныхъ мною, старшихъ образцовъ¹⁾:

1) „Молодчикъ съ молодкою на гуляньѣ съ пѣсельниками“, С.-Пб. 1790, 175, № 9;

2) „Избранный пѣсенникъ или собраніе наилучшихъ...россійскихъ пѣсенъ“, С.-Пб. 1792, II, 180—181, № 180;

3) „Избранный пѣсенникъ или собраніе наилучшихъ старыхъ и новыхъ російскихъ пѣсенъ“, Москва, 1795, II, 180—181, № 180;

4) „Избранный пѣсенникъ или собраніе лучшихъ старыхъ и новѣйшихъ...россійскихъ пѣсенъ“, Москва, 1798, III—IV, 112, № 87;

5) „Самой новѣйшей отборнѣйшей Московской и Санктпетербургской пѣсельникъ“, Москва, 1799, 329—330, № 12;

6) „Новѣйшей и отборнѣйшей російской всеобщей пѣсенникъ“, С.-Пб. 1806, III, 500. № 436.

Не останавливаясь болѣе подробно на современныхъ, устныхъ записяхъ пѣсни, которыя остаются пока внѣ ближайшаго круга нашихъ интересовъ и могутъ быть здѣсь привлекаемы развѣ лишь косвенно и попутно, для нуждъ реконструкціи или критики сохранившихся старыхъ вариантовъ, необходимо все-таки, въ качествѣ живыхъ и нелицеприятныхъ свидѣтелей вѣковой проникновенности и устойчивости ихъ въ пѣсенной традиціи, хоть бѣгло и поверхностно о нихъ упомянуть.²⁾

¹⁾ Подробную библиографію пѣсни о козакѣ и Кулибѣ въ старинныхъ великорусскихъ печатныхъ пѣсенникахъ см.: М. Н. Сперанскій: Малорусская пѣсня въ стар. русскихъ печ. пѣсенникахъ, Москва, 1909, 19, № 12; П. И. Рулинъ: Укр. пісня в стар. російському співаннику — „Записки Іст.-філ. Віддѣлу Укр. Акад. Наук“, 1924, IV, 168.

²⁾ По существу означенные устные варианты рассмотрены уже И. Франкомъ: Козак Плахта, 14—27; Студії, I, 112—114, и отчасти К. Квіткою: Укр. пісні, 23—26.

Вполнѣ естественно, конечно, что въ произвольномъ устномъ оборотѣ, на протяженіи столь длительного промежутка времени и въ непосредственномъ, живомъ прикосновеніи съ созвучной массою другихъ подобныхъ пѣсенъ, и пѣсня о козакѣ и Кулинѣ сугубо испытала цѣлый рядъ различныхъ, болѣе или менѣе существенныхъ и рѣзкихъ видоизмѣненій и изъясновъ, начиная съ мелкихъ и случайныхъ разночтеній, вставокъ или пропусковъ отдѣльныхъ мѣстъ, и до органической переработки всей постройкы, формы, даже композиціи ея, включительно. Такъ, прежде всего, имѣется налицо рядъ прямыхъ вариантовъ, которые въ общемъ сравнительно цѣльно и сохранны удержали, какъ внѣшнюю форму, такъ и самъ составъ и послѣдовательность содержанія, причемъ нѣкоторые изъ нихъ полностью сохранили также и — отсутствующіе въ польской передачѣ — вступительный повѣствовательный мотивъ и личный, предварительный діалогъ.¹⁾ Затѣмъ, довольно близко соблюли первоначальный типъ и составъ пѣсни, хотя и внѣшне измѣнивъ ея вступленіе и самый діалогъ, такія ближайшія ея передѣлки, какъ: „Не противъ дня, противъ нічки“²⁾, „Підмовивъ гречинъ дівчину ввечір“³⁾ и „Пыталася дівчинонька“⁴⁾. Наконецъ, существуетъ также и нѣсколько такихъ передѣлокъ, какъ, напр., „Ой, де мемо спати (ночовати)“⁵⁾, „Козакъ одйїзжає“⁶⁾, „Дівчинонько мила“⁷⁾ и др., которыя, правда, совсѣмъ измѣнили не только размѣръ и построенность пѣсни, но даже отчасти и самую сущность и тему ея, — и все-же, поскольку лишь въ нихъ сохранился сквозной переборъ основныхъ, какъ свирѣль — самозвонныхъ, вопросо-отвѣтовъ, по сути своей неизмѣнно восходятъ все къ той-же единой и общей основѣ и скрѣпѣ ихъ всѣхъ.

¹⁾ Wacław z Oleska: *Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego*, Льв. 1833, 392—393; Я. О. Головацкій: *Нар. пѣсни Галицкой и Угорской Руси*, Москва, 1878, I, 120—122, III, 58; П. П. Чубинскій: *Труды*, V, 482, 954, 1190—1191; Б. Д. Григиченко: *Этнографическіе матеріалы*, Черниговъ, 1899, III, 193—195; И. Франко: *Козак Плахта*, 14—22; К. Квітка: *Укр. пісні*, 23.

²⁾ Ž. Pauli: *Pieśni ludu ruskiego w Galicyi*, Льв. 1840, II, 26—28; Н. Закревскій: *Старосвѣтскій бандуриста*, Москва, 1860, 98; П. П. Чубинскій: *Труды*, V, 191—192; И. Франко: *Козак Плахта*, 22—24; К. Квітка: *Укр. пісні*, 23—24.

³⁾ П. П. Чубинскій: *Труды*, V, 337—338; О. Kolberg: *Rokucie*, Краковъ, 1883, II, 89—90; И. Франко: *Студії*, I, 113—114.

⁴⁾ И. Франко: *Студії*, I, 112—113; К. Квітка: *Укр. пісні*, 23.

⁵⁾ W. z Oleska: *Pieśni*, 276—277; Я. О. Головацкій: *Нар. пѣсни*, I, 200—201; П. П. Чубинскій: *Труды*, V, 94.

⁶⁾ К. Квітка: *Укр. пісні*, 24—25.

⁷⁾ Я. О. Головацкій: *Нар. пѣсни*, I, 126.

Къ этому послѣднему разряду устныхъ вариантовъ пѣсни близко примыкаетъ также польскій вариантъ, который и слѣдуетъ производить, поэтому, не отъ старопечатной „Pieśni kozaka Płachty“ или „Pieśni o kozaczku“, какъ можно было бы предполагать, а отъ народной же, позднѣйшей передѣлки, какъ такой.¹⁾

Съ другой же стороны, тотъ небольшой и смутный, пристегнутый къ другой подобной темѣ, вставной великорусскій вариантъ, который встрѣтился на крайнемъ сѣверѣ — въ Архангельской губерніи, не вяжется уже нисколько ни съ народной, ни съ старописьменной традиціей пѣсни, а представляетъ только блѣдный отголосокъ указанной выше музыкальной схемы, случайно проникшей тутъ, повидимому, изъ печатной книжки въ устный оборотъ.²⁾

¹⁾ J. Lipiński: Piosnki ludu wielkopolskiego, Poznań, 1842, I, 77; O. Kolberg: Pieśni ludu polskiego, Warszawa, 1857, I, 269—279 (20 вариантовъ); И. Франко: Студії, I, 111—112; К. Квітка: Укр. пісні, 24—25. — Моравскія отраженія пѣсни см. у К. Квітки же, 25—26.

²⁾ А. И. Соболевскій: Великорусскія нар. пѣсни, С.-Пб. 1902, VII, 73.— См. Приложение III б.

II.

Переходя къ сравнительному разсмотрѣнію наличныхъ старыхъ текстовъ пѣсни о козакѣ и Кулинѣ по ихъ существу, необходимо прежде всего остановиться на двухъ главныхъ, основныхъ вопросахъ, а именно, объ ихъ частныхъ, внутреннихъ взаимоотношеніяхъ между собой, съ одной стороны, а о вѣроятномъ прототипѣ пѣсни и первоначальной сложности послѣдняго, съ другой, которые, правда, давно уже привлекали къ себѣ специальное вниманіе изслѣдователей, но пока-что, къ сожалѣнію, не были сколько-нибудь устойчиво и правильно разрѣшены.

Такъ, первый же И. Я. Франко, не имѣвшій еще въ своемъ распоряженіи никакихъ другихъ старинныхъ текстовъ, кромѣ польской записи Дзвоновскаго, съ которой онъ, слѣдовательно, могъ сравнивать только извѣстные ему устные варианты пѣсни, какъ-будто-бы былъ склоненъ признавать встрѣчающійся въ этихъ послѣднихъ эпически-повѣствовательный запѣвъ—лишь позднѣйшимъ народно-поэгическимъ добавленіемъ, совершенно отсутствовавшимъ, якобы, въ первоначальной редакціи, ближайшимъ выраженіемъ которой онъ и считалъ, повидимому, по формально-хронологическимъ даннымъ, именно означенную запись¹⁾. Въ этомъ послѣднемъ предположеніи утверждало его также и то обстоятельство, что въ текстѣ Дзвоновскаго не замѣчается еще такихъ циническихъ и грубыхъ выраженій, какъ въ нѣкоторыхъ устныхъ вариантахъ, въ чемъ онъ опять-таки находилъ возможнымъ усматривать явные признаки позднѣйшей интерполяціи и порчи изъ озорничающихъ народныхъ устѣ, отнюдь не свойственные подлинному тону и характеру литературнаго произведенія высшаго порядка, какимъ является въ своей первоосновѣ столь сложная, затѣйливая пѣснь²⁾. Такимъ образомъ, въ

¹⁾ Козак Плахта, 16—17, 28. -- Впрочемъ, и послѣ ознакомленія съ изданными мною двумя древнеписьменными текстами, покойный ученый все-же какъ-будто остался при этомъ-же мнѣніи: Студіи, I, 182.

²⁾ Козак Плахта, 26, 28.

общемъ, эта древнѣйшая версія Дзвоновскаго, какъ единственный, извѣстный къ тому времени, старозапечатанный текстъ, и была признана покойнымъ изслѣдователемъ „если не прототипомъ, то, по крайней мѣрѣ, самой древней и вмѣстѣ съ тѣмъ самой полной формой“ нашей пѣсни, по сравненію съ которой значительная доля различій устныхъ вариантовъ—въ томъ числѣ, повидимому, и эпически-повѣствовательный запѣвъ—представляетъ лишь позднѣйшій и сторонній народно-пѣсенный налетъ.¹⁾

Въ подобномъ же смыслѣ, хотя и подъ совершенно другимъ угломъ зрѣнія, опредѣлялъ сущность и характеръ печатнаго текста Дзвоновскаго также и другой изслѣдователь нашей пѣсни, проф. А. Брикнеръ, посвятившій ей такъ много восхищеннаго вниманія и все снова возвращающійся къ ней при всякомъ подходящемъ случаѣ опять.²⁾ Исходя изъ совершенно произвольной, но весьма упорной предпосылки, что авторомъ этой „подлинной жемчужины польско-русской лирики“, какой „не постыдился-бъ и Шевченко“ и которая могла-бы „выдержать сравненіе съ самыми знаменитыми балладами міра“, былъ обязательно полякъ, а именно, если и не самъ Дзвоновскій, что вѣроятнѣе всего, то ужъ, во всякомъ случаѣ, одинъ изъ его ближайшихъ литературныхъ соратниковъ, т. наз. „совиздраловъ“, съ пѣснями и шутками бродившихъ, между прочимъ, и по селамъ Галицкой Руси и въ достаточной степени усвоившихъ себѣ при этомъ и мѣстный народный языкъ и пѣсенный складъ, — естественно, польскій ученый не могъ вмѣстѣ съ тѣмъ, въ свою же очередь, не заключить, что именно этотъ первопечатный вариантъ, какъ авторскій или непосредственно происходящій отъ него оригиналъ, является въ то-же время и первоначальнымъ и самымъ аутентичнымъ текстомъ пѣсни, всѣ же остальные варианты, какъ древне-письменнаго, такъ и народно-устнаго происхожденія, представляютъ только производныя и болѣе или менѣе испорченныя его отраженія, возникшія со временемъ уже на „захватившей“ пѣсню мало-русской почвѣ, въ менѣе культурныхъ „низменныхъ слояхъ“. Въ частности же, по мнѣнію А. Брикнера, „самымъ ненужнымъ об-

¹⁾ Козак Плахта, 27—28.

²⁾ *Pieśni polsko-ruskie*, 186—191, 417—418; *Literatura polska w pierwszym dziesięcioleciu wieku nowego* — „Przegląd Polski“, Крак., 1912, CLXXXVI, 299—300; *Еропеја бazylijska* — „Записки Н. Т-ва ім. Шевч.“ CXVII—CXVIII, 197; *Cechy literatury szlacheckiej i miejskiej wieku XVII* — „Księga pamiątkowa ku czci B. Orzechowskiego“, Львовъ, 1916, I, 166, 172—173; *Poezja w wieku XVII* — „Dzieje literatury pięknej w Polsce“, Крак., 1918, I, 248—249; *Przedmowa* къ книгѣ К. Бадецкого *Literatura mieszczańska w Polsce XVII w.*, XII, и др.

разомъ“ былъ здѣсь невпопадъ „придѣланъ“ къ „исключительно діалогической“ основѣ эпико-повѣствовательный запѣвъ, самъ же текстъ діалога, сверхъ упомянутой ужъ общей порчи, былъ вмѣстѣ съ тѣмъ особенно „загаженъ“ циническими вставками въ концѣ.

Не касаясь здѣсь пока вопроса объ авторѣ пѣсни, о чемъ будетъ дальше особая рѣчь, остановимся сейчасъ лишь на сужденіяхъ обоихъ названныхъ изслѣдователей по поводу ея первоначальнаго состава и подлинной основы вообще.

Чтобы сохранить надлежащую независимость и объективность при сравнительномъ установленіи наиболѣе автентичнаго и ближе всего восходящаго къ предполагаемому прототипу варианта пѣсни (не привлекая къ нему лишь новѣйшихъ, весьма неустойчивыхъ, устныхъ вариантовъ), естественно, необходимо прежде всего отрѣшиться отъ невольнаго предположенія въ пользу варианта Дзвоновскаго, косвенно внушаемаго столь значительнымъ хронологическимъ и археологическимъ его преимуществомъ, безъ котораго, навѣрное, и въ голову бы никому не приходило приписывать ему такую первородную и основную роль. Въ этого случайнаго и чисто формальнаго первенства, означенный чуждый вариантъ, содержащій лишь отрывистый и полный явныхъ затушевокъ или даже недоразумѣній, а притомъ изрядно испещренный рядомъ очевидныхъ полонизмовъ, вырванный изъ связи діалогъ, разумѣется, ни въ коемъ случаѣ не могъ-бы зря считаться сколько-нибудь основоположнымъ или даже авторскимъ изводомъ, а напротивъ, долженъ-бы быть признанъ, безусловно, только фрагментарной и спутанной вчужь, кривоотраженной версіей изъ третьихъ рукъ.

Такъ, что касается явственно въ немъ наблюдаемыхъ, но совершенно отсутствующихъ во всѣхъ остальныхъ, древнеписьменныхъ текстахъ, логическихъ и языковыхъ несообразностей и варваризмовъ, то слѣдуетъ отмѣтить здѣсь хотя-бы лишь важнѣйшіе изъ нихъ, какъ-то¹⁾:

¹⁾ Нѣкоторые изъ приводимыхъ ниже искаженныхъ формъ и варваризмовъ, хоть и далеко не всѣ, были вскользь затронуты уже и И. Я. Франкомъ (*Козак Плавхъ*, 9, 12—14), и А. Брикнеромъ (*Pieśni polsko-ruskie*, 190), однако, къ сожалѣнію, безъ надлежащихъ для существенной оцѣнки текста заключеній или выводовъ изъ нихъ. — „Плохой русскій языкъ“ этого варианта бѣгло отмѣтила, впрочемъ, еще В. А. Магеевскій: *Polska i Ruś*, II, 116, прим. 1. Ср. также замѣчаніе К. Бадецаго: *Pisma Jana Dzwonowskiego*, 24.

а) Очевидные полонизмы: *tesknicy, w posy, o pułnosy, ze wszey posy, osucim, przewroćem, pościółek, hormakom* (ср. *giermak*), *precz, nic, lub, co*, — не говоря уже о цѣломъ рядѣ мелкихъ искаженій въ польскомъ духѣ грамматическихъ и фонетическихъ народныхъ малорусскихъ признаковъ и чертъ.

б) Книжно-архаическія, инообластныя и невразумительныя выраженія: *piesz, wielmi, terem, cherem* (хоромъ?), *hete, kothera(?)*.

в) Синтаксическія ошибки: *lubosz tobie horowaty* — вмѣсто: *z tobow*; или: *iuże hete Zaporohy koniec naszej iest dorohy*.

г) Незаконченная фраза: *sczo za roskosz mne budet...*

д) Затуманенныя и подмѣны видимо непонятыхъ издателемъ или просто непонравившихся ему мѣстъ пѣсни собственными, произвольными стихами, вродѣ ст. 35—40, 55—60, 67—70.¹⁾

Такимъ образомъ, уже изъ этого бѣглаго и поверхностнаго пересмотра страннаго и своеобразнаго языка и стиля записи Дзвоновскаго, совершенно ясно обнаруживается само собой, что послѣдняя отнюдь не обладаетъ внутренними свойствами, которыя могли-бы дать ей хоть-бы косвенное право первородства по сравненію съ другими версіями пѣсни вообще. А если, съ другой стороны, въ противоположность грубымъ недочетамъ польской записи, принять во вниманіе, что самая пѣсня, насколько она сохранилась въ другихъ, древнеписьменныхъ текстахъ, отличается именно чистѣйшимъ, подлинно народнымъ языкомъ, а при этомъ вся проникнута неподражаемымъ и неподдѣльнымъ пѣсенно-народнымъ духомъ и напѣвомъ, какіе могъ себѣ усвоить, разумѣется, лишь очень чуткій авторъ, кровно и проникновенно связанный съ народной почвой и душой, — то становится ужъ совершенно очевиднымъ, что не только тотъ тяжеловѣсный и бездарный даже и въ родныхъ своихъ писаніяхъ, а по русски ужъ совсѣмъ косноязычный Янъ Дзвоновскій (все-равно — дѣйствительное ли это имя, или псевдонимъ) никогда не смогъ-бы вдругъ создать подобной русской пѣсни, но что также и имъ изданная запись органически и далеко отстала отъ предполагаемаго первообразца.

¹⁾ На одинъ подобный случай затуманенности въ записи Дзвоновскаго (ст. 35—40) указалъ уже — однако, опять-таки безъ соотвѣтственныхъ выводовъ относительно производнаго характера текста — и И. Я. Франко (*Козак Плахта*, 12), что же касается проф. А. Брикнера, то послѣдній до такой степени увлеченъ своей излюбленной идеей о польскомъ происхожденіи пѣсни, что считаетъ этотъ текстъ во всякомъ отношеніи „безукоризненнымъ“, причемъ даже и его сплошные полонизмы восхваляетъ, какъ умышленный ... „couleur local“ (*Pieśni polsko-tyńskie*, 190—191).

Нисколько не оспариваютъ этого естественнаго общаго установленія и тѣ оба, такъ сказать, формально-эстетическихъ соображенія, по которымъ И. Я. Франко и А. Брикнеръ опять-таки признаютъ возможнымъ видѣть въ записи Дзвоновскаго, по сравненію съ другими, подлинными вариантами, основной, древнѣйшій прототипъ.

Такъ, прежде всего, едва-ли можно придавать отсутствію въ ней нѣкоторыхъ грубыхъ и циническихъ подробностей, которыя встрѣчаются въ другихъ вариантахъ пѣсни, сколько-нибудь существенный и характерный вѣсъ, а даже зря основывать на этомъ какой-нибудь особый признакъ и критерій для первоначальной строгости и чистоты самой же пѣсни вообще, тѣмъ болѣе, когда столь яркая ихъ часть, какъ эротическая грубость (ст. 34—сл.), — на что ужъ, впрочемъ, указалъ и М. С. Вознякъ (Ист. укр. літ., III, 67), — все-таки въ ней еще осталась налицо. Вѣдь, не говоря уже о томъ, что такія частныя и второстепенныя черты, даже если-бы они и въ самомъ дѣлѣ были лишь позднѣйшими интерполяціями, все-таки далеко еще не могутъ сами по себѣ свидѣтельствовать также и о такомъ-же позднемъ и зависимомъ происхожденіи и содержащихъ ихъ въ себѣ вариантовъ, — въ данномъ случаѣ подобное соображеніе несостоятельно еще и потому, что это частное отсутствіе ихъ въ записи Дзвоновскаго отнюдь не доказываетъ еще такого-же отсутствія ихъ и въ ея предполагаемомъ источникѣ, и даже въ самомъ-же оригиналѣ, а свидѣтельствуетъ просто лишь о нѣкоторой литературной щепетильности издателя, который ихъ, повидимому, самъ-же исключилъ изъ текста, о чемъ тутъ-же и остались въ нѣсколькихъ мѣстахъ послѣдняго вполне замѣтные и ясные слѣды.

Что же касается этихъ предосудительныхъ частныхъ по существу, то тоже, вѣдь, нѣтъ ни малѣйшихъ оснований для того, чтобы такъ увѣренно предполагать, будто-бы въ первоначальномъ текстѣ пѣсни вовсе не было ихъ и быть не могло, а напротивъ, наблюдается рядъ весьма основательныхъ данныхъ, изъ которыхъ съ большой вѣроятностью слѣдовало-бы заключать, что именно ихъ нахожденіе въ составѣ этого оригинала являлось-бы вполне умѣстной, психологически и исторически созвучной съ нимъ, его чертой. Съ подобнымъ предположеніемъ вполне согласуется, прежде всего, уже и самъ общій характеръ и тонъ пѣсни, не только далеко не благонаправной и не сентиментальной по самому замыслу и существу, но, наоборотъ, являющейся въ общемъ довольно-таки острой и глубокой, лирико-эпической сатирой на современный ей козацкій бытъ, которая къ тому-же до извѣстной степени соприкасается и съ нѣкоторыми изъ болѣе позднихъ, сатирическихъ же думъ, а въ отдѣльныхъ

бытовыхъ подробностяхъ (какъ, напр., въ частности, въ особенно грубыхъ и противныхъ ст. 82—92 своднаго текста), быть можетъ, даже непосредственно восходить къ нимъ¹⁾. Съ другой же стороны, какъ ни неудобны и недопустимы всѣ эти спорныя, ужъ черезчуръ реалистическія строки съ точки сужденія новѣйшей литературной эстетики или морали, однако-же, въ простыхъ и беззаастѣчивыхъ условіяхъ означеннаго времени и быта они становятся уже, конечно, не только совершенно естественными и возможными, но даже, можетъ быть, въ нихъ слѣдуетъ признать, въ особенности — въ заключительной характеристикѣ лихой и безотвѣтственной козацкой воли, сугубо сатирической апофеозъ, какъ-бы до нѣкоторой степени смягчающій или оправдывающій даже произвольную, циническую черствость соблазнителя, какъ вольнаго бродяги — „голяка.“

Гораздо болѣе существеннымъ и важнымъ, чѣмъ эти непристойныя мѣста, является другой вопросъ — объ эпико-повѣствовательномъ началѣ, присущемъ, какъ ужъ было сказано, всѣмъ древнеписьменнымъ и нѣкоторымъ устнымъ вариантамъ, но, въ свою очередь, отсутствующемъ вовсе въ записи Дзвоновскаго, а поэтому тоже признаваемомъ обоими изслѣдователями за позднѣйшую, стороннюю придѣлку къ первоначально — будто-бы — лишь сплошь діалогическому общему ядру. А такъ какъ въ непосредственной связи съ этимъ началомъ находятся также и вводныя, личныя реплики самаго діалога (ст. 7—17 своднаго текста), которыя опять-таки отсутствуютъ въ означенной записи, но почему-то оставляются уже обоими же критиками безъ вниманія, то тутъ-же слѣдуетъ коснуться заодно аналогичнаго вопроса и о нихъ.

¹⁾ Я имѣю здѣсь ввиду особенно двѣ думы — о Голотѣ и о Ганжѣ Андигерѣ, комически-печальные герои которыхъ, помимо нашего козака, являются въ то-же время и ближайшими литературными прототипами, какъ живописнаго Мамаѣ, такъ и вертепнаго козака, причѣмъ, замѣчательнымъ образомъ, въ озорныхъ рѣчахъ этихъ послѣднихъ встрѣчаются даже отдѣльныя выраженія и фразы, почти буквально повторяющіяся и въ нашей пѣснѣ, наприкладъ:

„Козакъ душа правдивая, сорочки не мае,
коли не пье, то воши бье, таки не гуляе“,

или: „Козакъ не безъ доли,
куды хоче, туды скаче.“

Ср. Ф. Колесса: Украинські нар. думи, Льв. 1920, 38, 40, 42; его-же: Про генезу укр. нар. дум, Льв. 1921, 78—79. — О Мамаѣ и вертепномъ козакѣ вообще см.: И. Франко: До іст. укр. вертепу XVIII в. — „Записки Н. Т-ва ім. Шевч., LXXII, 54—57; Н. И. Петровъ: Очерки изъ ист. укр. литературы XVII—XVIII вв., Кіевъ, 1911, 479, 508—512; М. Вознякъ: Початки укр. комедії, Льв. 1920, 145—147, 158—162; Ю. А. Яворскій: Новыя данныя для ист. старинной малорусской пѣсни и вирши, Льв. 1921, I—XII, 5—6.

Такъ, прежде всего необходимо здѣсь установить, что и эпически-повѣствовательное введеніе, и вводныя же реплики діалога, по данному критерию на польской записи, конечно, въ равной степени устойчивы и равноцѣнны: ввиду одинаковаго отсутствія ихъ въ послѣдней, ихъ можно только или полностью вычеркивать изъ прототипа пѣсни, или-же, наоборотъ, опять-же вмѣстѣ признавать ихъ изначальную и органическую принадлежность къ ней, а если почему-нибудь тѣ вводныя стихи діалога не исключаются изъ основного текста, то, слѣдовательно, съ такой-же самой точки зрѣнія, и для подобнаго же исключенія предшествующихъ имъ эпическихъ стиховъ введенія нѣтъ тоже никакихъ логическихъ причин¹⁾.

Однако, и помимо логики, свидѣтельствуетъ явно противъ этого и вся, столь стройная и гармоническая въ общемъ, сложность пѣсни, въ подобномъ, двойственномъ ея составѣ, гдѣ обѣ тѣ, формально разныя, но въ сущности единоцѣсенныя части, соединенныя — отсутствующимъ тоже въ польскомъ текстѣ — живымъ звеномъ завязки разговора, такъ органически тѣсно и неразрывно связаны съ собою, что въ нихъ не только никакой искусственной, позднѣйшей спайки ощутить и вскрыть здѣсь невозможно, но напротивъ даже, безъ эпическаго объясненія сценарія въ зачѣтѣ и начальныхъ строфъ діалога о дѣйствующихъ лицахъ весь дальнѣйшій ходъ и смыслъ послѣдняго являлся-бы, какъ въ записи Дзвоновскаго, довольно — *ex abrupto* — неожиданнымъ и не совсѣмъ понятнымъ вообще.

А что это — столь естественное и необходимое въ подобномъ случаѣ — вступленіе дѣйствительно сполна принадлежало къ изначальному и подлинному тексту и лишь почему-то зря было пропущено Дзвоновскимъ, совершенно явственно показываетъ, наконецъ, тотъ фактъ, что оно упорно и устойчиво воспроизводится не только всѣ-

¹⁾ Единственно возможнымъ общимъ основаніемъ для этого могло-бы развѣ быть соображеніе, что такое виѣшеніе смѣшеніе эпическихъ и драматическихъ моментовъ, въ ту эпоху и въ тѣхъ письменныхъ условіяхъ, неправдоподобно и недопустимо вообще, но подобный взглядъ совсѣмъ неоснователенъ ужъ потому, что цѣлый рядъ другихъ старинныхъ малорусскихъ пѣсенъ даннаго же историческаго жанра, въ томъ числѣ и знаменитая, древнѣйшая изъ нихъ, баллада о Штефанѣ — воеводѣ, именно тѣ два момента складно и созвучно совмѣщаютъ или даже ихъ переплетаютъ межъ собой. Что же касается указываемыхъ И. Я. Франкомъ (Ковак Плахта, 17) и — по другому случаю — М. С. Вознякомъ (Ковацтво під Хотиним 1621 р. в сучасній поезіі — „Записки Н. Т-ва ім. Шевч.“ СХLIX, 145) немногочисленныхъ примѣровъ исключительно діалогическихъ народныхъ пѣсенъ, то послѣднія, какъ чисто личныя и чувственно-лирическія выявленія, быть можетъ — даже восходящія къ остаткамъ хорового пѣнія, здѣсь, разумѣется, въ расчетъ ужъ не идутъ.

ми древнеписьменными текстами и всѣми же, болѣе или менѣе полными, народными вариантами и даже передѣлками, до великорусскаго ихъ отзвука включительно, но вмѣстѣ съ тѣмъ даже, что здѣсь особенно показательно, наглядные слѣды его находятся и въ томъ отрывистомъ и крайне сокращенномъ спискѣ (Т-ва им. Шевч. № 345—В), который, какъ оказывается изъ приводимыхъ изъ него подстрочно разночтеній къ сведенному вмѣстѣ тексту, безъ сомнѣнія, произошелъ отъ общей съ записью Дзвоновскаго редакціи, такъ что, очевидно, и эта послѣдняя обязательно должна была имѣть еще въ своемъ составѣ тотъ-же эпико-повѣствовательный запѣвъ.

Такимъ образомъ, помимо пересмотренныхъ здѣсь частныхъ, внутреннихъ вопросовъ о предполагаемомъ составѣ и характерѣ первоначальнаго извода пѣсни, изъ изложеннаго выше исподволь опредѣлились вмѣстѣ съ этимъ также и взаимныя соотношенія различныхъ старыхъ текстовъ межъ собой.

Конечно, настоящаго, прямого прототипа между ними нечего уже искать: всѣ они, вѣдъ всякаго сомнѣнія, являются лишь производными и болѣе или менѣе испорченными отраженіями неизвѣстнаго ужъ болѣе оригинала, затерявшагося въ сумракѣ вѣковъ. Но все-же, по всей очевидности, ближе всего восходятъ къ этому безвѣстному оригиналу, какъ можно-бы себѣ его по общей совокупности представить, лишь оба, изданные мною, варианта *А* и *Б*, безспорно, сохранившіе предполагаемый составъ и обликъ пѣсни съ сравнительно наибольшей яркостью и полнотой, — что же касается пресловутаго текста Дзвоновскаго (а также, разумѣется, и совпадающей съ нимъ выборки у Мацеевскаго), то онъ произошелъ, повидимому, отъ какой-то другой, промежуточной и еще болѣе испорченной редакціи, къ которой, въ свою очередь, восходитъ также и, съ нимъ родственной, но сильно сокращенной, списокъ *В*. И совершенно въ сторонѣ приходится поставить, наконецъ, ту выцвѣтшую пѣсенную схему, которая вошла въ составъ великорусскихъ пѣсенниковъ — вѣроятно — изъ народныхъ устъ.

Слѣдуетъ еще остановиться вкратцѣ на вопросѣ — такъ настойчиво подчеркиваемомъ А. Брикнеромъ — о самомъ авторѣ интересующей насъ пѣсни и, въ частности, о національной метрикѣ его, хотя такой вопросъ тутъ, въ сущности, по объективнымъ даннымъ, не долженъ-бы ужъ даже возникать. Вѣдъ, несмо-

тря на то, что пѣсня эта явно не народна, не безымянный плодъ простыхъ, пѣвучихъ устъ, а высоко-художественное произведеніе единоличнаго, искусства пера, — о чемъ столь убѣдительно свидѣтельствуется весь ея затѣйливый и сложный виѣшній складъ, — то все-же авторъ въ ней нисколько не указанъ и вообще по немъ нѣтъ никакихъ слѣдовъ, а слѣдовательно, — *ex nihilo fit nihil*, — и не приходится тутъ зря его искать. Что же касается, собственно, національности автора пѣсни, то таковая достаточно явственно сквозитъ и проступаетъ въ ней сама собой: такой живой языкъ и неподдѣльный пафосъ, какъ было упомянуто уже, не могъ-бы проявить никто другой, какъ только, разумѣется, лишь подлинный, природный малоруссъ, такъ что здѣсь тоже нѣтъ — отъ избытка — ужъ никакой нужды о немъ гадать.

Но, тѣмъ не менѣе, означенный польскій ученый, столь определенно и увѣренно опознающій нынѣ этого невѣдомаго автора и съ настойчивостью, достойною лучшаго дѣла, устанавливающій именно польское происхождение его, какъ извѣстно, держится другого мнѣнія и имѣетъ вообще въ этомъ направленіи особый стажъ. Проникшись издавна сплошнымъ предубѣжденіемъ, что чуть-ли не вся свѣтская, не только малорусская, но въ общемъ даже и московско-русская литература средняго періода XVI—XVIII вѣковъ, заимствована отъ поляковъ¹⁾, онъ не преминулъ, конечно, и въ данномъ случаѣ воспользоваться такимъ соблазнительнымъ и рѣдкимъ обстоятельствомъ, что русская пѣсня даже напечатана была по польски, чтобы приписать ее сейчасъ же автору-поляку, а именно, если ужъ не самому ея издателю Дзвоновскому, то, по крайней мѣрѣ, одному изъ примыкавшихъ къ нему „совиздраловъ“, ничѣмъ другимъ, однако, не удостоверяя этого предвзятаго предположенія, какъ только самымъ фактомъ нахождения ея въ составѣ „Seymu“ и польскими чертами в самомъ текстѣ, съ одной стороны, а собственнымъ, упорнымъ утвержденіемъ, съ другой.

Не повторяя здѣсь ужъ тѣхъ, подробно выраженныхъ выше прямыхъ соображеній и примѣтъ, которыя по текстуальнымъ даннымъ вовсе исключаютъ автора-поляка и вмѣстѣ съ тѣмъ, напротивъ, *выявляютъ козацко-малорусское происхожденіе пѣсни*, необходимо все-же указать еще лишь на одинъ несообраз-

¹⁾ Кромѣ цѣлаго ряда отдѣльныхъ статей и замѣтокъ, этотъ своеобразный взглядъ проф. А. Брикнера полиѣе и ярче всего выраженъ въ его брошюрѣ: *O literaturze rosyjskiej i naszymъ do niej stosunku dziś i latъ temu trzysta*, Львовъ, 1906. Ср. также егo-же: *Historja literatury rosyjskiej*, I, Льв. 1922.

ный фактъ, не согласующійся съ авторством Дзвоновскаго и, стало быть, — отводомъ главнаго виновника возникшаго тутъ недоразумѣнія, — ужь окончательно опровергающей и всю нелѣпую гипотезу о польской принадлежности „Кулины“ вообще.

Все дѣло въ томъ, что данная пѣсня помѣщена Дзвоновскимъ лишь въ одномъ, а именно, въ послѣднемъ изданіи его брошюры 1625 г., въ первыхъ же двухъ изданіяхъ этого года еще ея въ ней нѣтъ, что можно-бы, конечно, объяснить лишь тѣмъ, что онъ ее составилъ именно въ означенномъ году. Но, такъ какъ установлено уже документально („Mięzopust“ 1622 г. и „O stacieu żołnierz z theologiem“ 1624 г.), что она не только раньше ужь существовала, но даже, видимо, была настолько популярной, что ее, какъ всѣмъ извѣстную, такъ запросто цитируютъ неразъ, то остается только заключить, что авторомъ ея Дзвоновскій быть не могъ, а даже, можетъ быть, что онъ до 1625 года еще ея и вообще не зналъ.

Подводя итоги сказанному выше, слѣдуетъ, такимъ образомъ, прежде всего установить, что пѣсня о козакѣ и Кулинѣ возникла приблизительно на рубежѣ XVI—XVII вѣковъ, повидимому, судя по территориальной принадлежности всѣхъ старыхъ текстовъ, съ одной стороны, а по нѣкоторымъ, порознь сохранившимся въ отдѣльныхъ записяхъ, діалектологическимъ особенностямъ (хижа, облапяти, imrekat. пусть, кепенякъ, дѣвчинойко, козачейку), съ другой, гдѣ-то въ западной, лемковской части Галицкой Руси или даже по ту сторону Карпат¹⁾, откуда она уже и распространилась со временемъ и по нѣкоторымъ другимъ областямъ малорусскаго нарѣчія и проникла также очень ощутительно и въ польскую культурную среду, другимъ же отпрыскомъ вошла эпизодически и въ пѣсенный великорусскій оборотъ.

Не подлежитъ никакому сомнѣнію, затѣмъ, что возникла она далеко не въ безграмотной и безличной крестьянской средѣ, подобно какой-нибудь простой и незамысловатой лирической пѣснѣ или буйной, озорной частушкѣ деревенскаго Федька или Грицька, а была — конечно, въ духѣ и окраскѣ соответственныхъ народныхъ пѣсень или думъ — нарочито и сознательно сочинена какимъ-нибудь талантливымъ и болѣе или менѣе образованнымъ пинтомъ-бурсакомъ, быть можетъ, даже лично погулявшимъ въ козакахъ, какъ яркая и ѣдкая сатира на современный ей козацкій бытъ и лады. А что касается ея

¹⁾ Подобное предположеніе высказали вскользь уже и И. Я. Франко: Козак Плахта, 13, 27, и М. С. Вознякъ: Іст. укр. літ., III, 70.

поэтического облика и состава, то, при весьма своеобразномъ и изящномъ внѣшнемъ складѣ, она отличается также и нѣсколько необычной двойственностью составляющихъ ее литературныхъ элементовъ — эпико-повѣствовательной запѣвки и живого драматическаго разговора, сочетающихся чрезвычайно стройно и созвучно въ общую, причудливую смѣсь.

Самый старый по времени (но отнюдь не по самому тексту) вариантъ ея былъ сравнительно довольно рано изданъ въ польской печати однимъ изъ такъ наз. „совиздраловъ“ — Яномъ Дзвоновскимъ — въ его сатирической брошюрѣ „Seymu walnego domowego artykułow sześć“ 1625 г., однако, этотъ текстъ нисколько не является первоначальнымъ или основнымъ, а представляетъ только фрагментарную и сильно исковерканную вчужѣ запись посторонняго любителя, быть можетъ, даже прямо съ голоса небрежнаго и неумѣлаго пѣвца, пристегнутую совершенно механически и произвольно къ собственной его сатирѣ объ анекдотическомъ козакѣ Плахтѣ, какъ принадлежащую тому-же „Pieśń“. Такимъ образомъ, ближайшими къ предполагаемому прототипу пѣсни вариантами приходится считать два древнеписьменныхъ, опубликованныхъ мною, галицко-русскихъ текста первой половины XVIII-го вѣка, которые, съ подсобіемъ другихъ, составлены здѣсь въ приложеніи въ одинъ, возможно полный, сводный текстъ.

III.

Остается еще въ заключеніе произвести, такъ сказать, особую историко-литературную развѣдку въ смыслѣ выясненія взаимныхъ отношеній между пѣснью о козакѣ и Кулинѣ и вышедшимъ почти одновременно съ ней въ печати польскимъ назидательнымъ „Kozaczkіem duchownym“, на непосредственную генетическую связанность которыхъ было проф. А. Б р и к н е р о мъ указано уже давно¹⁾. И дѣйствительно, хотя по содержанию и общему идейному характеру они, безспорно, совершенно чужды или даже противорѣчивы межъ собой, то все-же свойственные имъ, столь своеобразные и необычные въ пѣсенной литературѣ, внѣшній стихотворный остоу и размѣръ и логически-композиціонный, внутренній параллелизмъ, несомнѣнно, обнаруживаютъ сразу ихъ ближайшее, формальное родство.

Слѣдуетъ прежде всего замѣтить, что подъ общимъ наименованіемъ „Kozaczek duchowny“ въ старой польской пѣсенной терминологіи подразумѣвалось нѣсколько различныхъ, но объединенныхъ неизмѣнно одинаковымъ — тождественнымъ съ „Кулиной“ — внѣшнимъ переборомъ и подобнымъ же внутри-структурнымъ планомъ, назидательно-духовныхъ виршъ, какъ-то:

1) „Nadobna pieśń o Kozaczku duchownym“ (нач.: „O, mizerna duszo moia, gdzie ty zażywasz pokoia?“), — въ двухъ изданіяхъ безъ указанія мѣста и года печати (начала XVII в.), 4 стр. малой 4-ки²⁾. — (См. Приложение V.)

2) „Nadobna pieśń o Kozaczku duchownym, teraz nowo z pilnością wydana dla ludzi bogoboynych, którzy żywot dobry a cnotliwy wiodą, a wedle woley Pana Boga wszechmogącego żyją“ (нач.: „O, kochaneczku, panie mój, powiedz, gdzie mój prawy pokój?“), — безъ

¹⁾ Pieśni polsko-ruskie, 188; „Pam. Literacki“, XII, 91.

²⁾ K. Estreicher: Bibliografia polska, Краковъ, 1912, XXIV, 256; ср. также: A. Brückner: Pieśni polsko-ruskie, 188; „Pamiętnik Literacki“, XII, 91.

мѣста и года изданія (тоже нач. XVII в.), 4 стр. малой 4-ки¹). — (Осталась мнѣ пока-что недоступной).

3) „Kozaczek duchowny na dwa chory, anyelski y diabelski“, — безъ указанія мѣста печати, 1618 г., 4 стр. малой 4-ки²). — (См. Приложение VI).

4) „Kozaczek duchowny, podczas głodem y wojnąm(!) scisnion(e)y Wielgi(!) Polski czasu walnego w wszystkiej Wielgi Polsce mowowego powietrza roku 1630, o śmierci dumaiący“, — рукопись Ягеллонской Библиотеки въ Краковѣ, № 116, стр. 100—103.³)

За исключеніемъ послѣдняго, рукописнаго „Kozaczka“, примыкающаго къ данной группѣ только относительно и въ самыхъ общихъ внѣшнихъ контурахъ, а поэтому и оставляемаго здѣсь безъ всякаго дальнѣйшаго вниманія, другія три (поскольку о второй изъ

¹) K. Estreicher: Bibliografia polska, XXIV, 256; A. Brückner: „Pamiętnik Literacki“, XII, 91.

²) K. Estreicher: Bibliografia polska, Kraków, 1905, XX, 183; K. Ba-ddecki: Nieodszukane pierwodruki, 661—662.

³) Н а ч.: Hoy, przestawny Polaninie,
 czym teraz cześć twoia słynie:
 czy ryczerskim mężnym boiem,
 czy kupionym krwawym pokojem?
 Oto w boiu y pokoju
 śmiercią giniesz, śmiercią szłynie
 w tey szłus[e]y oycystey krainie.
 Nie dosie śmierć na tym miała,
 że Polaków nazbierała
 w poniżonych dzikich polach,
 w pokrwawionych pruskich rolach,
 pobudziła, zawozela (?)
 swe Dumaki (?) na Polaki,
 durnego, hardego kozaka.
 Na barki nam nastąpieli,
 pod nogami ktorzy byli.
 Ryczerstwa we krwi polskiego
 chłopstwa brodzi złość ruskiego.
 Na swe pany lud poddany
 następuje, nie folguie,
 okrutny, przewrotny schismatyk. И. т. д.

Ср.: A. Brückner: Pieśni polsko-ruskie, 188—189; „Pam. Literacki“, XII, 91.

Копія съ вышеуказанныхъ старинныхъ польскихъ текстовъ, кромѣ неразъясненной „Nadobnej pieśni“ подъ н-ромъ 2, были мнѣ любезно предоставлены д-ромъ Казиміромъ Пекарскимъ въ Краковѣ, которому и приношу за нихъ глубокую признательность.

нихъ возможно заключать по одному началу), указанныя выше назидательныя вирши, несмотря на общую тождественность литературной темы и ея логически-формальной разработки, представляютъ — даже не особыя, но все-же близкія по существу, редакціи единого въ своей основѣ памятника, а совершенно разныя и независимыя другъ отъ друга, частно-параллельныя произведенія, связуемыя только этимъ внутреннимъ — и чрезвычайно близкимъ въ то-же время къ пѣснѣ о козакѣ и Кулинѣ — сквознымъ, композиціонно-цѣльнымъ тождествомъ. Такимъ образомъ, естественно является вопросъ, откуда и въ какихъ размѣрахъ въ нихъ произошли — при внѣшней разновидности — такое странное и необычное взаимное родство, съ одной стороны, а общая ихъ связанность съ козацко-малорусской пѣснью совершенно иносущной плоскости, съ другой?

Особо пристрастившійся къ послѣдней проф. А. Брикнеръ, такъ увѣренно и смѣло присудивъ ее сначала автору-поляку, счелъ возможнымъ также въ данномъ случаѣ рѣшить вопросъ не менѣе свободно и легко, категорически признавъ, что эти польскіе духовные „Kozaczki“ (всѣ вмѣстѣ, или каждый врозь?) произошли естественно и прямо отъ нея¹⁾. Но такъ какъ, въ свою очередь, и это смѣлое предположеніе почтеннаго ученаго совсѣмъ бездоказательно и голословно, а въ частности, ничуть въ немъ не провѣрены ни частныя соотношенія отдѣльныхъ виршъ между собою, ни даже непосредственное отношеніе ихъ къ мнимому оригиналу, то тоже здѣсь приходится — въ связи съ наличными условіями внутреннихъ и объективныхъ данныхъ — подробнѣе его провѣрить и пересмотрѣть.

Если только — въ аналогіи съ преувеличенной оцѣнкой записи Давоновскаго — и данное предположеніе А. Брикнера опять-таки основано на косвенномъ, хронологическомъ соображеніи, что пѣсня о козакѣ и Кулинѣ, будто-бы, существовала раньше, чѣмъ какой-нибудь изъ этихъ назидательныхъ „Kozaczków“, первый разъ упоминаемыхъ въ литературѣ только въ „Gratysie plebańskim“ Іосифа Пienкноржецкаго (Шембека) 1627 года, а слѣдовательно, что именно

¹⁾ А. Brückner: Pieśni polsko-ruskie, 188; „Pam. Literacki“, XII, 91. — Больше осторожно и сдержанно высказался по этому поводу К. Бадецкий (Nieodszukane pierwodruki, 661), предполагающій только, что, неразысканный пока, первопечатный(?) текстъ „Kozaczka“, по всей вѣроятности, „способствовалъ-бы равносростному ослѣженію“ и нашей пѣсни. Ср. также: *Literatura mieszczańska*, 343.

она является для нихъ оригиналомъ, то это — просто лишь случайный недосмотръ со стороны увлекшагося автора, которому „Kozaszek... na dwa chory“ 1618 г. (т. е., на четыре года раньше первого упоминанія о нашей пѣснѣ), явственно отмѣченный въ библиографіи К. Эстрейхера еще въ 1905 г., остался почему-то неизвѣстнымъ, такъ что онъ и срокъ *post quem* ихъ появленія (или только первого изъ нихъ?) невѣрно перенесъ на 1627 годъ. Формальное хронологическое первенство должно быть, такимъ образомъ, изъ счета мнимыхъ преимуществъ нашей пѣсни сразу и рѣшительно исключено.

Однако, и по существу подобное предположеніе должно быть признано совсѣмъ несостоятельнымъ и опрометчивымъ — уже хотя-бы потому, что оно отнюдь не согласуется ни съ общими приѣмами прямыхъ литературныхъ воспріятій въ области сюжетовъ и идей, ни, въ частности, съ культурно-религіозной мѣстной обстановкой той поры. Не говоря уже о томъ, что самая возможность производнаго образованія духовной вирши изъ такой завѣдомо свободной или даже непристойной свѣтской пѣсни, какъ „Кулина“, весьма сомнительна и маловѣроятна вообще, — вѣдь, если иногда такіе случаи и наблюдаются въ исторіи литературы, то лишь при исключительно благоприятныхъ данныхъ какой-нибудь особенной логической преемственности замысла и темы, чего тутъ, разумѣется, ужъ совершенно нѣтъ, — противъ подобнаго предположенія тутъ возстаетъ рѣшительно еще и та глубокая религіозная вражда, которая давно существовала между польско-католическимъ и русско-православнымъ міромъ и, навѣрное, не допустила-бы — по чисто вѣроисповѣднымъ основаніямъ — подобную, вдвойнѣ кощунственную связь¹⁾.

Совершенно иначе представляется дѣло, если подойти къ нему съ обратной точки зрѣнія, а именно, предположить, что пѣсня о козакѣ и Кулинѣ, наоборотъ, произошла отъ названной духовной вирши, какъ прямое, пародическое подражаніе ея обще-логическому и стихостроительному образцу; при такой концепціи вопроса, всѣ возникшія недоумѣнія сразу разрѣшаются сами собой.

¹⁾ Въ пользу генетической зависимости этихъ польскихъ виршъ отъ пѣсни о козакѣ и Кулинѣ можно-бы, пожалуй, указать лишь развѣ на то обстоятельство, что само названіе „Kozaszek“, къ нимъ никакъ не подходящее и праздное, завѣдомо скопировано, вѣроятно, съ этой пѣсни, которая тоже, какъ извѣстно изъ

Итакъ, прежде всего, какъ установлено ужъ выше, хронологической разсчетъ — насколько можно заключать по обнаруженнымъ до сихъ поръ, скуднымъ даннымъ — всецѣло соотвѣтствуетъ такому именно, обратному предположенію, что пѣсня, о которой первый слѣдъ относится къ 1622 году, возникла изъ духовной вирши, вышедшей въ печати въ 1618 году.

Что же касается, затѣмъ, тѣхъ общихъ предпосылокъ и условий, которыя такъ или иначе ограничиваютъ въ нѣкоторыхъ случаяхъ взаимную литературную преемственность и тягу, то частныя образованія подобныхъ свѣтскихъ пѣсень и пародій изъ назидательныхъ и даже культовыхъ духовныхъ виршъ нисколько, какъ извѣстно, имъ не подлежатъ, а напротивъ, сплошь и рядомъ наблюдаются и вообще въ литературѣ, и — въ частности — въ старинной русской письменности, какъ вполне естественный и допустимый, остроумно-творческой приѣмъ¹⁾.

ея цитата, въ современномъ польскомъ обиходѣ называлась просто лишь „Kozackiem“ вообще. Но, не говоря ужъ объ условной шаткости и илюзорности подобной заголовной переключки самой по себѣ, повсе не исключено здѣсь тоже и такое ея объясненіе, что названіе это пристегнулось къ данному комплексу виршъ, — все равно, существовала ли онъ ужъ раньше въ частныхъ текстахъ, или только въ общемъ прототипѣ, — такъ сказать, лишь косвеннымъ рефлексомъ задняго числа, по позднѣйшей, общей ассоціаціи ихъ явственнаго сходства въ складѣ и мелодіи съ излюбленной и модной малорусской пѣсней тѣхъ временъ, хотя-бы на подобіе того, какъ и въ наше время галицкій же авторъ слушалъ литургическое пѣніе дьячка: „Онъ спѣвалъ такъ дробненько и отрывисто, якъ коли-бъ козачка утялъ“ (Геронимъ Анонимъ: Повѣсти и рассказы, Льв. 1882, II, 282). И тѣмъ болѣе оправдано и вѣроятно это объясненіе, что въ соответственномъ карпаторусскомъ текстѣ, о которомъ будетъ дальше рѣчь, въ заглавіи — уже вполне умѣстномъ и исчерпывающемъ для самой вирши — никакихъ подобныхъ указаній на „козачка“ нѣтъ.

Подобнымъ же обратнымъ, рефлективно-механическимъ замѣтнованіемъ изъ нашей пѣсни слѣдуетъ, повидимому, объяснить и неожиданную форму обращенія къ душѣ въ утерянной 2-ой „Nadobnej piésni“: „O, kochaneczku, ranie mój!“, всецѣло подходящую для свѣтской пѣсни, но совершенно лишнюю и неестественную въ покаянной виршѣ, какъ такой.

¹⁾ Ср. напр.: П. А. Безсоновъ: Калѣки переходже, Москва, 1863, Предисловіе, XLV - XLVI; В. Н. Перетцъ: Звѣтки и матеріалы для ист. пѣсни въ Россіи, С.-Пб. 1901, 75 - 76; Ю. А. Яворскій: Великорусскія пѣсни въ старинныхъ карпато-русскихъ запискахъ, С.-Пб. 1912, 83, и др. — Ср. также нерѣдкіе случаи подобнаго же передѣлыванія серьезныхъ или даже трагическихъ козацкихъ думъ въ шутивыя пародіи (К. Грушевская: Українські народні думи, Київ, 1927, I, Введеніе), а равно и столь распространенные примѣры вырожденія духовно-нравственной легенды въ хлесткій анекдотъ.

Точно также и національно-вѣроисповѣдныя противорѣчя, отвращающія производную зависимость духовной польской вирши отъ козацкой пѣсни, при такой перестановкѣ отношеній, когда рѣчь идетъ ужъ только объ обратной, свѣтской передѣлкѣ, очевидно, сразу же теряютъ все свое значеніе и остріе, тѣмъ болѣе, что для послѣдней, въ сущности, нѣтъ вообще нужды искать и устанавливать напрасно какой-нибудь иноязычный образецъ.

Дѣло въ томъ, что, кромѣ польскаго духовнаго „Kozaczka“, въ упомянутыхъ его различныхъ проявленіяхъ, нашелся нынѣ также и подобный же карпаторусскій текстъ, о которомъ можно съ полной вѣроятностью предполагать, что именно онъ является для нашей пѣсни непосредственнымъ логически-композиціоннымъ и виѣшне-архитектоническимъ прообразомъ, заключающимъ въ себѣ, повидимому, въ то-же время и прямое объясненіе ея загадочнаго сходства съ польской покаянной виршей вообще.

Этотъ новонайденный текстъ, имѣющій особое заглавіе „Пѣснь грѣшныхъ людей и танецъ пекелный“, оказался налицо, какъ приспособленный къ учительско-церковнымъ цѣлямъ стихотворный уникъ, въ томъ-же замѣчательномъ карпаторусскомъ сборникѣ конца XVII вѣка „Ключъ“, изъ котораго ужъ былъ опубликованъ мною рядъ статей и еще готовится къ печати цѣлый сводъ апокрифическихъ сказаній и легенд¹⁾. —(См. Приложение IV).

Прежде, чѣмъ подробнѣе коснуться частныхъ отношеній этой вновь открытой вирши къ пѣснѣ о козацкѣ и Кулинѣ самихъ по себѣ, нужно вообще установить, что, принадлежа всецѣло, какъ по содержанию и плану, такъ и по своей своеобразной виѣшней формѣ, къ той-же самой стихотворной группѣ, что и польскіе духовные „Kozaczki“, — и она, въ свою же очередь, подобно, какъ и тѣ между собой, нисколько съ ними не соединена какимъ-нибудь прямымъ соотношеніемъ или родствомъ и вообще въ послѣднемъ, текстуальномъ отношеніи вполне самостоятельна и независима отъ нихъ.

Что же касается, въ частности, взаимныхъ отношеній „Пѣсни грѣшныхъ людей“ и козацкой пѣсни о Кулинѣ, то, по совокупности

¹⁾ См.: Ветхозавѣтныя библейскія сказанія въ карпаторусской церк.-учит. обработкѣ конца XVII в., Ужг.—Прага, 1927 (тамъ-же, 17, а также въ слѣдующей статьѣ, 503, дано и краткое описаніе самой рукописи); Легенда о происхожденіи павликіанъ, Ленинградъ, 1928; Карпаторусское поученіе о снахъ, Ужг. 1928; Повѣсти изъ „Gesta Romanorum“ въ карпаторусской обработкѣ к. XVII в., Прага, 1929.

всѣхъ признаковъ и данныхъ, остается лишь предположить, что послѣдняя была составлена подъ непосредственнымъ формально-творческимъ воздействием и по сплошному образцу — не чужой и иноязычной польской или же другой подобной вирши, а именно лишь этой, малорусской же ея вариации, какъ соотечественной и родной. Но и помимо мѣстно-національной согласованности, правящей въ подобныхъ случаяхъ литературныхъ притяженій, какъ извѣстно, самую рѣшающую роль, также и по внутренне-аналогическому, а равно и архитектурному плану сочиненія, означенная вирша, несмотря на всю свою отъявленную спутанность и порчу, все-же ближе всѣхъ другихъ въ ней отпечатлѣвается и явственно сквозитъ, хотя прямыхъ и явныхъ совпадений въ текстѣ между ними (точно также, какъ и съ польскими „Kozaczkami“), какъ это ни удивительно и странно, почему-то совершенно нѣтъ¹⁾. Въ частности, сплошнымъ и явственнымъ параллелизмомъ сближаетъ ихъ другъ съ другомъ тотъ особый, только имъ однимъ присущій, сатирической и обличительно-жизнейской реализмъ, который въ польскихъ виршахъ, проникнутыхъ насквозь искусственной и праздною, формально-назидательной риторикой, отсутствуетъ почти совсѣмъ. А что въ этой покаянной виршѣ (а равно и въ польскихъ ея параллеляхъ) вовсе нѣтъ вступительныхъ эпическихъ стиховъ, объясняется совсѣмъ естественно и просто тѣмъ, что въ данномъ случаѣ, въ самодовлѣющихъ условіяхъ увѣщеваній грѣшной человѣческой души, въ какомъ-нибудь особомъ объясненіи сценарія и дѣйствующихъ лицъ, конечно, нѣтъ уже логической нужды, въ то время, какъ — опять напомнимъ кстати — въ живомъ и исключительно причудливомъ діалогѣ козака и Кулины безъ него нельзя бы было даже всѣхъ своеобразностей послѣдняго понять, а слѣдовательно, и оказалось нужнымъ такъ или иначе (но сразу-же, при самомъ зарожденіи, а вовсе не случайно и заднимъ числомъ, какъ думаетъ А. Брикнеръ) его — сверхъ образа — присочинить.

О времени и мѣстѣ составленія интересующей насъ покаянной „Пѣсни“ приходится — за неимѣніемъ прямыхъ и четкихъ данныхъ —

¹⁾ Каково бы, впрочемъ, ни было происхожденіе пѣсни о козакаѣ и Кулинѣ, какъ такой, изъ подражанія ли данной покаянной виршѣ, или же — допустимъ — внѣ ея, но, во всякомъ случаѣ, то совершенно произвольное предположеніе Н. О. Сумцова (Малюнки з життя укр. нар. слова, 57), будто-бы въ ея основѣ „лежатъ западныя пѣсни“, а равно и столь-же голословное ея опредѣленіе, какъ „странствующаго сюжета“, въ куріозномъ большевицкомъ „Нарисѣ історіі укр. літератури“ (Харьковъ, 1925, 72) В. Коряка, какъ лишенная ужъ всякихъ оснований, разумѣется, не могутъ быть здѣсь принимаемы въ расчетъ.

лишь косвенно и въ общихъ очертаніяхъ гадать, причемъ вопросъ тутъ затрудняется еще и тѣмъ, что самый текстъ ея — увы, единственный! — довольно-таки поздній, конца XVII вѣка, а вмѣстѣ съ тѣмъ значительно испорченный и блеклый вообще.

Такъ, если признавать словарный матеріалъ послѣдняго за автентично-основной, то, по нѣкоторымъ, явственно карпаторусскимъ выраженіямъ (робгаза, гвудзя, журатокъ, козачки, подля, джерга), а равно и находенію его въ карпаторусскомъ сборникѣ, быть можетъ, слѣдовало-бы предполагать, что эта „Пѣснь“ и возникла, именно, на территоріи самой же Закарпатской Руси (отчего и раньше выраженная догадка о подобномъ же происхожденіи и пѣсни о козакѣ и Кулинѣ приняла-бы болѣе устойчивый и достовѣрный вѣсъ), — но, конечно, при одномъ наличіи лишь этихъ скудныхъ данныхъ, ничего опредѣленнаго тутъ утверждать нельзя.

Не много лучше обстоитъ вопросъ и о предѣлахъ времени, въ какихъ могъ быть составленъ данный памятникъ, но въ этомъ отношеніи имѣется, по крайней мѣрѣ, нѣкоторый *terminus a quo* его существованія, а именно 1618 годъ, когда былъ изданъ первый изъ извѣстныхъ нынѣ, параллельно-хоровой „Kozaszek“, съ заголовнымъ отзвукомъ изъ пѣсни о козакѣ и Кулинѣ, — такъ что, безъ сомнѣнія, и онъ, какъ образецъ послѣдней, къ этому же времени уже существовалъ. А если, сверхъ того, прикинуть во вниманіе и нѣкоторый промежутокъ времени, необходимый для подобнаго двойного отраженія — его въ козацкой пѣснѣ о Кулинѣ и, въ своей чередѣ, послѣдней въ польской виршѣ, — то, повидимому, нужно отодвинуть этотъ срокъ еще хоть на одинъ-другой десятокъ лѣтъ назадъ, т. е., къ первымъ же годамъ XVII-го вѣка или даже дальше вглубь — въ предшествующій вѣкъ.

Оставалось-бы еще хоть въ общихъ очертаніяхъ установить, какъ сущность и устойчивость взаимнаго родства всѣхъ этихъ — польскихъ и карпаторусскаго — духовно-обличительныхъ діалоговъ между собою, съ одной стороны, такъ и ихъ предполагаемое общее происхожденіе изъ одного источника, съ другой.

Уже изъ сказаннаго раньше, кажется, вполне опредѣленно можно заключать, что всѣ они — какъ ни тождественны они по замыслу, сюжету и сплошному архитектурическому складу вообще — возникли, тѣмъ не менѣе, вполне самостоятельно и врозь, нисколько не соприкасаясь и не согласуясь даже въ общей сложности состава и набрѣ текста межъ собой. А такъ какъ, конечно

подобное общее сходство никакъ не могло здѣсь явиться случайно и само собой, да еще, къ тому-же, и въ нѣсколькихъ текстахъ подрядъ, то необходимо вмѣстѣ съ тѣмъ признать, что всѣ же они — во каждый отдѣльно — исходятъ лишь отъ одного, пока еще не обнаруженнаго прототипа, который имъ, природнымъ образомъ, все это родовое сходство и придалъ.

Относительно же этого предполагаемаго общаго оригинала да позволено мнѣ будетъ, въ заключеніе, здѣсь высказать — не сколько-либо четкій и основанный на точныхъ данныхъ взглядъ, и даже не опредѣленное и ясное предположеніе, а просто лишь условную догадку, а собственно — лишь неуверенно и бѣгло наводящей, но очень соблазнительный вопросъ.

Дѣло въ томъ, что самое-то, чрезвычайно красочное и причудливое, покаянно-обличительное содержаніе всѣхъ этихъ виршъ, въ связи съ своеобразной композиціей и виѣшней 'формой ихъ, являются, безспорно, столь необычайными и неожиданными блестками на сѣромъ и однообразномъ фонѣ польско-малорусской виршевой литературы тѣхъ временъ, что невольно вызываютъ представленіе о вѣроятномъ чуждомъ образцѣ, случайно лишь воспринятомъ и претворенномъ здѣсь подъ мѣстный кругозоръ и ладъ.

Въ этомъ направленіи имѣются какъ-будто даже нѣкоторыя предуказанія въ заглавіи карпаторусской вирши, но въ дѣйствительности, на провѣрку, всѣ они оказываются лишь праздными, блуждающими огоньками; ни „Книга Екклесіаста“, на которую тутъ есть прямая ссылка, ни разнообразныя „Діалоги“ и „Пренія“ о смерти и загробныхъ наказаніяхъ, ни, наконецъ, тѣ западныя „Танцы смерти“, съ которыми — казалось-бы — сближаетъ эту виршу не только заголовокъ, но также и особый эпизодъ въ контекстѣ (ст. 105—132), къ ней на самомъ дѣлѣ, кромѣ развѣ самыхъ общихъ настроеній и сквозныхъ идей, никакого непосредственнаго отношенія не обнаруживаютъ, такъ что, по всей очевидности, они тутъ совершенно не при чемъ.

Но, хотя во всѣхъ тѣхъ направленіяхъ и невозможно опознать ближайшаго источника для даннаго комплекса виршъ, то все-же, можетъ быть, умѣстно было-бы его искать въ другомъ подобномъ же, ужъ нарочито покаянномъ циклѣ, который, какъ по всей своей идейной сущности и обстановкѣ, такъ и по виѣшне-творческимъ условіямъ и средствамъ выраженія, вполнѣ имъ соотвѣтствуетъ и въ общемъ совпадаетъ съ ними цѣликомъ.

Я имѣю здѣсь ввиду тотъ специфическій и характерный, зародившійся впервые, какъ извѣстно, въ сѣверной Италіи (1223 г.),

а затѣмъ неоднократно вспыхивавшій снова въ продолженіе XIII—XVI вѣковъ во всей Европѣ, въ томъ числѣ и въ Венгріи и Польшѣ, покаяннической кругъ религиозныхъ практикъ и идей, въ изувѣрскомъ пафосѣ и искусѣ котораго былъ созданъ, между прочимъ, также цѣлый рядъ духовныхъ, соответствующихъ общей обстановкѣ, виршъ и пѣснопѣній, широко распространявшихся въ народныхъ массахъ, главнымъ образомъ, конечно, на латинскомъ, но нерѣдко также — въ видахъ пропаганды — и на всѣхъ понятныхъ, мѣстныхъ языкахъ. Эти пѣснопѣнія и вирши (laudes) составляли въ ритуалѣ шествій и радѣній флагеллантовъ (бичующихся) столь существенную и большую роль, что для нихъ особо избирались запѣвалы (laudesi), по названію которыхъ даже стали называть въ Италіи бичующихся вообще. Содержаніе тѣхъ виршъ и пѣснопѣній, кромѣ жалобныхъ воспоминаній о мученіяхъ и смерти І. Христа и о томленіи и плачѣ Богородицы, составляли, главнымъ образомъ, подробныя перечисленія грѣховъ и жуткія картины грядущаго возмездія за нихъ въ аду, причѣмъ весьма излюбленной была и драматическая, въ частности — діалогическая форма изложенія, практически осуществлявшаяся такъ, что запѣвала пѣлъ начальные стихи или же лишь предлагалъ вопросъ, а реплики подхватывалъ весь хор¹⁾.

„Появлялись-ли тѣ покаянническія процессіи на галицкой и закарпатской почвѣ или нѣтъ, — замѣчаетъ проф. М. С. Грушевскій, — но не подлежитъ сомнѣнію, что воздухъ сотрясался здѣсь отъ этихъ покаянническихъ пѣснопѣній, распѣваемыхъ по польски, по словацки, если не по малорусски, и популяризированныя покаянниками пѣсни и апокрифическія сочиненія не могли сюда не проникать“²⁾.

Какъ бы ни было, къ числу подобныхъ покаянническихъ отголосковъ въ старой малорусской письменности могутъ быть, во всякомъ случаѣ, отнесены, по крайней мѣрѣ, нѣкоторые изъ популярныхъ назидательно-апокрифическихъ статей — амулетовъ, а именно, „Сонъ Богородицы“, „Небесный Листъ“ (или „Епистоля о недѣлѣ“) и „Слово о 12 пятницѣхъ“, распространившіеся здѣсь (а можетъ быть, — на чтò до сихъ поръ не было обращено вниманіе, — и получившіе со временемъ характеръ личныхъ обереговъ), по видимому, подъ прямымъ вліяніемъ покаянничества, представляв-

¹⁾ К. В. Флоровская: Братства бичующихся въ Италіи въ к. XIII и нач. XIV в. — „Журналь Мин. Н. П.“, 1912, IX, 13—16; М. Грушевскій: Історія укр. літератури, Кієвъ, 1925—1926, V—1, 33—46.

²⁾ Іст. укр. літ., V—1, 46; ср. IV, 579.

шаго участникамъ своихъ процессій и радѣній, кромѣ покаянныхъ назиданій, также и практическія индульгенціи — прощеніе грѣховъ¹⁾. Точно также и рядъ „Плачей“ Богородицы и нѣкоторыя изъ виршъ и пѣсенъ о страстяхъ Христовыхъ, съ одной стороны, а такія назидательныя вирши, какъ „о разставаніи души съ тѣломъ“ и о смерти вообще, съ другой, большей частью, по всей вѣроятности, относятся къ тому-же покаянническому руслу. „Сколько-бы ни было болѣе раннихъ или же позднѣйшихъ заимствованій на эти мотивы, — заключаетъ по этому поводу М. С. Грушевскій, — почва для тогдашняго репертуара, несомнѣнно, была представлена покаянническимъ движеніемъ“²⁾.

Къ этому-то покаянническому религіозно-литературному кругу, миѣ думается, слѣдовало-бы зачислить также и предполагаемый оригиналь интересующихъ насъ польскихъ и карпаторусской виршъ, которыя — но каждая особо — могли быть переведены или же, скорѣе, передѣланы съ него (надо полагать — съ латинскаго) ужъ на мѣстахъ, какъ чрезвычайно яркій и проникновенный, исключительно пригодный для подобныхъ коллективно-покаянныхъ цѣлей, пѣсенно-учительный сюжетъ.

Выразительно указываютъ на такой источникъ и характеръ этого предполагаемаго прототипа не лишь общій обликъ и мотивъ производимыхъ отъ него духовныхъ виршъ, но также и такія частныя подробности формальной композиціи послѣднихъ, какъ диалогическое раздѣленіе строфъ на краткіе вопросы и послѣдующіе на нихъ подробные и словно-бы пѣвучіе отвѣты, а также повторяющійся къ нимъ припѣвъ, какъ-будто приспособленные нарочито — подобно пѣснопѣніямъ бичующихся — для процессіонно-хорового пѣнія и темпа запѣваль.

О подобномъ же первоначальномъ назначеніи его, быть можетъ, свидѣтельствуется также и то обстоятельство, что всѣ три, извѣстные до сихъ поръ, польскіе духовные „Kozaczki“ (рукописный, какъ совсѣмъ отличный, въ счетъ тутъ не идетъ), несмотря на крайне незначительный объемъ, были изданы листовками въ печати, словно — по традиціи изъ той-же покаяннической практики — для нуждъ поющихъ сообща на богомольяхъ массъ.

Наконецъ, имѣется еще одинъ, указывающій ужъ прямо на

¹⁾ А. Н. Веселовскій: Опыты по ист. развитія христіанской легенды — „Журналь М. Н. П.“, 1876, IV, 356—362; М. Грушевскій: Ист. укр. літ., IV 579—580, 583, 591, V—1, 46—53.

²⁾ Ист. укр. літ., V—1, 46—47.

Италію, а слѣдовательно, опять-же наводящій мысль на покаянничество, частный признакъ, а именно, мелодія ужь самой пѣсни о козакѣ и Кулинѣ, состоящей съ данной покаянной виршей, какъ необходимо полагать, въ ближайшей генетической связи; по свидѣтельству К. В. Квѣтки¹⁾, мелодія эта „составлена явно подь вліяніемъ италіанской музыки“, ближе всего напоминая кантиллену Перголези (+ 1736-г.), но, быть можетъ, восходя въ своей основѣ, лишь навѣ гармонизированной композиторомъ, къ духовно-пѣсенной мелодіи былыхъ временъ? Если же принять въ соображеніе и тотъ, установленный Ф. М. Колессой²⁾, фактъ, что именно мелодіи народныхъ пѣсенъ (какъ и ритмическій ихъ строй) наиболѣе устойчивы и неизмѣнны и часто сохраняются даже тогда, когда ужь измѣнился ихъ сюжетъ и смыслъ, то остается лишь предположить, что и, опознанная нынѣ въ пѣснѣ о козакѣ и Кулинѣ, старинная италіанская мелодія была послѣдней перенята, какъ и весь ея формальный ритмъ и складъ, отъ отразившейся на ней духовной вирши, которая должна-бы, такимъ образомъ, быть, въ свой чередъ, и въ этомъ отношеніи отнесена къ италіанскому, а стало быть, правдоподобіѣ всего — къ тому-же покаянническому прообразу.

Однако, какъ ни показательны и интересны всѣ эти косвенные признаки и сами по себѣ, и въ особенности — въ своей совокупности, то все-таки, пока не будетъ найденъ соотвѣтствующій, достовѣрный текстъ или хоть какой-нибудь прямой, документальный слѣдъ, о непосредственномъ происхожденіи всей этой группы виршъ отъ покаяннаго оригинала возможно только съ большей или меньшей вѣроятностью, и то условно лишь — гадать³⁾.

¹⁾ Укр. пісні, 24; ср. музыкальные примѣры № 21 и 23.

²⁾ Наверетвоване і характеристичні признаки укр. нар. мелодій — „Записки Н. Т-ва ім. Шевч.“, СХХVI, 74; Про генезу укр. нар. дум, 2.

³⁾ Тексты италіанскихъ (собственно — латинскихъ) покаянническихъ виршъ и пѣсенъ, по словамъ К. В. Флоровской (Братства бичующихся, 15), сохранились въ рядѣ рукописныхъ сборниковъ, которые, однако, не были пока опубликованы и даже большей частью не изучены еще, такъ что пользоваться ими — для сличенія ихъ съ нашей виршей — я пока не могъ.

Такимъ образомъ, поскольку лишь всѣ эти сложные предположенія и выводы сколько-нибудь устойчивы и вѣрны вообще, литературная исторія интересующей насъ пѣсни о козакѣ и Кулинѣ представляетъ чрезвычайно яркій и причудливый узоръ. Зародившись въ видѣ обличительно-духовной вирши — вѣроятно — въ изувѣрской тѣмѣ средневѣковыхъ покаяническихъ нѣдръ, развѣтвившись позже въ Польшѣ и на Закарпатской Руси въ рядъ подобныхъ же, но разнообразныхъ межъ собою, виршъ на мѣстныхъ языкахъ, она вдругъ неожиданно, на рубежѣ XVI—XVII вѣковъ, является уже въ преображенномъ видѣ изумительно живой и звонкой свѣтской малорусской пѣсни, широко распространяясь и дробясь все дальше — и въ народныхъ же отечественныхъ массахъ, и входя со временемъ и въ польскій, и въ великорусскій пѣсенный репертуаръ.

Приложенія.

I a. Pieśń kozaka Płachty.*)

1. —Hoy, kozaczeiku, panesz moy,
dalek że maiesz domek swoy?—
R. ¹⁾ Pry bereży, pry Dunaiu,
tam ia swoiu chyżu maiu. ||
5. List zeleny,
ozdebleny
krasnym świtem,
hustym listem:
to dom moy,
10. to pokoy! Kulina!
- Hoy, kozaczeiku, panesz moy,
na czym że budet poijazd twoy ²⁾?—
R. Posażu te za biodrami,
prywiężu te torokami.
15. Boh nad nami,
koń pod nami,
ty ze mnoiu,
ia z toboiu.
Pobeżym,
20. pośpieszym! Kulina!
- Hoy, kozaczeiku, panesz moy,
iakisz to ³⁾ budet pokarm twoy?—
R. Budem gisty sałamachu,
kozackuiu⁴⁾ satyrachu.

*) Изъ брошюры Яна Давоновекаго: „Seymu walnego domowego artykułow sześć,” 1625 г., л. 10 об. — 11 об. — Текстъ издается — по фототипическому снимку И. Я. Франка — съ буквальной точностью, за исключеніемъ только знаковь препинанія и прописныхъ буквъ, которые проставлены на современный ладъ.

¹⁾ Очевидно: Responsum.

²⁾ Напечатано: moy.

³⁾ Въ текстъ нѣтъ.

⁴⁾ Напеч.: kozackoіu.

25. Pry krynicy,
bez tesknicy,
budem izty,
budem pity,
wykrykaty,
30. obłapiaty. Kulina!

—Hoy, kozaczeiku, panesz moy,
sczo za roskosz mne budet..¹⁾?

- R. Day w deń budesz koni pasty,
w nocy pry mne²⁾ leżesz spaty.
35. O pułnocy
ze wszey mocy
ocucim,
prewroćem
dewonku,
40. serdenku. Kulina!

—Hoy, kozaczeiku, panesz moy,
iakiż to³⁾ budet pościołek twoy?—

- R. Woyłocysce pod boczysce,
a siedliscze w hołowisce.
45. W dubrowicy,
na trawicy
ia zakriiu
y prykryiu
hormakom,
50. żupanom. Kulina!

—Hoy, kozaczeiku, panesz moy,
spodobał mi sie żywot twoy!—

- R. Lubosz tobie horowaty,
day precz z tobą poiechaty.
55. —Duszo moia,
ia iuż twoia!—
Ruczku day,
a wśiday!
—Ja twoia!—
60. Ty moia! Kulina!

¹⁾ Въ текстѣ очевидный пропускъ.

²⁾ Напеч.: мене.

³⁾ Въ текстѣ нѣтъ.

—Hoy, kozaczeiku, panesz moy,
ne zneset nas konik twoy.—

R. Ne żurysz sie ty dla toho,
naydem w polu koni mnoho,
65. a nie naydem,
to piesz poydem.

—Nic lihoho
dla luboho,
teper pity,
70. z nim byty. — Kulinal||

—Hoy, kozaczeiku, panesz moy,
dalek że iscy domek twoy?—

R. Juże hete Zaporohy
koniec naszey iest dorohy.
75. Tut kozaki
wse ionaki;
zdobuwaiet,
propiwaiet,
szczo maiet,
80. pregraiet. Kulinal

—Hoy, kozaczeiku, panesz moy,
kotory że tu domek twoy?—

R. Hen kothera rozbitaia,¹⁾
oponczoiu prykrytaia;
85. to moy cherem,
to moy terem,
tut chowaiu,
schoże maiu:
rubaszku,
90. siermięszku. Kulinal

—Hoy, kozaczeiku, panesz moy,
wielmi to blahy iest skarb twoy!—

R. Kozak szczęśliw, chot nie bohat,
nikomu nic nie winowat.
95. On horuie,
on czotuie.

¹⁾ Haneч: rozhitaia.

- Gde poydu,
zobudu,
boiaryn,
100. tatoryn. Kulina!
- Day szczosz mi tu za beśida,
ni prytela, ni suśida.
1) Ty se zdobywaty poydesz,
a mnie smutnuiu²⁾ odeydesz.
105. Ni s kim żyty,
rozmowity:
ni sistryce,
ni żołwice,—
z kozakom,
110. z hulakom. — Kulina!
- Koli budet toho mnoho,
pust mene do domu moho!—
R. Koli zchocesz poiechaty,
ne budu tebe trymaty.
115. Borzo wśiday
day odieźday
ku czortom,
wszem lichom,
lub czołnom,
120. lub koniem! Kulina!
- Dolosz³⁾ moia nieszczesnaia,
czocho m se ia doczekała!
4) Nadoł mene nesła woda,
teper mene żenet bida.
125. Szczosz diłaty?
Preklinaty,
by propał,
co mne wziął,
diwczynu
130. zwiedynu! — Kulina!

¹⁾ Здѣсь поставлено въ текстѣ лишнее R., хотя все еще продолжается рѣчь дѣвушки.

²⁾ Напеч.: smutnoiu.

³⁾ Напеч.: Dolisz.

⁴⁾ Опять поставлено лишнее R.

I 6. Pieśń o kozaczku.^{*)}

1. — Hey, kozaczyku, panesz¹⁾ moy,
dalek że maiesz domek swoy?—
Pry bereży, pry Dunaju,
tam ja swoju chyżu maju.
5. Tu kozaki
wsze junaki;
zdobywajet,
propiwajet,
szczo²⁾ majet,
10. przegrajet.
- Hen³⁾ koterha rozbitaja,
opończoju przykrytaja.
Tu moy herem,
tu moy terem,
15. tut chowaju,
szczo⁴⁾ maju:
rubaszku,
szermięszku.
- Kozak szczęśliw, choć nie bohat,
20. nikomu nic nie winowat.
On horuje,
on czotuje.
Gdzie poydu,
zodobudu,
bojaryn,
26. tataryn.

*) Кстати привожу здѣсь также и совершенно — повидимому — тождественную съ приведеннымъ выше текстомъ, а только сильно сокращенную и произвольно контаминированную В. А. Мацеевскимъ (Polska i Ruś, II, 117), выборку изъ нашей пѣсни, извлеченную имъ, согласно примѣчанію, изъ — оставшагося недоступнымъ мнѣ — 2-го изданія „Prażonki albo Nawary“ 1640 года.

¹⁾ Напеч.: pansez.

²⁾ sszczo.

³⁾ Heu.

⁴⁾ szczzo.

II. Пѣснь козацкая.

Сводный текстъ. *)

1. Ой, нуавъ козакъ зъ Украины¹⁾
да²⁾ надыбавъ дѣвчиноньку³⁾ при⁴⁾ долинь.⁵⁾
Вона стоитъ край дороги,⁶⁾
вымываетъ бѣлы⁷⁾ ноги.
5. Козакъ бачивъ, конемъ збочивъ,⁸⁾
а прибѣгши, съ коня скочивъ.
- Стой,⁹⁾ дѣвчино,¹⁰⁾ не лякайся,
а¹¹⁾ зо мною, козаченькомъ,¹²⁾ привитайся!
Да¹³⁾ скажи-жь ты минѣ,¹⁴⁾ дѣвчино моя,¹⁵⁾
10. да¹⁶⁾ якъ тебе¹⁷⁾ зоветъ¹⁸⁾ матуся¹⁹⁾ твоя?—

*) Настоящий текстъ сведенъ изъ всѣхъ трехъ старописьменныхъ вариантовъ *A*, *B* и *B*, причемъ въ основу его положенъ *A*, отдѣльныя же вставки изъ *B* отмѣчены курсивомъ, а изъ *B* — разрядкой. Въ общемъ текстъ издается въ точности по рукописному чтенію, а только надстрочныя выноски и титлы внесены въ строку, установлено однообразное правописаніе и введены современная интерпункція и разстановка прописныхъ буквъ. Кромѣ этого, начиная съ 18-го стиха, произведена — согласно логическому порядку — соответственная перестановка строкъ, которая въ отдѣльныхъ вариантахъ — и въ каждомъ иначе — произвольно спутаны между собою, а именно, по слѣдующей схемѣ: ст. 18—25 (*A* vac., *B* 25—33, *B* 23—27) + 26—33 (*A* 18—25, *B* 17—24, *B* 28—31) + 34—45 (*A* 26—37, *B* 34—44, *B* vac.) + 46—57 (*A* 47—55, *B* 54—65, *B* 7—16) + 58—67 (*A* 38—46, *B* 45—53, *B* 17—22) + 68—77 (*A* 70—79, *B* и *B* vac.) + 78—91 (*A* 56—69, *B* 66—74, *B* vac.). Что же касается, наконецъ, самаго заглавія текста, то оно встрѣчается въ такомъ видѣ только въ *A*; въ *B* просто: Пѣснь, — а въ *B*: Пѣснь свѣцкая.

¹⁾ *B* на Украину. ²⁾ *B* vac. ³⁾ *B* гречну панну; *B* дѣвчину. ⁴⁾ *B* на. ⁵⁾ Ст. 3—8 въ *B* нѣтъ. ⁶⁾ *B* Стоитъ собѣ коло воды; *Гол.* I, 120, и *W.* z *Ol.* 392, — тоже: край дороги. ⁷⁾ *A* обѣ; посл. слово въ *B* зачеркнуто; *Гол.* I, 120, — тоже: бѣлы. ⁸⁾ *A* и *B* скочивъ; заимствуемъ данное выраженіе изъ *Гол.* I, 120. ⁹⁾ Въ *A* повторяется. ¹⁰⁾ *A* дѣвчиноньку. ¹¹⁾ Этого стиха въ *B* нѣтъ; ср. *Гол.* I, 120. ¹²⁾ Въ рук.: козачкомъ. ¹³⁾ *B* vac. ¹⁴⁾ *B* мѣ; *B* миѣ. ¹⁵⁾ *B* красна. ¹⁶⁾ *B* и *B* vac. ¹⁷⁾ *B* тл. ¹⁸⁾ *B* звала. ¹⁹⁾ *B* мати.

- Богъ мене¹⁾ сотворивъ²⁾ дѣвчиною,
а³⁾ попь минѣ имя давъ⁴⁾ Кулиною.⁵⁾—
- Богъ мнѣ⁶⁾ давъ, щомъ жадавъ,⁷⁾ при дорозѣ,
вымывай же, дѣвчинойко, обѣ нозѣ.
15. Пойдемо, дѣвчинойко,⁸⁾ на Запорожа,
где⁹⁾ козаченьки¹⁰⁾ перебиваются,¹¹⁾
зде¹²⁾ гречныхъ панянокъ¹³⁾ не¹⁴⁾ видають.—
- Ой, ты козаченьку, ой, ты пане мѣй,¹⁵⁾
а¹⁶⁾ якій же будетъ да¹⁷⁾ поиздѣ¹⁸⁾ твѣй¹⁹⁾?—
20. —Посаджу тя²⁰⁾ за бѣдрами,
привяжу тя тороками.
Богъ надъ нами,²¹⁾
конъ подъ нами,
я съ тобою,
25. ты зо мною. Талалай, руку дай, ты Кулино та небого²²⁾
- Ой, ты козаченьку, ой, ты пане мѣй,
да ци занесе насъ коникъ твѣй²³⁾?—
- Не журися,²⁴⁾ ты небого,²⁵⁾
есть у²⁶⁾ полѣ коній много²⁷⁾;
30. если найдемъ,
то поидемъ,
а не найдемъ,
пѣшки²⁸⁾ пѣдемъ. Талалай...!—
- Ой,²⁹⁾ ты козаченьку, ой, ты пане мѣй,
35. а³⁰⁾ якій же будетъ да нѣчлѣгъ твѣй?—
- Не журися, ты небого,
есть у³¹⁾ полѣ травы много³²⁾;

¹⁾ В мя. ²⁾ В створивъ. ³⁾ Б и В вас. ⁴⁾ В мя крестиль. ⁵⁾ Ст. 13—17 въ В нѣтъ. ⁶⁾ Б мѣ. ⁷⁾ Б гадавъ. ⁸⁾ Б сердце мое. ⁹⁾ Б а где. ¹⁰⁾ Б козачейки; въ дальнѣйшемъ всѣ эти разночтенія *нѣ-ѣ* оставляются здѣсь безъ вниманія. ¹¹⁾ А пребувають. ¹²⁾ А вас. ¹³⁾ Б паненоекъ; *Гол. I, 120*, —такъ же: панянокъ. ¹⁴⁾ А да не. ¹⁵⁾ Это постоянное обращеніе читается вездѣ въ *Б*: Ой, ты козачейку, да паночку-жь мой, — а въ *В*: Ой, козаченку, да пане-жь мой (какъ и у *Дзвоновскаю*). ¹⁶⁾ Б и В да. ¹⁷⁾ В вас. ¹⁸⁾ В поижъ. ¹⁹⁾ В мой (ср. *Дзвон. 12*). — Ст. 20—25 въ А нѣтъ. ²⁰⁾ В вас. ²¹⁾ Ст. 23—25 въ В нѣтъ. ²²⁾ Эготъ постоянный припѣвъ читается въ *Б*: Талалай, руку дай, да Кулино та небого, — въ *В*: Кулино, дѣвчино небого. ²³⁾ Ср. *Дзвон. 62*. — Въ А и Б, вмѣсто этого, повторяется изъ предыдущей строфы: а якій же будетъ да поиздѣ твѣй? ²⁴⁾ В фрасуйся. ²⁵⁾ В для того; ср. *Дзвон. 63*. ²⁶⁾ Б ту въ. ²⁷⁾ Ст. 30—33 въ В нѣтъ. ²⁸⁾ Б въ пѣшки. ²⁹⁾ Этой строфы въ В нѣтъ. ³⁰⁾ Б о. ³¹⁾ Б ту въ. ³²⁾ Въ Б слѣдуетъ здѣсь лишнее: а травнице подъ ле...; ср. ст. 42—43.

- вѣйлочище¹⁾
 подь бочище,
 40. кулбачище
 подь головище,²⁾
 а травицю
 подь гузицю,
 ты подь мене,
 45. я на тебе. Талалай...!—

—Ой, ты козаченьку, ой, ты пане мѣй,
 а³⁾ якій же будеть⁴⁾ да домокъ твѣй⁵⁾?—

- При березѣ,⁶⁾ при Дунаю,
 тамъ я свою хату⁷⁾ маю,⁸⁾
 50. густымъ лѣсомъ обсажену,⁹⁾
 краснымъ цвѣтомъ оздоблену¹⁰⁾.
 А що¹¹⁾ маю,
 то ховаю¹²⁾:
 сермяжину,
 55. жупанину,
 кепенякъ¹³⁾
 и колпакъ¹⁴⁾ Талалай...!—

—Ой, ты козачейку, ой, ты пане мѣй,
 а¹⁵⁾ якій же будеть да¹⁶⁾ обѣдъ¹⁷⁾ твѣй¹⁸⁾?—

60. —Будемъ исти затераху,
 козацкую саламаху.¹⁹⁾
 Будемъ исти,
 будемъ пити,

¹⁾ В войдлочище. ²⁾ Въ В, вмѣсто ст. 42—45, читается только лишнее: накрмемся колпачищемъ. ³⁾ Б и В да. ⁴⁾ В маешь. ⁵⁾ В домъ свой. — Въ А и Б слѣдуетъ лишнее: Не журися, ты небого. ⁶⁾ А и Б въ густомъ лѣсѣ; Дзвон. 3 — тоже: Ргу березу. ⁷⁾ А хату свою. ⁸⁾ Ст. 48—49 въ А и Б читаются въ обратномъ порядкѣ. ⁹⁾ Въ рук.: обсажена. — Въ В этого стиха нѣтъ; въ В, вмѣсто ст. 50—51, читается, подобно Дзвон. 5—10, слѣдующее: Листъ зеленый, оздобленный бѣлымъ квѣтомъ, густымъ лѣсомъ покрытый; то домъ мой, покой мой. ¹⁰⁾ Въ рук.: оздоблена; Б обложенну. ¹¹⁾ А Що я. ¹²⁾ А сховаю; въ В погл. слово стерто. ¹³⁾ Въ рук.: колпанякъ, — но это, вѣроятно, лишь описка, вмѣсто карпаторусско-лемковскаго: кепенякъ — верхняя одежда, плащъ (мад. kőpenyeg). ¹⁴⁾ Въ А ст. 54—57 нѣтъ; въ В нѣтъ вообще этого мѣста (ст. 52—57). ¹⁵⁾ Б о; В да. ¹⁶⁾ Б и В вас. ¹⁷⁾ В покормъ; ср. Дзвон. 22. ¹⁸⁾ Въ А и Б слѣдуетъ лишнее: не журися, ты небого. ¹⁹⁾ Въ А и Б ст. 60—61 нѣтъ; вмѣсто этого, дальше, послѣ ст. 65-го, въ нихъ читается: А козацкую саламаху, козацкую затираху; Б козацкую саламаху, завертяху. Ср. Дзвон. 23—24.

65. при криници¹⁾
студеници.²⁾
То пріймуй
привыкуй! Талалай...!—

—Ой,³⁾ ты козачейку, ой, ты пане мѣй,
а який же будетъ да розиздъ твѣй?—

70. —Не журися, ты небого,
есть у полѣ дорогъ много:
куды хочъ,
туды скочъ,

75. хочъ и къ лѣсу,
хочъ и къ бѣсу,
хочъ у поле,
хочъ у море! Талалай...!—

—Та⁴⁾ бодай же ты, козачейку, бувъ⁵⁾ пропавъ,
що ты мене, дѣвчинойку,⁶⁾ подмовлявъ⁷⁾!—

80. —Та бодай же ты, дѣвчинойко, сама пропала,
що ты мене, козаченька, сподобала!
Я козакъ,

я голякъ,
я у вѣйску не служу,
85. а сидячи воши бю.

А въ козака⁸⁾ душа въ тѣлѣ,
а сорочку воши зѣли;⁹⁾
ногавицѣ
до половицѣ,
*тылко рубецъ около цузицѣ;*¹⁰⁾
черезъ плечѣ стежку вбили,¹¹⁾

92. а до сраки пити ходили. Талалай, руку дай, ты Кулино та
[небого!

1) Б криници. 2) Въ В ст. 62—65 нѣтъ; въ свою очередь, въ А и Б нѣтъ слѣдующихъ двухъ стиховъ. 3) Въ Б и В цѣлой этой строфы нѣтъ, но зато встрѣчается она у Гол. I, 122. 4) Б вас. — Въ В этой строфы вообще нѣтъ. 5) Б да и. 6) Б молодую. 7) Въ Б слѣдующихъ шести стиховъ нѣтъ. 8) Б Козакъ гуляй. 9) Въ Б етерто. 10) Этого стиха въ А нѣтъ. 11) Б донтали.

III а. Малороссійская пѣсня.^{*)}

1. Да ѣхавъ же козаченько изъ Украины
и побачивъ дивчиноньку при долини.
Съ коня скочилъ,
до неи прискочилъ.
5. —Ты скажи мини, дивчинонька, не обмани мене,
кто тебе породивъ и якъ твое имя?—
—Мене мати породила дивчиною,
а пипъ имя давъ Кулиною.—
—Ты Кулина, сердце мое,
10. ты пиды за мене замужъ, дивчинонько,
полюби мене крипко, мое серденько!—
—Я, козаче, недураче,
черезъ ричку скочу въ поле,
и колы ты мене догонишь,
15. такъ я тебе тоди полюблю!—

^{*)} Изъ „Молодчикъ съ молодкою на гуляньѣ съ пѣсельниками,“ С.-Пб, 1790, 175, № 9. — Въ остальныхъ пѣсенникахъ наблюдаются только незначительныя орфографическія разночтенія. Заглавіе взято изъ названія самаго отдѣла.

III б. Великорусскій народный вариантъ.

Для нагляднаго сопоставленія даннаго текста съ непосредственнымъ отраженіемъ его въ великорусской народной пѣснѣ, привожу кстати послѣднюю по архангельскому варианту*):

1. Шли молоды изъ Новагорода,
дѣвица на улицѣ встрѣтилася.
Всѣмъ молодцамъ по поклону раздала,
одному молодцу пониже всѣхъ,
5. для того пониже, что удалой молодець.
Сталъ молодець дѣвку спрашивати:
—Какъ тебя, дѣвица, по имени зовутъ,
какъ взвеличаютъ по отчеству?—
—Меня батюшка засѣялъ, родна мать родила,
10. меня попъ крестиль, Акулина имя даль.—
—Дѣвушка Акулинушка,
не идешь ли, дѣвушка, замужъ за меня?
Есть у меня горенка нова,
во горенкѣ во новой
стоитъ столикъ дубовой,
рюмочки наливаться хотять,
17. рюмочки походя говорить. И. т. д.

*) А. И. Соболевскій: Великорусскія народныя пѣсни, VII, 73, № 68.

IV. Пѣснь грѣшныхъ людей^{*)}.

Л. 82об.

Пѣснь грѣшныѣ людій и танецъ пекѣный,
шписа^ный черѣ^н Е^кклесиаста, такъ вѣдѣтъ грѣшныи оу
пекѣ^ни спѣвати и сами на себе нарѣкати и горѣко плакати,
вѣпрѣстани волати¹⁾).

1. О^у, мизирѣ^ный чл^чче,
гдѣ^н то собѣ^к зажигаешъ покол?
Ѥ пекѣ^ни темномъ, ѡ шни вѣчномъ, назбы^т горѣч^н,
тамъ жити,
5. та^н сидѣ^нти
и горѣ^нти,
тоѣ терѣ^нти,
по неволи,
не по боли,
10. за свои злыи словолѣ^к. На вѣки²⁾).

О^у, мизирѣ^ный чл^чче,
што^н тамъ вѣдѣтъ оу пекѣ^ни за роскошъ твою?
Тамъ ти вѣдѣ^т роско^н тамъ:
грѣшныѣ дѣла проклѣ^та,

*) Изъ Угленскаго сборника „Ключъ“, конца XVII в., л. 82об. — 84. Въ рукописи пѣснь написана въ сплошную строку; какъ раздѣленіе на стихи, такъ и разстановка знаковъ препинанія и прописныхъ буквъ, принадлежать мнѣ.

¹⁾ Внизу страницы той-же рукой приписано еще: Зри... Е^кклесиаста срѣ^к Голомона премѣдраго кн^г. — Въ дѣйствительности въ Книгѣ Екклесиаста ничего подобнаго, конечно, нѣтъ.

²⁾ Въ рук. слѣдуетъ дальше посторонняя, очевидно — проповѣдническая вставка: Слѣхайте далѣ, пра^н. хри^с.

15. оу рѣкы чер'тѣв'скѣи ѡзлатаѡ.
Тамъ з ни^и быти, превѣати,
сѣкта вѣго нѣкѣды не видати. На вѣкы.

О^и, мизире^иный чл^оче,
икаѡ тамъ вѣде^т пот'кѣа твоѡ?

20. Тамъ злаѡ пот'кѣа¹⁾:
грукшны^и дѣна покна злого лиѣа,
дымъ з ниѣ сѡ тиснѣ, якъ и^и лѣкѣа.
Бѣднаѡ та^и в^ст пот'кѣа:
одно лиѣо, една²⁾ вѣда,
25. стѣднаѡ рѣв'гѣза³⁾.

Та^и снд'кти
и...⁴⁾ гор'кти. На вѣкы. ||

Л. 83. О, грукшныи чл^овѣче,
икаѡ жъ тамъ вѣде^т оу некл'к ѡдека твоѡ⁵⁾?

30. Бѣдѣтъ в шаты
пышно ѡврати,
чѣ^ты вѣдѣ^т хрикетъ драги,
а словѣкъ гор'чче^и поликати,
шкломъ пѣтер'тымъ посыпати.

35. Тоѣ нал'кти,
с тоѣ ѡдеки ходити,
не по боли,

по неволи,

за сегосв'ктными злыи словѣол'к. На вѣкы.

¹⁾ Въ рук.: Пот'кѣа тамъ злаѡ.

²⁾ Въ рук.: едно.

³⁾ Тюрьма (мад. *gabház*). ⁴⁾ Стерто.

⁵⁾ На полѣ приписано другимъ почеркомъ: За сегосв'к(т)ноу ѡдека^и ш(то) перевираѣ^и, а з(а) (с)вогых' не^и ба(ишь). — Заключенное въ скобки — обрѣзано при переплетѣ.

40. СѢ. СЕОГАД ДИИЕ МОА

ШТО^а ТАМЪ БѢДЕТЬ ЗА ШЕБЕЪ ТВОА?

БѢДѢТЬ ЧОРЪТЫ ОУ ЖЕЛѢЗНЫИ ЧЕБОТЫ ПЫШНО ШЕБЕАТИ¹⁾,
ГОРЪКЪ НОГЫ ЗАДИРАТИ,

А С ПОДОШЫИ ШТРОЕ ГЕБЪДА НАВНЕАТИ,

45. А НА ПАЪКЫ И ПО^а КРИЪКИ,

БѢДѢТЬ ВО ТАМЪ ЗАМЪ КРИКЫ.

ТАМЪ БЫТИ,

ВО ТАМЪ ХЕДИТИ

И ВО ТАМЪ ТАЦОВАТИ,

50. НЕ ПО ВОЛИ,

ПО НЕВОЛИ,

ЗА СЕГОСѢКЪТНЫИ СКОДКОЛЪКЪ.

СѢХЪ. СЕОГАД ДИИЕ МОА,

ШКАА^а ТАМЪ БѢДЕ^а ПОТРАВА ТВОА?

55. А ТАМЪ ПЫШНАА ПОТРАВА²⁾,

А ГЪРКАА СТРАВА:

ТАМЪ ЖЪРАТОКЪ³⁾ ИЗ ЧЕРВАКАМИ СКАРЪДНЫИМИ А ЛЮТЫИМИ ЗА-
БѢДѢТЬ ЧЕРЪВАКИ И КОЗАЪКЫ⁴⁾ ИЗЪ РОТА⁵⁾ ПАДАТИ, [ЖИВАТИ,
ВО НУЪ ПОНО ОУ КО^аДОГО ЧОРЪТА.

60. ТОЕ ИСТИ,

ТЫМЪ СА ДИШАМЪ ГРЪКШНЫМЪ ЖИВЕТИ,

НЕ ПО ВОЛИ,

ПО НЕВОЛИ,

ЗА СЕГОСѢКЪТНЫИ СКОДКОЛЪКЪ. ПА ВЪКЪИ.

65. СѢ^а, ГРЪКШНЫИ ЧАЪЧЕ,

ШТО^а ТАМЪ БѢДЕ ЗА ПИТА ТВОЕ⁶⁾?

ТАМЪ БѢДЕТЬ ПИТА ТВОЕ:

¹⁾ Въ рук.: БѢДѢТЬ ЧОРЪТЫ ПЫШНО ШЕБЕАТИ ОУ ЖЕЛѢЗНЫИ ЧЕБОТЫ.

²⁾ Въ рук.: А ПОТРАВА ТАМЪ ПЫШНАА.

³⁾ Журъ, овсяный кисель. ⁴⁾ Змѣи.

⁵⁾ Въ рук. передъ этимъ лишнее: ИЗ РЪ.

⁶⁾ На полѣ приписано другимъ (прежнимъ) почеркомъ: ШТО СА ШИВЕА^а,
ВЪ ВЪКЪИ(МУХЪ) НЕ ПАМАТАЕ^а, БИТЪЖНЫ^а (больнымъ, мад. beteg) НЕ ПОСЫЛАШЪ.

смола чорнаа, растопленаа,
изъ сѣркою горящею, вонящею, изъ чарали чор'тѣв'скии
70. и грѣшніко¹⁾ оуготованаа¹⁾. [и²⁾ мѣша³⁾ наа

Тое юмъ²⁾ пити³⁾,
хот' и не хотѣти,
тоє уживати,
не по воли,

75. по неволи,
за злыи свои сегосвѣтныи своаволѣ.

Ѓ, шкаа⁴⁾ наа дше моа,
икаа жъ тамъ едетъ музика твоа⁴⁾?
А музика

80. поала вока,
хотъ не дѣла⁵⁾,
тамъ едетъ трѣвѣти чор'това страа наа трѣва.
Тое слухати,
тымъ са оутѣшати,

85. а кр'вавыи слозы и⁶⁾ шчій⁶⁾ проливати,
не по воли,
по неволи,
за сегосвѣтныи своаволѣ.
Та⁷⁾ жити

90. и тоє терпѣти. На вѣки.

Ѓ⁷⁾, сви миѣ, дше моа⁷⁾,
што жъ тамъ едетъ оу некаѣ за пѣснь твоа?

1) Въ рук.: и оуготованаа грѣшніко¹⁾.

2) Имъ.

3) Въ рук.: пити юмъ.

4) На полѣ прежимъ почеркомъ приписано: Котрѣю е^о рада слухати
иѣ слово еѣоѣ.

5) Свирѣль.

6) Надписано сверху строки.

7) Въ рук.: ма.

Бѣдѣтѣ грѣшныи
нѣкѣни сирѣкати нѣ стѣкшныи,

95. али вѣкѣныи,
нѣ радосныи,
али жалосныи.

Бѣдѣтъ мовити, горѣко ламѣтѣсющи:
Ѡхъ, Ѡхъ, горѣ, горѣ, вѣда, вѣда!

- Об. 100. (Свѣд)вѣдѣ¹⁾ || то тамъ оусе на томъ свѣтѣкѣ начинила
(и накроила²⁾),
наша злаѣ, роснѣснаѣ, шата³⁾скаѣ скоѣкоѣ!
Тое сирѣкати,
нѣ перѣстѣвати на вѣкѣни нѣисточѣ⁴⁾ныѣ.

105. Ѡхъ, ты лизирѣ⁵⁾ный грѣшникѣоу, дѣш⁶⁾ный³⁾ глѣсичѣ,
дѣи свои и⁷⁾гѣбѣчѣ⁴⁾,
ѣкы⁸⁾ тамъ бѣдѣтъ танѣцѣ твоѣ⁵⁾?

Голоѣоки
пойдѣтѣ ко скокы,

110. а швыдра⁹⁾цѣкѣ
пойдѣтѣ сѣ та¹⁰⁾цѣкѣ.

Бѣдѣтъ тамъ чорѣты та¹¹⁾цѣкати,
а грѣшныи людѣи помыкати
и за собою попыхати⁶⁾.

115. Бѣдѣтъ тамъ дѣй¹²⁾кѣ никѣса(?)
мовити⁷⁾: гѣйса, гѣйса,
дайна, дайна, гѣйса, гѣй, гѣ, Ѡца, Ѡца,

¹⁾ Стерто.

²⁾ Въ рук.: оусе начинила и накроила на томъ свѣтѣкѣ.

³⁾ Въ рук.: дѣш⁶⁾ный.

⁴⁾ Дальше слѣдуетъ посторонняя вставка: Кличѣтѣ на насѣ Бѣжѣ сѣый и
и⁷⁾вѣдѣи насѣ: Чѣго сѣ тамъ накрѣтаѣтѣ? Глашай а вѣрѣй!

⁵⁾ На полѣ приписано: За сѣгѣсвѣтныи (иг)ры и та¹⁰⁾цѣкѣ.

⁶⁾ Въ рук.: и попыхати за собою.

⁷⁾ Дальше слѣдуетъ лишнее: вѣдѣтѣ.

- злаа праца!
Тамъ скакати,
120. та"цовати,
не и" жонами,
не "посестрами,
и не и" кшмамы,
и не и" д'кеками,
125. али з чор'тами.
Тое тер'п'кти, та"цовати,
гор'кыи слезы проливати,
кр'вакиагъ са потомъ задшати.
Тое же едетъ не по боли,
130. по неволи,
за нап'к злыи сегосв'ктныи svolvol'k
тоє тер'п'кти. На в'ки.

- Съ, проклатый гр'кшникъ, садхай и дрижи,
а злого д'кла не твори!
135. Икаа* тамъ едетъ посц'к' твоа?
Тамъ еде^т посц'к' твоа прышина^а, жел'знаа,
w'неагъ горащиагъ посланнаа,
wетриагъ тер'номъ, шипчинами¹⁾ натка"наа,
а из вер'хъ красно^е чер'говъ²⁾ а горко^е покрываа,
140. а чер'га и" дыма с'крчаного и" гранатого оупра"ленаа.
Под тыагъ тамъ лежати
и спочивати,
оут'кхъ имати,
гор'ко³⁾ во едств' коза"кы есати,
145. жалаани свонани прокивати,
идъ⁴⁾ свой пшцати.

1) Очевидно : шипами.

2) Покрываломъ изъ грубой ткани. — Произносится и нынѣ въ Марамороцинѣ : джерга (сообщеніе И. А. Панкевича). — Ср. мар. дерга, джерга · ар. асрюга, дерюжина. — Любопытно, однако, откуда взялось здѣсь сербское ч?

3) Въ рук. : гор'кою.

4) Ядь.

- Тое терпѣти не по воли,
по неволи,
за свои злыи съдѣлаѣ.
150. Тамъ жити,
тамъ быти. На кѣки.
- Ѡ, грѣшници, сасхайте и грѣхѣ^о сѧ кайте,
слезы покаяныи проливайте,
Бѣга ѡца своего ибнаго милостива сотворайте:
155. оу некаѣ та^о вѣдетъ злая роскошъ наша¹⁾.
Трѣба на се^о свѣтъ^о рано оустакати,
на доброе зароблати,
мѣтливо и^о рѣкъ свои^о подавати²⁾,
свѣжыи бж҃и закънати,
160. до цр҃кве часто и с подарѣ^окомъ приходити,
четыри разы ѧ роцѣ исповѣдатисѧ,
Панс Бѣс молитисѧ,
злого дѣла вароватисѧ,
свѣда³⁾ любити, а свѣтъ чортѣмъ стѣрѣтисѧ,
абы то намъ нека не наследовати
166. и его не видати!

Л. 84. Дай то намъ, || Бж҃е, абы есмо прииши свѣ оу
ибныи рай, за мѣтлами проч^ѣ стѣи Бѣс и вѣсхъ стѣхъ
ибныхъ силъ и свѣхъ стѣхъ, абы^омо из твои^и
дѣламъ товариство имали и заше веселиши были оу твои^и
пресвѣтлыхъ селахъ и городѣхъ. Тебе, Бѣга ѡца своего
милго, ко Троици стѣи славилаго, хвалити, на кѣки
вѣчныи за^ожды, амин^о.

¹⁾ Дальше слѣдуетъ опять попутное проповѣдническое обращеніе: Чего сѧ тамъ навѣр^ѣтаете поити на исповѣдокъ кѣчныи а нестѣшныи, сїнове бж҃и и дѣици?

²⁾ Въ рук.: подавати и^о рѣкы свои^о.

³⁾ Написано сверху надъ оставленнымъ тоже въ строкѣ: свѣдѣхъ.

⁴⁾ Въ рук.: товими.

V. Nadobna pieśń o kozaczku duchownym^{*)}

- A. 1. 1. O, mizerna duszo moia,
gdzie ty zażywasz pokoia?
W piekle ćemnym, w ogniu wiecznym,
zbyt gorącym y mnie przykrym.
5. Kąty brzydkie,
szpetne wszystkie,
ciemność z smrodem
tam obiciem.
W piekle być,
10. już tam żyć. Na wieki.

- O, nieszczęsna duszo moia,
wielce gorzka roskosz twoia!
Y ia z tobą tam być muszę,
w tym piekle nędzy zakuszę.
15. Biada! dziś mnie
czart sam weźmie,
on powiedzie,
on ponieście.
W piekle być,
20. już tam żyć. Na wieki.

O, bolesna duszo moia,
potraa twam ktora twoia?
Smołę potrzeba ieść y płć,
w ogniu leżąc zawsze tesknić,

^{*)} Листовка въ 4-ку, изъ 2-хъ нумерованныхъ листковъ, безъ указанія мѣста и года изданія (начала XVII в.) — Ягеллонской библіотеки въ Краковѣ, сигн. Сіт. III. В. 39. Издається съ буквальной точностью, кромѣ исправленной по современному интерпункціи и простановки прописныхъ буквъ.

25. już tam mieszkać
przy złych czartach,
rzewno płakać,
nic po żartach.
W piekle być,
30. już tam żyć. Na wieki.

O, strapiona duszo moja,
zabawa tam która twoja?
Biada, biada! — zawsze śpiewam,
na nieszczęście swe narzekam,

35. cierpię leżąc,
cierpię chodząc,
w ogniu srogim,
k temu wiecznym.
W piekle¹⁾ być,
40. już tam żyć. Na wieki. ||

36. O, znędzona duszo moja,
co zacz tam łóżnica twoja?
Przepaść w piekle tam głęboka,
ogień — pierzyna szeroka;

45. zewsząd pali
bol nie mały,
czart przypala,
ach, niewola!
W piekle być,
50. już tam żyć. Na wieki.

O, zgubiona duszo moja,
gorzka — widzę — rokosz twoja!
By sie ciebie iako zaprzeć,
tych srogich mąk nic nie cierpieć.

55. Ze mnąś, ciało,
źle czyniło,
pomoż cierpieć,
w ogniu gorzeć.
W piekle być,
60. już tam żyć. Na wieki.

¹⁾ Haneu. ; pikle.

O, ty grzeszna duszo moja,
czy tu jest karetka twoja?
Ciało me, co cię unosi,
jeszcze w pamięci roskoszy;

65. już ci wszystkie
ominęły,
tego miejsca
nabawiły.
W piekle być,

70. już tam żyć. Na wieki.

O, opłakana duszo moja,
dalekaż to droga twoja?
Jeszcze lepiej by nadaley,
nabędziesz się tam do woley.

75. Tam przekłęci
czarci wszyscy
podżegają,
podpalają.
W piekle być,

80. już tam żyć. Na wieki.

O, nędznico duszo moja,
świecica tam która twoja?
Gdzie najciemniej¹⁾, najsmyrdliwiej,
czarci z ogniem z siarki żywey, ||

- Л. 2. 85. w tej komorze
twarde łożo,
z ognia, z smoły,
poniewoli.
W piekle być,

90. już tam żyć. Na wieki.

O, wzgardzona duszo moja,
niewymowna nędza twoja!
Czart twym oycem, czart twym bratem,
na czas sędzią, na czas katem.

95. Ogniem pali
ból niemały.

¹⁾ Напеч.: naćciemnicy.

- Ia narzekam
 y przeklinam.
 W piekle być,
 100. już tam żyć. Na wieki.
- O, duszo moja przeklęta,
 żeś zgrzeszyła, toś iest wzięta
 w gorzkie piekło, narzekanie,
 otoż nam w świecie kochanie.
 105. Troskąs było(?)
 toś teskniło,
 biedzie tego
 więcey złego.
 W piekle być,
 110. już tam żyć. Na wieki.
- O, iakoż ia nie mam tesknić,
 w mękach srogich na wieki być?
 Co za mieysce? Co za sąsiad?
 Grzech to sprawił, boday przepadł!
 115. Biada, biada,
 już zła rada,
 wiecznie cierpieć,
 konca nie mieć.
 W piekle być,
 120. już tam żyć. Na wieki.
- Lepiey by mnie¹⁾, duszo moja,
 szukać lepszego pokoia.
 Już nie wolno, moje ciało,
 ze mnąs na grzech zarabiało;
 125. ztąd nie poydziesz,
 nie wynidziesz, —
 Bog ustawił,
 raz wymowił.
 W piekle być,
 130. już tam żyć. Na wieki.
06. O, niebaczna duszo moja,
 także sroga mowa twoia!

¹⁾ Намеч.: mię.

- Tyś mię złego nabawiło(?),
 boś w roskoszach zawsze było.
135. Czegoś chciało,
 toć się stało, —
 zła robota,
 zła zapłata.
 W piekle być,
140. iuż tam żyć. Na wieki.

- O, niestetyś mnie nędznemu,
 biada, biada strapionemu!
 Przekłęty grzech mnie to sprawił,
 piekła, czartow mnie nabawił.
145. Przekłęty dzień,
 gdym grzeszył weń.
 Także wszystkim
 będzie grzesznym.
 W piekle być,
150. iuż tam żyć. Na wieki.

- Wszyscy grzeszni ze mnie bierzcie
 przykład, a więcey nie grzeszcie.
 Co mnie dżiśia, to wam potym,
 spodziewać się aż z kłopotem.
155. Niema konca, niema miary,
 purguy się, młody y stary,
 iuż w piekle,
 bezpiecznie. Na wieki.

- Boże z nieba wysokiego,
 160. uchoway nas piekła złego!
 Day nam poprawę żywota,
 byśmy żyli w każdych cnotach.
 Day nam, byśmy nie grzeszyli,
 po śmierci w niebie twym byli!
 Nie grzeszyć,
166. z tobą żyć! Na wieki. Am[en].
-

VI. Kozaczek duchowny na dwa chory: anyelski y diabelski*) .

A. 1.

Do śpiewakow y słuchaczow.

Śpieway z dobrymi, abyś ze złemi nie płakał,
śpieway Kozaczka, abyś Hayduka nie skakał.

Paradoxum.

Podobne iest krolestwo niebieskie człowiekowi kozackiemu.
A to czemu?

Kto dobry kupi tego Kozaczka, mądr zgadnie,
a kto zań grosza nie da, kopa mu przepadnie.

Roku Pańskiego 1618. ||

A. 1. ob.

Chor anyelski.

Bene cane, frequenta can-
ticum. Esd. 23.

Cantabo Misericordiam et Iudicium. Psal. 101.

1. O, kleynoteńku, duszo cna,
gdzież twa knieia,
gdzie nadzieia?
Jam od Boga
5. y u Boga.
Tam me progi,
tam me drogi,
gdzie pozorne

Chor dyabelski.

Cane carmen lugubre.
Eze. 32.

1. Ach, kozo, kozle, duszo zła,
gdziesz twa fara,
gdzie twa kara?
Z czartem rzewnym,
5. w ogniu pewnym,
zbyt gorącym,
smołą wrzącym,
gdzie są wszystkie

*) Листовка въ 4-ку, изъ 2-хъ нenumерованныхъ листковъ, 1618 г. (s. 1.), — Ягеллонской библиотеки въ Краковѣ, сигн. Сім. III. А 23. Издається совершенно точно, за исключеніемъ разстановки знаковъ препинанія и прописныхъ буквъ.

kraie górne,
10. zapach, światło
tam wyborne.
W niebie żyć,
wiecznie żyć. Duszyno!

O, kleynoteńku, duszo cna,
15. gdzież tam w niebie łoż-
nica twa?

Abrahamowe²⁾
łono owe
mię³⁾ piastuie,
roskoszuie⁴⁾.

20. Choć tam siedzim,
nie nie biedzim,
choćia stojm,
tany stroim.

W niebo wniść,
25. już tam żyć. Na wieki.

O, kleynoteńku, duszo cna,
iakaż to tam komnata
twa?

Barzo iasna,
barzo krasna:
30. dzień sie zarzy
z boskiej twarzy,
niemasz nocy,
ni niemocy,
nie nie wchodzi

35. tu, co szkodzi.
W niebie żyć,
z Bogiem żyć. Duszyno!

A.2. O, kleynoteńku, duszo cna,
z czego wždy ta komora
twa?

kąty brzydkie,
10. ciemność z smrodem¹⁾,
ogień z lodem.
Tam siaday,
tam biaday! Chudzino!

Ach, kozo, kozle, duszo zła,
15. gdzieś tam w piekle ka-
townia twa?

U nieluba
Belzebuba,
doł głęboki,
loch szeroki.

20. Cierpię leżąc,
cierpię siedząc,
nie o końcu
mąk nie wiedząc.

W piekło wleść,
25. iusz tam umrzeć. Na wieki.

Ach, kozo, kozle, duszo zła,
iakasz w piekle piekarnia
twa?

Zimna, ciemna,
zbyt nikczemna,
30. gdzie bez końca
noc bez słońca.

Tu strach marny—
dyabeł czarny,
tu jest wszystko,
35. co złe, brzydko.
Tam siaday,
tam biaday! Chudzino! ||

Ach, kozo, kozle, duszo zła,
z czego wždy ta zaporą
twa?

1) Haneч.: smrodem.

2) Haneч.: Abrahamowe.

3) Haneч.: mnie.

4) Haneч.: rokosznie.

40. Ściany—szyry
brant z szaphiry,
pawimenty
z diamenty,
a nad głowy
45. szczyt gotowy,
krom korony
boskie throny.
W niebo wniść,
iuz tam żyć. Na wieki.

50. O, kleynoteńku, duszo cna,
iakaż w niebie potrawa
twa?

Tam z anyoły
spolne stoły;
tam kęs smaczny,

55. nikt nie łączny;
sam god sprawca
tam chleb zbawca.
Tym tu żyję,
tym tu tyję.
60. W niebie żyć,
z Bogiem żyć. Duszyno!

O, kleynoteńku, duszo cna,
iakaż w niebie zabawa twa?
Bez przestania

65. krzyk śpiewania:
Święty, święty!
Triumph wzięty,
tryumph śpiewa,
tryumph miewa,
70. kto zmogł nędzy,
grzechow iędzy.
W niebo wniść,
iuz tam żyć. Na wieki.

- O, kleynoteńku, duszo cna,
75. iakaż w niebie drużyna
twa?

40. Płomień ściany—
cłow lany,
y pawiment
razem stany,
a nad głowy
45. kat surowy,
okrył skrzydły
czart ohydły.
W piekło wleść,
iusz tam mrzeć. Na wieki.

50. Ach, kozo, kozle, duszo zła,
iakasz w piekle tam karmia
twa?

Siarki, smoły
tam są stoły,
tam to iedzą,

55. na tym siedzą,
tym częstuią,
czym y czarty.
Wpaść do piekła—
to nie żarty.

60. Tam biaday,
tam siaday! Chudzino!

Ach, kozo, kozle, duszo zła,
iakasz w piekle zabawa twa?
Biada, biada

65. mnie popada:
to tam miewam,
to tam śpiewam,
skwirczę, płaczę,
z musu skaczę.
70. Po roskoszy
dyabeł płoszy.
W piekło wleść,
tam iusz mrzeć. Na wieki.

- Ach, kozo, kozle, duszo zła,
75. iakasz w piekle drużyna
twa?

Bog mym oycem,
Troyca ista,
matka moia—
Mać przeczysta,

80. anyoł sługą,
swą posługą
Boga sławi,
a mię¹⁾ bawi.
W niebie żyć,
85. z Bogiem żyć. Duszyno!

O, kleynoteńku, duszo cna,
iakaż była tam droga
tma?

Była y iest iazda nasza
lepsza, niż woz Heli-
asza.

90. Nas weseli
archanyeli
przy swym dźwięku
noszą w ręku.
W niebo wniść,
95. iuż tam żyć. Na wieki.

06. O, kleynoteńku, duszo cna,
gdzież do nieba y skąd
droga?

Od pokory
na cnot dwory,

100. przez szpitale,
przez klasztory.
Z Rzymu zgęła,
a z koscicła,
komu trzeba

105. iść do nieba.
W niebie żyć,
wiecznie żyć. Duszyno!

O, kleynoteńku, duszo cna,
iakaż kupia na te nieba?

Bies mym backiem,
dyabeł bratem,
szatan sędzią,
a czart katem;

80. swym ożogiem
w piekle maca;
a iak głównią.
nas obraca.
Tam siaday,
85. tam biaday! Chudzino!

Ach, kozo, kozle, duszo zła,
iakasz była tam przepaść
twa?

Prędko w ziemię przepadł
Dathan,
prędzejz duszą pada szatan.

90. Pędzi z trzaskiem,
wlecze z wrzaskiem,
wziął w pazury,
ciężsko z gury.
W piekło wleść,
95. iusz tam mrzeć. Na wieki. ||

Ach, kozo, kozle, duszo zła,
gdziesz do piekła y skąd
droga?

Wprzod człek lichy
pada z pychy;

100. z karczmy, z guzy,
przez zamtuzy,
przez bluznierstwa,
przez kacerstwa,
herezya

105. w piekło wia.
Tam śiaday,
tam biaday! Chudzino!

Ach, kozo, kozle, duszo zła,
iakasz wina piekła winna?

110. Płaci wiara
y ofiara,
to targ stary
te toaryw:
za kęs wody
115. doysć ochłody,
za szmat chleba
kupić nieba.
W niebo wniść,
iuz tam żyć. Na wieki.
120. O, kleynoteńku, duszo cna,
kto tam do was przewod-
nią ma?
Sam wprzod wiedzie
miłosierdzie,
w kompaniey
125. Syn Maryey,
y ubogi,
ślepy, chromy
wiedzie pany
w rayskie domy.
130. W niebie żyć.
z Bogiem żyć. Duszyno!
- O, kleynoteńku, duszo cna,
iakaż twoia to nagroda?
Mała praca,
135. wielka płaca:
Bog za szkodę,
Bog w nagrodę;
troszkę sie mu
posłużyło,
140. a wiecznie sie
nagrodziło.
W niebo wniść,
iuz tam żyć. Na wieki.
- O, kleynoteńku, duszo cna,
145. niech że z tego Bog chwa-
lę ma,

110. Zła ofiara
przy złey wierze,
za dług stary
dyabeł bierze.
Myśl łakoma,
115. skąpa to ma,
tu nie żyje,
a tam wyje.
W piekło wleść,
iusz tam mrzeć. Na wieki
120. Ach, kozo, kozle, duszo zła,
ktoć, byś lazła, kazał, w
piekło?
Sprawiedliwość—
złych zelżywość,
a Zbawiciel—
125. nasz sędziciel,
y ubogi
na nas srogi,
za drobiny
kładzie winy.
130. Tam biaday,
tam siaday! Chudzino!
- Ach, kozo, kozle, duszo zła,
i zkađ twoia to utrata?
Za grzech płochy,
135. roskosz trochy,
wieczny kłopot
tway to koczot;
czart y z światem
sstał sie katem,
140. zdrayca ciało
tu przygnało.
W piekło wleść,
iusz tam mrzeć. Na wieki.
- Ach, kozo, kozle, duszo zła,
po robocie twa y
płaca.

że on z szczerę
 swey miłości
 nabawił cię
 tych radości.

150. Święty, święty! —
 śpieway iemu,
 wiecznie w Troycy
 iedynemu.
 W niebo wniść
 155. y tam żyć. Day Boże!

Co grzech zbredził,
 to Bog stwierdził,
 biadasz, biada,
 iusz zła rada:
 na świat, ciało,
 czarta zgrzytay,
 a o koncu
 mąk nie pytay!
 W piekło wleść
 y tam mrzeć. Strzeż Boże!

Kiiew 1914 — Praha 1928.

Ю. А. Яворский.

Др. ТОДОТ ГАЛІП:

Звичаєве право спадкове на Верховині яко джерело діючого права.

1). На Підкарпаттю обов'язує й досі приватне право угорське¹⁾, котре є продуктом рецепції (фактичної, а не формальної) елементів права римського, австрійського і німецького, але також має свої самобутні риси, зв'язані з правопочуттям народів, розселених по обох боках Тиси і Середнього Дунаю.

Угорське приватне право не зазнало генеральної кодифікації. Ся обставина мала той наслідок, що виданий в 1811-тім році Австрійський кодекс цив. законів міг бути октройований також в Угорщині і т. зв. побічних краях. В сих послідних (Трансильванії, Темешькїм Банаті, Хорватії і Славонії) той кодекс остав ся *jus scriptum* по-нині, наколи в осередних і північних областях, м. и. також в Підкарпатській Верховині австр. кодекс небавом був знову скасований. Все-ж таки оставив він і тут глибокі сліди в правнім життю: многі австрійські норми вдомашнилися яко *usus fori*.

¹⁾ В територіях, що в наслідок великої війни змінили свою державну приналежність, прежнее цив. право осталося по суті без зміни. В Історичних землях чеських, Галичині й на Буковині остався в силі австрійський Кодекс з р. 1911. На Холмищині обов'язує з-давна право Конгресової Польщі (Наполеонівський Кодекс) в західній Волині Свод законів гражданских, подібно як і Бессарабії, (де має субсидіярне значінне місцевий Кодекс Арменопула). На Великій Україні заціліло старе українське право на Лівобережжю; численні матеріяльні постанови Статуту Литовського були реценовані рос. Сводом зак. граж. яко партикулярне право губ. Чернігівської і Полтавської. З днем 1/III. 1923 р. заведено на Україні Гражданский Кодекс УССР т. є. цивільне право Совітської Росії з малими лиш змінами.

Після невдалої спроби введення австрійського кодексу Угорщина, не маючи свого власного кодифікованого права, правувалася правом звичаєвим і тими ступневими спеціальними кодифікаціями, яких вимагали обставини нового господарського і соціального життя, як вексельне, торговельне і конкурсове право, устав о земельних книгах, закон о опіці, закон о супружестві.

Поза тими й іншими, дрібнішими кодифікаціями спеціальних галузей права, в нашій області права остається в силі засада, що в державі обов'язує, за браком спеціального писаного закона, норма звичаєвого права.

Уже висше було згадано, що ті звичаєві норми вироблялися часто *usu fori*, способом неформальної рецепції. Елементи чужого права втискалися в правосвідомість шляхом юдикатури Королівської Курії. Теорія права і норми права речевого і облігаційного бралися з загальної скарбниці Юстиніянського права, рецепованого європейським Заходом. То могло тим легше статися, що у своїм звичаєві праві не було достаточного кріпких понять того роду. Лиш там, де були міцно зложені власні пересвідчення правні, устоялися звичаєві норми. А се мало місце особливо в царині права спадкового.

II) Норми угорського звичаєвого права мають свій пам'ятник в збірнику „*Opus tripartitum juris consuetudinarii incltyi regnis Hungariae*“. Автор збірника, *magister Stephanus de Werbewecz*, протонотар, старший писарь при Королівським трибуналі (Курії) з походження дрібний шляхтич з Карпаторуського Краю (з села Вербовець, недалеко міста Севлюша, у підніжжя Верховини) — звів до купи в одну цілість ті ріжнородні правні елементи, домородні і сторонні, що крижувалися в областях стародавньої Паннонії і доти не були зібрані в систему, а існували як *membra disjecta* протягом віків.

Скупість правної творчости тодішньої доби пояснює автор того Трикнижжя воєнною вдачою мадярського народу.

„*Gens enim nostra a prima ipsa nascentis imperii origine rebus duntaxat bellicis intenta, caeteris diciplinis minus videtur incubuisse. Quo factum est, ut ad leges ipsas vel exactiori cura sanctiendas vel naturiori examine promulgendas nec ocium nec tempus, satis idoneum super fuerit.*“

Але попря войовничих мадярів в Угорщині жили давні тубильці, славяне хлібороби. Од сих славян мадяри, прийшовши (896 р. по Христі) в низини Тиси і Дунаю, перейняли матеріальну культуру і правні засади. Славянська людність не була „*rebus duntaxat bellicis intenta*,“ а вела більше сумирне родове життя і мала вироблені положення, котрі увійшли в Трикнижжя jako *consuetudo* нації

В царині спадкоємства Трикнижжя має много спільного з иншим пам'ятником славянського права тої доби — із Статутом Литовським.

Вербовцеве Трикнижжя повстало з наказу Угорського Короля Володислава II. Але предложене 1514 р. угорському соймови, воно ухвали соймової не одержало і автор надрукував свій твір яко приватну працю власним коштом (у Відні 1517 р).

Трикнижжя обнимає: вступне слово (*Praefatio*) — далі йде Пролог, 16 титулів, (теорія права), — далі перша часть, (134 т.) право матеріяльне, — потім II-га часть (86 т.) процес, — III-тя часть (36 т.) право партикулярне провінцій і муніципій, — а наслідок Посліслово до читальників.

В посліслові до читальників автор пояснює високу ціль, якою кермувався він в своїй праці: *ut tot diesjecta ac divulsa municipalium hujus Regni Hungariae consuetudinum et constitutionum membra in unum velut corpus coacta... in omnem posteritatem propagarentur.* (Trip. „Lectoribus salutem.“)

О методі автора нехай також говорять власні слова автора: „*Nemo autem id sibi persuadeat, me tantum mihi autoritates vindicasse, me novas aliquas leges afferre ac superaddere fuerim ausus, sed ea duntaxat, quae a majoribus meis accepi, quaeque observari in pertractandis judiciis causisque discutiendis vidi, audivi, didici, in unum quasi volumen contuli ac digessi, consilio tamen cum caeteris meis collegis et patrii juris ac consuetudinum non ignatis prius communicata.*“ (Trip. „*Praefatio*“).

Як високо ціниться Трикнижжя до-нині яко пам'ятник живого права, свідчить оречення ученого Антона Алмаші, котрий каже, що воно є: „*ein Markstein der ungarischen privatrechtlichen Literatur... erster Versuch einer wirklich systematischen Darstellung des ungarischen Rechtes, zugleich die eigentliche Grundlage der literarischen Behandlung des Stoffes.* (Ungarisches Privatrecht von Anton Almasi, Berlin und Leipzig 1922).

„Трикнижжя“ можна уважати за стовп і основу угорського права звичаєвого до 1848 р. Потрясення тої доби виявили потребу корінної новелізації того права в звязку з еманципацією сільських кріпаків і зрівнянням середновічних станів. Зродилася думка видання угорського Кодексу. Але до того, як уже згадано, не прийшло. Діло скінчилося на тим, що була скликана комісія для установлення угорського національного права (*Judex Kurialkommission*). Праця комісії була ухвалена Соймом, але санкції не одержала і являється також по суті звичаєво-правним утвором.

Правна традиція, на котру складаються а) положення Три-

книжжя, б) статті Комісії з р. 1861 і в) децизії Курії (*usus fori*) — утворила окреме угорське право спадкове, яко своєрідну одміну з цікавими особливостями.

III). Основні положення спадкового права угорського, а то: право дідичення в об'єктивнім змислі, суб'єктивна здібність до дідичення, договірне і тестаментарне дідичення покриваються взагалі з положеннями *ius communis*. Окремішности зустрічаються з царині дідичення *ex lege*.

1. Вступлення в спадщину відзначається принципом безпосередности переходу спадщини з моментом смерті спадкодавця. Наслідник не мусить подавати заяву о прийнятті спадщини; його матеріальне право не залежить од такої попередньої заяви.

По римському праву, для прийяття спадщини така заява була потрібна (*aditio hereditatis*). По австрійському Кодексу (§. 797) т. є. по досі діючому праву в історичних землях Чеськослов. Республіки, треба мати ще окремий декрет на наслідство, виданий судом в спадковій пересправі. По рос. Своду зак. гр.¹⁾ спадщина належить наслідникам від моменту смерті спадкодавця (ст. 1254), але для одержання спадщини потрібна згода наслідника о прийнятті, або виразна, або *facto concludente* (ст. 1261). По Сов. Гражд. Кодексові²⁾ „допускається наслідство по закону и по завецанию“ (ст. 416), при чім наслідник вважається прийнявшим спадщину, если він в певнім речивці не заявить відмови від спадщини належному судові (ст. 429).

2. Із безпосередности і безформенности дідичення слідує, що угорське право не знає установи „*hereditas iacens*“. З моментом смерті спадкодавця, наслідник може здійснювати своє право дідичення на протязі всього звичайного часу передавнення, котрий по угорському праву триває 32 року.

Права і обовязки спадковецця суть тотожні з правами й обовязками спадкодавця, але спадковецць одвічає за довги лиш по силам спадщини. Аби охоронитися від одвічальности за перевисшаючі пасиви, він не потребує приймати спадщину *cum beneficio inventarii*, як того вимагає австрійський Кодекс. (§. 802 і сл.) ані подавати „отзив о неплатежѣ долгов“ (Свод з. гр. ст. 1261).

Наслідник може від спадщини ухилитися, а то або односторонною відмовою по відкритті відумерщини, або договірним одреченням як перед відкриттям відумерщини, так і потім.

¹⁾ Свод законов гражданских, изд. 1914 г.

²⁾ Гражд. код. РСФСР. комментарий проф. А. Г. Гойхбарга и И. Т. Кобленца. Москва 1925.

3. Угорське право спадкове розрізняє межі одіиченим а набутим маєтком, „приобрітком“ (місцевий карпаторуський термін). Родинний, то є одіичений маєток переходить в спадку до членів тієї галузі родини, через котру маєток дістався до спадкодавця. По одшійненню родинного маєтку або його вартости од активного стану спадщини одержується „приобріток“.

а). В першу чергу чергу, з виключенням інших претендентів дідичать маєток (родинний і приобретений) правесні нащадки, згл. в їх заступстві їх дальші потомки (поколінно). Але оставший в живих супруг має *облігаційне* право на половину тої частини приобретку, котру супруги спільно придбали в супружестві. З кровними нащадками суть рівні діти узаконені і приймаки (усиновлені). Неправесні діти дідичать лиш по матері нарівні з правесними.

б). За браком нащадків, дідичить в цілім приобретеним маєтку супруг (супруга). Практика суду витворила пресумцію, що відумерлий маєток уважається *in dubio* за приобретений маєток спадкодавця, а маєток, приобретений в супружестві, за спільний приобреток супругів. Коли немає супруга, то приобреток одідичують родителі (по половині), зглядно їх нащадки по правилу спадкового заступства, а за браком таких нащадків — прадіди і прабабки і так далі, аж до *цілковитого вичерпання предків*. Тоді відумерщина припадає державному скарбові.

в). Що до *родинного* маєтку, обовязує правило: родинний маєток за браком десцендентів — припадає тій галузі родини, від котрої він походить. Коли спадкодавець предмет родинного маєтку одчужив, то наступає „редінтеграція“, на місце самого предмету вступає вартість предмету. Родинний маєток передається покликаній галузі роду ступнево взад, то є, насамперед найблзшому предкові, котрий сполучує спадкодавця з прародителем, від котрого маєток походить. За браком того найблзшого предка, дідичать його нащадки, при чім застосовуються загальні засади спадкового заступства. Коли нема родових наслідників, то маєток родинний зливається з приобретеним і припадає законним наслідникам. За браком таких, дідичить державний скарб („Корона“).

4. Законна вдова має вдовиче право (*jus viduale*), котре дає їй спадково правний титул на доживотний ужиток спакового маєтку.

Обсяг вдовичого права неоднаковий. Залежить воно від того, чи вдова була першою чи другою жоною спадкодавця. Коли у першої жони суть спільні зі спадкодавцем нащадки, то ужиток простирається на всю відумерщину. Коли-ж вдова була другою жоною і коли лише від спадкодавця осталися нащадки (з першого супруже-

ства), то вдова (селянського стану), має ужиток одної дитячої пайки. (§ 18 зак. VIII: 1840). Відносно дітей з другого шлюбу її вдовиче право є необмежене. Коли-ж спадкодавець не мав жадних нащадків, то вдова бездітного спадкодавця одідичує у вічність приобритений маєток і одержує доживоттє в родиннім маєтку супруга. Суд може вдовиче право змінити, а зокрема його обсяг зменшити.

Погасає вдовиче право в наслідок послідууючої недостойности, або через новий шлюб вдови і, натурально, з її смертю. Крім вдовичого права існує ще й шляхетське „вдовиче дідичення“ (*successio vidualis*) відносно деяких предметів спадщини (коней, карити, гардероби). Для широких кругів се право не має практичного значіння.

5. Спадкодавець може розпоряджатися всім своїм маєтком, не лиш приобритеним але й родинним, як за живота, так і на случай смерти, але законні наслідники мають право на повинну (доконечну) пайку („указную часть“ „легітиму“).

Інститут доконечного дідичення увійшов в звичаєве право угорське шляхом матеріальної рецепції Юстиніянського права, але має тут натуру відказу (легату), і узаasadнює лише субсидіярну одвічальність доконечного спадкоємця за пасив спадщини.

„Повинна пайка“ становить для нащадків половину того, що вони би по закону одержали, то є половину як приобритеного, так і родинного маєтку; для родителів-же половину з того, що кождому з них припало би в уділ з родинного маєтку.

6. Правне положення наслідників, їх взаїмні стосунки, їх одвічальність супроти третіх осіб характеризуються, як уже висше згадано, засадою безпосередности переходу спадщини на наслідників в момент смерти спадкодавця.

Права наслідників може спадкодавець заповітом, або актом між живучими змінити, обставити умовинами і наказами, і може установити підставних наслідників, а недостойного наслідника од дідичення виключити. О тій матерії трактують окремі узаконення (напр. висше згаданий закон о тестаентах). Що до того, а рівно-ж що до правних способів, котрими наслідник може доходити спадщини (секвестрація, позов), угорське право іде взагалі за засадами *ius communis*.

Тут буде не від речі провести де-які паралелі з постановами українського права, рецєпованого в російськїм Своді зак. гр. Належить сюди питоме славянському праву увявлення о родиннім (родовім) маєтку і о правах супругів що-до спільно придбаного майна.

Право членів роду на родовий маєток забезпечує Свод. зак. гр. саборною тестовання на річ осіб, не належачих до роду (ст. 1068 і сл.) -і правом викупу родового маєтку, що його спадкодавець продав (ст. 1346). По угорському праву спадкодавець може розпоряджатися родовим маєтком, як між живучими так і на случай смерті, але ту свободу обмежують: в першій случаю право наслідників на ред-інтеграцію із придбанню спадкодавця, а в другій случаю — право на повинну пайку (легітиму).

Права українських супругів що-до спільно придбаного маєтку (придбанню) суть дещо відмінні від права угорського. Супруже ді-диченне по українському праву настає тоді, коли супруги при одру-женню не мали, ні одно ні друге, жадного маєтку; тоді оставший в живих супруг одідичує при дітях третину всеї відумерщини, а коли нема дітей — всю відумерщину. Поза сум случаєм, панує засада пов-ного маєткового розділу супругів, лише вдові належитья її віно-если воно було забезпечено т. зв. віновим записом мужовим; за бра-ком такого запису, вдові належитья доживоття — що-до певної пай-ки спадщини, в залежности од того, чи остались діти, і чи вдова одружилася в друге і т. п. (ст. 1157 Св. зак. га.) Угорська жона дідичить в цілім придбаненім маєтку мужовім, если нема дітей, а при дітях, як сказано, має вона облігаційний правіж на половину спільно придбаного з мужом майна, крім того також правіж на своє віно; сей правіж має натуру облігації, набутої *inter vivos*, і наступає та-кож з розводом, наколи реституція віна української жони має свій-ство правіжа *mortis causa*.

Угорське право спадкове узнєє рівноправність полів: син і донька одержують рівну пайку. По українському праву син і донька дідичать по рівному в материнській відумерщині (ст. 1133 Св. з. гр.) Щодо батківщини маємо обмеження в дусі московського пра-ва: донька при синові т. в. сестра при братові дідичить в земельнім (позагородським) маєтку сему часть (ст. 1128).

По українському праву син „одділений“ за живота родителів, і донька, що дістала за живота отця віно, уважаються виключеними од участі в спадщині (ст. 999 і 1005). По угорському праву одер-жаний наділ зглядно віно вчисляються в законну пайку, т. є. не ни-щить права дітей на доповненне пайки.

В заключення можна сказати, що угорське право спадкове при-нявши в себе переважно положення *juris communis*, запозичило та-кож важні елементи славянського права, котре досталося на власти-

ву Угорщину через Підкарпатську Верховину, і удержалося воно в силі та розвивалося завдяки Трикнижю Стефана Вербовця, знаменитого знавця правних звичаїв близької йому Верховини.

Др. Василій Гаджега:

Два найдавнішїи наши привилеї.

I.

Року 1911. др. Антоній Годинка видав в Ужгородї збѣрку диплом и грамот греко-католического епископства мукачевского¹⁾. Сей дипломатаріум є дѣйстно таким и для Пѣдкарпатскої Руси. Межи найдавнішїими выпечатанїи в сѣм творѣ двѣ грамоты, яких оригінал находится в епископскѣм архивѣ в Ужгородѣ. Одна є грамота мадярского короля Матія I. из року 1479. дня 20. марта выдана в Будинѣ²⁾, в котрѣи король освободжує священникѣв волоских греческого обряду в жупѣ Мараморош од всякої королѣвскої дани на просьбу митрополита бѣлогородского (Нандор-фейервар) Іоаниціуса, и сучасно приказує королѣвским збирателям податей, щобы не збирали жадної королѣвскої дани од них. —

Друга—се грамота мадярского короля Владислава II. из дня 29. ноября 1498. выдана в Будинѣ³⁾, де король урядам жупы мараморскої приказує, абы настоятеля (пріора=игумена) монастыря св. Михаила в Мараморошѣ обороняли против епископа Іоанна Мукачевского, який, як скаржиться игумен Гелазій, несправедливо пожадає церковнїи дани и угнѣтає вѣрникѣв монастыря, хоть они привилеєм константинопольского патриарха суть освободженїи.

Дащо треба ми замѣтити к слову „волоскѣ“. Волохи,

¹⁾ Пѣд титулом: A munkácsi gör. szert. püspökség Okmánytára, I. köt. 1458—1715. gyűjtötte, összeállította és közreboesátja: Hodinka Antal, Ungvár 1911. Unio könyvnyomda R.-T. I.-LVI., 1-668. lap.

²⁾ Ibidem, Num. 2. pag. 2-3.

³⁾ Ibidem, Num. 7. pag. 9-10.

в лахи означає найперше кочуючих пастырѣв, як видно се из грамот сербских королѣв из першої половини XIII. столѣтя. Сяк Стефан I. (1222.—1228.)¹⁾, дальше Стефан II. (1293.—1302) уживає се слово по тому примѣру, як се уже и переже греческѣ писателѣ уживали и писали. — Мало пѣзнійше называються и без суперечно руськѣ села „olachales“ або „valachales“²⁾. Ёще и в XVIII. столѣттю в урбаріальных списках называється „валах“ пастух овец³⁾. Одже слово волохи не означає строго и выключно румунѣв по теперѣшному, хоть таких було в час выдання спомянутої грамоты в Марамороши великим числом, но о много меншим як русинѣв. — Що се так розумѣлося и тогды, найлѣпше указує друга, слѣдуюча грамота короля Владислава.

Оригинальнѣ дипломы сих королѣвских приказѣв хороняться в нашѣм епархіальнѣм архивѣ в Ужгородѣ и теперь удалося менѣ из обоих дати зробити и выготовити кліше, вслѣд чого подаю и правдивый, вѣрный опис (фак-сіміле) обоих диплом. А понеже обѣ дипломы суть писанѣ по латински, придаю и текст их оригинальный з вѣрным переводом их руським, бо копію рукописа не многѣ будуть знати читати або их и розумѣти.

„Nos Mathias dei gracia rex Hungarie, Bohemie, etc. memorie commendamus tenore presencium significantes, quibus expedit, universis, quod nos cum ad humillime supplicacionis instanciam fidelis nostri reverendi Iwanynthye metropolitani Nandoralbensis nostre propterea porrecte majestati, tum vero ex gra-

Мы Маѣій из ласки божѣв король Угорщины, Чехіѣ, и проч. памяти передаем, силою настоящих изьявляючи всѣм, котрым же приходит, що мы найсмирнѣйшу просьбу нашего вѣрника велебного Іванніѣя метрополита бѣлогородского подану зато Нашой Высокости, но и из окремишної ласки всѣх и каждого

¹⁾ Гляд. мой: „Додатки к исторіи Русинов и руських церквей в Ужанской жупѣ, випечатано в „Наук. Зборнику Тов. Просвѣты в Ужгородѣ,“ року 1924. стор. 234-5 замѣтка 4. и слѣд. 1.

²⁾ Гляд. мой: „Додатки.....“ Наук. Зборник Тов. Просвѣты р. 1925. стор. 173—5; а року 1922 стор. 143—147. и замѣтка 3.—р. 1927. стор. 8—9. зам. 3.—Szulinesák László, Mikor történt a kárpátaljai ruthének betelepülése hazánkba? Ungvar, 1918. pag. 40—42. — „Végül a XVIII. századi urbéri jegyzékek a birkapásztort nevezik „valach“ — nak. tehát a valach nem feltétlenül oláhot (rumunt) jelent, mint egyesek hiszik, hanem csak általában pásztort, ki rutén is lehetett és a felvidéken a legnagyobb valószínűséggel az is volt.“

³⁾ Ibid. Szulinesák. — Herm. Ign. Biedermann, Die ungarischen Ruthenen, Innsbruck, 1867. II. 1. pag. 84. „Die im Westen des ungarischen Ruthenengebietes hie

cia speciali universos et singulos Walachos presbyteros fidem Grecam tenentes in comitatu Maromorusiensi existentes, presentes et futuros de solutione quarumcumque taxarum, tam ordinariarum, quam extraordinariarum per ipsos in medio regnicolarum nostrorum solvi maiestatique nostre ab eisdem provenire debencium, perpetuis futuris semper temporibus gracie duximus eximendos et supportandos, imo eximimus et supportamus presencium per vigorem. Quo circa vobis fidelibus nostris universis et singulis dicatoribus et exactoribus¹⁾ quarumcumque taxarum nostrarum²⁾ tam ordinariarum quam extraordinariarum, item comitibus camerarum salium nostrarum regalium in predicto comitatu Maromarusiensi pro tempore constitutis eorumque vices gerentibus harum serie firmiter precipiendo mandamus, quatenus amodo deinceps prefatos Walachos presbyteros, ut prefertur, fidem grecam tenentes prefatoque metropolitano subjectos ad solutionem aliquarum taxarum ordinariarum scilicet et extraordinari-

волоского презвитера держачого греческу вѣру в жупѣ Марамороскѣй теперѣшних и будущих од плаченя яких нибудь такс так порядочных, як и непорядочных, яких они посеред горожан наших платити нашѣй Великости подавати обявуются, рѣшилисьме ласкаво увольнити на всегда на будучѣ вѣчнѣ часы и высвободити, власне увольниме и выймеме силою сих. Позад се всѣм вам и каждому дикаторам и ексекуторам¹⁾ яких нибудь наших²⁾ такс так порядочних як и надзвычайных, також жупанам комор наших королѣвских солей в переже названѣй жупѣ Марамороскѣй сим часом поставленным, як и их заступникам силою сих твердо приказуючи повелѣваеме, щобы по сему названных презвитерѣв волоських як сказано держачих греческу вѣру и названому митрополиту подѣрженных на подаваня яких такс або порядочных або и непорядочных, якѣ посеред наших подданных мають платитися, против выразу горѣ названѣй нашѣй привилеѣ оподатковати и присило-

und da vor Zeiten wahrgenommenen „Walachen“ waren keine Rumänen, sonder Schafhirten slavischer Nationalität, vornehmlich Ruthenen, welche nach ihrem Beruf so genannt wurden.“ — Anmerkung 2. „In der königl. Antwort auf die Anträge des ungar. Landtags von 1582. (wovon ich eine gleichzeitige Abschrift im Innsbrucker Stath. — Archive, Ferdinandea, Fasc. 361. auffand) heist es: De Ruthenis insuper, quos et Valachos vocant, sciendum existimat Mattas Sua: ut hi, qui in terris olim Christianorum conederint et antiquitus Decimam dederint, nunc quoque decimam Episcopo conferant“.

¹⁾ Дикаторы и ексекуторы бул збирателѣ королѣвских податей.

²⁾ Се слово е в самой грамотѣ, но хибить у Годишки I. с.

arum, in medium regnicolarum nostrorum solvi debencium, contra formam premissae nostre exemptionis dicare et compellere, ipsosque ratione non solutionis earundem in personis rebusque et bonis ipsorum quibusvis impedire, turbare seu quovis modo dampnificare nusquam et nequaquam presumatis, neque sitis ausi modo aliquali gratie nostre sub obtentu. Presentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Bude sabbatho prox. ante dom. letare¹⁾ a. d. MCCCCLXXIX. regnorum nostrorum Hung. etc. a. 22. Bohem. vero 11. — Relatio Urbani prepositi thesaurarii regii m. pr.“

Грамота є писана на пергаменї пѣд (37·7×29·8 см.) текстом притиска на на червенѣм, папером закритѣм, воску королївска печать, яка уже дуже попустилася. Диплома хорониться в епархїальнѣм архивѣ в Ужгородѣ пѣд номером: Archivum Dioec. Privil. et prot. GC. 1. доложена и урядова копія из р. 1796. удостовѣрена.

„Wladislaus dei gracia rex Hungarie Bohemie etc. fidelibus nostris comiti vel vicecomiti et iudicibus nobilium²⁾ cottus Maromarusiensis presentibus et futuris salutem et gratiam. Exponitur matti nostre in persona religiosi fratris Hylarii Grece fidei professoris prioris monasterii b. Michaelis archangeli in Maromarusio fundati, quod licet nos certas literas revmi in Christo patris fratris Anthonii patriarche Spolitani super certis indultis et li-

вати, и самих в припадку их неплачѣня в их особах, рѣчах и их маєтках яких 'нибудь заборонити, безпокоити або якнибудь шкодити николи и нияк осмѣляйтеся и не будьте смѣлѣ як нибудь из огляду достати ласку нашу. По перечитаню теперѣшних мають вернутися указуючим. Дано в Будинѣ в найблизшу суботу перед Недѣлею летаре¹⁾ року Госп. 1479. царства нашого Угорщини и проч. р. 22, а Чехїѣ 11. — Предложеня протоієрея королївского скарбника Урбана, вл. р.“

Владислав з божѣ милости король Угорщини, Чехїѣ проч. нашим вѣрникам жупану або пѣдтупану и судїям нямешѣв²⁾ жупы Маромароскоѣ теперѣшным и будучим поздоровленя и мир. Предлагаєся нашѣй Великости в особѣ монашеского брата Гиларїя исповѣдника греческоѣ вѣры, игумена монастыря бл. Михаила Архангела в Мароморшѣ основаного, що хоть мы якусь грамоту превелебнѣш. в Христѣ отця Антонїя патрїярхи Конс-

¹⁾ Т. є. 1479. 20. Mart., як передає Годинка. I. с.

²⁾ Т. є. по теперѣшному: главнослужымым.

bertatibus ac iuribus prefati monasterii per eundem patriarcham concessis ad supplicacionem eiusdem exponentis confirmaverimus¹⁾, tamen venerabilis frater Iohannes eppus de Monkach Grece fidei professor in estate proxime preterita contra huiusmodi indulta patriarche omnes populos in pertinentiis dicti monasterii commorantes vigore quarundem litterarum nostrarum ad sinistram expositionem eiusdem a matre nostra, ut dicitur, impetratarum vellet et niteretur taxare et ad illegitimam receptionem provenituum dicti monasterii inhiare. Et licet nos utrasque partes ad presenciam mattis nostre vocari fecerimus, ut inter ipsas super ipso negocio iudicium faceremus, tamen quia prefatus eppus de Monkach pro tempore deputato coram nobis non comparuit, ideo nos ipsum exponentem in iuribus suis infra revisionem huiusmodi differenciarum turbari nolentes, mandamus fidelitatibus vestris serie presencium firmiter, ut acceptis presentibus prefatum exponentem contra iura et privilegia dicti monasterii ad solucionem illegitimam aliquorum reddituum prefato eppo de Monkach artari non permittatis, sed ipsum interea, quousque scilicet per nos causa et differencia pretacta revidebitur, mattis nostre in persona et

тантинопольского о деяких привилеях и свободах и правах названого монастыря дозволенных од тогоже патріярхи на просьбу тогоже просителя, подтвердились¹⁾, однакож велебный брат Іоанн, епископ Монкачевский, исповѣдник греческоѣ вѣры в теперь минувшом лѣтѣ против сякого привилею патріярхи и всѣх жителѣв жиющих в околицях названого монастыря силою якоѣсь грамоты нашоѣ по своему злomu толкованю, яку од нашоѣ великости, як кажеся, достав, хоче и усилюеся оподатковати и стареся достати незаконно доходки названого монастыря. И хоть мы обѣ стороны перед великѣсть нашу далисьме покликати, абы mezi ними о сѣй справѣ далисьме розсудити, однакож, позаяк горѣ названный епископ из Мукачева на постановлений час перед нами не появився, зато мы самого просителя в его правах без ревизіѣ таких рѣжниць не хотячи безпокоити, приказуем вашим вѣрностям силою настоячих сильно, абы доставши теперѣшне предречного предложителя против права и привилею названого монастыря на плаченя деяких доходкѣв выше названому епископу из Мукачева, не дозволите присилувати, но его mezi сим, доки власне справа и речена рѣжни-

¹⁾ Р. 1494. дня 16. мая. Гляд. грамоту Наук. Зборник Тов. Просвітм року 1924. стор. 15.—17.

benti restitutis. Datum Bude in vigilia festi Andree ap. a. d. MCCCCLXXXVIII. regn. nost. Hung. etc. a. IX., Bohemie vero XXIX.¹⁾ — Relacio venerabilis Georgii prepositi Budensis secretarii regie mattis m. pr.“

ронити обявується. Инак не смійте робити. Настояче по перечитано треба вернути указуючому. Дано в Будинѣ в навечеріє праздника Андрея Апостола в року божом 1498.¹⁾ царств наш. Угорщ. и проч. р. 9. Чехіѣ же 29. — Предложеня велебного Георгія протоіеря будайского секретаря королѣвской великости вл. р.“

Грамота писана на пергаменѣ, (32·8—21·6 см.) підтекстом також притискана на червеном, папером покритом, воску королѣвска печать, яка лѣпше задержалася, як попередня. Диплома також хорониться в епархіальном архивѣ в Ужгородѣ: Archiv. Dioec. Priv. et prot. G. C. 3.

¹⁾ Т. е. 29. ноября р. 1498., як передає Годинка *loc. cit.* р. 16.

Замічені похибки

Стор.	ряд	написано	має бути
130	2 з долини	„Dějiny“	Dějiny
„	6 „	demografii	demografii
134	25 з гори	до часів	за часів
„	31 „	правиписанні	правописанні
135	5 „	Евангеіє	Евангеліє
„		в примітках порядок чисел за ч. 4. місто 1, 2, 1, 2, 5 має бути 5, 6, 7, 8, 9.	
135		в примітці 6) місто каноническія визитаціи 1750 – 1767 22 має бути Каноническія визитаціи 1750 – 1767 гг.	
„		в примітці 7) въ карпаторукой — въ карпаторуеской	
136	1 з гори	церковнославянскої — церковнославянської	
„	12 з долини	1592	1492
„	14 „	XVI	XV.
138	1 з гори	зазначається	зазначається
„	4 „	Хуноковці	Хуцьковці
„	10 з долини	вчислені	вчислені
139	4 з гори	околиці	околиці
„	22 „	з XVI.. століття	з XV. та XVI. століття
„	23–24 „	Михаль	Мигаль
„	26 „	а е=і	а о=у, е=і
141	3 „	нового	некого
„	12 „	Івни	Івни
„	18 „	на	на
„	18 „	кыразити	кыразити
142	10 „	Басісієм	Басілієм
„	20 „	Рахокскій	Рахувскій
143	20 „	шлюкки	шлюкки
„	21 „	правдыкзанмсткннкой	правды кланмсткннкой
144	3 „	кока ^а	кока ^а
145	10 „	прдєънни	прдєънни
„	13 „	пограничних	пограничних говорів
146	3–4 „	а хте-ви	а хте-ви
„	13 „	(= про-данѡв	(= Про—данѡв
„	7 з долини	и шфированной	и шфированной
147	10 з гори	проклят	проклят
148	9–10 „	Запису Вульхінця	Запис у Вульхінцях
150	3 „	іѣра	іѣра
151	21 „	Ірхневискова	Ірхневискова
153	2 з долини	також	також
„	5 „	ато	а то
154	1 з гори	лиського учит. евангелія	лоського учит. Євангелія

"	12	"	купансьмо	купансьмо
"	17-18	"	уѣ-дучи	ѣб-дучи
"	20	"	о ан у	є на у
"	9	з долини	находинться	находиться
"	6	"	нхъ	нхъ
"	5	"	єи	єи
155	19	з гори	пшницѣ	пшницѣ
"	20	"	козалинкѣ	козалинкѣ
156	2	"	пнїв — ѣ	пнїя на ѣ
"	3	з долини	при-	при-
158	16	"	акто"	окто"
159	10	з пори	и оубогїи	и оубогїи
"	12	"	пр(и)	пр(и)
"	14	"	козри"	козри"
"	19	"	сию книгѣ	сию книгѣ
160	10	"	амнїѣ	амнїѣ
160	3	з долини	о та	а то
"	5	"	Верхрвтеьским	Верхратеьским
161	6	"	мнхана	мнхана
163	7	з гори	повѣрѣ:кокал	повѣрѣ:кокал
"	"	"	рїгнлндомъ	рїгнлнтомъ
164	8	з долини	Тростянецъ	Тростянецъ
165	5	з гори	середнього	середнього
"	9	"	па" стка	па" стка
"	5	з долини	(Borkócsi)	(Barkócsi)
166	13	з гори	при	при
167	7	"	дѣвровскїи	дѣвровскїи
"	9	"	ахтоки	ахтоки
"	18	"	sing. f.:	sing. f.
"	22	"	з змислї	в змислї
"	2	з долини	удалит	бдалиг
168	2	з гори	Сню	Сню
"	10	"	ко панѣ	копанѣ
"	12	"	симнацат	симнацат
169	8	"	характериктичний	характеристичний
171	10	"	присѣтыи книгѣ	присѣтны (Псалтир), книгѣ
"	17	"	1757	1757. р.
"	1	з долини	повадѣ	повадѣ
172	14	з гори	родичѣи	родичѣи
173	"	"	та ідіялектичні	та й діялектичні
"	12	з долини	по кааѣчнл	покааѣчнл
174	18	з гори	прозвнскѣом	прозвнском
"	10	з долини	котѣар	котѣара
176	2	"	повннї"	повннїи
177	19	з гори	гдвору	говору
178	2	"	полын'чан'ски	полын'чан'ски
"	12	"	свідѣцтво,	свідѣцтво
"	примїтка		потрѣи	потрѣи
174	1	з долини	кѣчнлхъ	кѣчнлхъ
"	5	"	Боспрїлмннїѣ	Боспрїлмннїѣ
180	11	з гори	Чоловїкїсела	Чоловїк із села
183	5	"	прїзвнтѣр	прїзвнтѣр
184	3	з долини	ѣбднты	ѣбднты
186	12	"	из'	из'
"	13	"	білянськїм а зазначити	білянськїм зазначити
188	6	з гори	кнїжыца	кнїжыца
"	9-10	"	до-сїго	до сїго
189	3	з долини	Бѣд-лицкым за грошы	Бѣд-лицкым, за грошы
190	3	"	дхнн	дхнн
191	9	з гори	церковно-славянїзми	церковно-славянїзми
"	7	з долини	то.	то:

TRAVAUX DE L'INSTITUT SCIENTIFIQUE UKRAINIEN.

- Volume I. Série statistique, livraison 1. La population ukrainienne de l'U. R. S. S. Etudes de T. Olesievitch, O. Pytel, V. Sadovski et O. Tchubenko. Prix zł. 6.
- Volume II. Série statistique, livraison 2. Tableaux statistiques de la population ukrainienne de l'U. R. S. S. d'après le recensement du 17 décembre 1926. Prix zł. 20.
- Volume III. Série économique, livraison 1. E. Głovinski, K. Macijevitch, V. Sadovski. Les problèmes contemporains de l'économie de l'Ukraine. Prix zł. 6.
- Volume IV. Série philologique, livraison 1. Constantin Cechovytych, docteur ès lettres. Alexander Potebnia. Philosophe-linguiste ukrainien. Prix zł. 6.
- Volume V. Série de droit, livraison 1. Prof. A. Łotocki, Les sources ukrainiennes du droit ecclésiastique. Prix zł. 12.
- Volume VI. Série des mémoires, livraison 1. A. Łotocki. Notes et souvenirs. Prix zł. 8.
- Volume VII. Série économique, livraison 2. V. Sadovski. Le travail en Ukraine soviétique. Prix zł. 6.
- Volume VIII. Série des mémoires, livraison 2. Mémoires. L. Wasilewski-M. Galine-S. Stempowski-A. Toptchybachy-Tabouis. Prix zł. 6.
- Volume IX. Série des manuels, livraison 1. Prof. D. Dorochenko. Esquisses de l'histoire ukrainienne. Vol. I (jusqu'à la moitié du XVII siècle). Prix zł. 8.
- Volume X. Série historique, livraison 1. A. Docenko. La campagne d'hiver de 1920. Prix zł. 12.
- Volume XI. Série philologique, livraison 2. Dr. Nicolas Puchkar. La plus récente palatalisation des consonnes dans la langue ukrainienne. Prix zł. 5.
- Volume XII. Série des mémoires, livraison 3. A. Łotocki. Notes et souvenirs. II-me partie (paraîtra prochainement).

ПРАЦІ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ.

- Том I. Серія статистична, книга 1. Українська людність ССРСР Розвідки Т. Олесеви́ча, О. Пите́ля, В. Садовського і О. Чубе́нла. Ці́на 6 зол.
- Том II. Серія статистична, книга 2. Тиміш Олесе́вич. Статистичні таблиці українського населення ССРСР, за переписом 17 грудня 1926 року. Ці́на 20 зо.
- Том III. Серія економічна, книга 1. Є. Гло́вінський, К. Маці́евич, В. Садовський. Сучасні проблеми економіки України. Ці́на 6 зол.
- Том IV. Серія фільологічна, книга 1. Д-р Константи́н Чехови́ч. Олександр ге́бня. Український мислитель-лінгвіст. Ці́на 6 зол.
- Том V. Серія правни́ча, книга 1. Проф. О. Лото́цький. Українські джерела ковного права. Ці́на 12 зол.
- Том VI. Серія мемуарів, книга 1. О. Лото́цький. Сторінки минулого. Частина перша. Ці́на 8 зол.
- Том VII. Серія економічна, книга 2. В. Садовський. Праця в УССРСР. Ці́на 6 зол.
- Том VIII. Серія мемуарів, книга 2. Л. Васи́левський. М. Га́ліч. С. Стемповський. А. Топчи́баши. Табуї. Спогади. Ці́на 6 зол.
- Том IX. Серія підручників, книга 1. Проф. Д. Дороше́нко. Нарис історії України. Том I (до половини XVII століття). Ці́на 8 зол.
- Том X. Серія історична, книга 1. О. До́ценко. Зимовий похід 1920 р. Ці́на 12 зол.
- Том XI. Серія фільологічна, книга 2. Д-р Мико́ла Пвшка́р. Наймолодша паліталізація шелестівок в українській мові. Ці́на 5 зол.
- Том XII. Серія мемуарів, книга 3. О. Лото́цький. Сторінки минулого. Частина друга (друкується).